HARITINA GHERMAN • RODICA SÂRBU

MICĂ GRAMATICĂ A LIMBII ITALIENE

Editura Științifică și Enciclopedică

MICĂ GRAMATICĂ A LIMBII ITALIENE

HARITINA GHERMAN • RODICA SÂRBU

MICĂ GRAMATICĂ A LIMBII ITALIENE

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ ŞI ENCICLOPEDICĂ
BUCUREŞTI, 1986

Contribuția autorilor:

RODICA SÂRBU

Noțiuni de fonetică și ortografie, Articolul, Substantivul, Adjectivul, Numeralul, Interjecția, Structura morfologică a cuvîntului

HARITINA GHERMAN:

Pronumele, Verbul, Adverbul, Prepoziția, Conjuncția, Noțiuni de sintaxă, Vorbirea directă și indirectă, Limba italiană ieri și azi

Coperta de: DUMITRU VERDEȘ

PREFAȚĂ

Prezentul volum încearcă într-o formulă succintă să răspundă celor ce doresc să-și fundamenteze sau să-și sistematizeze cunoștințele de limbă italiană, fiind în egală măsură și un ghid adresat tuturor celor ce doresc să descifreze tainele unei limbi romanice atît de apropiate de limba română.

Lucrarea este structurată pe următoarele capitole: *Noțiuni de fonetică și ortografie*, necesare spre a-l îndruma pe cititor în pronunțarea și scrierea corectă. De asemenea, pentru dobîndirea unei pronunții corecte, s-a considerat necesar ca pe întreg parcursul lucrării accentul tonic al anumitor cuvinte să fie marcat de un punct plasat sub silaba accentuată (*fạvola*). Capitolul intitulat *Morfologia*, organizat în maniera morfosintactică tradițională, prezintă toate categoriile gramaticale susținute de exemplificări integral traduse în limba română. *Noțiunile de sintaxă* sînt expuse în mod schematic urmărindu-se în mod deosebit diferențele evidente dintre cele două limbi. Exemplele din acest capitol sînt de asemenea traduse. Pentru a se da o orientare generală asupra originii și evoluției limbii italiene a fost introdus capitolul *Limba italiană ieri și azi*, care intenționează să prezinte pe scurt anumite aspecte ale limbii italiene contemporane. Ultimul capitol, *Texte în sprijinul gramaticii*, oferă posibilitatea de a regăsi într-o lectură plăcută — pornind de la anecdote și terminînd cu textele unor autori consacrați — unele aplicații ale noțiunilor de gramatică cuprinse în prima parte a volumului. În acest scop dispunerea textelor a fost făcută într-o ordine gradată a dificultăților, considerîndu-se necesar ca primele dintre acestea să fie traduse integral, pe cîtă vreme celelalte să fie însoțite de traduceri și explicații parțiale. Fiecare text reprezintă ilustrarea concretă a unor fenomene gramaticale ce au fost puse în valoare prin sublinieri speciale și trimiteri directe la capitolul de teorie din prima parte a lucrării.

Cartea de față nu are pretenția de a fi tratat exhaustiv faptele de limbă, ci s-a orientat mai curînd spre aspecte contrastive și spre cele cu caracter practic, scopul acesteia fiind acela de a asigura o consultare nu numai rapidă dar și eficientă.

Conștiente de faptul că expunerea teoretică a gramaticii fără exerciții de memorizare și de repetare spre a se dobîndi deprinderi și auto-

matisme este insuficientă, autoarele şi-au propus să pună la dispoziţia publicului şi un viitor volum de exerciţii aplicative, volum care a fost intitulat *Utilissimo* şi care, se speră, va apărea cît mai curînd posibil.

În fine, volumul acesta reprezintă o încununare a îndelungatei colaborări profesionale precum şi a prieteniei ce leagă încă de pe vremea studenţiei pe cele două autoare.

AUTOARELE

SUMAR

Prefață 5

NOȚIUNI DE FONETICĂ ȘI ORTOGRAFIE 13

Vocalele 13
Diftongii, hiatul, triftongii 14
Consoanele 15
Litere de origine străină 17
Grupuri de litere 18
Accentul 19
Eliziunea și apostroful 20
Apocoparea sau trunchierea 21
Adăugarea unor sunete 22
Abrevierile 22
Despărțirea cuvintelor în silabe 24

MORFOLOGIE 25

ARTICOLUL 25

Articolul hotărît 25

Formele articolului hotărît 25
Prepozițiile articulate 27
Formele prepozițiilor articulate 27

Articolul nehotărît 28

Formele articolului nehotărît 28

Articolul partitiv 30

Folosirea și omiterea articolului partitiv 30
Folosirea și omiterea articolului 31
Folosirea și omiterea articolului cu nume proprii 31
Folosirea și omiterea articolului cu nume de rudenie precedate de adjectivul posesiv 34
Alte situații de folosire a articolului hotărît 34
Alte cazuri în care articolul se omite 35

SUBSTANTIVUL 37

Genul substantivelor 37

Genul substantivelor după terminație 37
Genul substantivelor după înțeles 41

Observaţii asupra genului substantivelor 45
Formarea femininului substantivelor 45

Numărul substantivelor 49

Pluralul substantivelor masculine 49
Pluralul substantivelor feminine 52
Substantive invariabile 54
Substantive cu mai multe forme 55
Substantive cu două forme la singular 55
Substantive cu două forme la plural 56
Substantive cu forme duble la singular şi plural 58
Substantive defective 60
Substantive cu forme speciale de plural 62
Pluralul substantivelor compuse 62

Declinarea substantivelor 65

ADJECTIVUL 71

Particularităţi ale pluralului adjectivelor 72
Poziţia adjectivelor 74
Acordul adjectivelor 75
Forme ale adjectivelor *bello* şi *quello* 76
Forme ale adjectivelor *buono, grande* 77
Complementul adjectivelor 78

Gradele adjectivelor 79

Gradul pozitiv 79
Gradul comparativ 79
Gradul superlativ 81
Adjective cu forme speciale de comparativ şi superlativ 82
Observaţii asupra formelor speciale (latine) de comparativ şi superlativ 83
Adjective cu superlative neregulate 84
Adjective lipsite de unele grade de comparaţie 86

NUMERALUL 87

Numerale cardinale şi ordinale 87

Observaţii asupra numeralelor cardinale 89
Observaţii asupra numeralelor ordinale 90
Folosirea numeralelor cardinale şi ordinale 91

Alte numerale 94

PRONUMELE 97

Pronumele personale 97

Formele pronumelor personale la nominativ (cazul subiectului) 98
Folosirea pronumelor personale la nominativ 98
Pronumele personale în funcţie de complement 99
Formele accentuate ale pronumelor 100

Pronumele reflexive 101

Formele neaccentuate ale pronumelor 102
Poziţia formelor neaccentuate (atone) 103
Combinaţii de pronume neaccentuate 105
Particulele pronominale *ne, ci, vi* 106

Pronumele de politeţe 109
Si impersonal şi *si* pasiv 110
Pronume şi adjective posesive 112
Tabloul pronumelor şi adjectivelor posesive 112
Pronumele şi adjectivele demonstrative 114
Pronumele şi adjectivele de identitate 117
Pronumele relative 119
Pronumele şi adjectivele interogative 122
Adjectivele exclamative 123
Pronumele şi adjectivele nehotărîte 123
Alte adjective şi pronume nehotărîte 128

VERBUL 130
A. **Criterii sintactice** 130
B. **Criterii morfologice** 131
Modurile şi timpurile verbului 131
Verbele auxiliare 135
Folosirea auxiliarelor 140
Conjugarea 143
Conjugarea la diateza activă 143
Conjugarea I 143
Conjugarea a II-a 146
Conjugarea a III-a 153
Acordul participiului perfect 158
Verbele neregulate 160
Observaţii asupra conjugării verbelor neregulate 160
Principalele verbe neregulate 160
Conjugarea la diateza reflexivă 175
Conjugarea la diateza pasivă 180
Verbele auxiliare de modalitate 185
Folosirea impersonală a verbelor personale 186
Folosirea modurilor personale 186
Folosirea modului indicativ 186
Folosirea modului condiţional 188
Folosirea modului conjunctiv 189
Folosirea modurilor nepersonale 191
Folosirea modului infinitiv 191
Folosirea modului gerunziu 196
Folosirea modului participiu 197

ADVERBUL 198
Adverbele de mod 198
Adverbele de timp 199
Adverbele de loc 200
Adverbele de cantitate 201
Adverbele de afirmaţie 202
Adverbele de negaţie 202

Locul adverbelor în propoziție 203
Gradele de comparație ale adverbelor 203

PREPOZIȚIA 206

A. **Prepoziții proprii** 206
B. **Prepoziții improprii** 209

CONJUNCȚIA 212

A. **Conjuncțiile coordonatoare** 212
B. **Conjuncțiile subordonatoare** 213
Conjuncții explicative (declarative) 213
Conjuncții temporale 214
Conjuncții cauzale 214
Conjuncții modale 214
Conjuncții finale 215
Conjuncții concesive 215
Conjuncții consecutive 215
Conjuncții condiționale 216
Conjuncții de excepție 216
Conjuncții interogative indirecte 216
Conjuncții dubitative 217

INTERJECȚIA 218
STRUCTURA MORFOLOGICĂ A CUVÎNTULUI 220

Derivarea 222
Gradarea 233
Compunerea 233
Schimbarea valorii gramaticale 234

NOȚIUNI DE SINTAXĂ 237

PĂRȚILE PROPOZIȚIEI 238
Subiectul 238
Predicatul 239
Numele predicativ 239
Acordul predicatului cu subiectul 240
Atributul 241
Apoziția 241
Complementul 242
Propoziții subordonate explicite și implicite 244

FRAZA 245

A. Fraza prin coordonare 245
B. Fraza prin subordonare 246

Concordanța timpurilor 248

Concordanța timpurilor la modul indicativ 249
Concordanța timpurilor la modul conjunctiv 251
Concordanța timpurilor în propozițiile interogative indirecte *(se* non condizionale*)* 254
Concordanța timpurilor în propozițiile circumstanțiale 256
Propoziții temporale 256
Propoziții cauzale 257
Propoziții finale 258

Propoziţii consecutive 258
Propoziţii concesive 259
Propoziţii comparative 259
Propoziţii circumstanţiale de loc 259
Propoziţii modale 260
Propoziţii relative 260
Propoziţii condiţionale 261
Se condiţional (periodul ipotetic) 262

VORBIREA DIRECTĂ ŞI INDIRECTĂ 264
LIMBA ITALIANĂ IERI ŞI AZI 268

Scurtă prezentare istorică 268
Aspecte ale limbii italiene contemporane 270
Stiluri funcţionale 272

TEXTE ÎN SPRIJINUL GRAMATICII 279

BARZELLETTE 279
DALLA GRAMMATICA ALLA LETTURA 286
DALLA LETTURA ALLA GRAMMATICA 291
POETI. PROSATORI 306

NOȚIUNI DE FONETICĂ ȘI ORTOGRAFIE
(NOZIONI DI FONETICA ED ORTOGRAFIA)

§1 Alfabetul limbii italiene cuprinde 26 de litere dintre care 21 de origine latină și 5 (j, k, w, x, y) adoptate din alte limbi pentru transcrierea cuvintelor de origine străină.

Ordinea așezării literelor în alfabet și denumirea lor convențională în limba italiană este următoarea:

a (*a*), b (*bi*), c (*ci*), d (*di*), e (*e*), f (*effe*), g (*gi*), h (*acca*), i (*i*), j (*i lunga*), k (*kappa*), l (*elle*), m (*emme*), n (*enne*), o (*o*), p (*pi*), q (*qu*), r (*erre*), s (*esse*), t (*ti*), u (*u*), v (*vu* sau *vi*), w (*doppia vu* sau *vi*), x (*ics*), y (*i greca*), z (*zeta*).

Pronunțată separat fiecare literă este precedată de articolul hotărît feminin *la* (care înlocuiește substantivul *la lettera* — litera) ca în exemplele: **la ci, la enne, la vu, la i greca.**

Citirea cuvintelor pe litere se face astfel: *libro* — carte — **elle, i, bi, erre, o**; *quaderno* — caiet — **qu, u, a, di, e, erre, enne, o**; *yogur* — iaurt— **i greca, o, gi, u, erre, ti.**

Vocalele

§2 Limba italiană are 5 vocale: *a, e, i, o, u.* În funcție de accentul silabei sau de grupul vocalic din care fac parte, vocalele au următoarea pronunție:

A. **a, i, u** au întotdeauna sunete unice și se pronunță la fel ca în limba română: *figura* — figură, *amica* — prietenă, *cultura* — cultură.

§3 B. **e** și **o** pot avea în *silabă accentuată* o pronunție *închisă* sau *deschisă.* În scrierea curentă sunetul închis sau deschis nu se marchează grafic. În mod convențional însă gramaticile și dicționarele notează sunetul *închis* cu *accent ascuțit* (´) iar *cel deschis* cu *accent grav* (`) cu scopul de-a indica: 1) pronunția corectă a cuvîntului ca în exemplele: *mése* — lună, *professoréssa* — profesoară, *fratèllo* — frate, *attènto* — atent, *persóna* — persoană, *dolóre* — durere, *vittòria* — victorie, *termò-*

metro — termometru; 2) pronunția corectă a unor *omonime** la care sunetul închis sau deschis al respectivelor vocale este singurul indiciu pentru sensul diferit al acestora:

é (e închis)	*è (e deschis)*
pésca — pescuit	*pèsca* — piersică
légge — lege	*lègge* — citește
é — și	*è* — este
vénti — douăzeci	*vènti* — vînturi
ó (o închis)	*ò (o deschis)*
vólto — față	*vòlto* — întors
fóro — gaură	*fòro* — for, piață,
cólto — cult	*còlto* — culeș
rósa — roasă	*ròsa* — trandafir

Vocalele **e** și **o** în *silabă neaccentuată* au întotdeauna sunet închis.

C. Vocala **e** la începutul unui cuvînt **nu** se diftonghează: se pronunță ca *e inițial* în limba română din cuvintele: *e*rou, *e*mblemă, *e*xercițiu. Se va pronunța deci: **e**sercizio — exercițiu, *egli* — el, *erba* — iarbă.

Diftongii, hiatul, triftongii

§ 4 A. *Diftongii* sînt grupuri formate din două vocale alăturate care se pronunță cu o singură emisiune de voce. Vocalele unui diftong aparțin aceleiași silabe deci în scris nu se pot separa (vezi § 16).

Diftongul rezultă din combinația vocalelor **i** și **u** (vocale slabe) cu **a, e, o** (vocale tari). Cei mai frecvenți diftongi sînt:

ia, ie, io, iu: *pia*to — farfurie, *fie*no — fîn, *fio*re — floare, *fiu*me — rîu;

ua, ue, iu, uo: *puntua*le — punctual, *guerra* — război, *chiudo* — închid, *fuori* — afară;

ai, au: *zaino* — rucsac, *causa* — cauză;

ei, eu: *farei* — aș face, *neutro* — neutru;

oi: *voi* — voi, *moina* — răsfăț.

NOTĂ:

În grupurile **qua** *(que, qui, quo)*, **cia** *(cie, cio, ciu)*, **gia** *(gie, gio, giu)*, **scia** *(scie, scio, sciu)*, **glia**, *(glie, glio, gliu)*, vocalele **i** și **u** nu alcătuiesc cu vocalele alăturate diftongi, deoarece în aceste grupuri ele rămîn simple semne grafice care indică o pronunție specifică consoanelor: q, g, c, sc, gl.

§ 5 B. Cînd două vocale întîlnindu-se se pronunță separat, cu două emisiuni de voce, acestea formează un *hiat*. Vocalele hiatului fac parte întotdeauna din două silabe diverse.

---

* *omonime* — cuvinte identice ca formă dar diferite ca sens: *fiera*-fiară, *fiera*-tîrg, *fiera*-mîndră.

Hiatul se formează:

a) Cînd se întîlnesc două vocale tari *(a, e, o)* în grupuri ca **ea, eo, ae, oe**: *te-a-tro* — teatru, **a-e-re-o** — avion, *po-e-ta* — poet;

b) cînd vocalele slabe *(i, u)* sînt accentuate şi se află lîngă alte vocale: *pa-u-ra* — frică, *zi-o* — unchi, *vi-a* — stradă, *po-e-si-a* — poezie;

c) cînd cuvintele se formează cu prefixele *ri* şi *re*: *ri-a-ve-re* — a avea din nou, *re-a-gi-re* — a reacţiona;

d) în mod excepţional în cuvinte ca *li-u-to* — lăută, *pi-o-lo* — ţăruş.

§ 6 C. *Triftongii* sînt grupuri formate din trei vocale alăturate care se pronunţă cu o singură emisiune de voce şi, aparţinînd aceleiaşi silabe, nu se despart în scris.

Triftongii se formează din vocalele slabe *i* şi *u* care se alătură altei vocale. Cei mai frecvenţi triftongi sînt: **uai, uoi, iei, iai**: *guai*! — vai!, *buoi* — boi, *miei* — ai mei, *mangiai* — mîncai.

NOTĂ:

Triftongul *iuo* tinde în limba modernă să fie înlocuit de diftongul *io*: *giuoco* — *gioco* — joc, *figliuolo* — *figliolo* — fiu.

Consoanele

§ 7 În limba italiană consoanele pot fi simple: *tema* — temă, *stanco* — obosit, sau pot fi duble: *mamma* — mamă, *raccontare* — a povesti (vezi § 8).

A. Pronunţarea următoarelor consoane este identică cu cea din limba română:

1. *b, d, f, l, m, n, p, r, t, v* *bambino* — copil, *finestra* — fereastră, *dopo* — după, *albergo* — hotel;

2. *c* şi *g* urmate de vocalele *e* şi *i*: *cesto* — coş, *cucina* — bucătărie, *gelo* — ger, *gigante* — uriaş;

3. *c* şi *g* urmate de vocalele *e* şi *i* între care se intercalează un *h* *amiche* — prietene, *chiave* — cheie, *rughe* — riduri, *ghiotto* — lacom; (vezi § 8, 2).

4. *c* şi *g* urmate de vocalele *a, u, o* sau de alte consoane: *cuore* — inimă, *camera* — cameră, *coda* — coadă, *gara* — întrecere, *gusto* — gust, *gola* — gît, *clima* — climă, *critico* — critic, *magro* — slab, *gloria* — glorie etc.

§ 8 B. Pronunţarea următoarelor consoane este diferită faţă de limba română.

1. **Consoanele duble** (le doppie) care sînt o caracteristică a limbii italiene iar pronunţia lor corectă cere o durată prelungită a sunetului respectiv: *oggi* — azi, *letto* — pat, *programma* — program.

Respectarea consoanelor duble în pronunţare şi scriere este obligatorie deoarece adesea ele marchează sensul diferit al unor cuvinte:

penna — peniţă	*pena* — pedeapsă
bella — frumoasă	*bela* — behăie
carro — car	*caro* — drag
rossa — (de culoare) roşie	*rosa* — trandafir

NOTĂ:

În cazul dublării consoanelor *c* şi *g* înainte de vocalele *e* şi *i*, spre deosebire de limba română în care fiecare consoană se pronunţă repetat, pronunţia lor în italiană este unitară: *accento* — accent se pronunţă *acento* prelungindu-se consoana *c* fără însă a fi repetată ca în limba română; *aggettivo* — adjectiv se pronunţă *agetivo* cu prelungirea respectivelor consoane duble.

2. **H** *(acca)* nu se pronunţă fiind un simplu semn grafic: a) în unele interjecţii: *ahi* — vai! (pronunţat — *ai!*), *deh!* — iertare, vai! (pronunţat — *de*), *ahimè!* — aoleu! (pronunţat *aimè*); b) la unele persoane în conjugarea verbului „avere" la indicativ prezent, care ar putea fi confundate cu alte părţi de vorbire pronunţate identic: **ho** — eu am, faţă de **o** — sau; **hai** — tu ai, faţă de **ai** (prepoziţie articulată masc. pl.); **ha** — el are, faţă de **a** — la; **hanno** — ei au, faţă de **anno** — an; c) în poziţie iniţială a unor cuvinte împrumutate din alte limbi: **hôtel** — hotel (pronunţat *otel*), **hitleriano** — hitlerist (pronunţat *itleriano*,) **hangar** — hangar (pronunţat **a***ngar*).

Lipsa valorii fonice a dat acestei consonante sensul de „nimic" în expresii de tipul: *Non vale un 'acca* — Nu valorează nimic. *Non capisco un 'acca* — Nu înţeleg nimic.

În grupurile *che-chi*, *ghe-ghi* — pronunţia consoanei *h* este aceeaşi ca şi în limba română (vezi § 8, 2).

3. **Q** *(cu)* este întotdeauna urmată de *u* şi o altă vocală în diftong: **qua-**, **que-**, **qui-**, şi se pronunţă *cua, cue, cui*: **q***uadro* — tablou, *cin***q***ue* — cinci, *li***q***uido* — lichid, **q***uesto* — acesta.

În cuvintele în care *q* este precedat de *c* pronunţia sunetului se prelungeşte ca la consoanele duble, fără alte modificări: *ac***q***ua* — apă, *ac***q***uistare* — a cumpăra, pronunţate *accua* şi *accuistare* cu insistenţă asupra consoanei *c*.

4. **S** *(esse)* are pronunţii diferite în funcţie de poziţia sa în cuvînt.

— Se pronunţă ca în limba română (surd) cînd este: a) iniţială urmată de o vocală: *s*ecolo — secol, *S*icilia — Sicilia, *s*ono — sînt, *s*uono — sunet; b) între consoană şi vocală: *pen*s*are* — a gîndi, *consi*g*lio* — sfat, *per*s*ino* — pînă şi; c) urmată de consoanele *c, f, p, q, t*: *s*colaro — şcolar, *s*porco — murdar, *s*forzo — efort, *s*quadra — echipă, *s*tudio — învăţătură; d) dublă intervocalică: cu respectiva prelungire a sunetului: *esse*r*e* — a fi, *sa*ss*o* — piatră, professore — profesor.

— Consoana *s* se pronunţă ca z românesc (sonor) cînd este: a) simplă intervocalică: *riposo* — odihnă (pronunţat *ripozo*), *usare* — a folosi, *milanese* — milanez; b) urmată de consoanele *b, d, g, l, m, n, r, v*: *snello* — zvelt (pronunţat *znelo*), *svenire* — a leşina, *bisbigliare* — a susura.

NOTĂ:

În unele cuvinte compuse sau formate cu prefixe, deşi în poziţie intervocalică, *s* se pronunţă surd, ca în limba română: *stasera* — astă seară, *girasole* — floarea-soarelui, *risuonare* — a răsuna, *Risorgimento* — *ist.* Risorgiment.

Pentru *s* intervocalic indicaţiile se referă la limba literară deoarece în vorbirea comună pronunţia acestei consoane nu are un caracter unitar pe întreg teritoriul Italiei.

5. **Z** *(zeta)* indiferent de poziţia sa în cuvînt sau de faptul că este simplă sau dublă are două pronunţii: a) ca *ţ românesc*: *lezione* — lecţie (pronunţat *leţione*), *danza* — dans, *prezzo* — preţ, *tristezza* — tristeţe, *zio* — unchi; b) *dz*: *zero* — zero, *zolla* — brazdă, *azzurro* — albastru, *organizzare* — a organiza.

Pentru o pronunţare cît mai corectă se recomandă şi consultarea unui dicţionar de specialitate, neexistînd o regulă care să delimiteze strict cele două feluri de pronunţare ale consoanei *z*.

Litere de origine străină

§ 9 Literele de origine străină: *j, k, w, x, y* se folosesc pentru scrierea unor cuvinte împrumutate din alte limbi, dar se întîlnesc şi în unele nume proprii italiene ca: *Jacopo* — Iacob, *Mar Jonio* — Marea Ionică.

Aceste litere pot fi pronunţate fie ca în limba de origine a cuvîntului care le conţin, fie printr-un sunet adaptat la pronunţia limbii italiene.

J *(i lunga)* se poate pronunţa ca vocala *i* în cuvinte ca: *Jugoslavia, junior* — junior sau prin sunetul specific limbii străine: *jazz* — jaz (din engleză, pronunţat gez), *jabò* — jabou (din franceză, pronunţat jabò), *judo* — (din japoneză, pronunţat giudò);

K *(cappa)* se pronunţă ca un *c* românesc în cuvinte ca: *klaxon* — claxon, *kolkhos* — colhoz sau ca grupul de litere *che*: *kepì* — chipiu (pronunţat chepì), *kakì* — culoarea kaki (pronunţat cachi) şi respectiv ca grupul de litere *che* în abrevierile: *km.* — chilometru (pronunţat chilometro), *kg.* — chilogram (pronunţat chilogramo);

W *(doppia vu)* se pronunţă fie *v*: *wolframio* — wolfram, *Wagner* — sau cu sunetul specific limbii străine de origine: *wisky* — wisky (din engleză, pronunţat uischi), *week-end* (din engleză, pronunţat uichend);

X *(ics)* se pronunţă *cs*: *saxofono* — saxofon, *ex-direttore* — fost director, *extra* — extra, super.

Grupuri de litere

§ 10 Alături de regulile de pronunţie deja enunţate, o particularitate a limbii italiene o constituie existenţa unor grupuri grafice formate fie din două litere *(digrammi)*, fie din trei litere *(trigrammi)* care se pronunţă printr-un sunet specific limbii italiene.

GN — fără sunet corespunzător în limba română se pronunţă ca un *n* muiat urmat de *i* (aproximativ **nni**) în cuvinte ca: *so***gn***o* — vis, *compa***gn***o* — tovarăş, *inge***gn***ere* — inginer. În unele cuvinte grupul *gn* poate fi urmat de *i* fără să modifice pronunţia: *o***gn***i* — fiecare, *compa***gn***ia* — tovărăşie, *so***gn***iamo* — noi visăm.

Excepţie, cînd **gn** se pronunţă ca în română: *wa***gn***eriano* — wagnerian, *Wa***gn***er*.

GLI — de asemenea fără sunet corespunzător în limba română se pronunţă ca un *l* muiat (aproximativ **lli**) în cuvinte ca: *fi***gli***o* — fiu, *sba***gli***o* — greşeală, *consi***gli***o* — sfat.

Excepţii, cînd *gli* se pronunţă ca în limba română: *negligente* — neglijent, *glicine* — glicină, *glicerina* — glicerină, *ganglio* — ganglion, *geroglifico* — hieroglific.

Tot ca în limba română se pronunţă grupul consonantic *gl* cînd nu este urmat de *i*: *i***gl***ese* — englez, *gloria* — glorie, *glucosio* — glucoză.

SCE — se pronunţă *şe*: *pe***sce** — peşte, **sce***ndere* — a coborî, *ruscello* — rîu, **sce***na* — scenă, *a***sce***nsione* — ascensiune.

SCI — se pronunţă *şi* atunci cînd este *urmat de consoană*: **sci***ntilla* — scînteie, *pi***sci***na* — bazin, *fa***sci***smo* — fascism, **sci***mmia* — maimuţă, *na***sci***ta* — naştere.

Atunci cînd grupul *sci* este *urmat de o vocală*, *i* rămîne doar un semn grafic şi se pronunţă *ş* + *vocala* care urmează *(scio→şo, scie→şe, sciu→şu, scia→şa)*: **sci***opero* — grevă, **sci***enza* — ştiinţă, **sciu***pare* — a deteriora, *la***sci***are* — a lăsa, a părăsi.

Excepţie, cînd vocala *i* din grupul *sci* + *vocală* se pronunţă ca atare: **sci***are* — a schia.

Grupurile de litere amintite nu se dublează niciodată şi se pronunţă foarte puternic.

În ce priveşte grupurile de două litere: *ce-ci*, *ge-gi* sau de trei litere *che-chi*, *ghe-ghi*, ele se pronunţă exact ca în limba română (vezi § 7, A, 3).

Accentul

§ 11 Pronunţarea corectă a cuvintelor din limba italiană este indicată de *accentul tonic* sau *grafic*.

A. *Accentul tonic*. În orice cuvînt format din mai multe silabe, una dintre acestea se pronunţă cu mai multă intensitate. Aceasta se numeşte *silaba tonică* iar vocala ei este *vocala tonică*: *tạvola* — fabulă, *sịllaba* — silabă, *inụtile* — inutil. Accentul care marchează această pronunţare se numeşte *accent tonic*. El nu se notează în scris decît în cazuri speciale (vezi § 11, e).

În cuvintele italieneşti poziţia accentului tonic poate fi pe:

1 — *penultima silabă* (parole piane): *bambino* — copil, *natura* — natură, *cortile* — curte, *lavoro* — muncă;

2 — *antepenultima silabă* (parole sdrucciole): *mẹdico* — medic, *cattedra* — catedră, *apọstrofo* — apostrof, *tạvola* — masă;

3 — *înainte de antepenultima silabă* (parole bisdrucciole): *ạbitano* — ei locuiesc, *desịderano* — ei doresc, *facọndomelo* — făcîndu-mi-l, *dạndogliela* — dîndu-i-o.

4 — *ultima silabă (parole tronche)*, situaţie în care accentul se notează grafic: *città* — oraş, *virtù* — virtute, *onestà* — cinste, *gioventù* — tineret.

NOTĂ:

Majoritatea cuvintelor din limba italiană au accentul pe penultima silabă fiind cuvinte „piane". Pentru a veni în sprijinul unei pronunţii corecte a cuvintelor „sdrucciole" şi „bisdrucciole", s-a convenit ca în lucrarea de faţă să se marcheze vocala accentuată a acestora printr-un punct aşezat dedesubtul ei, tocmai pentru a nu se confunda cu accentul grafic.

B. *Accentul grafic*. Semnul prin care se notează vocala accentuată dintr-un cuvînt se numeşte *accent grafic*. El poate fi de două feluri:

1. *accent grav* ` care marchează vocalele finale precum şi sunetul deschis al vocalelor *e* şi *o* (vezi § 3): *caffè* — cafea, *trovò* — el găsi, *più* — mai, *potrà* — va putea, *partì* — plecă;

2. *accent ascuţit* ´ care marchează vocalele finale precum şi sunetul închis al vocalelor *e* şi *o*: *perché* — pentru ce, pentru că, *affinché* — spre a, ca să, *viceré* — vicerege, *ventitré* — douăzeci şi trei.

Accentul grafic, ascuţit sau grav, se notează în mod obligatoriu în următoarele situaţii:

a) pe cuvintele cu accentul pe ultima silabă (parole tronche): *verità* — adevăr, *tribù* — trib, *felicità* — fericire, *pietà* — milă;

b) pe unele cuvinte monosilabice terminate în diftong: *giù* — jos, *ciò* — aceasta, *può* — el poate, *già* — deja.

Excepţii: nu au accent grafic *qui* — aici, *qua* — aici, *lui* — el, *mai* — niciodată.

c) pe unele cuvinte monosilabice omonime pentru a marca deosebirea de sens:

è — este	*e* — şi
tè — ceai	*te* — pe tine
sé — pe sine	*se* — dacă
sì — da	*si* — se (pron. reflexiv)
dì — zi	*di* — de (prepoziţie)
là — acolo	*la* — articol hot. fem. sing.
nè — nici	*ne* — despre (din) aceasta
dà — el dă	*da* — la, de la (prepoziţie)

d) pe persoana I şi a III-a a verbelor la indicativ-viitor, persoana a III-a a verbelor regulate la indicativ-perfectul simplu: *parlerò* — voi vorbi, *parlerà* — va vorbi, *parlò* — el vorbi; *mangiò* — el mîncă;

e) pe unele cuvinte plurisilabice al căror accent diferit este singurul indiciu al diferenţei de sens:

àncora — ancoră	*ancóra* — încă
sùbito — imediat	*subíto* — suferit
còmpito — temă	*compíto* — împlinit
capitàno — căpitan	*cápitano* — se întîmplă
nettàre — a curăţi	*néttare* — nectar

Eliziunea şi apostroful

§ 12 *Eliziunea* este căderea vocalei finale neaccentuate a unui cuvînt urmat de alt cuvînt care începe tot cu o vocală. În locul vocalei suprimate se pune *apostroful*: *lo aereo* — *l'aereo* — avionul, *una amica* — *un'amica* — o prietenă, *quello uomo* — *quell'uomo* — acel om, *dove è* — dov'è unde este.

A. Eliziunea este obligatorie în următoarele situaţii:

1) cu articolele *lo*, *la* (v. § 18) şi prepoziţiile formate cu acestea (v. § 20) precum şi cu articolul *una* (v. § 22): *l'alunno* — şcolarul, *l'arte* — arta, *un'estate* — o vară, *all'ospite* — musafirului, *dell'erba* — a ierbii.

2) cu pronumele *lo*, *la*, *glielo*, *gliela* (v. § 87; 89): *l'ho guardato* — l-am privit, *l'aveva incontrata* — o întîlnise, *gliel'ho detto* — i-am spus-o.

3) cu adjectivele *bello*, *quello*, (v. § 61; 96), *grande* (v. § 62), *questo*, *santo*: *bell'appartamento* — apartament frumos, *quell'ipotesi* — acea ipoteză, *grand'anima* — suflet mare, *quest' albero* — pomul acesta, *Sant' Antonio* — Sfîntul Anton.

4) cu particulele pronominale și adverbiale (v. § 90, 93): C'*era una volta* — A fost odată, C'*incontriamo alle sette* — Să ne întîlnim la ora șapte.

5) cu prepoziția *di*: *la carta* d'*Italia* — harta Italiei, *anello* d'*argento* — inel de argint, d'*accordo* — de acord.

B. Nu se recomandă eliziunea după:

1) articolele *le*, *gli* și respectivele prepoziții articulate (v. § 19): *le ore* — orele, *gli italiani* —italienii, *degli occhi* — ai ochilor, *dalle amiche* — de la prietene.

2) prepoziția *da* pentru a nu fi confundată cu *di*: *libro da acquistare* — carte de cumpărat, *cosa da imparare* — lucru de învățat.

Excepții: *d'ora in poi* — de acum înainte, *d'altra parte* — pe de altă parte.

3. La sfîrșitul rîndului în cazul despărțirii în silabe (v. § 16): *lo orologio* — ceasul, *nella Italia* — în Italia, *quale è* — care este.

Adesea eliziunea depinde de stilul personal al vorbitorului. În limbajul presei se observă uneori tendința de a nu respecta acest fenomen.

Apocoparea sau trunchierea

§ 13 *Apocoparea*, ca fenomen caracteristic limbii italiene, este suprimarea vocalei sau a unei silabe finale neaccentuate a unui cuvînt, în fața altui cuvînt: *cane che abbaia*, *can che abbaia* — cîine care latră, *signore Ferrari* — *signor Ferrari* — domnul Ferrari, *quello ragazzo* — *quel ragazzo* — acel băiat, *grande cosa* — *gran cosa* — mare lucru.

Spre deosebire de eliziune apocoparea nu se notează cu apostrof.

Excepții în care apocoparea este marcată de apostrof: *un po'* — *un poco* — puțin, *ca'* — *casa* — casă, *de'* — *dei* — ai, ale, precum și unele imperative: *da'* — *dai* — dă, *va'* — *vai* — du-te, *di'* — *dici* —spune, *fa'* — *fai* — fă.

Apocoparea nu este obligatorie dar se poate face în următoarele condiții:

a) cuvîntul să fie format din mai multe silabe iar ultima să nu fie accentuată;

b) prin căderea vocalei sau silabei finale cuvîntul să se termine într-una din consoanele: *l*, *m*, *n*, *r*: *bel parco* — parc frumos, *amor patrio* — dragoste de patrie, *gran libro* — carte mare, *esser felice* — a fi fericit.

c) apocoparea să nu fie făcută în fața unor cuvinte care încep cu *s urmat de consoană* (s impur), *z*, *gn*, *pn*, *ps*, *x*, *y*: *bel***lo** *specchio* — oglindă frumoasă, *gran***de** *zaino* — rucsac mare, *quel***lo** *yogurt* — acel iaurt, *piccol***o** *gnomo* — spiriduș mic.

Adăugarea unor sunete

§ 14 Fenomen opus apocopării prin care se suprimă sunete și silabe, adăugarea unor sunete de legătură *(accrescimento* — adăugare) la sfîrșitul sau începutul unui cuvînt, intervine uneori pentru obținerea unei pronunții cît mai melodioase.

A. Cînd conjuncțiile *e* — și, *o* — sau, precum și prepoziția *a* — la, sînt urmate de un cuvînt care începe cu o vocală, acestora li se adaugă un *d* final: *tu* **ed** *io* — tu și eu, **ed** *allora* — și atunci, *un cane* **od** *un gatto* — un cîine sau o pisică, *vado* **ad** *aspettare* — merg să aștept.

B. Cuvintelor care încep cu *s* + *consoană* și sînt precedate de cuvinte care se termină în *n* sau *r* — li se adaugă un *i* inițial: *in* **i***scuola* — în școală, *in* **I***spagna* — în Spania, *per* **i***scritto* — în scris, *per* **i***scherzo* — din glumă.

Abrevierile

§ 15 Abrevierile sînt prescurtările unor cuvinte la care se recurge adesea în limba italiană contemporană. Orice cuvînt prescurtat este urmat în mod obligatoriu de punct fără a fi necesar ca următorul cuvînt să înceapă cu literă mare.

Cele mai obișnuite abrevieri sînt:

A. *Termenii epistolari* de adresare:
Egr. sig. — *Egregio Signore* — stimate domn
Sig.ra — *Signora* — doamnă (doamnei)
Sig.na — *Signorina* — domnișoară
Dott. sau **Dr.** — *Dottore* — doctor (titlul științific)
Prof. — *Professore* — profesor
Avv. — *Avvocato* — avocat
Ing. — *Ingegnere* — inginer
Rag. — *Ragioniere* — contabil
On. — *Onorevole* — Stimate
Gent.mo — *gentilissimo* — prea amabile
Ill.mo — *Illustrissimo* — mult prea stimate
S.V. — *Signoria Vostra* — Domnia Voastră
Aff.mo — *Affezionatissimo* — Prea devotatul

B. *Termenii gramaticali uzuali:*

m. — *maschile* — masculin, **f.** — *femminile* — feminin, **agg.** — *aggettivo* — adjectiv, **art.** — *articolo* — articol, **avv.** — *avverbio* — adverb, **cong.** — *congiunzione* — conjuncţie, *congiuntivo* — conjunctiv, **ind.** — *indicativo* — indicativ, **imp.** — *imperfetto* — imperfect, sau *imperativo* — imperativ, **part. pass.** — *participio passato* — participiu trecut.

C. Abrevieri care indică *noţiuni de timp şi cantitate:*

c.a. — *corrente anno* — anul curent (în curs)
c.m. — *corrente mese* — luna curentă
p.v. — *prossimo venturo* — viitorul apropiat
p.p. — *prossimo passato* — trecutul apropiat
e.n. — *era nostra* — era noastră
a e.n. — *ante era nostra* — înainte de era noastră
M.E. — *Medio Evo* — Evul Mediu
Kg. — *chilogramo* — chilogram
Km. — *chilometro* — kilometru
tonn. — *tonnellata* — tonă
No. — *numero* — număr

D. Abrevieri care indică *termeni editoriali*: **pag.** — *pagina* — — pagină, **cap.** — *capitolo* — capitol, **vol.** — *volume* — volum, **es.** *esempio* — exemplu, **p.es.** — *per esempio* — de exemplu, **v.s.** — *vedi sopra* — vezi sus, **m.s.** — *manoscritto* — manuscris, **N.B.** — *nota bene* — — observă! **fig.** — *figura* — figură, **ecc.** — *eccetera* — şi aşa mai departe.

E. *Sigle*

Siglele sînt abrevierile rezultate din iniţialele mai multor cuvinte care indică o instituţie, o asociaţie, un organ central, un organism internaţional, un partid etc.

PCR — *Partito Comunista Romeno* — Partidul Comunist Român
PCI — *Partito Comunista Italiano* — Partidul Comunist Italian
ONU — *Organizzazione Nazioni Unite* — Organizaţia Naţiunilor Unite
CGE — *Compagnia Generale di Elletricità* — Compania Generală de Electricitate
CIO — *Comitato Internazionale Olimpico* — Comitetul Olimpic Internaţional
FIAT — *Fabbrica Italiana Automobili Torino* — Fabrica Italiană de Maşini, Torino
CGIL — *Confederazione Generale Italiana del Lavoro* — Confederaţia Generală Italiană a Muncii
RAI — *Radio Audizioni Italiane* — Radiodifuziunea Italiană

Despărțirea cuvintelor în silabe

§ 16 Pentru a despărți corect cuvintele în silabe, mai ales cînd aceasta se impune la sfîrșit de rînd, se ține seama de următoarele reguli:

a) fiecare consoană formează o silabă cu vocala următoare: *sa-lu-te* — sănătate, *im-pa-ra-re* — a învăța, *pa-ro-la* — cuvînt;

b) orice consoană urmată de **l** sau de **r** formează o silabă cu vocala care urmează: **cru**-*de-le* — crud, *a*-**tle**-*ta* — atlet, *ma*-**gro** — slab;

c) consoanele **l, x, m, n, r** urmate de o altă consoană formează o silabă cu vocala precedentă: **car**-*ne* — carne, **con**-*so*-**nan**-*te* — consoană, **al**-*cu*-*no* — vreun;

d) grupul *s* + *consoană* nu se desparte ci formează, spre deosebire de limba română, o singură silabă cu vocala următoare: *di*-**spia**-*ce*-*re* — neplăcere, *mi*-*ni*-**stro** — ministru, *a*-**scol**-*ta*-*re* — a asculta;

e) dublele aparțin unor silabe diverse, ca și-n limba română, inclusiv grupul consonantic *cq* **al**-*li*-*e*-*vo* — elev, **at**-*tra*-*ver*-*so* — prin, **ac**-*qua* — apă, *a* -**ros**-*si*-*re* — a roși;

f) diftongii și triftongii nu se pot despărți, ei aparțin aceleiași silabe: **uo**-*mo* — om, *pun*-**tua**-*le* — punctual, **miei** — ai mei, **buoi** — boi;

g) de asemeni nu se pot despărți formînd o silabă unică grupurile consonantice: *gn*, *gli*, *sce*, *sci*: *pe*-**sce** — pește; *com*-*pa*-**gna** — tovarășă, *fi*-**glia** — fiică, *ru*-*scel*-*lo* — rîu;

h) vocalele unui hiat se despart în silabe diferite: *e*-**ro**-**e** — erou, **po**-**e**-*ta* — poet, *di*-**a**-*fa*-*no* — diafan;

i) *apostroful* nu poate rămîne izolat la sfîrșitul rîndului, deci despărțirea se face astfel: *del*-**l'**al-*li*-*e*-*vo* — al elevului, *nel*-**l'e**-*ser*-*ci*-*to* — în armată, **l'at**-*mo*-*sfe*-*ra* — atmosfera.

În ce privește despărțirea în silabe la capătul rîndului, se observă uneori, mai ales în presa contemporană, abateri de la regulile amintite, cum ar fi: apostrof la sfîrșit de rînd, folosirea articolului și a prepoziției articulate fără eliziune *(allo albergo* — la hotel*)*. Se recomandă evitarea acestor greșeli.

MORFOLOGIE
(MORFOLOGIA)

ARTICOLUL
L'ARTICOLO

§ 17 Articolul este categoria gramaticală care nu apare niciodată singură ci însoțește un substantiv sau un echivalent al acestuia, determinîndu-i genul și numărul: **il** *lavoro* — munca; **gli** *uomini* — oamenii, **l'***utile* — utilul, **il** *perché* — cauza, **l'***andare* — mersul etc.

Spre deosebire de limba română, în care poziția articolului este enclitică, el fiind alipit substantivului, în limba italiană articolul este *proclitic* și apare ca un cuvînt independent: **la** *camera* — camer**a**, **le** *case* — case**le**, **l'***esempio* — exemplul.

Articolul *se acordă* întotdeauna în *gen și număr* cu categoria gramaticală pe care o determină.

După funcția sa gramaticală articolul este *hotărît* (articolo determinativo), *nehotărît* (articolo indeterminativo) și *partitiv* (articolo partitivo).

ARTICOLUL HOTĂRÎT

Formele articolului hotărît

§ 18

Genul	Singular	Plural
Masculin	IL	I
	LO	GLI
	L'	
Feminin	LA	LE
	L'	

§ 19 Folosirea uneia sau alteia dintre formele articolului depinde întotdeauna de iniţiala cuvîntului pe care-l precedă (substantiv, adjectiv, verb, pronume): **lo** *scolaro* — şcolarul, dar **il** *piccolo scolaro* — micul şcolar; **l'***amico* — prietenul, dar *il tuo amico*; **gli** *ingegneri* — inginerii, dar **i** *migliori ingegneri* — cei mai buni ingineri.

A. Articolele **il** şi **i** se folosesc în faţa substantivelor de genul masculin la singular şi respectiv plural care încep cu o *consoană* (exceptînd s impur *, z, gn, pn, ps, x, y, i urmat de vocală): **il** *libro* — cartea; **i** *libri* — cărţile; **il** *piatto* — farfuria, **i** *piatti* — farfuriile; **il** *quartiere* — cartierul, **i** *quartieri* — cartierele; **il** *vestito* — rochia, **i** *vestiti* — rochiile.

B. Articolele **lo** şi **gli** se folosesc înaintea substantivelor masculine singular şi plural care încep cu: *s impur* *, *z*, *gn*, *pn*, *ps*, *x*, *y*, *i urmat de vocală*: **lo** *spazio* — spaţiul, **gli** *spazi* — spaţiile; **lo** *scultore* — sculptorul, **gli** *scultori* — sculptorii; **lo** *zio* — unchiul; **gli** *zii* — unchii; **lo** *zoccolo* — sabotul (încălţămintea); **gli** *zoccoli* — saboţii; **lo** *gnomo* — spiriduşul, **gli** *gnomi* — spiriduşii; **lo** *gnocco* — găluşca, **gli** *gnocchi* — găluştele; **lo** *pneumococco* — pneumococul, **gli** *pneumococchi* — pneumococii; **lo** *psicologo* — psihologul, **gli** *psicologi* — psihologii, **lo** *xilofono* — xilofonul, **gli** *xilofoni* — xilofoanele; **lo** *yogurt* — iaurtul, **gli** *yogurt* — iaurturile; **lo** *iugoslavo* — iugoslavul, **gli** *iugoslavi* — iugoslavii; **lo** *iutificio* — fabrica de iută, **gli** *iutifici* — fabricile de iută.

C. Articolele **l'** şi **gli** se folosesc înaintea substantivelor masculine singular şi plural care încep cu *vocală*: **l'***albergo* — hotelul, *gli alberghi* — hotelurile; **l'***inglese* — englezul, **gli** *inglesi* — englezii; **l'***esame* — examenul, **gli** *esami* — examenele.

D. Articolele **la** şi **le** se folosesc în faţa substantivelor feminine singular şi plural care încep cu o *consoană*: **la** *via* — strada, **le** *vie* — străzile; **la** *scienza* — ştiinţa, **le** *scienze* — ştiinţele; **la** *ricerca* — cercetarea, **le** *ricerche* — cercetările.

E. Articolele **l'** şi **le** se folosesc înaintea substantivelor feminine singular şi plural care încep cu *vocală*: **l'***azione* — acţiunea, **le** *azioni* — acţiunile; **l'***onda* — valul, **le** *onde* — valurile; **l'***università* — universitatea, **le** *università* — universităţile.

NOTĂ:

Articolele *lo* şi *la* în faţa substantivelor masculine şi feminine *la singular* se apostrofează. Eliziunea nu se recomandă însă la plural chiar dacă vocalele care se întîlnesc sînt identice (v. § 12): **l'***italiano* — italianul, **gli** *italiani* — italienii; **l'***erba* — iarbă, **le** *erbe* — ierburile.

---

* *S impur* este s urmat de consoană: *studente* — student, *sgorbio* — pată de cearnelă, *spavento* spaimă.

Prepoziţiile articulate

§ 20 Prepoziţia articulată este o caracteristică a limbii italiene, fiind categoria gramaticală cea mai frecvent întîlnită în frază. Ea se formează din unirea articolului hotărît al unui substantiv precedat de o prepoziţie, cu aceasta: **di** + **la** *cucina* = **della cucina** — (a) bucătăriei: despre bucătărie; **a** + **i** *ristoranti* = **ai** *ristoranti* — la restaurante; **da** + **l'***aeroporto* = **dall'***aeroporto* — (de) la aeroport.

Principalele prepoziţii care se unesc cu articolele hotărîte la singular şi plural sînt **di, a, da, in, su.**

Formele prepoziţiilor articulate

§ 21

Prepoziţie	Articol						
	masculin				masculin feminin	feminin	
	sing.	pl.	sing.	pl.	sing.	sing.	pl.
	il	i	lo	gli	l'	la	le
di	del	dei	dello	degli	dell'	della	delle
a	al	ai	allo	agli	all'	alla	alle
da	dal	dai	dallo	dagli	dall'	dalla	dalle
in	nel	nei	nello	negli	nell'	nella	nelle
su	sul	sui	sullo	sugli	sull'	sulla	sulle

Prepoziţiile articulate se folosesc după aceleaşi reguli ca şi articolul hotărît, adică în funcţie de iniţiala cuvîntului pe care-l precedă (v. § 19): *il colore* **della** *tovaglia* — culoarea feţei de masă, *davanti* **all'***entrata* **del** *palazzo* — în faţa intrării blocului, **nel** *centro* **della** *città* — în centrul oraşului, *le scoperte* **degli** *scienziati* — descoperirile oamenilor de ştiinţă, *visita* **allo** *zoo* — vizită la grădina zoologică, *il rilievo* **dei** *paesi vicini* — relieful ţărilor vecine, **negli** *ospedali* **dai** *malati* — în spitale la bolnavi, *si parla* **sul** *contributo* **della** *letteratura* — se vorbeşte despre contribuţia literaturii.

Prepoziţia **con** se poate uni şi ea cu articolul hotărît: **col, colla, coi** sînt forme frecvent întîlnite: **col** *tempo* — cu timpul, **coll'** *anima* — cu sufletul, **coi** *ragazzi* — cu băieţii.

Tendinţa limbii contemporane este însă de a folosi prepoziţia *con* separat de articol.

Prepoziţia **per** nu se articulează, iar forme ca **pel** pentru *per il* sau **pei** pentru *per i* sînt foarte vechi.

NOTĂ:

În *textele literare vechi* prepoziţiile articulate apar fie în forme separate: *de la, a lo, da le,* în loc de *della, allo, dalle,* fie în forme apostrofate: *ne', de', a', co'* în loc de *nei, dei, ai, coi.*

ARTICOLUL NEHOTĂRÎT

§ 22 Spre deosebire de articolul hotărît care determină cu precizie un substantiv, articolul nehotărît (l'articolo indeterminativo) îl indică doar din mulţimea substantivelor de acelaşi fel, fără a-l determina.

Ca poziţie articolul nehotărît este proclitic ca şi în limba română.

Formele articolului nehotărît

§ 23

Genul	Singular	Plural
Masculin	un	dei
	uno	degli
Feminin	una	delle
	un'	

§ 24 Criteriul de alegere a formei corecte a articolului nehotărît este identic cu cel al întrebuinţării articolului hotărît: prima literă a cuvîntului pe care-l precedă.

A. Articolul nehotărît **un** se foloseşte înaintea substantivelor (sau adjectivelor) masculine, singular, care încep cu o **consoană** (în afară de s impur, z, gn, pn, ps, x, y, i + vocală) sau cu o **vocală**: **un** *caffè* — o cafea, **un** *documento* — un act, **un** *grande scrittore* — un mare scriitor, **un** *piccolo strumento* — un instrument mic, **un** *aereo* — un avion, **un** *esercito* — o armată, **un** *bell'appartamento* — un apartament frumos, **un** *noto artista* — un artist cunoscut.

B. Articolul nehotărît **uno** se foloseşte înaintea substantivelor (sau adjectivelor) masculine, singular, care încep cu **s impur, z gn, pn, ps,**

x, y, i + vocală: **uno** *spazio* — un spaţiu, **uno** *smisurato odio* — o ură nemăsurată, **uno** *zaino* — un rucsac, un ghiozdan; **uno** *gnaulìo* — un mieunat; **uno** *pneumococco* — un pneumococ, **uno** *psichiatra* — un psihiatru, **uno** *xilofonista* — un xilofonist, **uno** *yacht* — un iaht, **uno** *iugoslavo* — un iugoslav.

C. Forma feminină a articolului nehotărît **una** se foloseşte înaintea substantivelor (sau adjectivelor) feminine la singular care încep cu o consoană: **una** *contrada* — un ţinut, **una** *squadra* — o echipă, **una** *bella storia* — o poveste frumoasă, **una** *strana notizia* — o veste ciudată.

D. Forma **un'** a articolului nehotărît se întrebuinţează înaintea substantivelor (sau adjectivelor) feminine, singular, care încep cu o vocală: **un'***ape* — o albină, **un'** *assemblea* — o adunare, **un'***antica fortezza* — o cetate veche, **un'***eroica lotta* — o luptă eroică.

NOTĂ:

Se va acorda o atenţie deosebită ortografiei corecte a articolului nehotărît singular care precedă substantive care încep cu o vocală:

— masculinul **un** nu se va scrie niciodată cu apostrof deoarece este format prin apocoparea (v. § 13) formei *uno:* **uno** *aneddoto* = **un** *aneddoto* — o anecdotă;

— femininul **un** va fi întotdeauna însoţit de apostrof întrucît este format prin *eliziune*, de la forma *una:* **una** *impressione* — **un'** *impressione* — o impresie.

Pentru substantivele cu aceeaşi formă pentru ambele genuri, prezenţa sau absenţa apostrofului este singura marcă a genului: **un** *insegnante* — un profesor, **un** *'insegnante* — o profesoară; **un** *autista* — un şofer, **un'** *autista* — o şoferiţă (v. § 36).

Pentru *pluralul* articolului nehotărît neexistînd forme proprii, se foloseşte *prepoziţia* **di** combinată cu articolul hotărît cerut de genul şi iniţiala substantivului (sau adjectivului) respectiv.

1. Forma **dei** se foloseşte înaintea substantivelor (sau adjectivelor) masculine care încep cu *consoană* (în afară de s impur, z, gn, pn, ps, x, y, i + vocală): **dei** *limoni* — (nişte) lămîi, **dei** *compagni* — (nişte) tovarăşi, **dei** *bravi figli* — (nişte) copii cuminţi.

2. Forma **degli** se întrebuinţează înaintea substantivelor (sau adjectivelor) masculine care încep cu **vocală, s impur, z, gn, pn, ps, x, y, i + vocală**: **degli** *album* — (nişte) albume, **degli** *eleganti stivali* — (nişte) cizme elegante, **degli** *zingari* — (nişte) ţigani, **degli** *gnocchi* — (nişte) găluşte, **degli** *psicanalisti* — (nişte) psihanalişti, **degli** *xilofoni* — (nişte) xilofoane, **degli** *yak* — (nişte) iaci, **degli** *iutifici* — (nişte) fabrici de iută.

3. Pentru pluralul articolului nehotărît feminin există forma **delle** folosită pentru toate substantivele (sau adjectivele): **delle** *donne* — (nişte) femei, **delle** *buone amiche* — (nişte) prietene bune, **delle** *operaie* — (nişte) muncitoare.

Formele de plural ale prepoziţiei articulate *di* pot fi înlocuite uneori cu adjectivele nehotărîte *alcuni* — unii, *alcune* — unele (v. §. 107): *Ho ammirato* **dei** *paesaggi* — *Ho ammirato* **alcuni** *paesaggi* — Am admirat nişte (unele) privelişti. Substituirea este recomandată mai ales cînd

substantivul este precedat și de o altă prepoziție: *Ho parlato* **con degli** *studenti*, *Ho parlato* **con alcuni** *studenti* — Am vorbit cu niște studenți.

Pluralul articolului nehotărît tinde să dispară în limba modernă. Pentru a conferi o valoare nedeterminată unui plural nu se folosește nici articolul: *Ho comperato* **una** *mela ed* **una** *pera* — Am cumpărat un măr și o pară, *Ho comperato mele e pere* — Am cumpărat mere și pere.

ARTICOLUL PARTITIV

§ 25 Articolul partitiv indică o parte dintr-un întreg sau o cantitate nedefinită și se exprimă în limba italiană prin prepoziția **di** + **articolul hotărît.**

Sensul acestei categorii gramaticale este redat în limba română prin: *niște, puțin, cîteva, cîțiva, o cantitate oarecare*: *Mangio* **del** *pane* — Mănînc puțină pîine; *L'uccello aveva* **delle** *penne azzurre* — Pasărea avea niște pene albastre; *Ho scelto* **dei** *fiori rossi* — Am ales niște flori roșii.

La singular un substantiv precedat de un articol partitiv are cu totul **alt** sens decît un substantiv precedat de articolul nehotărît: *Voglio bere* **del** *vino* — Vreau să beau *niște* (puțin) vin, dar *Ho bevuto* **un** *vino buono* — Am băut *un* vin bun.

La plural sensul și formele articolului partitiv se confundă cu cele ale articolului nehotărît: *(del, dello, dell', della, dei, degli, delle)* ambele indicînd o cantitate nedefinită: *Compra* **dei** *dolci* — Cumpără (niște) prăjituri; *Per raggiungere l'ideale ci vuole* **dello** *sforzo* — Pentru a-ți atinge idealul este nevoie de efort; *Ho visto* **dei** *film italiani* — Am văzut cîteva filme italiene.

Folosirea și omiterea articolului partitiv

§ 26 I. Articolul partitiv *se folosește* pentru:

A. Determinarea unui *substantiv la nominativ* cu funcție de subiect: *Ti cercano* **delle** *amiche* — Te caută niște prietene;

B. Determinarea unui *substantiv în acuzativ* cu funcție de complement direct: *Scrivo* **degli** *esercizi* — Scriu niște exerciții.

C. Sublinierea unui *contrast*: *Siete per noi* **degli** *amici e non* **dei** *nemici* — Sînteți pentru noi (niște) prieteni și nu (niște) dușmani.

II. Articolul partitiv se *omite*:

A. Cu substantive precedate de altă prepoziție: *Si è unito* **a** **dei** *cattivi amici* — Se va spune *Si è unito* **a** *cattivi amici* — S-a unit cu niște prieteni răi;

B. În propoziții negative construite mai ales cu *nè*: *Non avete* **nè** amici, **nè** *soldi* — Nu aveți nici prieteni, nici bani;

C. În cazul în care substantivele sînt precedate de: *molto*, *troppo*, *abbastanza*, *più*, *meno*, *per alcuno*: *Lui raccontò* **molte** *vicende* — Îmi povesti multe întîmplări; *Lo faccio* **per alcuni** *amici* — O fac pentru cîțiva prieteni; *In ufficio ci sono* **più** *persone* — În birou sînt mai multe persoane.

Folosirea și omiterea articolului

§ 27 Folosirea și omiterea articolului hotărît în limba italiană are multe reguli comune cu cele ale limbii române cînd, spre exemplu, substantivul este articulat sau nearticulat în ambele limbi: **nell'** *aula dell'Università* — în aula Universității; *andare* **a** *teatro* — a merge la teatru, *essere* **in** *cucina* — a fi în bucătărie.

Există însă și frecvente cazuri de neconcordanță în folosirea și omiterea articolului, cînd în română spre deosebire de italiană, substantivul este articulat: *in* **a***ereo* — cu avionul, **d'***estate* — vara, sau invers, substantivul articulat în italiană este nearticulat în română: *Salgo* **dal** *tram* — Cobor din tramvai; *Il dizionario c'è* **sullo** *scaffale* — Dicționarul este pe raft; *Vado* **dal** *medico* — Merg la doctor.

Ținînd cont de această deosebire, amintim unele reguli de folosire și omitere ale articolului specifice limbii italiene, grupîndu-le din motive didactice, după categoria substantivelor pe care le însoțesc.

Regulile au un caracter orientativ, pe lîngă acestea pot apărea alte cazuri, uneori forme fixe care nu pot fi încadrate în reguli generale.

Prepozițiile articulate se comportă după aceleași reguli ale folosirii și omiterii articolelor.

Folosirea și omiterea articolului cu nume proprii

A. *Nume proprii de persoană*

§ 28 Se folosește articolul cu *numele de familie* (il cognome) care indică:

1. *personalități ale culturii italiene*: *Le novelle* **del Boccaccio** — nuvelele lui Boccaccio; *il romanzo* **della Viganò** — romanul scriitoarei Viganò.

Excepții: Verdi, Garibaldi, Mazzini, Botticelli și numele unor personalități culturale străine: *Mi piace tanto* **Mozart** — Îmi place mult Mozart; *il dramma di Shakespeare* — Drama lui Shakespeare.

2. — *persoane obișnuite*, mai ales cînd numele se referă la femei. În acest caz articolul marchează genul: *Recita* **la Vincenzi** — Interpretează actrița Vincenzi. Cînd numele se referă la bărbați se articulează foarte rar: *E' stato* (**il**) *Rossi a dirglielo* — A fost Rossi cel care i-a spus-o.

3. *numele unor domnitori, supranumele*; *La prodezza di Stefano* **il Grande** — Vitejia lui Ștefan cel Mare (în română articol adjectival); *Michelangelo Merisi fu soprannominato* **il Caravaggio** — Michelangelo Merisi a fost poreclit Caravaggio.

4. *numele folosite cu sens metonimic*: **Il Modigliani** *che ho comprato* — Tabloul lui Modigliani pe care l-am cumpărat; *Ho un Foscolo in pelle* — Am un volum de Foscolo legat în piele.

5. *numele unei întregi familii*. În acest caz articolul se pune la plural: *il governo* **dei Medici** — Cîrmuirea familiei Medici: *Ci saranno anche* **gli Alberti** — Va fi acolo și familia Alberti.

Se folosește articolul și cu *denumirile unor opere de artă importante*: **La Traviata** *di Verdi* — Traviata de Verdi; **Il Mosè** *di Michelangelo c'è a Roma* — Moise a lui Michelangelo se află la Roma: *Ugo Foscolo è l'autore* **dei Sepolcri** — Ugo Foscolo este autorul Mormintelor: *Ho ascoltato* **i Capricci** *di Niccolò Paganini* — Am ascultat Capriciile lui Niccolò Paganini.

Nu se folosește articolul cu:

a) *prenume* (il nome): *Il figlio* **di Paolo** — fiul lui Paul; *Parlo* **con Luisa** — Vorbesc cu Luiza.

Excepții: Prenumele masculine însoțite de un determinativ (adj. sau pron.) *Ecco* **il mio Carlo!** — Iată-l pe Carlo al meu! și cele feminine în limbaj familiar: *Ci viene anche* **la Monica?** — Vine acolo și Monica?

b) prenume precedate de substantivele: *donna, don, frate (fra), papa* sau adjectivul *santo*; *Parlatemi di* **don Giovanni** — Vorbiți-mi de don Giovanni; *Incontrò* **fra Cristoforo** — Îl întîlni pe călugărul Cristoforo; *Arriva* **donna Lucia** — Sosește donna Lucia: *Il monumento di* **papa Urbano** *VIII è in San Pietro* — Monumentul papei Urbano al VIII-lea se află în (catedrala) Sfîntul Petru;

c. *nume mitologice*: *La nascita* **di Venere** — Nașterea lui Venus; **Diomede ed Ulisse** *ideărono il cavallo troiano* — Diomede și Ulisse plănuiră calul troian.

Excepţii: Numele mitologice însoţite de un determinativ: *La bella Venere* (frumoasa Venus); *Il furbo Ulisse* (şiretul Ulisse).

d) *prenume însoţite de nume: L'incontro di* **Dante Alighieri** *con* **Beatrice Portinari** — Întîlnirea lui Dante Alighieri cu Beatrice Portinari.

B. *Nume proprii geografice*

§ 29 Se articulează numele proprii geografice care indică:

1. *continente, state:* **l'Africa, l'Europa, la Romania, l'Italia**;

2. *regiuni, insule mari:* **il Lazio, la Moldavia, la Sicilia, il Madagascar, Le Baleari.**

Excepţii: Numele geografice amintite omit articolul cînd:

a) arată o *specificare: Le città* **d'Italia** — oraşele Italiei; *i monasteri* **di Moldavia** — mănăstirile Moldovei.

b) sînt precedate de *prepoziţia in* (nu şi de alte prepoziţii) cu condiţia ca numele geografice să fie *feminine* şi să nu aibă alţi determinanţi: *Recarsi* **in Francia, in Americo** — A se duce în Franţa, în America, dar *Abitare* **nel Lazio, nel Belgio** — A locui în Lazio, în Belgia, deoarece numele geografice sînt masculine.

3. *munţi, lanţuri muntoase:* **il Monviso, il Caraiman, Le Alpi, Gli Appennini, I Carpazi.**

4. *oceane, mări, rîuri, lacuri*: **l'Atlantico, il Mediterraneo: il Mar Nero, il Danubio, il Trasimeno.**

Excepţie:
Rîul Arno: **Val d'Arno** — Valea rîului Arno.

Nu se articulează numele proprii geografice care indică:

a) *oraşe: Andare* **a Venezia** — A merge la Venezia. *Tornare* **da Bucarest** — A se întoarce de la Bucureşti.

Excepţii: il Cairo, l'Aia, (Haga), l'Aquila, la Spezia: Hai visitato **il Cairo?** — Ai vizitat oraşul Cairo?. **L'Aquila** *è il capoluogo degli Abruzzi* — Oraşul Aquila este capitala regiunii Abruzzi.

b) *insule mici: Capri, Cipro, Malta:* **A Capri** *si può ammirare la Grotta Azzurra* — La Capri se poate admira Peştera Albastră.

NOTĂ:

Numele de oraşe şi insule mici se articulează cînd sînt însoţite de un determinant: **la** *soleggiata* **Capri** — însorita insulă Capri; **la Roma** *antica* — vechea Romă.

Folosirea și omiterea articolului cu nume de rudenie precedate de adjectivul posesiv

§ 30 *Nu se articulează* următoarele substantive care indică grade de rudenie cînd sînt la singular și precedate de adjectivele posesive (v § 94): *mio, tuo, suo, nostro, vostro* (exceptînd loro): *mia* **madre** — mama mea, *suo* **padre** — tatăl său, *nostro* **figlio** — fiul nostru, *tuo* **fratello** — fratele tău, *vostra* **sorella** — sora voastră, *tuo* **marito** — soțul tău, *mia* **moglie** — soția mea, *nostra* **zia** — mătușa noastră, *vostro* **nipote** — nepotul vostru, etc.

Excepții: — *Mamma, babbo, nonna, nonno:* **il** *suo babbo* — tatăl său, **la mia nonna** — bunica mea.

Folosirea articolului rămîne facultativă pentru următoarele nume de rudenie: *cugino, cugina* — văr, verișoară; *cognato, cognata* — cumnat, cumnată; *suocero, suocera* — socru, soacră; *nuora* — noră; *genero* — ginere; *matrigna* — mamă vitregă; *patrigno* — tată vitreg; *figliastro* — fiu vitreg, *figliastra* — fiică vitregă; *sorellastra* — soră vitregă, *fratellastro* — frate vitreg. Se va spune deci: *suo genero* sau **il** *suo genero* — ginerele său, *vostra figliastra* sua **la** *vostra figliastra* — fiica voastră vitregă.

Se vor articula numele de rudenie precedate de adjectivul posesiv atunci cînd respectivele nume sînt:

a) la *plural:* **i miei** *fratelli* — frații mei, **le vostre** *madri* — mamele voastre, **i suoi** *zii* — unchii săi;

b) precedate de adjectivul posesiv *loro:* **la loro** *sorella* — sora lor, **il loro** *padre* — tatăl lor, **il loro** *nipote* — nepotul lor;

c) însoțite de un *alt determinant* (adjectiv sau substantiv) pe lîngă adjectivul posesiv: **la tua cara** *sorella* — scumpa ta soră, **il nostro** *fratello* **Giovanni** — fratele nostru Giovanni, **la mia giovane** *moglie* — tînăra mea soție;

d) forme *diminutive* sau *augmentative:* **la mia nipotina** — nepoțica mea; **il nostro zione** — unchiul nostru (cel mare); **il suo fratello minore**: fratele său mai mic.

Alte situații de folosire a articolului hotărît

§ 31 În afara cazurilor arătate articolul hotărît însoțește de obicei:

A. orice *adjectiv posesiv* care precedă un substantiv: **il mio** *dovere* — datoria mea, **la vostra** *vicenda* — întîmplarea voastră (v. § 94).

B. adjectivele: *ambedue, entrambi, tutto*; **tutto il** *tempo* — tot timpul, **ambedue le** *mani* — amîndouă mîinile, **entrambi i** *lati* — ambele părți. În acest caz locul articolului este între substantiv și adjectiv.

C. *superlativul relativ*: **il più** *bello* — cel mai frumos, **le più** *oneste* — cele mai cinstite (v. § 68).

D. orice parte de vorbire care se substantivează: l'andare — mersul, il fare — acţiunea, il perché — cauza (v. § 186);

E. *numeralul ordinal*: **il primo** *giorno di scuola* — prima zi de şcoală, **la dodicesima** *domanda* — a douăsprezecea întrebare (v. § 78, c);

F. *substantive* cărora li se conferă o *valoare distributivă*: *Lucia viene* **il** *sabato* — Lucia vine în fiecare sîmbătă, sau o valoare *demonstrativă*: *entro* **il** *mese* — în cursul acestei luni;

G. substantive al căror *sens diferit* este marcat doar de articol: *da capo* — de la început, **dal** *capo* — din cap;

H. *exprimarea orelor* şi a *datei*: *Sono* **le** *otto* — Este ora opt; **il** **12** *maggio* — ziua de 12 mai; *Il 23 Agosto* **del** *1944* — Ziua de 23 August a anului 1944;

I. anumite *expresii*: *parlare* **sul** *serio* — a vorbi serios, *occorre* **del** *tempo* — trebuie timp, *essere* **sui** *trenta* — a avea 30 de ani.

NOTĂ:

Spre deosebire de limba română, în italiană se folosesc adesea substantive cu articolul hotărît chiar fără alţi determinanţi: *Scrivo l'indirizzo* **sulla** *busta* — Scriu adresa pe plic; *Mangio* **la** *frutta* — Mănînc fructe.

Alte cazuri în care articolul se omite

§ 32 Alături de regulile arătate articolul se mai omite în următoarele situaţii:

1. Cînd substantivul este precedat de:

a) *un adjectiv demonstrativ*: *Non dire* **questa** *bugia* — Nu spune această minciună; **Quella** *rivista era italiana* — Acea revistă era italienească.

b) un *adjectiv nehotărît*: **Ciascun** *uomo lavora* — Fiecare om munceşte; **Ogni** *attimo è prezioso* — Fiecare clipă este preţioasă.

2. Cînd substantivul are valoare de:

a) *nume predicativ*, acesta neavînd un alt determinant: *Egli è* **medico.** — El este medic, dar în prezenţa unui alt determinant se va spune: *Egli è* **un** *medico* **buono.** — El este un medic bun;

b) *complement de mod*, fără alt determinant: *Sbagliare* **senza voglia** — A greşi fără voie; *Agire* **con coraggio** — A acţiona cu curaj, dar în cazul unui alt determinant: *Agire con* **il coraggio** *dell'onesto* — A acţiona cu curajul celui cinstit;

c) *complement de loc: In montagna* — la munte, *in cima* — în vîrf; dar se va spune: **al** *mare* — la mare, **allo** *stop*, **all'** *alt* — la stop, **dalla** *nonna* — la bunica;

d) de *vocativ: Forza* **ragazzi!** — Curaj copii!, **Signora,** *sia gentile...* — Doamnă, fiţi amabilă...

3. Cînd substantivul are funcţia de:

a) *apoziţie: Venezia,* **città maritima,** *è sita nella laguna* — Veneţia, oraş maritim, este aşezat în lagună, dar cu alt determinant: *Venezia,* **la grande città maritima** — Venezia marele oraş maritim, este aşezat în lagună;

b) *atribut* care indică *materia: copertina* **di** *plastica* — învelitoare de plastic; *vestito* **di** *seta* — rochie de mătase, dar *vestito della* **miglior** *seta* — rochie din cea mai bună mătase, cînd are şi alt determinant; *scopul: sala* **da** *pranzo* — sufragerie, *rete* **da** *pesca* — plasă de pescuit, *calitatea: uomo* **di cuore duro** — om tare de inimă.

4. In *enumerări: giorno e notte* — zi şi noapte; *Prese sciarpa, guanti, cappello e se ne andò* — Îşi luă şalul, mănuşile, pălăria şi plecă.

5. În unele *expresii* formate cu verbele *avere, fare, sentire, dare, prendere, provare: aver paura* — a-ţi fi frică; *sentir pietà* — a avea milă; *far capolino* — a se ivi; *provar ribrezzo* — a-ţi fi scîrbă.

6. În unele *proverbe: Patti chiari, amici cari* — Socoteală deasă e frăţie aleasă; *Chi semina vento, raccoglie tempesta* — Cine seamănă vînt, culege furtună.

7. În *titluri de cărţi,* de *capitole* — **Storia** *della letteratura romena* — Istoria literaturii române; **Sintesi** *di chimica organica* — Sinteză de chimie organică; *Epilogo* — Epilog;

8. Pe *tăbliţe indicatoare: Piazza Esedra* — Piaţa Esedra, *Automobile Club Italiano* — Clubul automobilistic italian; *Ingresso* — Intrare; *Uscita* — Ieşire.

Regulile şi cazurile enunţate nu pot deveni reguli rigide, ele au caracter orientativ şi de cele mai multe ori se bazează pe forme fixe specifice limbii italiene. Alături de acestea pot să apară şi alte situaţii.

SUBSTANTIVUL
IL NOME

§ 33 Substantivul este categoria gramaticală care denumește **obiecte**: *la tavola* — masa, *il sasso* — piatra, **ființe**: *il figlio*; — fiul, *la sarta* — croitoreasa, *Lucia*, *Giovanni*, *il gatto* — pisica, *la pecora* — oaia; **plante**: *il garofano* — garoafa, *la quercia* — stejarul; **stări fizice și psihice**: *la bellezza* — frumusețea, *la malattia* — boala, *la saggezza* — înțelepciunea, *l'ottimismo* — optimismul; **acțiuni**: *la fuga* — fuga, *il lavoro* — munca; **evenimente**: *il compleanno* — ziua de naștere, *il Capodanno* — Anul Nou; **relații între subiecte**: *l'amicizia* — prietenia, *la fratellanza* — înfrățirea; **fenomene ale naturii**: *la pioggia* — ploaia, *l'arcobaleno* — curcubeul etc.

Substantivul este o parte de vorbire principală care poate fi însoțită de determinanți ca articolul sau adjectivul (vezi § 17; 54), poate fi substituită de pronume (vezi § 81) și este flexibilă.

Spre deosebire de limba română, în care substantivul are trei genuri (masculin, feminin și neutru), în italiană substantivul are două genuri: *masculin* și *feminin*. Genul poate fi stabilit fie după terminația, fie după sensul substantivului.

GENUL SUBSTANTIVELOR

Genul substantivului după terminație

§ 34 A. *Terminații specifice genului* **masculin**: *-o*: *l'albero* — pomul, *lo scherzo* — gluma, *il freddo* — frigul, *il tempo* — timpul; *Il treno con cui partì il mio cugino Carlo era già sul terzo binario* — Trenul cu care plecă vărul meu Carlo era deja pe linia a treia; *Il quadro rappresentava il ritratto del nonno* — Tabloul reprezenta portretul bunicului.

Excepții: Substantive care deși se termină în **-o** *sînt de genul feminin*: **la** *mano* — mîna, **la** *foto* — fotografia, **la** *radio* — radioul, **la** *biro* — pixul, **la** *moto* — motocicleta, **la** *dinamo* — dinamul.

-ma, -ta: il problema — problema, *il sistema* — sistemul, *il telegramma* — telegrama, *il clima* — clima, *il pilota* — pilotul, *il despota* —

despotul; *Il* **poema** *del poeta era un vero* **programma** *letterario per i suoi seguaci* — Poemul poetului era un adevărat program literar pentru urmașii săi; *La frattura della gamba fu un vero* **dramma** *per l'***atleta** — Fractura piciorului a fost o adevărată dramă pentru atlet.

Excepții. Substantive de genul feminin: *la mati***ta** — creionul, *la feri***ta** — rana.

*-ore: il cal***ore** — căldura, *il dol***ore** — durerea, *l'on***ore** — onoarea, *il vap***ore** — aburul; *Il* **colore** *di quel* **fiore** *destava lo* **stupore** *di chi lo guardava* — Culoarea acelei flori trezea uimirea celui care o privea. *Il suo* **favore** *diventò col tempo vero* **terrore** — Favoarea sa deveni cu timpul adevărată teroare.

*-ere: il dogan***iere** — vameșul, *il nocch***iere** — cîrmaciul; *Il* **portiere** *della squadra alzò il* **bicchiere** *di Murano* — Portarul echipei ridică paharul din cristal de Murano; *Il* **cameriere** *ci portò i caffè* — Ospătarul ne aduse cafelele.

*-one: il matt***one** — cărămida, *il sap***one** — săpunul, *il bast***ione** — bastionul; *Il suo* **padrone** *era un incorreggibile* **dormiglione** — Stăpînul său era un somnoros incorigibil; *Quel* **brontolone** *mi mise il* **bastone** *tra le ruote* — Morocănosul acela îmi puse bețe-n roate.

Excepție: *la canzone* — cîntecul.

*-ile: il sed***ile** — scaunul, *il campan***ile** — clopotnița, *il can***ile** — cușca cîinelui; *Con il* **fucile** *in mano,* **il vigile** *attraversò il cort***ile** — Cu pușca în mînă, gardianul traversă curtea; *Il fien***ile** *era pieno zeppo* — Fînarul era plin ochi.

*-ale: l'anim***ale** — animalul, *il capit***ale** — capitalul, *il dit***ale** — degetarul, *il ped***ale** — pedala, *il segn***ale** — semnalul, *lo scaff***ale** — raftul, *lo stiv***ale** — cizma: *Al numero 30 del* **viale** *c'era un osped***ale** — La numărul 30 de pe bulevard era un spital; *Il nuovo* **locale** *del* **tribunale** *era modernissimo* — Noul local al tribunalului era foarte modern.

Excepții: Sînt feminine substantivele: *la capit***ale** — capitala, *la mor***ale** — morala, *la cambi***ale** — poliță; *la fin***ale** — finala, *la spir***ale** — spirala.

-consoană: l'autobus — autobusul, *l'album* — albumul, *lo sport* — **sportul**, *il camion* — camionul, *il gas* — gazul, *il lapis* — creionul, *il* **cognac** — coniacul: *Il* **tram** *ed il* **filobus** *sono mezzi di trasporto molto*

comodi — Tramvaiul și troleibuzul sînt mijloace de transport foarte comode; *Era un* **film** *pubblicitario che presentava una partita di* **tennis** — Era un film publicitar care prezenta o partidă de tenis.

B. *Terminații specifice genului* **feminin**: *-a: la terra* — pămîntul, *la via* — strada, *la lettura* — lectura, *la donna* — femeia, *l'avarizia* — zgircenia; *La* **cima** *della* **montagna** *era tutta di* **pietra** — Vîrful muntelui era în întregime de piatră; **Renata** *era la* **figlia** *della mia* **maestra** — Renata era fiica învățătoarei mele; *Gli si riempì l'***anima** *di* **gioia** — I se umplu sufletul de bucurie.

Excepții: Substantive masculine în *-a*: *il collega* — colegul, *il boia* — călăul, *il duca* — ducele, *il vaglia* — mandatul, *il nonnulla* — fleacul, *il monarca* — suveranul, *il papa* — papa.

-ione; la ragione — motivul, judecata, *la questione* — chestiunea, *la regione* — regiunea, *l'omissione* — omiterea, *la televisione* — televiziunea, *la lezione* — lecția: *L'***azione** *era una magnifica* **dimostrazione** *per la pace* — Acțiunea era o măreață demonstrație pentru pace; *Ci confessò sinceramente la sua* **opinione** *sulla* **riunione** — Ne mărturisi sincer părerea sa despre reuniune.

Excepții: Substantive masculine în *-ione: il rione* — raionul, *il bastione* — bastionul, *il medaglione* — medalionul, *il padiglione* — pavilionul.

-aggine, -igine, -uggine: la sfacciataggine — neobrăzarea, *la vertigine* — amețeala, *la ruggine* — rugina: *La sua* **testardaggine** *è la prova della* **stupidaggine** — Încăpățînarea sa este dovada prostiei.

-trice: la pittrice — pictorița, *la lavatrice* — mașina de spălat rufe, *l'educatrice* — educatoarea, *l'allenatrice* — antrenoarea: *L'***autrice** *dell'„Edera" è la* **scrittrice** *Grazia Deledda* — Autoarea romanului „Iedera" este scriitoarea Grazia Deledda; *La* **direttrice** *dell'***editrice** *è anch'essa un ottima* **scrittrice** — Directoarea editurii este și ea o foarte bună scriitoare.

-ata: la pedata — lovitură de picior, *la serata* — serata, durata serii; *l'aranciata* — oranjada, *la gomitata* — lovitura cu cotul, *la schioppettata* — împușcătura: *E' andata a zonzo per tutta la* **mattinata** — A hoinărit toată dimineața; *Gli gettò negli occhi una* **manata** *di polvere* — Îi aruncă în ochi o mînă de praf.

-i: la sintesi — sinteza, *la diagnosi* — diagnosticul, *la crisi* — criza, *la metamorfosi* — metamorfoza, *l'estasi* — extazul, *l'enfasi* — emfaza, *la oasi* — oaza: *La Sua* **ipotesi** *è sbagliata* — Ipoteza dumneavoastră este greșită; *La* **tesi** *di laurea era una valorosa* **analisi** *della lirica pascoliana* — Teza de diplomă era o valoroasă analiză a liricii lui Pascoli.

Excepţii: Substantive masculine în *-i*: *il brindisi* — toastul, *il dì* — ziua, *il tramvai* — tramvaiul.

C. *Terminaţii comune ambelor genuri*

Există terminaţii nespecifice care pot indica atît genul masculin şi cît şi genul feminin. Pentru acest caz se recomandă verificarea genului cu dicţionarul italian-român.

-e: **il** *paese* — ţara, **il** *latte* — laptele, **lo** *scultore* — sculptorul, **il** *mare* — marea, **il** *padre* — tatăl, **la** *carne* — carnea, **la** *merce* — marfa, **la** *sete* — setea, **la** *madre* — mama, **l'***arte* — arta: **Il fiume** *Po sorge* **dal monte** *Monviso* — Rîul Pad izvorăşte din muntele Monviso; *E'* **un piacere** *ammirare* **il mobile** *din* **stile** *fiorentino* — E o plăcere să admiri mobila în stil florentin; „**La rete**" *è* **un nome** *di* **genere** *femminile* — „Plasa" e un substantiv de gen feminin; *Introduse* **la chiave** *nella serratura* — Introduse cheia în broască.

-ista: **il/la** *pianista* — pianistul, pianista, **il/la** *copista* — copistul, copista, **l'***autista* — şoferul, şoferiţa, **il/la** *sindacalista* — sindicalistul, sindicalista: **il/la** *comunista* — comunistul, comunista: **Il turista** *e* **la turista** *erano dell'Italia* — Turistul şi turista erau din Italia.

-cida: **l'***omicida* — ucigaşul, ucigaşa, **il/la** *matricida* — ucigaş, ucigaşă de mamă: **Il fratricida** *fu condannato a dieci anni di ergastolo* — Ucigaşul (de frate) a fost condamnat la 10 ani de ocnă; **La suicida** *era affetta da una crisi depressiva* — Sinucigaşa suferise o criză depresivă.

-ente: **il/la** *mittente* — expeditorul, expeditoarea, **l'***utente* — abonatul, abonata, **la** *patente* — certificatul, permisul, **la sorgente** — izvorul, **lo ente** — instituţia, fiinţa; **il/la** *parente* — ruda (fem. şi masc.): **Il presente** *dell'indicativo è il più usato tempo* — Prezentul indicativ este cel mai folosit timp; *Le vivande sono saporite quando ci si mettono molti* **ingredienti** — Mîncărurile sînt gustoase cînd se pun în ele multe ingrediente.

Pentru aceste substantive genul este marcat doar de articol şi acordul determinanţilor: **il** *vecchio* *inserviente* — bătrînul îngrijitor; **la** *vecchia* *inserviente* — bătrîna îngrijitoare (vezi § 36; 69).

— *ultima vocală accentuată* (parole tronche, vezi § 11, 4, 13) **il** *bambù* — bambusul, **il** *paltò* — paltonul, **il** *giovedì* — joia, **il** *caucciù* — cauciucul, **la** *città* — oraşul, **la** *gioventù* — tineretul, **l'***omertà* (f.) — cîrdăşia, **la** *schiavitù* — sclavia; **Il martedì** *prossimo siamo invitati ad* **un caffè,** *dai Perussi* — Marţea viitoare sîntem invitaţi la o cafea la familia Perussi; **L'onestà** *e* **la bontà** *sono* **le** *maggiori* **virtù** *di questa donna* — Cinstea şi bunătatea sînt cele mai de seamă virtuţi ale acestei femei.

Genul substantivelor după înțeles

§ 35 Genul substantivelor poate fi stabilit, în general, și după înțelesul acestora. Grupînd substantive cu același înțeles se constată adesea că au și același gen gramatical. Împărțirea de față are sens orientativ pentru stabilirea genului substantivelor după înțeles și prezintă multe excepții.

A. Sînt de **gen masculin** substantivele care denumesc:

— *ființe de sex masculin*: *il padre* — tatăl, *il fanciullo* — copilul, *lo scolaro* — școlarul, *il medico* — medicul, *il cavallo* — calul, *Marco, Vittorio:* **Il nonno** *era sorretto dal suo* **nipote Carlo** — Bunicul era sprijinit de nepotul său Carlo; *Quel* **bambino** *dall'udito perfetto diventò il grande* **violinista** *e* **compositore Niccolò** *Paganini* — Acel copil cu auzul perfect deveni marele violonist și compozitor Niccolò Paganini.

Excepții: Substantive feminine care denumesc persoane de sex masculin: *la spia* — spionul, *la guida* — ghidul, *la sentinella* — sentinela, *la recluta* — recrutul. Acordul determinanților acestor substantive se face la feminin: **La** *nostra* **guida** *a Firenze fu un professore di storia dell'arte* — Ghidul nostru la Florența a fost un profesor de istoria artei.

— *lunile anului* deoarece se subînțelege substantivul masculin *il mese di . . .* — luna lui . . .: **l'aprile** *scorso* — aprilie trecut, **il** *freddo* **dicembre** — frigurosul decembrie, **il** *fiorito* **maggio** — înfloritul mai: **Nel** *caldo* **agosto** *saremo già al mare* — În calda lună august vom fi deja la mare; *L'assemblea generale avrà luogo nel mezzo* **del febbraio** — Adunarea generală va avea loc la mijlocul lui februarie.

— *zilele săptămînii*, subînțelegîndu-se *il giorno di . . .* — ziua lui. . .: **il venerdì** — vinerea, **il lunedì** — lunea, **il sabato** — sîmbăta: **Il giovedì** *prossimo partiremo in campagna* — Joia următoare vom pleca la țară; *Ci avevano invitati per lo scorso* **mercoledì** — Ne invitaseră pentru miercurea trecută.

Excepție: **La** *domenica* — duminica, este singura zi a săptămînii de gen feminin.

NOTĂ:

Pentru substantivele care indică lunile anului și zilele săptămînii articolul hotărît se folosește numai cînd acestea sînt însoțite de alți determinanți: *Abbiamo* **lunedì** *lezione d'italiano* — Avem luni lecția de italiană, dar: **Il primo lunedì** *dell'ottobre faremo il lavoro scritto:* Prima luni din octombrie vom da lucrare scrisă.

— *arbori, pomi fructiferi: l'abete* — bradul, *il cipresso* —chiparosul, *il salice* — salcia, *il ciliegio* — cireşul, *l'albicocco* — caisul, *il pero* — părul, *il gelso* — dudul: *Filari di alti* **pioppi** *fiancheggiavano la strada* — Şiruri de plopi înalţi străjuiau drumul; *Nel fruttetto tra* **meli** *e* **susini** *c'erano alcuni* **cotogni** — În livadă printre meri şi pruni erau cîţiva gutui.

Excepţii: **la** *quercia* — stejarul, **la** *palma* — palmierul, **la** *vite* — vița de vie.

— *puncte cardinale: il nord* — nordul, *il mezzogiorno* — miazăzi, *l'ovest* — vestul, *l'oriente* — orientul: *La Sicilia c'è* **nel sud** *dell'Italia* — Sicilia se află în sudul Italiei; **Il settentrione** *è la più sviluppata parte d'Italia* — Nordul este cea mai dezvoltată parte a Italiei.

— *metale: il ferro* — fierul, *il rame* — arama, *il piombo* — plumbul, *lo zinco* — zincul, *l'alluminio* — aluminiul: **Il bronzo** *della statua aveva assunto una patina scura* — Bronzul statuii căpătase o patină închisă; *Anelli d'***oro**, *braccialetti d'***argento**, *spilloni di* **platino** *riempivano la vetrina della gioielleria* — Inele de aur, brăţări de argint, broşe de platină umpleau vitrina bijuteriei.

— *lacuri, rîuri, mări, oceane: il Como* — lacul Como, *il Trasimeno* — lacul Trasimeno, *il Po* — Padul, *il Reno* — Rinul, *il Tamigi* — Tamisa, *il Volga* — Volga, *il Tirreno* — Marea Tireniană, *lo Ionio* — Marea Ionică, *l'Adriatico* — Marea Adriatică, *il Pacifico* — Oceanul Pacific; *Brescia, antica città, è situata non molto lontana* **dal di Garda** *e* **dall'Iseo** — Brescia, străvechi oraş, este situat nu prea departe de lacul di Garda şi lacul Iseo; **Il Danubio** *sfocia per tre bracci* **nel Mar Nero** — Dunărea se varsă prin trei braţe în Marea Neagră; **Dal Mediterraneo** *per lo stretto di Gibilterra si giunge* **nell'Atlantico** — Din Marea Mediterană prin strîmtoarea Gibraltar se ajunge în Oceanul Atlantic.

Excepţii. **La** *Senna* — Sena, **la** *Loira* — Loara, **la** *Sava* — Sava, **la** *Drava* — Drava, **la** *Neva* — Neva, **la** *Dora* — Dora.

— *munţi, lanţuri muntoase: il Monviso* — muntele Monviso, *lo Stromboli* — Vulcanul Stromboli, *il Monte Bianco* — Mont Blanc, *i Pirenei* — munţii Pirinei, *gli Appennini* — munţii Apenini, *i Carpazi* — munţii Carpaţi: *Sulmona, patria del poeta Ovidio, è situata nel cuore* **degli Abruzzi** — Sulmona, patria poetului Ovidiu, este aşezată în centrul munţilor Abruzzi; *La terribile eruzione* **del Vesuvio** *del 79 ha distrutto Pompei ed Ercolano* — Groaznica erupţie a Vezuviului din anul 79 a distrus oraşele Pompei şi Herculanum.

Excepţii: **Le** *Alpi* — munţii Alpi, **le** *Ande* — munţii Anzi, **le** *Dolomiti* — munţii Dolomiţi, **le** *Cevenne* — munţii Ceveni, **le** *Medonie* — munţii Medonici.

B. Sînt de **genul feminin** substantivele care denumesc:

— *ființe de sex feminin: la madre* — mama, *la nutrice* — doica, *la suocera* — soacra, *la fanciulla* — copila, *la poetessa* — poeta, *l'amica* — prietena, *la leonessa* — leoaica, *la gallina* — găina, *Maria, Stefania: Dubbito che si tratti di mia* **figlia** — Mă îndoiesc că este vorba de fiica mea; **La zia** *di sua* **moglie** *si chiamava* **Sandra** — Mătușa soției sale se numea Sandra; *Credevo che fosse mia* **sorella,** *era invece* **la sarta** — Credeam că era sora mea, a fost însă croitoreasa.

Excepții: Substantive masculine care indică persoane de sex feminin: **il** *soprano* — soprana, **il** *mezzosoprano* — mezzo-soprana, **il** *contralto* — contraltista. Acordul determinanților acestor substantive se face la masculin: *Aida era interpretata da* **un soprano romeno** *mentre Amneris da* **un mezzosoprano italiano** — Aida era interpretată de o soprană românca iar Amneris de o mezzo-soprană italiană.

— *fructe: la mela* — mărul, *l'uliva* — măslina, *la susina* — pruna, *l'albicocca* — caisa, *l'uva* — strugurii, *la nocciola* — aluna, *la pesca* — piersica, *la ciliegia* — cireașa: **La noce** *di cocco è il grosso frutto di una pianta tropicale* — Nuca de cocos este fructul mare a unei plante tropicale; *Mise nella macedonia* **delle visciole, delle pere, delle arance,** *tutte a pezzetti* — Puse în salata de fructe vișine, pere, portocale, toate în bucățele.

Excepții: **il** *fico* — smochina, dar și smochinul; **il** *limone* — lămîia, lămîiul: **il** *lampone* — zmeura, zmeurul; **il** *ribes* — coacăza, coacăzul; **il** *mirtillo* — afina, afinul; *l'ananasso* — ananasul, **il** *dattero* — curmala.

— *continente, țări: l'America* — America, *l'Australia* — Australia, *la Romania* — România, *la Francia* — Franța, *l'Inghilterra* — Anglia, *la Svizzera* — Elveția: *l'Argentina* — Argentina, *la Cecoslovacchia* — Cehoslovacia, *l'Ungheria* — Ungaria, *la Cina* — *China: Il grande impero romano si estese in tutta* **l'Europa** *occupando perfino il nord* **dell'Africa** — Marele imperiu roman se întinse în toată Europa ocupînd chiar și nordul Africii; **La Spagna, l'Italia** și **la Grecia** *sono le tre penisole che avanzano nel Mediterraneo* — Spania, Italia și Grecia sînt cele trei peninsule care înaintează în Marea Mediterană.

Excepții: **Il** *Belgio* — Belgia, **il** *Brasile* — Brazilia, **il** *Giappone* — Japonia, **il** *Canadà* — Canada, **l'***Egitto* — Egiptul, **il** *Portogallo* — Portugalia, **il** *Paraguai* — Paraguaiul, **il** *Congo* — Congo, **il** *Nepal* — Nepalul, **il** *Perù* — Peru, **il** *Cile* — Chile, **lo** *Zambese* — Zambezi.

— *regiuni: la Liguria* — Liguria, *la Toscana* — Toscana, *la Calabria* — Calabria, *la Moldavia* — Moldova, *la Transilvania* — Transilvania: *Milano è il capoluogo* **della Lombardia** — Milano este capitala Lombardiei; *La culla della civiltà e cultura italiana rimane per sempre* **la Toscana** — Leagănul civilizaţiei şi culturii italiene rămîne pentru totdeauna Toscana; *Le vigne* **della Dobrugia** *sono rinomate* — Viile Dobrogei sînt renumite.

Excepţii: **Il** *Piemonte* — Piemontul, **il** *Lazio* — regiunea Laţiu, **il** *Veneto* — regiunea Veneto, **il** *Trieste* — Triestul, **il** *Trentino Alto-Adige* — regiunea Trentino Alto Adige.

— *insule: la Sicilia* — Sicilia, *la Corsica* — Corsica, *la Malta* — Malta; **La** *bella* **Capri** — Frumoasa insulă Capri; **L'Elba** *è sopracchiamata l'isola degli ippocampi* — Elba este supranumită insula căluţilor de mare; **La Sardegna** *è l'isola natìa di Antonio Gramsci* — Sardinia este insula natală a lui Antonio Gramsci.

Excepţii: **Il** *Madagascar* — Madagascarul, **l'***antico* **Delo** — străvechiul Delos; **il** *marmoreo* **Paro** — Paros cea de marmură; **il** *celebre* **Lesbo** — celebra Lesbos.

— *oraşe:* **la** *soleggiata* **Napoli** — însoritul Napoli; **la** *sudica* **Palermo** — sudicul Palermo; **la** *nuova e moderna* **Bucarest** — Noul şi modernul Bucureşti; **la Firenze** *trecentesca* — Florenţa secolului al XIV-lea; **la** *famosa* **Pisa** — renumita Pisă; *Abbiamo visitato* **la Torino** *industriale e* **la** *„dotta* **Bologna**" — Am vizitat oraşul industrial Torino şi „erudita Bologna"; *Conosci i monumenti* **della Roma** *barocca*? — Cunoşti monumentele din Roma barocă?

Excepţii: *il Cairo* — Cairo, *Pietroburgo* — Petersburg, *il nordico Oslo* * — nordicul Oslo.

— *ştiinţe, discipline*: *la filosofia* — filozofia, *la matematica* — matematica, *la filologia* — filologia, *la storia* — istoria, *la psicologia* — psihologia, *l'anatomia* — anatomia, *la botanica* — botanica, *l'elettrotecnica* — electrotehnica: **La biochimica,** *scienza interdisciplinaria, connette lo studio della* **chimica** *a quello della* **biologia** — Biochimia, ştiinţă interdisciplinară, uneşte studiul chimiei cu cel al biologiei; *La scienza applicata che mira a riprodurre le operazioni del cervello umano in complessi mecca-*

* Denumirile de oraşe şi insule au fost însoţite de determinanţi pentru ca prin acord să se pună în evidenţă genul gramatical. În ce priveşte folosirea articolului cu aceste substantive a se vedea § 29.

*nici o elecltr*o*nici è* **la cibernętica** — Ştiinţa aplicată care urmăreşte să reproducă operaţiile creierului omenesc în complexe mecanice sau electronice este cibernetica; **La fonetica, la morfologia** *e* **la sintassi** *sono parti* **della grammatica** — Fonetica, morfologia şi sintaxa sînt părţi ale gramaticii.

Excepţie: **il** *diritto* — dreptul.

Observaţii asupra genului substantivelor

§ 36 1. Există o categorie de substantive care au *forme identice* pentru ambele genuri. În acest caz articolul, sau alţi determinanţi ai substantivului, vor indica genul: **il** *consorte* — consortul, **la** *consorte* — consoarta, *l'autista* — şoferul sau şoferiţa, **il** *farmacista* — farmacistul, **la** *farmacista* — farmacista; **Il** *suo* **nipote** *Mario* — Nepotul său Mario; **La** *sua* **nipote Irina** — Nepoata sa Irina; *Questo noto* **cantante** *romeno* — Acest cunoscut cîntăreţ român; **La** *bella* **cantante** *italiana* — Frumoasa cîntăreaţă italiană (vezi § 27).

2. Din aceeaşi categorie fac parte şi unele substantive care denumesc animale şi au o singură formă pentru ambele genuri (în italiană se numesc *nomi promiscui*) care nu indică genul biologic respectiv: *il corvo* — corbul, *il leopardo* — leopardul, *lo scarafaggio* — gîndacul. Acestora, pentru a le distinge genul, li se asociază substantivele *maschio* — mascul, *femmina* — femelă: *la mosca maschio* — musca (mascul); *la mosca femmina* — musca (femelă), (vezi § 37, c).

3. Genurile unor substantive se identifică uşor prin *formele total diferite* ale substantivelor pentru cele două genuri: *il babbo*—tata, *la mamma* — mama, *il genero* — ginerele, *la nuora* — nora, *il montone* — berbecul, *la pecora* — oaia; *In quella famiglia c'erano cinque bambini: tre* **maschi** *e due* **femmine** — În acea familie existau cinci copii: trei băieţi şi două fete; *C'erano una volta un* **mago** *ed una strega* ... — Au fost odată un vrăjitor şi o vrăjitoare ...

Formarea femininului substantivelor

§ 37 În limba italiană, pentru selectarea şi folosirea corectă a genului substantivului, se recurge fie la substantive care au forme total diferite pentru cele două genuri, fie la formarea substantivelor feminine prin diferite procedee.

Exemplele care urmează oferă cîteva modele, cu caracter pur orientativ, de felul în care se poate forma femininul substantivelor.

Deoarece ele nu constituie reguli rigide se recomandă verificarea cu dicționarul a formelor de feminin nou create.

În general, procedeele prin care se obțin substantivele feminine sînt: înlocuirea terminației masculine a substantivului cu un sufix specific genului feminin sau înlocuirea articolului respectiv.

A. Unele substantive terminate la masculin în *-o, -e, -i*, formează femininul în *-a; il bambino* — copilul, *la bambina* — fetița; *l'operaio* — muncitorul, *l'operaia* — muncitoarea; *Carlo* — *Carla*, *il signore* — domnul, *la signora* — doamna, *il padrone* — stăpînul, *la padrona* —stăpîna; *Giovanni* — Ion, *Giovanna* — Ioana; *Renato è il figlio del mio maestro* — Renato este fiul învățătorului meu; *Renata è la figlia della mia maestra*— Renata este fiica învățătoarei mele.

Anumite substantive terminate la masculin în *-e, -o, -a*, formează femininul cu sufixul *-essa; lo studente* — studentul, *la studentessa* — studenta; *il dottore* — doctorul, *la dottoressa* — doctor (titlul științific), doctorița; *il leone* — leul, *la leonessa* — leoaica; *il doge* — dogele, *la dogaressa* — soția dogelui; *l'avvocato* — avocatul, *l'avvocatessa* — avocata; *il duca* — ducele, *la duchessa* — ducesa: *Nell'ufficio del podestà entrarono un medico ed un poeta* — În biroul primarului intrară un medic și un poet; *Nell'ufficio della podestaressa entrarono una medichessa ed una poetessa* — În biroul primăriței intrară o doctoriță și o poetă.

Unele substantive terminate la masculin în *-tore* formează femininul cu sufixul *-trice; lo scrittore* — scriitorul, *la scrittrice* — scriitoarea; *l'attore* — actorul, *l'attrice* — actrița; *il pittore* — pictorul, *la pittrice* — pictorița: *Il direttore della scuola era anche un ottimo educatore* — Directorul școlii era și un foarte bun educator; *La direttrice della scuola era anche un'ottima educatrice* — Directoarea școlii era și o foarte bună educatoare.

NOTĂ:

Femininul substantivului *il difensore* — apărătorul este *la* **difenditrice** — apărătoarea iar al substantivului *il possessore* — *posesorul* este *la* **posseditrice** — posesoarea.

Cîteva dintre substantivele terminate la masculin în *-o, -e* formează femininul cu sufixul *-ina: il gallo* — cocoșul, *la gallina* — găina; *lo zar* — țarul, *la zarina* — țarina, *il re* — regele, *la regina* — regina: *L'eroe del racconto era Giuseppe* —Eroul povestirii era Giuseppe; *L'eroina del racconto era Giuseppina* — Eroina povestirii era Giusepina.

B. Unele substantive au *formă invariabilă* pentru ambele genuri. Din această categorie fac parte:

1. Substantivele terminate în *-e*, care au genul marcat numai de articol atît la singular cît și la plural: sg. **il** *nipote* — nepotul, **la** *nipote* — nepoata; pl. **i** *nipoti* — nepoții, **le** *nipoti* — nepoatele; **Il** *giovane che vedi è* **il** *solo erede della famiglia* — Tînărul pe care-l vezi este singurul

moștenitor al familiei; **La** *giovane che vedi è* **la** *sola erede della famiglia* — Tînăra pe care o vezi este singura moștenitoare a familiei; **I** *giovani che vedi sono* **i** *soli eredi della famiglia* — Tinerii pe care-i vezi sînt singurii moștenitori ai familiei; **Le** *giovani che vedi sono* **le** *sole eredi della famiglia* — Tinerele pe care le vezi sînt singurele moștenitoare ale familiei.

2. Substantivele terminate în: *-a, -ista, -cida* care au marcat genul la singular de articol, iar la plural de articol și terminațiile specifice genurilor respective: **il** *patriota* — patriotul, **la** *patriota* — patriota, **i** *patrioti* — patrioții, **le** *patriote* — patrioatele; **il** *pianista* — pianistul, **la** *pianista* — pianista; **i** *pianisti* — pianiștii, **le** *pianiste* — pianistele: **il** *suicida* — sinucigașul, **la** *suicida* — sinucigașa; **i** *suicidi* — sinucigașii, **le** *suicide* — sinucigașele; *Quel farmacista è anche un noto atleta* — Acel farmacist este și un cunoscut atlet; *Quella farmacista è anche una nota atleta* — Acea farmacistă este și o cunoscută atletă; *Quei farmacisti sono anche noti atleti* — Acei farmaciști sînt și atleți cunoscuți; *Quelle farmaciste sono anche note atlete* — Acele farmaciste sînt și atlete cunoscute.

C. Unele substantive, ca și în limba română, au *forme lexicale total diferite* pentru cele două genuri: *il babbo* — tatăl, *la mamma* — mama; *il genero* — ginerele, *la nuora* — nora; *il maschio* — bărbatul, *la femmina* — femeia; *il montone* — berbecul, *la pecora* — oaia, *il bue* — boul, *la vacca* — vaca; **Il** *loro* **fratello** *è* **il marito** *di* **Luciana** — Fratele lor este soțul Lucianei; **La** *loro* **sorella** *è* **la moglie** *di* **Luciano** — Sora lui este soția lui Luciano; **Il becco** *era al pascolo* — Țapul era la pășune; **La capra** *era al pascolo* — Capra era la pășune; *Apollo era* **il dio** *della bellezza* — Apollo era zeul frumuseții; *Venere era* **la dea** *della bellezza* — Venus era zeița frumuseții.

Unele substantive care indică nume de animale, păsări, (vezi § 36) au numai o singură formă fie feminină: **la** *scimmia* — maimuța, **la** *volpe* — vulpea, **la** *rondine* — rîndunica, fie masculină: **il** *topo* — șoarecele, **il** *tordo* — sturzul, **il** *luccio* — știuca.

Întrucît nu întotdeauna genul gramatical al substantivului, care indică nume de animale, corespunde genului natural, pentru evitarea confuziei se adaugă respectivelor substantive cuvintele: *maschio* — mascul și *femmina* — femelă: **la volpe maschio** — vulpoiul, **la volpe femmina** — vulpea; **il serpente maschio** — șarpele, **il serpente femmina** — șerpoaica, sau **il maschio della lucertola** — șopîrla mascul, **la femmina del luccio** — știuca femelă; *Sul filo di telegrafo cinguettava* **una rondine** — Pe firul de telegraf ciripea o rîndunică; *Sul filo di telegrafo cinguettava* **una rondine maschio** — Pe firul de telegraf ciripea un rîndunel.

D. *Substantive cu înțeles diferit la masculin și feminin*

§ 38 1. Unele substantive au formă identică dar înțeles complet diferit la cele două genuri:

Masculin	Feminin
il *fine* — scopul	**la** *fine* — sfîrşitul
il *fronte* — frontul	**la** *fronte* — fruntea
il *radio* — radium (chim.)	**la** *radio* — radioul
il *vaglia* — mandatul poştal	**la** *vaglia* — bravura
il *boa* — şarpele boa	**la** *boa* — geamandura
il *camerata* — camaradul	**la** *camerata* — dormitorul comun

Exemple:

Nini Rosso è **un** *noto* **trombetta** — Nini Rosso este un cunoscut trompetist; *Il suo strumento è sopracchiamato* „**la trombetta** *dorata*" — Instrumentul său este supranumit „trompeta de aur"; *Non faceva più nessun* **moto** — Nu mai făcea nici o mişcare; **La** *sua* **moto** *correva con* 80 *km/ora* — Motocicleta sa fugea cu 80 km/oră; *Sebbene affetto da una grave malattia,* **il** *suo* **morale** *era elevato* — Deşi lovit de o boală gravă, moralul său era ridicat; **La morale** *della favola era: „Tra il dire ed il fare c'è di mezzo il mare"* — Morala fabulei era: „Între a spune şi a face este o diferenţă mare".

2. Alte substantive au terminaţii diferite, specifice genului şi sens complet diferit. Eventualele confuzii pot fi cauzate de rădăcina comună a cuvîntului.

Masculin	Feminin
il *busto* — bustul	**la** *busta* — plicul
il *mento* — barba	**la** *menta* — menta
il *costo* — costul	**la** *costa* — coasta
il *pianto* — plînsul	**la** *pianta* — planta
il *colpo* — lovitura	**la** *colpa* — vina
lo *scalo* — escala	**la** *scala* — scara
il *tappo* — dopul	**la** *tappa* — etapa
il *porto* — portul	**la** *porta* — uşa
il *tasso* — bursucul, nicovala	**la** *tassa* — taxa
il *panno* — ţesătură, haină	**la** *panna* — smîntînă
il *baleno* — fulgerul	**la** *balena* — balena
il *razzo* — racheta	**la** *razza* — rasa
il *manico* — mînerul	**la** *manica* — mînecă
il *pizzo* — dantela, ciocul	**la** *pizza* — plăcinta
il *modo* — felul, modul	**la** *moda* — moda
il *collo* — gîtul	**la** *colla* — cleiul, lipiciul

Exemple:

In un baraccone del circo si poteva vedere **un mostro** *in* **mostra** — Într-o baracă a circului se putea vedea un monstru la expoziţie; **Il tribuno** *salì* **sulla tribuna** *per fare un discorso* — Tribunul se urcă la tribună pentru

a ţine o cuvîntare; *Chi non ha* **testa** *e fantasia non capirà i sensi di questo* **testo**. — Cine n-are cap şi imaginaţie nu va înţelege sensurile acestui text.

NUMĂRUL SUBSTANTIVELOR

În limba italiană, ca şi-n limba română, există două numere: *singular* şi *plural*. Trecerea unui substantiv de la un număr la altul se face prin schimbarea desinenţei. În acest scop substantivele sînt grupate în funcţie de desinenţa singularului, aceasta fiind un indiciu pentru stabilirea desinenţei substantivului la plural.

Pluralul substantivelor masculine

§ 39 Semnul distinctiv al pluralului substantivelor variabile masculine, independent de terminaţia singularului este *-i*: *il compagn***o** — tovarăşul, *i compagn***i**; *il signor***e** — domnul, *i signor***i**; *il problem***a** — problema, *i problem***i** etc. Uneori este necesar să se ţină seama, în formarea pluralului, de ultima silabă sau de accentul substantivului, după cum urmează:

— *sg.* **-o, -e, -a, -ista**; *pl.* **-i**: *il popol***o** — poporul, *i popol***i** — popoarele; *lo spazi***o** — spaţiul, *gli spaz***i** — spaţiile, (pentru alte substantive în *-o* vezi § 34); *il fium***e** — rîul, *i fium***i** — rîurile; *il pont***e** — podul, *i pont***i** — podurile; *il dramm***a** — drama, *i dramm***i** — dramele; *il poet***a** — poetul, *i poet***i** — poeţii; *il communist***a** — comunistul, *i communist***i** — comuniştii; *il violinist***a** — violonistul, *i violinist***i** — violoniştii; *Il reddit***o** *ricavato dal suo mestier***e** *è notevole* — Venitul obţinut din meseria sa e însemnat; *I reddit***i** *ricavati dai loro mestier***i** *sono notevoli* — Veniturile obţinute din meseriile lor sînt însemnate; *Lo spettator***e** *ascoltava il poem***a** *nella recita di un noto attor***e** — Spectatorul asculta poemul în interpretarea unui cunoscut actor; *Gli spettator***i** *hanno applaudito gli attor***i** *per la recita dei poem***i** *cavallereschi* — Spectatorii au aplaudat actorii pentru interpretarea poemelor cavalereşti; *Il regist***a** *lesse, in fretta, il telegramm***a** — Regizorul citi în grabă telegrama; *I regist***i** *lessero, in fretta, i telegramm***i** — Regizorii citiră în grabă telegramele; *Michelangelo fu pittor***e**, *scultor***e**, *architett***o** *e poet***a** — Michelangelo a fost pictor, sculptor, arhitect şi poet; *Tutti gli scultor***i**, *i pittor***i**, *gli architett***i** *ed i poet***i** *manifestavano per la pace* — Toţi sculptorii, pictorii, arhitecţii şi poeţii manifestau pentru pace.

— *sg.* **-io** *(cu i neaccentuat)*; *pl.* **-i**: *il viagg***io** — călătoria, *i viagg***i** — călătoriile; *il viz***io** — viciul, *i viz***i** — viciile; *lo studi***o** — studiul, *gli studi* — studiile; *il coniglio* — iepurele, *i conigli* — iepurii, *il raggio* —

raza, *i raggi* — razele: *Il segretario entrò nell'ufficio* — Secretarul intră în birou; *I segretari entrarono negli uffici* — Secretarii intrară în birou; *Il solo desiderio di Radu era di ottenere il premio* — Singura dorinţă a lui Radu era să obţină premiul; *I loro desideri erano di ottenere tutti i premi della gara* — Dorinţele lor erau să obţină toate premiile întrecerii; *Il padre diede un bacio al figlio* — Tatăl dădu o sărutare copilului; *Il padre ricoprì di baci i suoi figli* — Tatăl îşi acoperi băieţii cu sărutări.

— *sg.* **-io** *(cu i accentuat)*; *pl.* **-ii**: *lo zio* — unchiul, *gli zii* — unchii; *il pendìo* — povîrniş, *i pendii* — povîrnişurile; *il calpestìo* — sgomotul de paşi — *i calpestii* — sgomotele paşilor; *l'oblìo* — uitarea — *gli oblii* — uitările; *il leggio* — pupitrul, *i leggii* — pupitrele; *Ascoltavamo il mormorìo dell'acqua* — Ascultam murmurul apei; *Ascoltavamo i mormorii delle acque* — Ascultam murmurele apelor. *Il fruscio delle foglie lo spaventava* — Foşnetul frunzelor îl îngrozea — *I fruscii delle foglie agitate dal vento lo spaventavano* — Foşnetele frunzelor agitate de vînt îl înspăimîntau; *Senti lo gnaulìo del gatto?* — Auzi miorlăitul pisicii? *Gli gnaulii dei gatti risuonavano nella notte* — Miorlăiturile pisicilor răsunau în noapte.

— *sg.* **-co**; *pl.* **-chi**: *il gioco* — joc, *i giochi* — jocurile; *il banco* — banca, *i banchi* — băncile; *il cuoco* — bucătarul, *i cuochi* — bucătarii; *il palco* — loja, estrada, *i palchi* — lojile; *il solco* — brazda, *i solchi* — brazdele; *il turco* — turcul, *i turchi* — turcii; *il vigliacco* — laşul, *i vigliacchi* — laşii; *l'ubriaco* — beţivul, — *gli ubriachi* — beţivii; *il fico* — smochinul, *i fichi* — smochinii; *il trucco* — fardul, *i trucchi* — fardurile: *Il fuoco si spegneva lentamente* — Focul se stingea încetişor; *Le fiamme dei fuochi illuminavano tutto intorno* — Flăcările focurilor luminau totul în jur. *Un affresco impressionante ricopriva tutta la parete* — O frescă impresionantă acopera tot peretele; *Gli affreschi di Giotto di Assisi* — Frescele lui Giotto de la Assisi.

Excepţii: l'amico — prietenul: *gli amici* — prietenii; *il greco* — grecul, *i greci* — grecii; *il nemico* — duşmanul, *i nemici* — duşmanii; *il porco* — porcul, *i porci* — porcii.

— *sg.* **-co**; *pl.* **-ci** *cînd substantivele au accentul pe antepenultima silabă* (parole sdrucciole, vezi § 11, 2): *il medico* — medicul, *i medici* — medicii; *l'equivoco* — echivocul, *gli equivoci* — echivocurile; *il portico* — porticul, *i portici* — porticurile; *L'austriaco era un noto fisico* — Austriacul era un cunoscut fizician; *Gli austriaci erano rinomati fisici* — Austriecii erau fizicieni renumiţi; *Il sindaco della città* — Primarul oraşului. *Il Congresso ha riunito i sindaci meridionali ed i politici lombardi* — Congresul a reunit primarii din sud şi politicienii din Lombardia; *Il grande storico romeno N. Iorga conosceva bene l'Italia* — Marele istoric român N. Iorga cunoştea bine Italia; *Gli storici del '48 furono anche scrittori* — Istoricii revoluţiei de la 1848 au fost şi scriitori.

Excepții: *il carico* — încărcătura, *i carichi* — încărcăturile; *il valico* — pasul, trecătoarea, *i valichi* — trecătorile: *il rammarico* — regretul, *i rammarichi* — regretele; *lo strascico* — tîrîrea; trena, *gli strascichi* — tîrîrile; *il pizzico* — înțepătura; piculi (cît se poate lua cu două degete), *i pizzichi* — înțepăturile; picurile; *l'incarico* — însărcinarea, atribuția, *gli incarichi* — însărcinările, atribuțiile.

— *sg.* **-go**; *pl.* **-ghi**: *il luogo* — locul, *i luoghi* — locurile; *il gergo* — jargonul, *i gerghi* — jargoanele; *lo spago* — sfoara, *gli spaghi* — sforile; *l'ago* — acul, *gli aghi* — acele; *Il mio amico era un vero mago* — Prietenul meu era un adevărat vrăjitor; *Erano dei maghi questi amici miei* — Erau niște vrăjitori acești prieteni ai mei; *L'albergo era situato accanto ad un lago* — Hotelul era situat lîngă un lac; *Lungo i laghi si ergevano i moderni alberghi* — De-a lungul lacurilor se înălțau modernele hoteluri; *E' un fungo velenoso* — Este o ciupercă otrăvitoare; *Dai funghi commestibili si prepara il delizioso risotto ai funghi* — Din ciupercile comestibile se prepară deliciosul pilaf de ciuperci.

— *sg.* **-go**; *pl.* **-gi**: *cînd substantivele au accentul pe antepenultima silabă*: *lo psicologo* — psihologul, *gli psicologi* — psihologii; *l'antropofago* — antropofagul, *gli antropofagi* — antropofagii; *l'asparago* — sparanghelul, *gli asparagi* — sparanghelul (pl.): *il geologo* — geologul, *i geologi* — geologii; *l'archeologo italiano collaboró con il filologo romeno* — Arheologul italian a colaborat cu filologul român; *Lo studio era elaborato dagli archeologi e dai filologi romeni* — Studiul era elaborat de arheologi și filologi români. *Lo speleologo studia l'origine delle grotte* — Speologul studiază originea peșterilor; *Gli speleologi hanno scoperto una grotta naturale* — Speologii au descoperit o peșteră naturală.

Excepții: *il catalogo* — catalogul, *i cataloghi* — cataloagele: *il dialogo* — dialogul, *i dialoghi* — dialogurile; *l'epilogo* — epilogul, *gli epiloghi* — epilogurile; *il monologo* — monologul, *i monologhi* — monologurile; *il prologo* — prologul, *i prologhi* — prologurile.

NOTĂ:

Pentru o serie de substantive masculine terminate la singular în *-co*, *-go*, coexistă două forme de plural în: *-ci*, *-gi* și respectiv în *-chi*, *-ghi*, dintre care una este mai frecvent folosită:

lo stomaco — stomacul; *gli stomaci/stomachi* — stomacurile
il traffico — traficul, circulația; *i traffici/traffichi* — circulațiile
l'intonaco — tencuiala; *gli intonaci/intonachi* — tencuielile
il farmaco — doctoria; *i farmaci/farmachi* — doctoriile
l'esofago — esofagul; *gli esofagi/esofaghi* — esofagurile
il sarcofago — sarcofagul; *i sarcofagi/sarcofaghi* — sarcofagurile

Exemple:

Il chirurgo era rinomato per i suoi interventi — Chirurgul era vestit pentru operațiile sale; *Nella sala operatoria c'erano riuniti tutti i chirurgi/chirurghi* — În sala de operație erau adunați toți chirurgii.

— *sg.* **-ca, -ga**; *pl.* **-chi, -ghi**: *il colle***ga** — colegul, *i colle***ghi** — colegii; *il monar***ca** — monarhul, *i monar***chi** — monarhii; *il patriar***ca** — patriarhul, *i patriar***chi** — patriarhii.

Excepţie: *il belga* — belgianul, *i belgi* — belgienii.

Pluralul substantivelor feminine

§ 40 — *sg.* **-a**; *pl.* **-e**: *la ros***a** — trandafirul, *le ros***e** — trandafirii; *la fanciull***a** — copila, *le fanciull***e** — copilele; *la poetess***a** — poeta, *le poetess***e** — poetele; *l'isol***a** — insula, *le isol***e** — insulele; *l'anim***a** — sufletul, *le anim***e** — sufletele; *la sorell***a** — sora, *le sorell***e** — surorile; *l'autist***a** — şoferiţa, *le autist***e** — şoferiţele; *l'artist***a** — artista, *le artist***e** — artistele; *La donn***a** *si prese la bors***a** *senza dir parol***a** — Femeia îşi luă poşeta fără să zică un cuvînt; *Le parol***e** *della donn***e** *non si sentivano più* — Cuvintele femeilor nu se mai auzeau; *Le bors***e** *erano in plastica* — Poşetele erau de material plastic; *La turist***a** *guardava la vetrin***a** — Turista privea vitrina; *Le turist***e** *salirono in macchin***a** — Turistele se urcară în maşină.

NOTĂ:

Pentru alte categorii de substantive terminate în *-a*, a se vedea § 34.

— *sg.* **-o**; *pl.* **-i** sau invariabile: *la man***o** — mîna, *le man***i** — mîinile; *la fot***o** — fotografia, *le fot***o** — fotografiile; *la aut***o** — maşina; *le aut***o** — maşinile; *Aveva una man***o** *da pianista* — Avea o mînă de pianistă; *Avevano man***i** *da pianist***e** — Aveau mîini de pianiste. (vezi § 34; 41).

— *sg.* **-ca, -ga**; *pl.* **-che, -ghe**: *l'am***ica** — prietena, *le am***iche** — prietenele; *la cuo***ca** — bucătăreasa, *le cuo***che** — bucătăresele; *l'o***ca** — gîsca, *le o***che** — gîştele; *la pa***ga** — plata, *le pa***ghe** — plăţile; *la stre***ga** — vrăjitoarea, *le stre***ghe** — vrăjitoarele; *la ri***ga** — linia, rînd, *le ri***ghe** — liniile, rîndurile; *La bar***ca** *galleggiava leggermente* — Barca plutea uşor; *Sul lago si vedevano le bar***che** *a vela* — Pe lac se vedeau bărcile cu pînză.

— *sg.* **-cia, -gia**; *pl.* **-ce, -ge**, cînd vocala *i* din desinenţa singularului nu este accentuată: *la lan***cia** — lancea, *le lan***ce** — lăncile; *la man***cia** — bacşişul, *le man***ce** — bacşişurile; la *pan***cia** — burta, *le pan***ce** — burţile; *la fran***gia** — ciucurele, *le fran***ge** — ciucurii; *Sulle cime affiorava la rocc***ia** *granitica* — Pe vîrfurile munţilor ieşea la suprafaţă roca de granit; *Le onde urtavano le rocce delle sponde del mare* — Valurile loveau stîncile de pe ţărmul mării; *La spiag***gia** *pareva una lunga stris***cia** *di sabbia* — Plaja părea o lungă dîră de nisip; *Stris***ce** *sabbiose ricoprivano le spiagge* — Dungi nisipoase acopereau plajele; *Cadeva una piog***gia** *fitta-fitta* — Cădea o ploaie foarte deasă; *Le recenti piogge furono benefiche per l'agricoltura* — Ultimele ploi au fost binefăcătoare pentru agricultură.

Excepții. La camicia — cămașa, *le camicie* — cămășile; *l'audacia* — îndrăzneala, *le audacie* — îndrăznelile; *l'efficacia* — eficacitatea, *le efficacie* — eficacitățile; *la ferocia* — ferocitatea, *le ferocie* — ferocitățile. Aceste substantive păstrează la plural vocala *i* pentru evitarea unor forme care ar putea să le confunde cu: *il camice* — halatul, *audace* — îndrăzneț, *efficace* — eficient, *feroce* — feroce.

NOTĂ:

Pentru multe substantive feminine terminate la singular în *-cia, -gia* pluralul se poate forma atît cu desinențele *-ce, -ge* cît și cu desinențele *-cie, gie: la valigia* — valiza, *le valige/valigie* — valizele, *la ciliegia* — cireașa, *le ciliege/ciliegie* — cireșile; *la provincia* — provincia, *le province/provincie* — provinciile; *La sua denuncia era fondata* — Denunțul său era întemeiat; *Le denunce/denuncie provavano la loro colpa* — Denunțurile dovedeau vina lor.

— *sg.* **-cia, -gia**; *pl.* **-cie, -gie** *cînd vocala i din desinența singularului este accentuată*: **la bugia** — minciuna, *le bugie* — minciunile; *la magia* — vrăjitoria, *le magie* — vrăjitoriile; *la nostalgia* — dorul, *le nostalgie* — dorurile; *Ho acquistato l'antologia della lirica italiana* — Am cumpărat antologia liricii italiene; *Le nuove* **antologie** *sono ottime* — Noile antologii sînt foarte bune; *Nell'angolo della strada c'è una farmacia* — În colțul străzii se află o farmacie; *A quest'ora tutte le farmacie sono chiuse* — La această oră toate farmaciile sînt închise.

— *sg.* **-e**; *pl.* **-i**: *la luce* — lumina, *le luci* — luminile; *la rondine* — rîndunica, *le rondini* — rîndunelele; *la nipote* — nepoata, *le nipoti* — nepoatele; *l'automobile* — automobilul, *le automobili* — automobilele; *la fronte* — fruntea, *le fronti* — frunțile: *La parte di Aida fu interpretata brillantemente* — Rolul Aidei a fost interpretat în mod strălucit. *Tutti gli attori conoscevano ottimamente le loro parti* — Toți actorii își cunoșteau foarte bine rolurile; *Aveva una veste da camera a fiori* — Avea un halat de casă cu flori; *Indossavano sempre vesti eleganti* — Întotdeauna se îmbrăcau cu haine elegate.

— *sg.* **-ie, -i, -vocală accentuată**; *pl.* **invariabil**: *la specie* — specia, *le specie* — speciile, *la serie* — seria, *le serie* — seriile, *la crisi* — criza, *le crisi* — crizele, *l'antitesi* — antiteza, *le antitesi* — antitezele, *la città* — orașul, *le città* — orașele (vezi § 41).

Excepții: *la moglie* — soția, *le mogli* — soțiile; *l'effigie* — efigia; *le effigi* — efigiile.

Substantivul *la superficie* are pluralul *le superfici* dar și *le superficie*: *La superficie complessiva dell'appartamento è di 80 m²* — Suprafața totală a apartamentului este de 80 m²; *Calcoliamo le superfici/superficie di questi triangoli* — Să calculăm suprafețele acestor triunghiuri.

Substantive invariabile

§ 41 Există o categorie de **substantive invariabile** a căror formă la singular nu se modifică atunci cînd indică pluralul. Numărul acestor substantive este marcat de articol și de desinențele la plural ale determinanților săi. Aparțin acestei serii substantivele care se termină în:

-i: *la tesi* — *le tesi* — teza — tezele; *l'analisi* — *le analisi* — analiza — analizele; *il brindisi* — *i brindisi* — toastul — toasturile: **La** *diagnosi non è errata* — Diagnosticul nu este greșit; **Le** *diagnosi non sono errate* — Diagnosticurile nu sînt greșite.

-ie: *la specie* — *le specie* — specia — speciile; *la barbarie* — *le barbarie* — cruzimea — cruzimile; *la progenie* — *le progenie* — progenitura — progeniturile: *Il mal di denti era dovuto ad* **una** *carie* — Durerea de dinți se datora unei carii; *Aveva una serie di carie dentarie* — Avea o serie de carii dentare.

-a, mai ales substantive masculine: *il boia* — călăul, *i boia* — călăii; *il sosia* — sosia, dublura, *i sosia* — sosiile, dublurile; *il vaglia* — mandatul (poștal), *i vaglia* — mandatele: **Il** *cinema era pieno zeppo* — Cinematograful era arhiplin; *A tutti* **i** *cinema del quartiere girano film italiani* — La toate cinematografele din cartier rulează filme italienești.

— *vocală finală accentuată* (parole tronche, vezi § 11,4): *la città* — orașul, *le città* — orașele; *il falò* — făclia, *i falò* — făcliile, *il caffè* — cafeaua, *i caffè* — cafelele, **un'***attività utile* — o activitate utilă, **molte** *attività utili* — multe activități utile; **L'***università bucarestina ha otto facoltà* — Universitatea bucureșteană are opt facultăți; **Alle** *università di Iassy e Bucarest si studia l'italiano* — La universitățile din Iași și București se studiază limba italiană.

-consoană: **lo** *sport* — sportul, **gli** *sport* — sporturile; **lo** *stop* — stopul, **gli** *stop* — stopurile; **il** *filobus* — troleibuzul, **i** *filobus* — troleibuzele; **lo** *yacht* — iahtul, **gli** *yacht* — iahturile; *il gas* — gazul, *i gas* — gazele: *Il mio golf grigio ha maniche lunghe* — Puloverul meu gri are mîneci lungi; *Tutti i golf erano di lana pura* — Toate puloverele erau din lînă pură; *Ecco* **l'***album di famiglia*! — Iată albumul de familie!; *Riempì* **gli** *album di cartoline di Milano* — Umplu albumele cu ilustrate de la Milano.

Rămîn de asemenea invariabile la plural următoarele categorii de substantive:

— *substantivele monosilabice*: *il re* — regele, *i re* — regii; *il si* — nota si, *i si* — notele si; *il dì* — ziua — *i dì* — zilele; *il tè* — ceaiul, *i tè* — ceaiurile; *Il lungo braccio* **della gru** *solleva grossi carichi* — Braţul lung al macaralei ridică mari greutăţi; *Nel cantiere c'erano tre* **gru** — Pe şantier se aflau trei macarale; *L'antico nome* **del do** *era ut* — Vechiul nume al notei do era ut; *Si devono riaccordare tutti* **i do** *di questo pianoforte* — Trebuie să se acordeze din nou toate dourile acestui pian.

— *substantivele prescurtate de origine străină*: *la foto* — fotografia — *le foto* — fotografiile; *la dinamo* — dinamul, *le dinamo* — dinamurile; *la radio* — aparatul de radio, *le radio* — aparatele de radio: *Dov'è* **il cinema** *Tivoli?* — Unde este cinematograful Tivoli? *Grandi cartelloni presentavano i film* **dei cinema** *napolitani* — Afişe mari prezentau filmele cinematografilor din Napoli; **La moto** *si fermò accanto* **all'auto** — Motocicleta se opri lîngă maşină; **Le auto** *e* **le moto** *correvano lungo la strada* — Maşinile şi motocicletele goneau de-a lungul şoselei.

— *numele de familie care la plural indică membrii unei familii*: *gli Sforza* — Membrii familiei Sforza; *i Visconti* — familia Visconti; **„I Malavoglia"** *è un noto romanzo del Verga* — „Familia Malavoglia" este un cunoscut roman a lui Verga; *La piazza della Signoria rimane il testimone della gloria* **dei Medici** — Piaţa Senioriei rămîne martorul gloriei familiei Medici.

— *substantivele compuse* (verb + verb): *il/i saliscendi* — clanţa/clanţele; (verb + substantiv plural): *il/i lustrascarpe* — lustragiul/lustragiii; (verb + adverb): *ie/i posapiano* — persoană înceată/persoane încete (vezi § 48).

Substantive cu mai multe forme

§ 42 În această serie sînt incluse substantive cu 2 forme, fie la singular fie la plural, fie la ambele numere, cu sens identic, sinonime, sau cu sens diferit care constituie particularităţi ale capitolului referitor la formarea pluralului substantivelor.

Substantive cu două forme la singular

§ 43 Aparţin acestei categorii substantivele care au la singular două forme terminate în *-e* şi în *-o*, ambele de acelaşi gen şi sens şi o singură formă la plural terminată în *-i*.

Singular	Plural
il cavaliere, *cavaliero* — cavalerul	*i cavalieri* — cavalerii
il forestiere, *forestiero* — străinul (de loc)	*i forestieri* — străinii
il nocchiere, *nocchiero* — vîslaşul, cîrmaciul	*i nocchieri* — vîslaşii
l'arciere, *arciero* — arcaşul	*gli arcieri* — arcaşii
lo sparviere, *sparviero* — şoimul	*gli sparvieri* — şoimii
il ciarliere, *ciarliero* — palavragiul	*i ciarlieri* — palavragiii
lo scudiere, *scudiero* — scutierul	*gli scudieri* — scutierii

Exemple:

Era per noi un **forestiere/forestiero** — Era pentru noi un străin (de partea locului); *Loro non sono fiorentini ma* **forestieri,** *ci son venuti da Padova* — Ei nu sînt florentini ci străini, au venit de la Padova; **Il nocchiere/nocchiero** *era un* **cavaliere/cavaliero** *inglese* — Vîslaşul era un cavaler englez. **I nocchieri** *greci guidavano abilmente le navi* **dei cavalieri** *francesi* — Vîslaşii greci conduceau cu îndemînare navele cavalerilor francezi.

Substantive cu două forme la plural

§ 44 1. O categorie de substantive masculine terminate la singular în *-o* au la plural două forme: una masculină terminată în *-i* şi una feminină terminată în *-a*. Celor două forme de plural le corespund sensuri diferite, uneori sensuri figurate sau colective.

Singular	Plural	
	Masculin	Feminin
l'anello — inelul	*gli anelli* — inelele	*le anella* — buclele (fig.)
il braccio — braţul	*i bracci* — braţele de scaun, de rîu	*le braccia* — braţele omului
il membro — membrul	*i membri* — membrii	*le membra* — membrele corpului
l'osso — osul	*gli ossi* — oasele	*le ossa* — oasele (în totalitate)
il labbro — buza	*i labbri* — marginile rănii, şanţului (fig.)	*le labbra* — buzele omului

il dito — degetul	*i diti* — degetele ca măsură (fig.)	*le dita* — degetele mîinii
il ciglio — geana	*i cigli* — marginile (fig.)	*le ciglia* — genele ochiului
il cervello — creierul	*i cervelli* — inteligenţele (fig.)	*le cervella* — creierul de om sau animal
il corno — cornul	*i corni* — instrumente *(muz.)*	*le corna* — coarnele de animale
il fondamento — fundamentul, baza	*i fondamenti* — bazele (fig.)	*le fondamenta* — temeliile clădirii
il muro — zidul	*i muri* — zidurile	*le mura* — zidurile cetăţii, oraşului
il filo — firul	*i fili* — firele (concret)	*le fila* — firele, urzeala, complotul (fig.)
il lenzuolo — cearşaful	*i lenzuoli* — cearşafurile (luate separat)	*le lenzuola* — garnitura de pat
il grido — strigătul	*i gridi* — strigătele de animale	*le grida* — strigătele omului
l'urlo — urletul	*gli urli* — urletele de animale	*le urla* — urletele omului
il carro — carul	*i carri* — carele	*le carra* — conţinutul carelor

Exemple:

Si stese **le braccia sui bracci** *della poltrona* — Îşi întinse braţele pe braţele fotoliului; *Portava* **degli anelli** *su tutte* **le dita** — Purta inele pe toate degetele; *Guardò, aggrottando* **le ciglia, gli** *erbosi* **cigli** *della strada* — Privi, încruntîndu-se, marginile pline de ierburi ale drumului; *Gli esercizi imponevano a tutti* **i membri** *della squadra un movimento ritmico* **delle membra** — Exerciţiile impuneau tuturor membrilor echipei o mişcare ritmică a mîinilor şi picioarelor; **Le urla** *della folla erano interrotte ogni tanto* **dagli urli** *dei lupi* — Ţipetele mulţimiii erau întrerupte din cînd în cînd de urletele lupilor. *La tempesta ruppe* **i fili** *del nostro impianto telefonico* — Furtuna a rupt firele instalaţiei noastre de telefon; **Le fila** *della congiura furono scoperte in tempo* — Urzeala complotului a fost descoperită la timp; *Le tue affermazioni sono prive di* **fondamenti** — Afirmaţiile tale sînt nefundamentate; *L'edificio ha* **fondamenta** *solide* — Clădirea are temelii solide; *L'intonaco* **dei muri** *era screpolato* — Tencuiala pereţilor era scorojită; *Da lontano şi scorgevano* **le mura** *della città medievale* — De departe se zăreau zidurile oraşului medieval; *Avvicinò* **le** *sue* **labbra** *secche* **ai labbri** *del bicchiere* — Îşi apropie buzele uscate de marginile paharului.

2. O altă categorie de substantive masculine terminate în *-o* la singular au două forme la plural terminate în *-i* și respectiv în *-a* de genuri diferite dar cu același sens. De reținut că pluralul feminin în *-a* apare adesea în expresii.

Singular	Plural	Expresii alcătuite cu pluralul feminin
il gomito — cotul	*i gomiti* — coatele	*ragionar con le gomita* — a gîndi cu picioarele
il calcagno — călcîiul	*i calcagni* — călcîiele	*stare alle calcagna di uno* — a se ține scai de cineva
il ginocchio — genunchiul	*i ginocchi* — genunchii	*sentirsi piegar le ginocchia* — a simți că ți se moaie picioarele
il fuso — fusul	*i fusi* — fusele	*il gatto fa le fusa* — pisica toarce
il cuoio — pielea	*i cuoi* — pieile	*tirar le cuoia* — a muri
lo strido — țipătul, zgomotul	*gli stridi* — țipetele	*andare alle strida* — a se lua după ce se spune

Exemple:

Le 24 suddivisioni convenzionali del globo terrestre che determinano le ore vengono chiamate **fusi** *orari* — Cele 24 de subîmpărțiri convenționale ale globului pămîntesc care determină orele sînt numite fuse orare; *Indietro alla stufa il gatto fa* **le fusa** — După sobă pisica toarce; *Aveva* **i gomiti** *sporchi* — Avea coatele murdare; *Non fidarti di questo giovane, ragiona sempre con* **le gomita** — Nu te încrede în acest tînăr, gîndește totdeauna cu picioarele; *Il freddo gli aveva rattrappito* **i ginocchi** — Frigul îi înțepenise genunchii; *Al sentir la notizia gli si piegarono* **le ginocchia** — Auzind vestea i se muiară picioarele; *I sandali avevano una larga scollatura* **ai calcagni** — Sandalele aveau un decolteu mare la călcîie; *Giuseppe mi da fastidio, sta sempre alle mie calcagna* — Giuseppe mă supără, se ține scai de mine; *Lavoravano* **i cuoi** *di caprino trasformandoli poi in borse, cinture, valigie* — Prelucrau pieile de capră transformîndu-le apoi în poșete, cordoane, geamantane; *E' una persona di fiducia ed in più ha* **le cuoia** *dure* — Este o persoană de încredere și în plus rezistă la greutăți.

Substantive cu forme duble la singular și plural

§ 45 Unele substantive au cîte două forme, atît pentru singular cît și pentru plural. Fac parte din această categorie:

a) Substantive ale căror forme sînt de acelaşi gen sau uneori de genuri diferite, cu terminaţii diferite, dar identice ca sens:

Singular	Plural
la *strof***a**/*strof***e** — strofa	**le** *strof***e**/*strof***i** — strofele
l'*al***a**/*al***e** — aripa	**le** *al***e**/*al***i** — aripile
l'*arm***a**/*arm***e** — arma	**le** *arm***e**/*arm***i** — armele
l'*orecchio*/**l'***orecchia* — urechea	**gli** *orecch***i**, **le** *orecch***ie** — urechile

Exemple:

*Il vecchietto era duro d'***orecchio** — Bătrînelul era tare de urechi: *Per non disturbare gli altri gli parlò* **all'orecchia** — Pentru a nu deranja pe ceilalţi îi vorbi la ureche; *Il chiasso lo fece tapparsi* **gli orecchi** — Zgomotul îl făcu să-şi astupe urechile; *Drizzò* **le orecchie** *per sentire tutto* — Ciuli urechile ca să audă totul; *Abbiamo visitato* **l'ala** *sinistra della galleria Uffizi* — Am vizitat aripa stîngă a galeriei Uffizi; *E' arrivato in un batter d'***ali** — A sosit într-o clipă.

b) Substantive cu două forme de singular şi plural, de genuri diferite, ale căror sensuri variază în funcţie de gen şi număr:

Singular masculin şi feminin	Plural masculin şi feminin
il *frutt***o** — fructul, rodul	**i** *frutt***i** — rezultatele, roadele
la *frutt***a** — fructe de masă, în totalitate	**le** *frutt***a** — fructele de masă
il *legn***o** — lemnul, ca materie	**i** *legn***i** — părţile lemnoase; corăbii (fig.)
la *legn***a** — lemnul de ars	**le** *legn***a** — lemnele de foc
il *gest***o** — gestul	**i** *gest***i** — gesturile, mimica
la *gest***a** — fapta eroică	**le** *gest***a** — faptele eroice

Exemple:

L'arancia è **un frutto** *sugoso* — Portocala este un fruct zemos; *Questi sono* **i frutti** *della vostra fatica* — Acestea sînt rezultatele oboselii voastre; *Tutta* **la frutta** *è raccolta* — S-au cules toate fructele; *Porta in tavola* **le frutta!** — Adu fructele la masă!; *Il noce è un albero di* **legno** *forte* — Nucul este un pom cu lemnul tare; *Navigavano con i pochi*

legni *rimasti* — Navigau cu puținele corăbii rămase; *Aggiungiamo alcune* **legna** *al fuoco* — Să adăugăm cîteva lemne pe foc; *Ha fatto* **un gesto** *di saluto* — A făcut un gest de salut; *Non fare* **gesti** *sgarbati* — Nu fă gesturi nepoliticoase; *Omero parla* **delle gesta** *di Hector ed Achile* — Homer vorbește despre faptele de vitejie ale lui Hector și Achile.

Substantive defective

§ 46 Sînt considerate defective substantivele care se folosesc numai cu forma de singular sau numai cu forma de plural.

A. Se întrebuințează la *singular* substantivele care indică:

1. *Noțiuni abstracte: la bontà* — bunătatea, *la paura* — teama, *la pazienza* — răbdarea, *la fame* — foamea, *la sete* — setea, *la sapienza* — înțelepciunea, *la superbia* — îngîmfarea, *l'uopo* — nevoia, *la mansuetudine* — blîndețea, *il brio* — verva, însuflețirea, *la pietà* — mila: *Aveva* **una fame** *da lupo* — Avea o foame de lup; *Parla sempre con* **brio** — Vorbește întotdeauna cu însuflețire; *La* **„Pietà"** *di Michelangelo è scolpita in marmo di Carrara* — „Pietà" de Michelangelo este sculptată în marmură de Carrara; **La pazienza** *è segno della* **sapienza** — Răbdarea este semnul înțelepciunii.

2. *metale, minerale, elemente chimice: l'oro* — aurul, *l'argento* — argintul, *il mercurio* — mercurul, *il rame* — arama, *il ferro* — fierul, *il bronzo* — bronzul, *l'alluminio* — aluminiul, *l'arsenico* — arsenicul, *l'idrogeno* — hidrogenul: **Il rame** *è un metallo rossastro e malleabile* — Arama este un metal roșiatic și maleabil; *Non è tutt'***oro** *quel che riluce* — Nu tot ce strălucește e aur; **Il ferro** *va battuto quando è caldo* — Bate fierul pînă-i *cald.*

3. *cereale: il grano* — grîul, *l'orzo* — orzul, *il riso* — orezul, *l'avena* — ovăzul, *la segale* — secara: **Il granturco** *veniva coltivato in America all'incirca 2000 anni prima della nostra era* — Porumbul era cultivat în America aproximativ cu 2000 de ani înaintea erei noastre; *Per preparare la birra ci vuole* **l'orzo** — Pentru a prepara berea este nevoie de *orz.*

4. *diverse substanțe: il latte* — laptele, *il miele* — mierea, *il pepe* — piperul, *il sangue* — sîngele, *il fiele* — fierea, *la mostarda* — muștarul, *il sale* — sarea: *Uno degli alimenti più completi è* **il latte** — Unul dintre cele mai complete alimente este laptele, *Dolce come* **il miele**, *amaro come* **il fiele** — Dulce ca mierea, amar ca fierea; *Con i tuoi modi sfacciati mi fai venire* **la mostarda** *al naso* — Cu felul tău obraznic mă scoți din sărite.

5. *substantive colective: la prole* — urmașii, *la plebe* — norodul, *la rappresaglia* — represaliile, *la vendemmia* — culesul viei, *il fogliame* — frunzișul, *il pietrame* — pietrișul, *il sudiciume* — murdăria, porcăriile: *Tutti i sentieri del bosco erano nascosti sotto* **il fogliame** — Toate cărările pădurii erau ascunse sub frunziș.

6. *substantive unice:* — *il sole* — soarele, *la luna* — luna, *l'universo* — universul, *l'equatore* — ecuatorul: *Nella Divina Commedia* **la Terra** *sta immobile al centro* **dell'universo** *ed* **il sole, la luna** *e gli altri pianeti le girano intorno* — În Divina Comedie Pămîntul stă nemişcat în centrul universului iar soarele, luna şi celelalte planete i se rotesc în jur.

NOTĂ:

— Acordul determinanţilor acestor substantive se face întotdeauna la singular.

— În mod excepţional pentru unele din substantivele amintite se poate forma şi pluralul dar cu sens diferit faţă de singular: **la** *gente* — lumea, *le genti* — popoarele, naţiunile; **il** *ferro* — fierul, metalul, **i** *ferri* — fiare, lanţuri; **il** *costume* — obiceiul, **i** *costumi* — moravurile; **l'***oro* — aurul, metalul, **gli** *ori* — bijuteriile; **l'***argento* — argintul, metalul, **gli** *argenti* — argintăria.

B. Se folosesc numai la *plural* substantivele care indică:

a) *noţiunea de plural: i dintorni* — împrejurimile, *le moine* — mofturile, mutrele, răsfăţul, *le busse* — ciocăniturile, *le fatezze, le sembianze* — trăsăturile chipului, *le stoviglie* — vesela, *gli spiccioli* — mărunţişul, *le dimissioni* — demisia, *gli spinaci* — spanacul, *i maccheroni* — macaroanele, *gli spaghetti* — spaghetele, *le vettovaglie* — proviziile, *le sartie* — frînghiile, *le rigaglie* — măruntaiele (de păsări): *Ha* **le sembianze** *di sua madre* — Are trăsăturile mamei sale; *Rigoverna presto le stoviglie!* — Spală repede vasele! **Gli spinaci** *sono molto nutrienti* — Spanacul este foarte hrănitor; *Non fare tante* **moine!** — Nu te răsfăţa atît!

NOTĂ:

Unele dintre substantivele amintite pot fi consemnate de dicţionare cu forma de singular: *la moina, lo spaghetto, la dimissione.* În vorbirea curentă însă ele nu sînt folosite decît la plural.

b) *substantive defective propriu-zise: le annali* — analele, *le calende* — calendele, *le tenebre* — întunericul, *le nozze* — căsătoria, *le esequie* — funeraliile, *le ferie* — vacanţa, concediul, *i posteri* — urmaşii: *Fuori tutto era avvolto in* **tenebre** *fitte* — Afară totul era învăluit de întunericul dens; *Si celebrarono le* **nozze** *proprio al Capodanno* — Îşi sărbătoriră căsătoria chiar de Anul Nou; *Queste* **ferie** *le trascorreremo al mare* — Acest concediu îl vom petrece la mare: *E' disonesto, ti ritornerà i soldi* **alle calende** *greche* — Este necinstit, îţi va da banii la calendele greceşti (niciodată).

c) *obiecte formate din două sau mai multe părţi: le forbici, le cesoie* — foarfecele, *i calzoni, i pantaloni* — pantalonii, *gli occhiali* — ochelarii, *i bronchi* — bronhiile, *le mutande* — chiloţii, *le manette* — cătuşele, *le redini* — hăţurile, *le tenaglie* — cleştele: *I peli delle unghie si tagliano con* **le forbici** *dalle punte ricurve* — Pielicelele unghiilor se taie cu foarfecele cu vîrfurile curbe; *Questa donna ha una lingua che taglia come* **le forbici** — Femeia aceasta are o limbă ascuţită; *Si levò* **gli occhiali** *per metterseli nella tasca* — Îşi scoase ochelarii ca să şi-i pună în buzunar; *Sono di moda* **i calzoni** *che ricoprano le caviglie* — Se poartă pantalonii care să acopere gleznele.

Substantive cu forme speciale de plural

§ 47 Dintre substantivele care prezintă particularităţi în ce priveşte formarea pluralului fac parte:

a) Substantive cu terminaţie regulată pentru plural în *-i*, dar care odată cu schimbarea numărului înregistrează *modificări în rădăcină: l'uomo* — omul, bărbatul, *gli uomini* — oamenii; *il bue* — boul, *i buoi* — boii; *il tempio* — templul, *i templi* — templele; *Non sei più un ragazzo ormai sei* **un uomo** — Nu mai eşti un copil, eşti de-acuma un bărbat; *Erano* **degli uomini** *di poche parole* — Erau nişte oameni tăcuţi; **Il bue** *è un utilissimo animale da lavoro* — Boul este un animal de muncă foarte folositor; „*Mettere il carro innanzi* **ai buoi**" — A face la început ceea ce ar trebui făcut la urmă; *Il tribunale è il tempio della giustizia* — Tribunalul este templul dreptăţii; **I templi** *romani erano circondati da colonne* — Templele romane erau înconjurate de coloane.

b) Substantive masculine terminate la singular în *-o* care la plural îşi *modifică genul* devenind feminine şi se termină în *-a*. Această modificare aminteşte de genul neutru din limba latină: *il paio* — perechea, *le paia* — perechile, *l'uovo* — oul, *le uova* — ouăle, *il riso* — risul, *le risa* — rîsetele, *il miglio* — mila (unitate de măsură), *le miglia* — milele, *il centinaio* — aproximativ o sută, *le centinaia* — sutele, *il migliaio* — aproximativ o mie, *le migliaia* — miile (pentru *centinaio* şi *migliaio* vezi § 80): *Mi faccia vedere quel* **paio** *di guanti* — Arătaţi-mi acea pereche de mănuşi; *Quanti* **paia** *di occhiali hai cambiato finora?* — Cîte perechi de ochelari ai schimbat pînă acuma?; **Centinaia** *e* **migliaia** *di uomini si avviavano allo stadio* — Sute şi mii de oameni se îndreptau către stadion; *Il guscio di questo* **uovo** *è rotto* — Coaja acestui ou este spartă; *Sbatti* **le uova** *per far la frittata* — Bate ouăle ca să faci omleta.

c) Substantivul feminin *la eco* — ecoul, are la plural formă masculină *gli echi* — ecourile: *La notizia ebbe* **una** *vasta* **eco** — Vestea a avut un larg ecou; **Gli echi** *della rivoluzione giunsero fino a noi* — Ecourile revoluţiei au ajuns pînă la noi.

Substantivul masculin *il dio* — zeul, odată cu trecerea la plural îşi *schimbă rădăcina* dar şi *articolul: gli dei* — zeii: *Hephaisto è considerato* **il dio** *del fuoco* — Hephaistos este considerat zeul focului, *L'Olimpo era la sede* **degli dei** — Olimpul era lăcaşul zeilor.

Pluralul substantivelor compuse

§ 48 Substantivele compuse sînt formate prin unirea a două părţi de vorbire de acelaşi fel sau două părţi de vorbire diferite: *caposquadra* — şef de echipă, este format din substantivul *capo* — şef, şi *squadra* —

echipă, *asciugamano* — prosop, este format din verbul *asciugare* — a usca, a șterge, și substantivul *mano* — mînă.

Pluralul acestor substantive se formează prin schimbarea terminației unuia dintre cele două elemente componente, după cum urmează:

1. *Prin schimbarea terminației celui de* **al doilea element**; din această categorie fac parte substantivele compuse din:

a) *substantiv + substantiv: manoscritto* — manuscris — *manoscritti* — manuscrise; *arcobaleno* — curcubeu, *arcobaleni* — curcubee; *ragnatela* — pînză de păianjen, *ragnatele* — pînze de păianjen; *cavolfiore* — conopidă, *cavolfiori* — conopide; *terremoto* — cutremur, *terremoti* — cutremure; *madreperla* — scoică, sidef, *madreperle* — scoici; *cassapanca* — laviță, *cassapanche* — lavițe; **banconota** *da 100 lire* — bancnotă de 100 lire, **banconote** *da 1000 lire* — bancnote de 1000 lire; **porcospino** *arrotolato a palla* — arici ghemuit ca mingea, **porcospini** *arrotolati a palla* — arici ghemuiți ca mingea; **La Ferrovia** *Romena* — Calea Ferată Română, **Le Ferrovie** *Romene* — Căile Ferate Române.

Excepții: il pescecane — rechinul. *i pescicani* — rechinii; *il pescespada* — peștele spadă, *i pescespada* — peștii spadă.

b) *adjectiv + substantiv: biancospino* — păducel, *biancospini* — păducei; *mezzogiorno* — amiază, *mezzogiorni* — amiezi; *gentiluomo* — gentilom, *gentiluomini* — gentilomi; **il bassorilievo** *romano* — basorelieful roman, **i bassorilievi** romani — basoreliefurile romane; **il francobollo** *valoroso* — timbrul valoros, **i francobolli** *sanmarinesi* — timbrele din San Marino.

Excepții: la mezzaluna — semiluna, *le mezzelune* — semilunile; *la mezzatinta* — culoare ștearsă, *le mezzetinte* — culorile șterse.

c) *adverb, prepoziție + substantiv: malfattore* — răufăcător, *malfattori* — răufăcători; *dopopranzo* — după masă, *dopopranzi* — după mese: *sovrastruttura* — suprastructură, *sovrastrutture* — suprastructuri; *sottosuolo* — subsol, *sottosuoli* — subsoluri; *soprabito* — pardesiu, *soprabiti* — pardesie; **Un antipasto** *squisito* — un aperitiv excelent; **Degli antipasti** *squisiti* — Niște aperitive excelente; **Il sottopassaggio** *dell'Università* — Pasajul subteran de la Universitate, **I sottopassaggi** *bucarestini* — Pasajele subterane bucureștene: **Un soprannome** *idoneo* — O poreclă potrivită; **Dei soprannomi** *idonei* — Porecle potrivite.

d) *adjectiv + adjectiv, verb: sordomuto* — surdomut, *sordomuti* — surdomuți; *belvedere* — belvedere, terasă, *belvederi* — terase; *La tastiera* **del pianoforte** — Claviatura pianului; **I pianoforti** *da concerto* — Pianele de concert.

e) *verb + substantiv la singular: spazzacamino* — hornar, *spazzacamini* — hornari; *scendiletto* — carpetă, *scendiletti* — carpete; *parafulmine* — paratrăznet, *parafulmini* — paratrăznete; *Il visto* **del passaporto** — Viza de pe pașaport; *Il rilascio di* **passaporti** — Eliberarea pașapoartelor; *Il moderno* **grattacielo** — Modernul zgîrie-nori; **I grattacieli** *giapponesi* — Zgîrie-norii din Japonia.

2. *prin schimbarea terminației* **ambelor elemente** *componente* ale substantivelor formate din:

a) *substantiv + adjectiv, participiu: fabbroferraio* — fierarul, *fabbriferrai* — fierari; *cassaforte* — casa de bani, *casseforti* — case de bani; *acquaforte* — acid azotic, acvaforte (stampă), *acqueforti* — stampe în acvaforte; *pellerossa* — indian (din America de Nord), *pellirosse* — indieni; **L'altoforno** *dell'officina* — Furnalul uzinei; **Gli altiforni** *dell'officina* — Furnalele uzinei, **La terracotta** *smaltata* — Ceramica smălțuită; **Le terrecotte** *invetriate di Luca della Robbia* — Obiectele de ceramică vitrificată ale lui Luca della Robbia.

Excepție: Il palcoscenico — scena, *i palcoscenici* — scenele.

b) substantivele formate cu *capo* — șef: (vezi § 48).

3. Substantive compuse care rămîn *invariabile* formate din:

a) *verb + substantiv la plural: lo stuzzicadenti* — scobitoarea, *gli stuzzicadenti* — scobitorile, *il lustrascarpe* — lustragiul, *i lustrascarpe* — lustragiii; *l'attaccapanni* — cuierul, *gli attaccapanni* — cuierele, *l'accendisigari* — bricheta, *gli accendisigari* — brichetele; *il portasapone* — savoniera, *i portasapone* — savonierele; *il portamonette* — portmoneul, *i portamonette* — portmoneele; *Si getta con* **il paracadute** — Se aruncă cu parașuta; *Molti* **paracadute** *colorati* — Multe parașute colorate; **Portachiavi** *di pelle* — Portchei din piele, *I nuovi* **portachiavi** — Portcheile noi; *Un delicato* **bucaneve** — Un ghiocel delicat; *Un mazzo di* **bucaneve** — Un buchet de ghiocei.

b) *verb + verb, adverb: il fuggifuggi* — panica, *i fuggifuggi* — panicile, *il lasciapassare* — permisul de liberă trecere, *i lasciapassare* — biletele-permisele, *il benestare* — bunăstarea, viza, *i benestare* — bunăstările, vizele; **Un saliscendi** *nuovo* — O clanță nouă; *Tutti* **i saliscendi** *dorati* — Toate clanțele aurite.

§ 49 4. Substantivele compuse cu *capo* formează pluralul în moduri diverse:

a) prin schimbarea terminației **primului element:** *caposquadra* — șef de echipă, *capisquadra* — șefi de echipă; *capostazione* — șef de gară, *capistazione* — șefi de gară; *capofamiglia* — cap de familie, *capifamiglia* — copi de familie; *caposezione* — șef de secție, *capisezione* — șefi de secție; *capoparte* — șef de partid, *capiparte* — șefi de partid; *capobanda* — șef de orchestră, *capibanda* — șefi de orchestră; **Il capoclasse**

della X classe — Şeful clasei a X-a; *Tutti* **i capiclasse** *al direttore!* — Toţi şefii de clasă la director!

b) prin schimbarea terminaţiei celui de **al doilea element:** *capogiro* — ameţeală, *capogiri* — ameţeli; *capostipite* — strămoş, *capostipiti* — strămoşi; *capoverso* — alineat, *capoversi* — alineate; *Un* **capolavoro** *artistico* — O capodoperă de artă; **I capolavori** *della letteratura* — Capodoperele literaturii; *Mario è* **capolista** — Mario este cap de listă; *Loro sono i* **capilista** — Ei sînt primii pe listă.

c) prin schimbarea terminaţiei **ambelor elemente:** *caposaldo* — premiză, *capisaldi* — premize, *capotecnico* — şef de serviciu tehnic, *capitecnici* — şefi de serviciu tehnic.

d) pentru unele substantive din această categorie coexistă **două forme de plural:** una la care se schimbă terminaţia ambelor părţi componente şi alta în care se modifică cel de-al doilea element: *il capocomico* — directorul de trupă, *i capocomici/capicomici* — directorii de trupă; *il capocuoco* — bucătarul şef, *i capocuochi/capicuochi* — bucătarii şefi; *il capotreno* — şeful de tren, *i capotreni/capitreni* — şefii de tren; *il capomastro* — maistrul şef, *i capomastri/capimastri* — maiştrii şefi; *Firenze è il* **capoluogo** *della Toscana* — Florenţa este capitala provinciei Toscana, *Ho visitato numerosi* **capoluoghi/capiluoghi** *dell'Italia* — Am vizitat numeroase capitale de provincie din Italia.

NOTĂ:

Atunci cînd substantivele: *capolista, caposquadra, capotavola, capofila, capotecnico* etc. se referă la persoane de sex feminin primesc articolul feminin şi rămîn la plural invariabile: *la capoclasse* — şefa de clasă, *le capoclasse* — şefele de clasă.

Întrucît pe lîngă regulile date cu privire la formarea pluralului substantivelor compuse, pot apărea şi alte cazuri sau excepţii se recomandă consultarea dicţionarului.

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR

§ 50 În limba italiană exprimarea unui substantiv la diferitele cazuri ale declinării prezintă aspecte deosebite faţă de limba română. În multe gramatici italiene declinarea substantivului nu constituie un capitol separat, problema fiind tratată în cadrul capitolelor privitoare la prepoziţii, sau la articol şi prepoziţii articulate.

Considerînd totuşi că pentru vorbitorul român de limbă italiană sînt necesare cîteva lămuriri cu privire la declinarea substantivului facem următoarele precizări:

— în limba italiană substantivele nu au desinenţe specifice pentru fiecare caz, fapt pentru care aspectul în sine al substantivului nu se modifică de-a lungul declinării;

— declinarea fiind analitică, diferitele cazuri se formează cu ajutorul prepoziţiilor, articulate sau nearticulate (vezi § 20 şi § 157—163).

— prepoziţiile care marchează cazurile în modelele ce urmează sînt indicate prin analogie cu cazurile corespunzătoare din limba română. În afara acestor prepoziţii mai există şi altele care exprimă raporturi sintactice. Din acest motiv cazurile din limba italiană nu corespund întotdeauna cu respectivele cazuri din limba română. Această deosebire este evidentă în traducerile unor exemple în care cazurile nu sînt identice în cele două limbi.

Nominativul este cazul subiectului şi al numelui predicativ. Substantivul în nominativ este însoţit numai de articol: **Il letto** *e* **le poltrone** *sono comodissimi* — Patul şi fotoliile sînt foarte comode; **Il folclore** *è* **un tesoro** *per la cultura nazionale* — Folclorul este o comoară pentru cultura naţională.

§ 51 Genitivul este cazul atributului şi exprimă în general ideea de posesie. În italiană se exprimă cu ajutorul prepoziţiei **di** articulată sau nearticulată (vezi § 20, § 157): *Le scarpe sono* **di Maria** — Pantofii sînt ai Mariei; *La sorpresa* **dei genitori** *mi ha fatto piacere* — Surpriza părinţilor mi-a făcut plăcere.

§ 52 Dativul este cazul complementului indirect având ca termen regent un verb. În italiană el se formează cu ajutorul prepoziţiei **a** articulată sau nearticulată (vezi § 20, § 158): *Raccontò* **al nipotino** *„La Cenerentola"* — Îi povesti nepoţelului Cenuşăreasa; *Chiese* **a tutti** *di star tranquilli* — Ceru tuturor să stea liniştiţi.

Acuzativul este cazul complementului direct, funcţie care rezultă din poziţia substantivului faţă de verb şi faţă de subiect. Substantivul în acuzativ poate fi însoţit sau nu de articol: *Per sentirsi meglio Carlo usa* **il microfono** — Pentru a se auzi mai bine, Carlo foloseşte microfonul; *Non ho incontrato* **Lucia** — Nu am întîlnit-o pe Lucia.

Vocativul exprimă o chemare adresată cuiva; el poate apărea singur, însoţit de o interjecţie sau de un alt determinant. În limba italiană cazul vocativ nu are nici o marcă specifică, poate ocupa orice loc în propoziţie fiind, ca şi-n limba română, despărţit de restul propoziţiei prin virgulă: **Signora,** *si accomodi!* — Doamnă, luaţi loc! *Ehi,* **ragazzino,** *dove vai?* — Ei, băieţele, unde mergi?

§ 53 Ablativul sau **prepoziţionalul** este cazul complementelor circumstanţiale sau complementului de agent (vezi § 156 A). Se exprimă în limba italiană prin prepoziţiile: *da, in, su, con, per,* sau prin prepoziţiile *di* şi *a,* articulate sau nearticulate, care în afară de cazurile genitiv şi dativ mai pot exprima şi alte relaţii: *Le leggi devono essere conosciute* **dai cittadini** — Legile trebuie să fie cunoscute de cetăţeni; *Il caffè c'è* **nel bricco** — Cafeaua este în ibric; *Giochiamo* **sulla spiaggia, a palla** — Să ne jucăm pe plajă, cu mingea; *Compro fiori* **per il compleanno** *di Marco* — Cumpăr flori pentru ziua de naştere a lui Marco.

Deoarece ablativul din limba italiană nu are în limba română un caz corespunzător, traducerea substantivelor se face la alte cazuri

(acuzativ, dativ, etc.) care pot fi explicate prin regimul cazual al prepozițiilor din gramatica limbii române.

Modele de declinare a unor substantive însoțite de articolul hotărît

Masculin

	Singular	*Plural*
N.	**il bambino** — copilul	**i bambini** — copiii
G.	**del bambino** — (al) copilului	**dei bambini** — (al) copiilor
D.	**al bambino** — copilului	**ai bambini** — copiilor
Ac.	**il bambino** — copilul	**i bambini** — copiii
V.	**bambino!** — copilule!	**bambini!** — copii!
Abl.	**dal bambino** — de la copil	**dai bambini** — de la copii

Exemple:

N. Il bambino *ha cinque anni* — Copilul are cinci ani; **I bambini** *ridono allegri* — Copiii rîd veseli. **G.** *La stanza* **del bambino** *è piena di giocattoli* — Camera copilului e plină de jucării: *I giocattoli* **dei bambini** *sono meccanici* — Jucăriile copiilor sînt mecanice. **D.** *Do* **al bambino** *un dolce* — Dau copilului o prăjitură. *Ha raccontato* **ai bambini** *una fiaba.* — Le-a povestit copiilor un basm. **Ac.** *Perché hai sgridato* **il bambino**? — De ce l-ai certat pe copil? *Aveva visto* **i bambini** *nel cortile* — Văzuse copiii în curte. **V. Bambino** *mio, stai buono!* — Copilul meu, fii cuminte! *Silenzio,* **bambini**! — Liniște, copii! **Abl.** *Ricevo un bacio* **dal bambino** — Primesc o sărutare de la copil. *Ci rechiamo* **dai bambini** *per portar loro dei dolci* — Ne ducem la copii ca să le ducem prăjituri.

	Singular	*Plural*
N.	**lo zio** — unchiul	**gli zii** — unchii
G.	**dello zio** — (al) unchiului	**degli zii** — (al) unchilor
D.	**allo zio** — unchiului	**agli zii** — unchilor
Ac.	**lo zio** — unchiul	**gli zii** — unchii
V.	**zio!** — unchiule!	**zii!** — unchilor!
Abl.	**dallo zio** — de la unchi	**dagli zii** — de la unchi

Exemple:

N. Lo zio *è in biblioteca* — Unchiul este în bibliotecă; *I nostri* **zii** *abitano in campagna* — Unchii noștri locuiesc la țară. **G.** *Il figlio* **dello zio** *è medico* — Băiatul unchiului este medic; *I consigli* **degli zii** *furono utili* — Sfaturile unchilor au fost folositoare. **D.** *Ho parlato* **allo zio** *di te* — I-am vorbit unchiului de tine; *Chiedo* **agli zii** *le riviste* — Le cer unchilor revistele. **Ac.** *Ho incontrato* **lo zio** *ieri* — L-am întîlnit

ieri pe unchiul; *Ho visto al teatro i loro* **zii** — I-am văzut la teatru pe unchii lor. **V. Zio,** *oggi sei il nostro invitato* — Unchiule, azi ești invitatul nostru; **Zii** *miei, non vi preoccupate* — Unchii mei, nu fiți îngrijorați. **Abl.** *Ho ricevuto* **dallo zio** *una telefonata* — Am primit de la unchiul un telefon; *Appena son tornato* **dagli zii** *di Ploiești* — Abia m-am întors de la unchii din Ploiești.

Feminin

	Singular	*Plural*
N.	**la ragazza** — fata	**le ragazze** — fetele
G.	**della ragazza** — (a) fetei	**delle ragazze** — (al) fetelor
D.	**alla ragazza** — fetei	**alle ragazze** — fetelor
Ac.	**la ragazza** — fata	**le ragazze** — fetele
V.	**ragazza!** — fato!	**ragazze!** — fetelor!
Abl.	**dalla ragazza** — de la fată	**dalle ragazze** — de la fete

Exemple:

N. La ragazza *impara l'italiano* — Fata învață italiana; **Le ragazze** *sono studentesse* — Fetele sînt studente. **G.** *Gli occhi* **della ragazza** *sono celesti* — Ochii fetei sînt albaștri; *I vestiti* **delle ragazze** *erano eleganti* — Rochiile fetelor erau elegante. **D.** *Disse* **alla ragazza** *la verità* — Îi spuse fetei adevărul; *Offro* **alle ragazze** *le rose* — Ofer fetelor trandafirii. **Ac.** *Ho visto* **la ragazza** *allo spettacolo* — Am văzut-o pe fată la spectacol; *Questo pomeriggio incontriamo tutte* **le ragazze** — În după-amiaza asta întîlnim toate fetele. **V. Ragazza,** *stai buona!* — Fato, fii cuminte! *Ehi,* **ragazze,** *cosa fate?* — Hei, fetelor, ce faceți? **Abl.** *Ho saputo la notizia* **dalla ragazza** — Am aflat vestea de la fată; *I ricami sono lavorati* **dalle ragazze** — Broderiile sînt lucrate de fete.

Modele de declinare a unor substantive însoțite de articolul nehotărît

	Masculin	**Feminin**
N.	**un libro** — o carte	**una rivista** — o revistă
G.	**di un libro** — al unei cărți	**di una rivista** — a unei reviste
D.	**a un libro** — unei cărți	**a una rivista** — unei reviste
Ac.	**un libro** — o carte	**una rivista** — o revistă
Abl.	**da un libro** — de la, dintr-o carte	**da una rivista** — de la, dintr-o revistă
	su un libro, — despre, pe o carte	**su una rivista** — despre, pe o revistă
	con un libro — cu o carte	**con una rivista** — cu o revistă
	in un libro — într-o carte	**in una rivista** — într-o revistă

Exemple:

N. **Un libro** *è sempre come un amico* — O carte este întotdeauna ca un prieten. **G.** *La lettura* **di un libro** *è una preoccupazione amena* — Lectura unei cărți este o ocupație plăcută. **D.** **Ad un libro** *interessante dedichi volentieri tutta una notte* — Unei cărți interesante îi dedici bucuros o noapte întreagă. **Ac.** *Ho pagato* **un libro** *venti lei* — Am plătit douăzeci de lei pe o carte. **Abl.** **Da un libro** *s'impara molto* — Dintr-o carte se învață mult; *Si parlava* **su un libro** *apparso di recente* — Se vorbea despre o carte recent apărută; *Era* **con un libro** *in mano* — Era cu o carte în mînă; *Ho scoperto la poezia* **in un libro** *italiano* — Am descoperit poezia într-o carte italienească. **N.** *Era* **una rivista** *stampata in Italia* — Era o revistă tipărită în Italia. **G.** *Le pagine* **di una rivista** *di moda attirano sempre le donne.* — Paginile unei reviste de modă atrag totdeauna femeile. **D.** *Devo* **ad una rivista** *letteraria la scelta della mia professione* — Îi datorez unei reviste literare alegerea profesiei mele. **Ac.** *Ho comprato* **una rivista** — Am cumpărat o revistă. **Abl.** *La citazione è* **da una rivista** *economica* — Citatul este dintr-o revistă economică. *L'articolo c'è* **in una rivista** *di sport* — Articolul se află într-o revistă de sport.

Modele de declinare a unor nume proprii

	Masculin	Feminin
N.	**Guido**	**Carla**
G.	**di Guido** — (al, a, ai, ale) lui Guido	**di Carla** — (al a, ai, ale) Carlei
D.	**a Guido** — lui Guido	**a Carla** — Carlei
Ac.	**Guido** — pe Guido	**Carla** — pe Carla
V.	**Guido!**	**Carla!**
Abl.	**da Guido** — de la Guido	**da Carla** — de la Carla
	con Guido — cu Guido	**con Carla** — cu Carla
	per Guido — pentru Guido	**per Carla** — pentru Carla

Exemple:

N. **Carla** *e* **Guido** *sono i miei amici* — Carla și Guido sînt prietenii mei; **G.** *I dischi sono* **di Carla** *ma le riviste sono* **di Guido** — Discurile sînt ale Carlei dar revistele sînt ale lui Guido. **D.** *Ho chiesto* **a Carla** *ed* **a Guido** *di venire in tempo* — Le-am cerut Carlei și lui Guido să vină la timp. **Ac.** *Vedo* **Carla** *e* **Guido** *ogni giorno* — Îi văd pe Carla și pe Guido în fiecare zi. **V.** **Carla,** *vieni qua!* — Carla, vino aici! *Spicciati,* **Guido**! Grăbește-te, Guido! **Abl.** *Ho imprestato* **da Carla** *un giallo* —

Am împrumutat de la Carla un roman polițist. *La lettera arrivata è* **da Guido** — Scrisoarea venită este de la Guido; *Parlo* **con Guido** *e* **con Carla** — Vorbesc cu Guido și cu Carla. *Compriamo caramelle* **per Carla** *e* **per Guido** *dei libri* — Să cumpărăm pentru Carla caramele și pentru Guido cărți.

NOTĂ:

În exemplele date, prenumele masculine și feminine nu au fost articulate. Uneori însă ele apar însoțite de articol. În exprimarea corectă a cazurilor unor nume proprii se are în vedere regula folosirii și omiterii articolului cu nume proprii de persoană (vezi § 27).

Numele geografice cel mai adesea însoțite de articol, îl vor păstra folosind în declinare și prepoziții articulate după modelul oricărui substantiv comun (vezi § 20).

ADJECTIVUL
L'AGGETTIVO

§. 54 Adjectivul este categoria gramaticală care determină însuşirile substantivului pe care-l însoţeşte îndeplinind funcţia de atribut sau nume predicativ.

Adjectivele se împart în: *adjective calificative* (aggettivi qualificativi) adică propriu-zise şi *adjective determinative* (aggettivi determinativi) care, în funcţie de context, pot deveni pronume posesive, demonstrative, nehotărîte, interogative şi sînt tratate la capitolul respectiv (vezi § 94—108).

Adjectivul calificativ, ca parte de vorbire flexibilă, se acordă cu substantivul pe care-l determină şi fiind subordonat acestuia împrumută de la substantiv genul şi numărul: **la** *lezione* ***lunga*** — lecţia lungă, **le** *lezioni* ***lunghe*** — lecţiile lungi; ***l'uomo*** *cortese* — omul politicos, **gli** *uomini* ***cortesi*** — oamenii politicoşi.

După felul în care îşi modifică desinenţa, în acest acord deosebim următoarele categorii de adjective calificative:

Categoria adj.	Genul	Numărul		Exemple
		sing.	plural	
I	masc.	**-o**	**-i**	*onesto* — cinstit, *onesti* — cinstiţi
	fem.	**-a**	**-e**	*onesta* — cinstită, *oneste* — cinstite
II	masc.	**-a**	**-i**	*comunista* — comunist, *comunisti* — comunişti
	fem.		**-e**	*comunista* — comunistă, *comuniste* — comuniste
III	masc.	**-e**	**-i**	*forte* — puternic, puternică *forti* — puternici, puternice
	fem.			
IV	masc.	invariabil (vezi § 58)		*pari* — egal, egală, egali, egale
	fem.			

Particularităţi ale pluralului adjectivelor

Pluralul adjectivelor se formează în general după aceleaşi reguli ca şi pluralul substantivelor (vezi § 39, 40). În schema care urmează atragem atenţia asupra unor cazuri particulare de formare a pluralului adjectivelor.

§ 55 A. *Pluralul adjectivelor masculine*

sg. — **co, -go**; pl. **-chi, ghi**: *ric***co** — bogat, *ric***chi** — bogaţi; *lun***go** — lung, *lun***ghi** — lungi; *poema cavalleresco* — poem cavaleresc, *poemi cavalleresc***hi** — poeme cavalereşti; *vestito lar***go** — rochie largă, *vestiti lar***ghi** — rochii largi.

Excepţii: *gre***co** — grec, *gre***ci** — greci; *nemi***co** — duşman, *nemi***ci** — duşmani; *equivo***co** — echivoc, *equivo***ci** — echivoci; *intrinse***co** — intrinsec, *intrinse***ci** — intrinseci; *univo***co** — univoc, *univo***ci** — univoci.

sg. **-logo, -fago**; pl. **-gi**: *etruscologo* — etruscolog, *etruscologi* — etruscologi; *medico cardiologo* — medic cardiolog, *medici cardiologi* — medici cardiologi; *batteriofago* — consumator de bacterii, *batteriofagi* — consumatori de bacterii; *popolo antropofago* — popor antropofag, *popoli antropofagi* — popoare antropofage.

sg. **-io, -cio, -gio** (cu *i* neaccentuat); pl. **-i**: *se***rio** — serios, *se***ri** — serioşi; *marmo lisc***io** — marmură netedă, *marmi lisc***i** — marmuri netede; *marc***io** — putred, *marc***i** — putrezi; *ambiente boschereccio* — mediu de pădure, *ambienti boschereccі* — medii de pădure, *gri***gio** — cenuşiu, *gri***gi** — cenuşii; *cane randa***gio** — câine vagabond, *cani randa***gi** — câini vagabonzi.

sg. **-ìo** (cu *i* accentuat); pl. **-ii**: *restìo* — încăpăţînat, *restii* — încăpăţînaţi; *luogo natìo* — loc natal, *luoghi natii* — locuri natale.

Pentru a nu se crea confuzii în formarea pluralului substantivelor terminate în *-io*, vocala *i* este marcată întotdeauna de accentul grafic.

sg. **-ico, -ìaco** (*ìaco* cu *i* accentuat); pl. **-ci**: *nordico* — nordic, *nordici* — nordici; *incidente tragico* — accident tragic, *incidenti tragici* — accidente tragice; *manìaco* — maniac, *manìaci* — maniaci; *poema elegìaco* — poem elegiac, *poemi elegìaci* — poeme elegiace.

Excepţii: *antico* — antic, *antichi* — antici; *carìco* — încărcat, *carichi* — încărcaţi; *dimentico* — uituc, *dimentichi* — uituci.

§ 56 B. *Pluralul adjectivelor feminine*

sg. **-ca, -ga**; pl. **-che, -ghe**: *antica* — antică, *antiche* — antice; *voce rauca* — voce răguşită, *voci rauche* — voci răguşite, *analoga* — analoagă, *analoghe* — analoage, *strada larga* — şosea lată, *strade larghe* — şosele late.

sg. **-ia, ìa** (cu *i* accentuat); pl. **-ie, ìe**: *seria* — **serioasă**, *serie* — **serioase**; *pianura ampia* — **cîmpie întinsă**; *pianure ampie* — **cîmpii întinse**; *natìa* — **natală**, *natìe* — **natale**; *ragazza restìa* — **fată încăpăţînată**, *ragazze restìe* — **fete încăpăţînate**.

sg. **-cia, -gia** (cu i neaccentuat); pl. **-ce, -ge, -cie, -gie**:

Adjectivele cu această terminaţie la singular se împart în privinţa formării pluralului în două categorii:

a) adjective cu ambele forme la plural: *sudicia* — **murdară**, *sudice* şi *sudicie* — **murdare**; *grigia* — **cenuşie**, *grige* şi *grigie* — **cenuşii**;

b) adjective al căror plural se formează numai cu una dintre cele două terminaţii: *lercia* — **murdară**, *lerce* — **murdare**; *saggia* — **înţeleaptă**, *sagge* — **înţelepte**; *fradicia* — **putredă**, *fradicie* — **putrede**; *egregia* — **stimată**, *egregie* — **stimate**.

§ 57 C. Pluralul adjectivelor *compuse*

Pluralul adjectivelor exprimate prin doi termeni *(adj. + adj., adv + adj.* etc.) se formează prin modificarea terminaţiei celui de al doilea termen: *lotta daco-romana* — **luptă daco-română**, *lotte daco-romane* — **lupte daco-romane**; *scambio italo-romeno* — **schimb italo-român**, *scambi italo-romeni* — **schimburi italo-române**; *indagine anatomo-patologica* — **cercetare anatomo-patologică**, *indagini anatomo-patologiche* — **cercetări anatomo-patologice**; *esperimento fisico-chimico* — **experienţă fizico-chimică**, *esperimenti fisico-chimici* — **experienţe fizico-chimice**.

§ 58 D. Adjective *invariabile*

Adjectivele invariabile aparţin celei de-a patra categorii de adjective (v. § 54) valabilă pentru masculin şi feminin, singular şi plural: *numero* **impari** — **număr impar**, *numeri impari* — **numere impare**; *cifra* **impari** — **cifră impară**, *cifre* **impari** — **cifre impare**.

Sînt considerate forme invariabile următoarele categorii de adjective:

1. Cele terminate în **-i, vocală accentuată, consoană**, *pari* — **par, egal**; *dispari* — **impar, inegal**; *rococò* — **rococo**; *bordò* — **vişiniu**; *snob* — — **snob**;

2. Cele compuse mai ales din **locuţiuni adverbiale** (v. §146): **dappoco** — **de nimic**; **dabbene** — **cumsecade**; **perbene** — **cumsecade**.

3. Cele care indică culori şi sînt exprimate prin:

a) substantive adjectivizate: *viola* — **violet**; *lilla* — **liliachiu**; *arancione* — **portocaliu**;

b) adjective urmate de substantive: *rosso fiamma* — **roşu aprins**; *verde oliva* — **măsliniu**; *grigio ferro* — **gri ca fierul**;

c) substantivul *color* — **culoare**, urmat de alt substantiv care specifică respectiva culoare: *color sabbia* — **(de) culoarea nisipului**; *color caffelatte* — **(de) culoarea cafelei cu lapte**; *color miele* — **(de) culoarea mierii**; *color limone* — **de culoarea lămîii**.

d) adjective care indică culoarea urmate de adjectivele *chiaro* — deschis, *scuro* — închis, *cupo* — închis: *verde cupo* — verde-închis; *rosso chiaro* — roşu-deschis; *blu scuro* — albastru-închis.

Poziţia adjectivelor

§ 59 Adjectivele pot preceda sau urma substantivul, poziţia lor nefiind limitată de reguli gramaticale rigide ci impusă mai degrabă de nuanţa stilistică a vorbitorului.

Precizările cu privire la locul adjectivului sînt următoarele:

A. Adjectivul precedă substantivul cînd:

1. Are funcţie de epitet: *il* **celebre** *museo* — celebrul muzeu; *la* **rinomata** *cantante* — renumita cîntăreaţă; *l'***astuto** *Ulisse* — vicleanul Ulisse.

2. Indică o calitate obişnuită, permanentă: *la* **bianca** *neve* — zăpada albă; *un* **bel** *paesaggio* — o privelişte frumoasă; *un* **vero** *amico* — un prieten adevărat.

3. Aparţine unei expresii: *a* **buon** *mercato* — ieftin; *ad* **alta** *voce* — cu voce tare; *di* **cattivo** *gusto* — de prost gust; *piangere a* **calde** *lacrime* — a plînge cu disperare.

B. Adjectivul este aşezat după substantiv:

a) în apelative: *Stefano il* **Grande** — Ştefan cel Mare; *Filippo il* **Bello** — Filip cel Frumos; *Plinio il* **Vecchio** — Pliniu cel Bătrîn;

b) cînd se subliniază cu pregnanţă calitatea substantivului: *un naso* **aquilino** — un nas acvilin; *una pioggia* **fredda** — o ploaie rece; *una mano* **calda** — o mînă caldă;

c) cînd este exprimat printr-un participiu; *una casa* **crollata** — o casă prăbuşită; *uno sguardo* **penetrante** — o privire pătrunzătoare; *un'ospite* **accogliente** — o gazdă primitoare;

d) cînd este urmat de un complement: *ragazzo* **sveglio** *di mente* — copil cu mintea ageră; *lavoro* **utile** *alla società* — muncă folositoare societăţii; *politica* **favorevole** *alle trattative* — politică favorabilă tratativelor.

C. Cînd substantivul este însoţit de mai multe adjective, el poate sta înaintea sau în urma lor, sau între adjective: *una persona* **sana** *e* **allegra** — o persoană sănătoasă şi veselă; *un* **forte** *e* **diligente** *uomo* — un bărbat puternic şi harnic; *una* **dolce** *bevanda* **rinfrescante** — o dulce băutură răcoritoare.

NOTĂ:

Există o categorie de adjective care îşi modifică sensul în funcţie de poziţia lor faţă de substantive: *un* **povero** *uomo* — un biet om, *un uomo* **povero** — un om sărac; *una risposta* **certa** — un răspuns sigur, *una* **certa** *risposta* — un răspuns oarecare; *una soluzione* **nuova** — o soluţie nouă, *una* **nuova** *soluzione* — o nouă soluţie, o altă soluţie; *uno studente* **solo** — un student singur, neînsoţit, *un* **solo** *studente* — numai un singur student.

Acordul adjectivelor

§ 60 Indiferent de poziția și funcția sa în propoziție, adjectivul se acordă întotdeauna cu substantivul pe care-l determină adoptînd genul și numărul acestuia: **un** *giorno tranquillo* — o zi liniștită, **una** *notte tranquilla* — o noapte liniștită; **un** *rumore assordante* — un zgomot asurzitor, **dei** *rumori assordanti* — niște zgomote asurzitoare; **una** *cartolina colorata* — o ilustrată colorată, **delle** *cartoline colorate* — niște ilustrate colorate.

Problema acordului adjectivului cere o deosebită atenție în cazul în care *un singur adjectiv determină mai multe substantive* la numărul singular sau plural.

Cînd adjectivul are funcția de *nume predicativ* și lămurește substantivul prin verbul auxiliar *essere* — a fi (vezi § 119), acordul său se face astfel:

a) la masculin plural dacă substantivele sînt masculine: **I** *mercati ed* **i** *viali erano affollati* — Pieţele și bulevardele erau aglomerate; **Aldo** *e* **Carlo** *sono bravi* — Aldo și Carlo sînt cuminți;

b) la feminin plural dacă substantivele sînt feminine: **Le** *vie e* **le** *strade erano affollate* — Străzile și șoselele erau aglomerate; **Lucia** *e* **Maria** *sono brave* — Lucia și Maria sînt cuminți;

c) la genul masculin numărul plural dacă substantivele sînt de genuri diferite: **Le** *vie ed* **i** *mercati erano affollati* — Străzile și pieţele erau aglomerate; **Luisa** *e* **Marco** *sono bravi* — Luiza și Marco sînt cuminți.

Cînd adjectivul are funcția de *atribut* și lămurește calităţile substantivului în mod direct, acordul se face tot după criteriile menționate anterior:

1. la masculin plural dacă substantivele sînt masculine: **un** *film ed* **uno** *spettacolo interessanti*;

2. la feminin-plural dacă substantivele sînt feminine: **una** *camicia ed* **una** *gonna azzurre*.

3. Cînd substantivele sînt de genuri diferite acordul poate fi făcut:

a) *la masculin plural* ca în limba română: **una madre** *ed* **un padre** *esigenti* — o mamă și un tată exigenți; *ragazze e ragazzi ubbidienti* — fete și băieți ascultători;

b) prin repetiția adjectivului care se acordă cu fiecare substantiv în parte pentru a nu se crea confuzii: **uno** *zio buono ed* **una** *zia buona* — un unchi bun și o mătușă bună; *pensieri sinceri e risposte sincere* — gînduri sincere și răspunsuri sincere;

c) prin acordul adjectivului cu substantivul cel mai apropiat: *un mazzo di garofani e rose profumate* — un buchet de garoafe și trandafiri parfumați; *francobolli e buste italiane* — timbre și plicuri italienești.

NOTĂ:

Dăm cîteva exemple de felul în care pot fi folosite, în acest context adjectivele invariabile (vezi § 58): *un uomo* **dabbene** — un om cumsecade; *una donna* **dabbene** — o femeie cumsecade; *un uomo ed una donna* **dabbene** — un bărbat şi o femeie cumsecade; **lo** *stile* **rococò** — stilul rococo; **l'***arte* **rococò** — arta rococo, *vestiti* **rococò** — rochii rococo; *tend***a color miele** — perdea de culoarea mierii; *tappeto* **color miele** — covor de culoarea mierii; *tende e tappeti* **color miele** — perdele şi covoare de culoarea mierii; *cravat***a rosso fiamma** — cravată roşu aprins, *beretto* **rosso fiamma** — bască roşu aprins; *cravate e beretti* **rosso fiamma** — cravate şi băşti roşu aprins.

Forme ale adjectivelor *bello* şi *quello*

§ 61 Cînd adjectivele *bello* — frumos şi *quello* — acela sînt aşezate în faţa substantivului aspectul lor se modifică în funcţie de iniţiala substantivului pe care-l preced.

Alegerea şi folosirea diferitor forme ale acestor adjective se fac după aceleaşi reguli ca ale articolelor hotărîte: (vezi § 19): Forme ale *masculinului* singular şi plural: *bello/quello — begli/quegli* preced substantivele care încep cu *s impur, z, gn, pn, ps, x, y*: **bello/quello** *strumento* — frumos/acel instrument, **begli/quegli** *strumenti* — frumoase/acele instrumente; **bello/quello** *zufolo* — frumos/acel flaut, **begli/quegli** *zufoli* — frumoase/acele flaute; **bello/quello** *yacht* — frumos/acel iaht, **begli/quegli** *yacht* — frumoase/acele iahturi; **bell'/quell'** — **begli/quegli** preced substantivele care încep cu *vocală:* **bell'/quell'** *almanacco* — frumos/acel almanah; **begli/quegli** *almanacchi* — frumoase/acele almanahuri; **bell'/quell'** *ideale* — frumos/acel ideal, **begli/quegli** *ideali* — frumoase/acele idealuri;
bel/quel — bei/quei preced substantivele care încep cu *consoană* (exceptînd *s impur, z, gn, pn, ps, x, y*): **bel/quel** *quadro* — frumos/acel tablou, **bei/quei** *quadri* — frumoase/acele tablouri; **bel/quel** *paesaggio* — frumoasă/acea privelişte, **bei/quei** *paesaggi* — frumoase/acele privelişti;

Forme ale *femininului* singular şi plural: *bella/quella — belle/quelle* preced substantivele care încep cu *consoană*: **bella/quella** *cugina* — frumoasă/acea verişoară, **belle/quelle** *cugine* — frumoase/acele verişoare; **bella/quella** *gita* — frumoasă/acea excursie, **belle/quelle** *gite* — frumoase/acele excursii; *bell'/quell' — belle/quelle* preced substantivele care încep cu *vocală*: **bell'/quell'** *immagine* — frumoasă/acea imagine, **belle/quelle** *immagini* — frumoase/acele imagini; **bell/quell'** idea — frumoasă/acea idee, **bele/quelle** *idee* — frumoase/acele idei.

Cînd poziţia adjectivului *bello* este în urma substantivului, acesta nu suferă nicio modificare, formele sale fiind pentru masculin singular şi plural *bello-belli*: *amico bello* — prieten frumos; *amici belli* — prieteni frumoşi; *zingaro bello* — ţigan frumos, *zingari belli* — ţigani frumoşi; *viaggio bello* — călătorie frumoasă, *viaggi belli* — călătorii frumoase;

formele pentru feminin singular și plural sînt *bella-belle*: *amica bella* — prietenă frumoasă, *amiche belle* — prietene frumoase; *scrittura bella* — scris frumos, *scritture belle*, scrisuri frumoase.

Forme ale adjectivelor *buono, grande*

§ 62 Adjectivul *buono* — bun cînd precedă substantivul prezintă numai la singular modificări urmînd modelul articolului nehotărît (vezi § 22). Forma *buono* precedă substantivele masculine care încep cu *s impur, z, gn, pn, ps, x, y*: **buono** *spettacolo* — spectacol bun, **buono** *psicologo* — psiholog bun, **buono** *xilofonista* — xilofonist bun.

Forma *buon* precedă substantivele masculine care încep cu *vocală* și *consoană* (exceptînd *s impur, z, gn, pn, ps, x, y*): **buon** *aluno* — școlar bun, **buon** *albergo* — hotel bun, **buon** *giornale* — ziar bun, **buon** *viaggio* — călătorie plăcută.

NOTĂ:

a) Forma de masculin *buon* este obținută prin apocopare nu prin eliziune, deci nu se va folosi apostroful în fața substantivelor care încep cu vocală;

b) În limba contemporană există tendința folosirii formei *buon* și în fața substantivelor care încep cu *s impur:* **buon** *scolaro* — elev bun, **buon** *spazio* — spațiu bun.

Forma *buona* precedă substantivele feminine care încep cu *consoană*: **buona** *maestra* — învățătoare bună, **buona** *commedia* — comedie bună, **buona** *stanza* — cameră bună.

Forma *buon'* formată prin eliziunea vocalei *a* precedă substantivele care încep cu *vocală*: **buon'***aria* — aer bun, **buon'***anima* — suflet bun, **buon'***intenzione* — intenție bună.

Tendința limbii contemporane este de a nu elida vocala *a* la feminin singular: **buona** *edizione* — ediție bună, **buona** *amicizia* — prietenie bună.

Formele pluralului nu suferă modificări poziționale: *buoni* — buni și *buone* — bune: **buoni** *studenti*, *studenti* **buoni** — studenți buni; **buone** *amiche*, *amiche* **buone** — prietene bune.

Adjectivul *grande* poate avea următoarele aspecte cînd precedă substantivul: *gran*, formă obținută prin apocopare care precedă substantivele *masculine singular* și *plural* care încep cu *consoană* (exceptînd *s impur, z, gn, pn, ps, x, y*) și substantivele *feminine singular* și *plural* care încep cu consoană: **gran** *freddo* — frig mare; **gran** *signori* — domni mari; **gran** *cosa* — mare lucru; **gran** *case* — case mari;

grand' formă obținută prin eliziune care precedă substantivele *masculine* și *feminine* la *singular* și *plural* care încep cu *vocală:* **grand'***uomo* — om mare, **grand'** *uomini* — oameni mari; **grand'***erba* — iarbă mare — **grand'** *erbe* — ierburi mari;

grande precedă substantivele masculine singular care încep cu *s impur, z, gn, pn, ps, x, y*: **grande** *spazio* — spațiu mare, **grande** *psicanalista* — mare psihanalist, **grande** *gnocco* — găluște mare;

grandi precedă toate substantivele masculine și feminine la plural: **grandi** *artisti* — artiști mari, **grandi** *scultori* — sculptori mari, **grandi,** *pianiste* — pianiste mari, **grandi** *imprese* — acțiuni mari.

Complementul adjectivelor

§ 63 Adjectivele calificative au, în general, un sens al lor propriu, independent. În exemplele: *uomo* **mite** — om blînd, *esame* **facile** — examen ușor, adjectivele *mite* și *facile* prin sensul lor deplin lămuresc substantivele pe care le determină.

Unele adjective însă, pentru a avea un înțeles deplin, cer ca acesta să fie specificat de un complement exprimat printr-un substantiv: *pieno di* **profumo** — plin de parfum; printr-un verb la infinitiv: *assettato di* **sapere** — doritor să știe; printr-un pronume: *legato a* **me** — legat de mine.

§ 64 Legătura dintre adjectiv și complement este făcută de o prepoziție, cel mai adesea acestea fiind: *di*, *a*, *in*, *da* (vezi § 156, A). Același adjectiv poate fi legat de complement prin prepoziții diferite: **indifferente a** *quanto accade* — indiferent la ceea ce se întîmplă, **indifferente con** *i suoi* — indiferent cu ai săi; **utile per** *noi* — folositor pentru noi, **utile in** *questa situazione* — folositoare în această situație, **utile all'***apparecchio* — util aparatului.

Dăm în continuare cîteva exemple dintre cele mai uzuale adjective care se construiesc cu complemente, în funcție de prepoziția care le leagă:

a) *adjective cu prepoziția* **di** (+ substantive, pronume, verbe la infinitiv): **abbondante di** *errori* — plin de greșeli, **desideroso di** *pace* — doritor de pace, **capace di** *capire* — capabil să înțelegagă, **contento del** *risultato* — mulțumit de rezultat, **convinto di** *sapere* — convins să știe, **degno di** *lode* — demn de laudă, **duro d'***orecchio* — tare de ureche, **inquieto di** *sapere* — neliniștit să afle, **lieto di** *rivedere* — bucuros să revadă, **pieno di** *acqua* — plin de apă, **preoccupato di** *fare* — preocupat să facă, **privo di** *possibilità* — lipsit de posibilități, **ricco di** *idee* — bogat în idei, **sicuro di** *sè* — sigur de sine;

b) *adjective cu prepoziția* **a** (+ substantive, pronume, verbe la infinitiv): **atto a** *ideare* — apt (capabil) să conceapă, **analogo a** *quello* — analog cu acela, **conforme alla** *legge* — conform legii, **contrario a** *me* — potrivnic mie, **dannoso alla** *salute* — dăunător sănătății, **disposto a** *pagare* — dispus să plătească; **difficile a** *capire* — greu de înțeles, **estraneo a** *questa cosa* — străin de acest lucru, **fedele alla** *moglie* — credincios soției, **gradevole all'***udito* — plăcut la auz, **indifferente a** *te* — indiferent ție, **grato ai** *genitori* — recunoscător părinților, **idoneo al** *lavoro* — potrivit pentru muncă, **nocivo allo** *sviluppo* — nociv dezvoltării, **pre-**

sente ai *corsi* — prezent la cursuri, **uguale agli** *altri* — egal cu ceilalți, **vicino a** *me* — apropiat de mine;

c) *adjective cu prepoziția* **da** (+ substantive, pronume): **alieno da** *quanto facciamo* — străin de ceea ce facem, **libero da** *preoccupazioni* — liber de preocupări, **zoppo da** *un piede* — șchiop de un picior;

d) *adjective cu prepoziția* **in** (+ substantive): **abbondante in** *parole* — bogat în cuvinte; **bravo in** *matematica* — bun la matematică, **cointeressato nello** *scambio* ... — cointeresat în schimbul ..., **esperto in** *chimica* — expert în chimie;

e) *adjective cu prepoziția* **per** (+ substantive, pronume): **contento** *per il risultato* — mulțumit de rezultat, **diverso per** *indole* — diferit ca fire, **appassionato per** *la pittura* — pasionat de pictură.

GRADELE ADJECTIVELOR

§ 65 Adjectivele exprimă însușiri ale unor obiecte sau ființe. Unul și același obiect poate fi caracterizat prin mai multe însușiri exprimate în măsuri diferite, iar mai multe obiecte pot avea aceeași însușire dar în diverse grade de intensitate. Această diversitate se stabilește prin comparația însușirilor și a obiectelor. Formele pe care le ia adjectivul pentru a exprima gradele diferite ale unor însușiri se numesc *grade de comparație.*

În limba italiană, ca și în limba română, există trei grade de comparație: *pozitiv* (positivo), *comparativ* (comparativo), și *superlativ* (superlativo).

Gradul pozitiv

§ 66 Gradul pozitiv este identic cu forma de bază a adjectivului: *Paolo è un ragazzo* **cortese** — Paul este un băiat politicos; *A Marginea si lavora la ceramica* **nera** *di* **antica** *tradizione* **dacica** — La Marginea se lucrează ceramica neagră de veche tradiție dacă.

Gradul comparativ

§ 67 Prin confruntare gradul comparativ poate stabili trei reporturi între însușirile și obiectele pe care le compară: de superioritate, de inferioritate și de egalitate.

A. *Comparativul de superioritate* (Il comparativo di maggioranza) se formează cu adverbul *più* — mai, mai mult, care precedă adjectivul și prepoziția *di* — decît, ca, sau conjuncția *che* — decît, ca, situate

înaintea celui de al doilea element al comparației: *Carlo è* **più** *studioso* **di** *Fabio* — Carlo este mai studios decît Fabio; *La tua borsa era* **più** *elegante* **della** *sua* — Poșeta ta era mai elegantă decît a ei; *Il latte è* **più** *nutriente* **che** *saporoso* — Laptele este mai (mult) hrănitor decît gustos.

B. *Comparativul de inferioritate* (Il comparativo di minoranza) se formează cu adverbul *meno* — mai puțin, care precedă adjectivul și prepoziția *di* — decît, ca, sau conjuncția *che* — decît, ca, care introduc cel de-al doilea termen al comparației: *La moto è* **meno** *comoda* **della** *macchina* — Motocicleta este mai puțin comodă decît mașina; *Il film era* **meno** *attraente* **che** *lungo* — Filmul era mai puțin atrăgător decît lung; *Parlare è* **meno** *difficile che* **agire** — Să vorbești este mai puțin greu decît să acționezi.

NOTĂ:

În formarea gradului comparativ de superioritate și inferioritate se vor folosi:

1. *più/meno ...* di* cînd comparația se face între două obiecte, ființe (exprimate prin substantive, pronume) care au aceeași însușire (exprimată prin adjectiv): *Roma è* **più grande di** *Pisa* — Roma este mai mare decît Pisa; *Il cugino Paolo è* **meno giovane di** *me* — Vărul Paolo este mai puțin tînăr decît mine; *Nessuno fu mai* **più allegro e più contento di** *quel giovane, eppure lui era* **meno felice degli** *altri* — Nimeni n-a fost vreodată mai vesel și mai mulțumit decît acel tînăr și totuși el era mai puțin fericit decît ceilalți.

2. *più/meno ... che* cînd comparația se face între:

a) două *adjective: Il suo volto è* **più simpatico che** *bello* — Chipul său este mai mult simpatic decît frumos;

b) două *substantive precedate de prepoziții* simple sau articulate: *Si vedono cose* **più interessanti** *al museo* **che** *al cinema* — Se văd lucruri mai interesante la muzeu decît la cinema;

c) două *verbe la infinitiv: E'* **più** *onesto riconoscere la colpa* **che** *negarla* — Este mai cinstit să recunoști vina decît s-o negi;

d) două *complemente circumstanțiale* de timp, loc, mod etc.: *Ieri faceva* **meno freddo che** *oggi* — Ieri era mai puțin frig decît azi; *E'* **meglio** *andare a piedi* **che** *in auto* — Este mai bine să mergi pe jos decît cu mașina.

3. *che* (non), *di quanto* (non), *di quel che* (non), *di come* (non**) cu sensul *decît*, în cazul în care cel de-al doilea element al comparației este o propoziție: *Il comparativo è* **più difficile di come** *(non) credevo* — Comparativul este mai greu decît credeam; *Il quadro di Picasso fu* **meno ammirato** *di* **quanto** (**non**) *m'aspettassi* — Tabloul lui Picasso a fost mai puțin admirat decît mă așteptam; *Il mondo subacqueo è* **più ricco di quel che** *sapevamo noi finora* — Lumea subacvatică este mai bogată decît știam noi pînă acum.

C. *Comparativul de egalitate* (Il comparativo di uguaglianza) se formează cu adverbele *così ... come, tanto ... quanto* — tot atît de, la fel de, ca, pe cît de ... între care se intercalează adjectivul: *Il mio amico è* **così simpatico come** *il tuo* — Prietenul meu este tot atît de simpatic ca al tău; *Il miele è* **tanto dolce quanto** *nutriente* — Mierea este tot atît

---

* Punctele țin locul adjectivului.

** În această situație *non* nu are sens negativ ci doar întărește comparația, întrebuințarea lui nefiind absolut obligatorie.

de dulce pe cît de hrănitoare; *Il francese è* **tanto facile quanto** *l'italiano* — Limba franceză este la fel de uşoară ca limba italiană.

NOTĂ:

Comparativul de egalitate mai poate fi exprimat prin:

1. *al pari di* — la fel de, egal de, cînd se compară două obiecte, fiinţe cu aceeaşi însuşire: *Lucia è* **modesta al pari di** *te* — Lucia este la fel de modestă ca tine;

2. *non più di/che ...* — nu mai mult ca/decît, *non meno di/che* — nu mai puţin ca/decît: *La biro* **non** *è* **meno utile della** *penna stilografica* — Pixul nu este mai puţin util ca stiloul; *Gli esercizi grammaticali sono piacevoli* **non più che** *necessari* — Exerciţiile de gramatică sînt tot atît de plăcute pe cît de necesare.

Întrucît acest ultim mod de exprimare al egalităţii se reduce la o negare a comparativului de superioritate sau inferioritate, întrebuinţarea prepoziţiei *di* şi a conjuncţiei *che* se face conform explicaţiilor de la respectivul paragraf (vezi § 67, 1—2).

Gradul superlativ

§ 68 Gradul superlativ exprimă însuşirea la cel mai înalt grad fiind ca şi în limba română: *superlativ relativ* (superlativo relativo) şi *superlativ absolut* (superlativo assoluto).

A. Gradul *superlativ relativ* exprimă două raporturi: de *superioritate* şi de *inferioritate*.

1. *Superlativul relativ de superioritate* (Il superlativo relativo di maggioranza) se formează cu adverbul *più* precedat de articolul hotărît: *il più* — cel mai, *i più* — cei mai; *la più* — cea mai, *le più* — cele mai: „*La Primavera*" *è* **la più rinomata** *tela che abbia dipinto Botticelli* * — „Primăvara" este cea mai renumită pînză pe care a pictat-o Botticelli.

În situaţia în care există un alt termen de comparaţie al superlativului relativ, acesta va fi introdus de prepoziţia *di* sau *fra*: *Era* **il più audace di** *tutti* — Era cel mai îndrăzneţ dintre toţi: *Vittorio non era* **il più alto fra** *i suoi coetanei* — Victor nu era cel mai înalt printre cei de-o vîrstă cu el.

2. *Superlativul relativ de inferioritate* (Il superlativo relativo di minoranza) se exprimă prin adverbul *meno* precedat de articolul hotărît: *il meno* — cel mai puţin, *i meno* — cei mai puţini; *la meno* — cea mai puţin, *le meno* — cele mai puţin: *Questa è* **la meno valorosa delle** *sue poesie* — Aceasta este cea mai puţin valoroasă dintre poeziile sale; **La più cara** *a Leonardo* **di** *tutte le sue opere fu la Gioconda* — Cea mai dragă lui Leonardo dintre toate operele sale i-a fost Gioconda.

B. *Gradul superlativ absolut* (Il superlativo assoluto) exprimă însuşirea la un grad fără termen de comparaţie. El se exprimă prin:

a) *sufixul* **-issimo** adăugat la masculinul plural al adjectivului: *bello* — frumos — *belli* — frumoşi — **bellissimo** — foarte frumos; *utile* —

* Predicatul precedat de un superlativ relativ stă întotdeauna la modul *conjunctiv*.

util, *utili* — utili — **utilissimo** — foarte util; *L'aula era* **luminosissima** — Sala era foarte luminoasă; *I suoi amici erano gentilissimi* — Prietenii săi erau foarte amabili.

NOTĂ:

În limba modernă există tendința de a forma superlative absolute cu ajutorul *sufixului -issimo* din unele substantive: **augurissimi** — cele mai bune urări, **campionissimo** — campionul campionilor; **amicissimo** — prieten extraordinar de bun; la fel se pot forma superlative chiar din locuțiuni adverbiale: **d'accordissimo** — în tru totul de acord, foarte de acord.

b) *Prefixele* **arci-**, **stra-**, **sopra-**, **ultra-**, **iper-** etc.: *Un vestito* **ultramoderno** — O haină ultramodernă; *Un bambino* **ipersensibile** — Un copil hipersensibil; *Un paese* **arciricco** — O țară foarte bogată. Nu toate adjectivele pot forma superlativul absolut cu aceste prefixe.

c) *adverbele* **molto** — foarte, **assai** — foarte, **tanto** — foarte, **troppo** — prea, **oltremodo** — peste măsură de, **estremamente** — extrem de, **straordinariamente** — extraordinar de, **terribilmente** — grozav de, care preced adjectivul: **molto contento** — foarte mulțumit; **tanto felice** — foarte fericit; *Una voce* **oltremodo melodiosa** — O voce peste măsură de melodioasă; *Un comportamento* **estremamente strano** — O comportare extrem de ciudată; *Una gonna* **troppo corta** — O fustă prea scurtă;

d) *expresii* de tipul: *pieno zeppo* — plin ochi; *stanco morto* — mort de obosit; *innamorato cotto* — îndrăgostit lulea; *pazzo da legare* — nebun de legat, *ubbriaco fradicio* — beat turtă; *buio pesto* — întuneric beznă; *Faceva fuori* **buio pesto** *mentre Gino*, **ubbriaco fradicio**, *dichiarava a Carla di essere* **innamorato cotto** *di lei* — Afară era întuneric beznă în timp ce Gino, beat turtă, îi declara Carlei că este îndrăgostit lulea de ea.

NOTĂ:

Nu toate adjectivele calificative admit trecerea prin gradele de comparație deoarece exprimă prin ele însele o însușire unică. Exclud comparativul și superlativul:

1. Adjectivele care indică deja o valoare superlativă: *infinito* — infinit, *immenso* — imens, *smisurato* — nemăsurat, *immortale* — nemuritor, *divino* — divin, *eterno* — etern, *il primo* — primul, *l'ultimo* — ultimul.

2. Unele adjective care exprimă materia, calitatea, măsuri de timp, termeni științifici: *marmoreo* — de marmură, *aureo* — aurit, *triangolare* — triunghiular, *serale* — seral, *mensile* — lunar, *settimanale* — săptămînal, *invernale* — de iarnă, invernal, *estivo* — de vară, *chimico* — chimic, *fisico* — fizic (de fizică), *cibernetico* — cibernetic.

3. Unele adjective care indică naționalități sau orientări: *romeno* — român, *spagnolo* — spaniol, *egiziano* — egiptean, *napoletano* — din Napoli, *bucarestino* — din București, *transilvano* — ardelean, *ateo* — ateu, *socialista* — socialist etc.

Și totuși, în limbajul uzual se poat auzi: *E' più romeno di tutti noi* — Este mai român decît noi toți.

Adjective cu forme speciale de comparativ și superlativ

§ 70 Există o categorie de adjective care la comparativ și superlativ au două forme, una obișnuită care derivă de la pozitivul adjectivului și una neregulată derivată de la forma corespunzătoare din limba latină a adjectivului.

Redăm în paralel cele două forme de comparativ și superlativ:

Pozitiv	Comparativ de superioritate		Superlativ	
	Formă regulată	Formă latină	Formă regulată	Formă latină
buono bun	*più buono* mai bun	**migliore**	*buonissimo* foarte bun	**ottimo**
cattivo rău	*più cattivo* mai rău	**peggiore**	*cattivissimo* foarte rău	**pessimo**
grande mare	*più grande* mai mare	**maggiore**	*grandissimo* foarte mare	**massimo**
piccolo mic	*più piccolo* mai mic	**minore**	*piccolissimo* foarte mic	**minimo**
alto înalt	*più alto* mai înalt	**superiore**	*altissimo* foarte înalt	**supremo, sommo**
basso scund, jos	*più basso* mai scund, jos	**inferiore**	*bassissimo* foarte scund, jos	**infimo**
interno intern, interior	*più interno* mai interior	**interiore**	—	**intimo**
esterno extern, exterior	*più esterno* mai exterior	**esteriore**	—	**estremo**

Observații asupra formelor speciale (latine) de comparativ și superlativ

I.

§ 71 A. *Comparativul* formelor speciale

1. Aceste forme moștenite din latină exprimă numai *comparativul de superioritate: migliore* — mai bun; *maggiore* — mai mare; *minore* — mai mic etc.

2. Formele speciale de comparativ au un înțeles oarecum deplin. Această independență de sens permite ca să lipsească al doilea termen al comparației, el rămînînd subînțeles: *Abito al piano* **inferiore** — Locuiesc la un etaj inferior (mai jos); *Conosco il suo travaglio* **interiore** — Știu chinul său sufletesc (interior); *Mi pare* **peggiore** *questa decisione* — Mi se pare mai rea (proastă) această hotărîre.

3. Comparativele *superiore, inferiore, interiore, esteriore* sînt urmate de prepoziția *a* în exprimarea comparației: *Marco è* **superiore a** *tutti* — Marco este superior tuturor; *La poesia futurista è* **inferiore a** *quella impegnata* — Poezia futuristă este inferioară celei angajate.

B. *Superlativul* formelor speciale.

1. *Superlativul relativ* poate fi exprimat prin comparativul formei latine precedat de articolul hotărît: **Il** *mio* **miglior** *amico* — Cel mai bun prieten al meu; **La** *sua* **maggior** *sorella* — Sora sa cea mai mare.

2. Superlativele speciale: *ottimo, pessimo, massimo, minimo, infimo, supremo, estremo* pot avea sensul de *superlativ absolut* dar cînd sînt precedate de articolul hotărît au sensul de *superlativ relativ: Un* **ottimo** *avvocato* — Un foarte bun avocat, dar **L'ottimo** *studente* — Cel mai bun student; *La sua pazienza era* **massima** — Răbdarea lui era foarte mare, dar **Il** *suo* **massimo** *desiderio era di conoscere l'italiano* — Cea mai mare dorință a sa era să știe italiana; *Era di* **pessimo** *gusto* — Era de foarte prost gust, dar **Il pessimo** *dei suoi figli è Carlo* — Cel mai rău dintre copiii săi este Carlo.

3. Unele forme de superlativ absolut provenite din latină au forme corespunzătoare în limba română: *ottimo* — optim; *massimo* — maxim; *minimo* — minim, *infimo* — infim, *intimo* — intim: *Lo stato romeno offre* **ottime** *condizioni di studio* — Statul român oferă condițiuni optime de învățătură; *La scoperta era di* **massimo** *valore per l'economia nazionale* — Descoperirea era de maximă valoare pentru economia națională.

4. Cele două forme de comparativ și superlativ nu sînt absolut identice ca sens, de aceea nu se pot substitui reciproc întotdeauna; *Un ragazzo* **piccolissimo** — Un băiat foarte mic, nu poate fi exprimat prin *Un ragazzo minimo*; Se poate spune în schimb: *Un diffetto* **minimo** — Un cusur foarte mic; *Nei* **minimi** *particolari* — În cele mai mici amănunte. Se spune: *Una stanza* **grandissima** — O cameră foarte mare, dar nu se poate spune *Una stanza massima.* În schimb respectivul superlativ poate exprima sensuri ca: **Le massime** *possibilità* — Cele mai mari posibilități; *Ottenere* **massimi** *esiti* — A obține rezultate maxime (foarte bune).

II.

Adjective cu superlative neregulate

§ 72 Există în limba italiană o categorie de adjective al căror *superlativ absolut* se formează de la forma latină a pozitivului: *acre* — acru, în latină acer, *celebre* — celebru, în latină *celeber*, etc.

Unele dintre aceste adjective au superlativul absolut în *-errimo, -a, i, e* — după modelul latin:

Pozitiv	Superlativ
acre — acru	*ac***errimo** — foarte acru
integro — integru	*integ***errimo** — foarte integru
aspro — aspru, acru	*asp***errimo** — foarte aspru
misero — mizer, sărăcăcios	*mis***errimo** — foarte mizer
salubre — sănătos	*salub***errimo** — foarte sănătos
celebre — celebru	*celeb***errimo** — foarte celebru

Exemple:

L'uva era **acerrima** — Strugurii erau foarte acri; *Giosuè Carducci è stato un poeta* **celeberrimo** — Giosuè Carducci a fost un poet foarte cunoscut (celebru); *La stanza soleggiata era* **saluberrima** — Camera însorită era foarte sănătoasă.

NOTĂ:

Unele forme ale acestor superlative sînt mai puţin folosite, iar în limba modernă există tendinţa de a forma superlativul cu sufixul *-issimo, -a, -i, -e*: *miserissimo* — foarte mizer, *salubrissimo* — foarte sănătos.

§ 73 O altă categorie de adjective, adică cele terminate în **-dico, -fico, -volo** formează superlativul absolut cu sufixul **entissimo, -a, -i, -e.**

Pozitiv	Superlativ
maledico — clevetitor	*maledic***entissimo** — foarte clevetitor
benefico — binefăcător	*benefic***entissimo** — foarte binefăcător
magnifico — măreţ	*magnific***entissimo** — foarte măreţ
munifico — generos	*munific***entissimo** — foarte generos
benevolo — binevoitor	*benevol***entissimo** — foarte binevoitor

Exemple:

E' stato sempre **benevolentissimo** *con me* — A fost întotdeauna foarte binevoitor cu mine; *I raggi del sole sono* **beneficentissimi** *per la salute* — Razele soarelui sînt foarte binefăcătoare pentru sănătate.

Excepţie: *Ampio* — vast, întins formează superlativul absolut de la tema latină: *amplissimo* — foarte vast: *La pianura era* **amplissima** — Cîmpia era foarte întinsă.

III.

Adjective lipsite de unele grade de comparaţie

§ 74 O categorie de adjective sînt lipsite de pozitiv dar păstrează din limba latină unele forme de comparativ sau superlativ;

Pozitiv	Comparativ	Superlativ
—	*posteriore* — posterior	*postremo* — cel mai din urmă
—	*anteriore* — anterior	—
—	*ulteriore* — ulterior	*ultimo* — cel din urmă
—	—	*postumo* — postum
(*vicino* — apropiat)	(*più vicino* — mai apropiat)	*prossimo* — cel mai apropiat
—	—	*primo* — cel dintîi

NOTĂ:

1. Originea acestor adjective se află în prepoziţii latine (vezi § 71) de la care s-au format gradele respective: *dopo* — după (latină — *post*) — *posteriore* — posterior, care vine după; *davanti* — înainte (latină — *ante*) — *anteriore* — anterior, care vine mai întîi.

2. Multe din aceste comparative şi superlative au un sens independent, ceea ce le conferă valoarea de pozitiv; *il giorno* **anteriore** — ziua anterioară; *l'anno* **prossimo** — anul următor; *gloria* **postuma** — glorie postumă, după moarte; *le zampe* **posteriori** — labele din spate.

3. Datorită acestei valori de pozitiv, unele dintre aceste adjective admit chiar formarea comparativului şi superlativului lor: *Il parente* **più prossimo** — Ruda cea mai apropiată; *Sono i* **primissimi** *fiori* — Sînt cele dintîi flori; **Le ultimissime** *posibilità* — Abolut ultimele posibilităţi.

NUMERALUL
IL NUMERALE

§ 75 În gramatica limbii italiene, numeralul este o categorie a adjectivului, care exprimă numărul, ordinea numerică, sau o determinare cantitativă.

Din punct de vedere morfologic, numeralul se poate comporta ca un substantiv: *il duetto* — duetul, *la terzina* — terzina, *il ventennio* — perioada de 20 de ani; se poate comporta ca un adjectiv: *settimanale* — săptămînal, *cinquantenne* — în vîrstă de 50 de ani, *quindicinale* — chenzinal, la 15 zile; uneori se poate comporta ca pronume: *entrambi* — amîndoi, *ambedue* — amîndoi (folosite fără articol).

NUMERALE CARDINALE ŞI ORDINALE

§ 76 Redăm mai jos tabloul principalelor numerale cardinale şi ordinale:

Cifre arabe	Numeralul cardinal	Numere romane	Numeralul ordinal
1	uno, una	I	(il) primo
2	due	II	(il) secondo
3	tre	III	(il) terzo
4	quattro	IV	(il) quarto
5	cinque	V	(il) quinto
6	sei	VI	(il) sesto
7	sette	VII	(il) settimo
8	otto	VIII	(l') ottavo
9	nove	IX	(il) nono
10	dieci	X	(il) decimo
11	undici	XI	(l') undicesimo, il decimoprimo
12	dodici	XII	(il) dodicesimo, il decimosecondo

Cifre arabe	Numeralul cardinal	Numere romane	Numeralul ordinal
13	tredici	XIII	(il) tredicesimo, il decimoterzo
14	quattordici	XIV	(il) quattordicesimo, il decimoquarto
15	quindici	XV	(il) quindicesimo, il decimoquinto
16	sedici	XVI	(il) sedicesimo, il decimosesto
17	diciasette	XVII	(il) diciassettesimo, il decimosettimo
18	diciotto	XVIII	(il) diciottesimo, il decimoottavo
19	diciannove	XIX	(il) diciannovesimo, il decimonono
20	venti	XX	(il) ventesimo
21	ventuno	XXI	(il) ventunesimo, ventesimo primo
22	ventidue	XXII	(il) ventiduesimo, ventesimo secondo
28	ventotto	XXVIII	(il) ventottesimo, ventesimo ottavo
30	trenta	XXX	(il) trentesimo
40	quaranta	XL	(il) quarantesimo
50	cinquanta	L	(il) cinquantesimo
60	sessanta	LX	(il) sessantesimo
70	settanta	LXX	(il) settantesimo
80	ottanta	LXXX	(l')ottantesimo
90	novanta	XC	(il) novantesimo
100	cento	C	(il) centesimo
101	centouno	CI	(il) centesimo primo
200	duecento	CC	(il) duecentesimo
500	cinquecento	D	(il) cinquecentesimo
1000	mille	M	(il) millesimo
2000	duemila	MM	(il) duemilesimo
1000000	un milione	$\overline{M}$*	(il) milionesimo

NOTĂ:

Numeralele ordinale se comportă ca adjectivele calificative de categoria I *il primo, la prima, i primi, le prime* etc. (vezi și § 54).

---

*Semnele de bază ale numerelor romane sînt: I = 1 ,V = 5: X = 10; L = 50 C = 100; D = 500, M = 1 000. Semnele mai mici așezate la stînga celor mai mai indică o scădere, celc așezate la dreapta o adunare:
XCIV = (C − X) + IV = 94: MCMLXXVIII = M − (M − C) + L + XX + V + + III = 1978.

Linia deasupra unei cifre indică înmulțirea cu o mie: $\overline{L}$ = 50 000; $\overline{M}$ = 1 000 000

Observaţii asupra numeralelor cardinale

§ 77 a) Numeralele de la 11 la 16 inclusiv, se compun din forme modificate ale unităţilor respective şi numărul 10 exprimat prin-*dici*: *dodici* — 12, *quindici* — 15; **Sedici** *volte glielo detto* — I-am spus-o de 16 ori. Numeralele 17, 18, 19 se exprimă invers prin *-dici* + *a* + unităţile respective: *diciassette* — 17; *Aveva* **dicianove** *anni* — Avea 19 ani; *Tutti i* **diciotto** *libri furono stampati a Milano* — Toate cele 18 cărţi au fost tipărite la Milano.

b) Numeralele compuse cu *uno* şi *otto* pierd vocala finală: *ventuno* — 21, *ventotto* — 28; *La comitiva contava* **trentotto** *persone* — Grupul (de turişti) număra 38 de persoane; *La rivoluzione del* **quarantotto** *ebbe una grande eco nella letteratura romena* — Revoluţia din '48 avu un mare ecou în literatura română.

Excepţii. Păstrează vocala finală numeralele compuse cu *mille* — o mie: *milleuno* — 1001, *milleotto* — 1008.

c) Numeralele cardinale sînt *invariabile:* **Cinque** *uomini e* **cinque** *donne* — Cinci bărbaţi şi cinci femei; **Cento** *libri e* **duecento** *riviste* — O sută de cărţi şi două sute de reviste; *Il dizionario ha* **settecento** *pagine* — Dicţionarul are şapte sute de pagini.

Excepţie: Numeralul **uno** — unu, are la feminin forma **una** — una' comportîndu-se ca articolul nehotărît (vezi § 22); *uno studente* — un student, *un amico* — un prieten, *una spiegazione* — o explicaţie, *un'ora* — o oră.

Compuşii lui **uno** sînt însoţiţi de un substantiv la plural: *C'erano,* **quarantun** *libri* — Se aflau acolo 41 de cărţi, **Le novantun** *sedie circondavano la tavola* — Cele 91 de scaune înconjurau masa.

Numeralele compuse cu *uno* pot fi trunchiate în faţa unei consoane (care să nu fie: s impur, z, qn, pn, ps, x, y) indiferent de genul substantivului (vezi § 22): **Trentun** *persone* — 31 de persoane; **Sessantun** *villaggi* — 61 de sate; **Ottantun** *giorni* — 81 de zile.

d) Numeralul **cento** — o sută, spre deosebire de limba română, este invariabil: **Cento** *anni* — 100 de ani; **Cento** *giorni* — 100 de zile, **Cento** *novelle* — 100 de nuvele; **Cento** *matite* — 100 de creioane.

Cînd *cento* exprimă o cantitate mai mare de o sută este precedat de un alt numeral cardinal: **Duecento** *sigarette* — 200 de ţigări; *Le* **quattrocento** *pagine* — Cele 400 de pagini; *Al convegno assistettero* **ottocento** *operai* — La adunare au asistat 800 de muncitori.

e) Numeralul **mille** — o mie, are pluralul *mila* precedat întotdeauna de un numeral cardinal: **duemila** — 2000; *Il Teatro alla Scala di Milano*

ha oltre **tremila** *posti* — Scala din Milano are peste 3000 de locuri; *Allo sciopero presero parte* **quattromila** *lavoratori torinesi* — La grevă au luat parte 4000 de lucrători din Torino.

f) Numeralele **milione** — milion și **miliardo** — miliard se comportă ca substantivele, avînd pluralul *milioni* și respectiv *miliardi: Tre* **milioni** *di uomini hanno partecipato alla marcia della pace* — Trei milioane de oameni au participat la marșul păcii; *I popoli non permettono più che* **miliardi e miliardi** *di dollari siano stanziati per la corsa all'inarmo* — Popoarele nu mai permit ca miliarde și miliarde de dolari să fie alocați pentru cursa înarmării.

Spre deosebire de limba română, numeralele cardinale în limba italiană nu se leagă de substantivul pe care-l preced prin prepoziția *di: Nell'aula si sono riuniti* **quaranta studenti** — În sală s-au întrunit 40 de studenți; **Trecento numeri** *aveva quella via* — Acea stradă avea 300 de numere; *Ci vogliono* **venticinque giorni** *fino alla destinazione* — Sînt necesare 25 de zile pînă la destinație.

În schimb, numeralele *milione* și *miliardo* cînd nu sînt urmate de alte numerale se leagă de substantivul pe care-l precedă prin prepoziția *di*: *La pianura aveva* **due milioni di** *ettari di grano* — Cîmpia avea două milioane hectare de grîu; *Il continente era abitato da* **dieci miliardi di** *uomini* — Continentul era locuit de 10 miliarde de oameni.

g) **Numeralele compuse** se scriu de obicei într-un singur cuvînt: **millesettecentoventidue** — 1722; *Ho comprato una* **milletrecentodieci** — Am cumpărat (o mașină) Dacia 1310; *L'anno* **millenovecentosessantacinque** *segnò felicemente la storia del popolo romeno* — Anul 1965 a marcat în mod fericit istoria poporului român.

Excepții: Se scriu separat numeralele *milione* și *miliardo:* **Cinque milioni** *e mezzo* — Cinci milioane și jumătate; **Tre miliardi** *lire* — Trei miliarde de lire; uneori și numeralele compuse cu *mille* se scriu separat: „*Le* **mille** *ed* **una** *notte*" — „O mie și una de nopți."

h) Numeralul **tre** în numerale compuse cu acesta este marcat întotdeauna de accentul grafic: **Ventitré** — 23, *Il medico lo fece dire più volte* **trentatré** — Doctorul îl puse să spună de mai multe ori 33; *Il mazzo aveva* **cinquantatré** *garofani rossi* — Buchetul avea 53 de garoafe roșii.

Observații asupra numeralelor ordinale

§ 78 a) **De la 1 la 10** numeralul ordinal se exprimă cu forme derivate din latină: *il secondo* — al doilea, *il quinto* — al cincelea, *l'ottava* — a opta, *la nona* — a noua etc.

Începînd cu **11** numeralul ordinal se formează din cel cardinal căruia i se suprimă vocala finală și i se adaugă sufixul **-esimo**: *dodic*(i) — **il**

dodicesimo — al doisprezecelea; *venti* — **il ventesimo** — al douăzecilea; *E'* **la centesima** *volta che te lo ripeto* — Este a suta oară de cînd ţi-o repet; *Faremo una ripassata* **il quindicesimo** *giorno* — În a cincisprezecea zi vom face o recapitulare.

Excepţie. Se păstrează vocala finală a numeralului cardinal cînd acesta este compus cu trei: *ventitreesimo* — al douăzeci şi treilea; *trentatreesimo* — al treizeci şi treilea.

De la 11 la 99 există posibilitatea ca numeralul ordinal să se formeze prin exprimarea fiecărei părţi componente printr-un numeral ordinal: **il** *tredicesimo* sau **il decimoterzo** — al treisprezecelea, **il** *diciannovesimo* sau **il decimonono** — al nouăsprezecelea, *il ventiduesimo* sau **il ventesimo secondo** — al douăzeci şi doilea. Aceste ultime forme sînt însă mai puţin folosite.

b) Numeralul ordinal poate fi notat cu cifre romane sau cu cifre arabe cu exponentul *o* şi respectiv *a* pentru indicarea genului: *il dodicesimo* se notează **XII sau 12°**; *la nona* se notează **IX sau 9ª** ; *il diciassettesimo* se notează **XVII sau 17°**.

c) Numeralul ordinal este *precedat de articol* şi *urmat de substantiv:* **Il** *settimo* **giorno** *della settimana* — A şaptea zi a săptămînii; *Stava* **nel** *quinto* **banco** — Stătea în banca a cincea.

d) Numeralul ordinal fiind **considerat adjectiv** se acordă în gen şi număr cu substantivul pe care-l determină: **Il** *terzo capitolo del romanzo* — Al treilea capitol al romanului; **La** *seconda prova della tragedia* — A doua repetiţie a tragediei; **La** *quarta parte della simfonia* — A patra parte a simfoniei.

e) Sînt considerate numerale ordinale **il primo** — primul şi **l'ultimo** — ultimul, cu compuşii săi *il penultimo* — penultimul, *il terzultimo* — antepenultimul, etc., deoarece indică ordinea într-o enumerare. Ambele se acordă în gen şi număr cu substantivul: **I** *nostri* **ultimi** *ricordi* — Cele din urmă amintiri ale noastre; **Le** *sue prime ricerche* — Primele sale cercetări; **L'***ultima parola del primo verso* — Ultimul cuvînt din primul vers.

f) Numeralele ordinale pot fi folosite adesea cu **valoare de substantiv,** chiar substituindu-se acestuia cînd din context rezultă sensul substantivului: *Frequenta* **la decima** — Este într-a X-a (clasă); *Viaggio sempre in* **seconda** — Călătoresc totdeauna într-a doua (clasă); *La mia auto va bene in* **terza** — Maşina mea merge bine într-a treia (viteză).

Folosirea numeralelor cardinale şi ordinale

§ 79. I. Numeralele cardinale se folosesc în:

A. *Matematică* pentru operaţii aritmetice ca:

— *adunarea — l'addizione:* **Cinque più sette** *fa (fanno)* **dodici** — 5 + + 7 = 12;

— *scăderea — la sottrazione:* **Quindici** *meno* **dodici** *fa (fanno)* **tre** — 15 — 12 = 3;

— *înmulţirea — la molteplicazione:* **Tre** *per* **sei** *fa* **diciotto** — 3 × × 6 = 18;

— *împărţirea — la divisione:* **venti** *diviso (per)* **cinque** *fa* **quattro** — 20 : 5 = 4.

— *a ridica un număr la o putere: Elevare un numero* **alla potenza sei** — A ridica un număr la puterea a şasea; *Elevare* **venti al quadrato** — A ridica 20 la pătrat;

— *extragerea rădăcinii pătrate: L'estrazione della* **radice quadrata di 12** — Extragerea rădăcinii pătrate din 12;

— *exprimarea procentului: Sei per cento* — şase la sută; *Cento per cento* — Sută la sută.

B. *Indicarea datei* (ziua, luna, anul): **Il ventuno** *febbraio* **millenovecentosette** — 21 februarie 1907; *I corsi scolastici incominciano* **il quindici** *settembre* — Cursurile şcolare încep la 15 septembrie; *Ritornerà* **il ventotto** *agosto* — Se va reîntoarce la 28 august.

Pentru prima zi a lunii se foloseşte numeralul ordinal: **Il primo** *marzo* — Întîi martie; **Il primo** *dicembre* — Întîi decembrie. Prima zi a lunii se notează cu cifra 1 cu exponentul *o* care indică terminaţia ordinalului: *Bucarest*, **il 1°** *gennaio*, 1986 — Bucureşti, la 1 ianuarie 1986.

C. *Exprimarea orei: Sono* **le cinque** *del pomeriggio* — Este ora 5 după masă; *Ci incontreremo* **alle undici** *in punto* — Ne vom întîlni la 11 fix; *Il film andrá in onda tra* **le otto** *e* **le dieci** — Filmul va fi prezentat între opt şi zece.

Exprimarea orei include şi folosirea substantivelor: **mezzo** — jumătate: *Sono* **le otto e mezzo** — Este opt şi jumătate; **quarto** — sfert: *Erano le tre* **meno un quarto** — Era ora trei fără un sfert; **mezzogiorno** — ora 12 din zi, amiaza: **Al mezzoggiorno** *sarò da te* — La ora 12 voi fi la tine; **mezzanotte** — orele 24, miezul nopţii: *Il direttissimo parte a* **mezzanotte** — Acceleratul pleacă la ora 24.

Pentru precizarea timpului numeralele pot fi însoţite de adverbele: *dopo* — după, *prima* sau *fa* — înainte cu, acum ..., *fra* — peste, după: **Tre** *anni* **dopo** — După trei ani; **Otto** *giorni* **prima** (**fa**) — Acum opt zile; **Fra due** *mesi* — Peste două luni (vezi şi § 148).

D. *Expresii în alcătuirea cărora intră numeralul cardinal*

Far **quattro** *chiacchiere* — A flecări; *Far* **due** *passi* — A se plimba puţin; *Farsi di* **mille** *colori* — A schimba feţe-feţe; — *Neanche per* **un milione** — Cu nici un preţ; *Non valere* **quattro** *soldi* — A nu valora doi bani; *Abitare a* **due** *passi* — A locui în preajmă; *Trovare* **cento** *scuse* — A găsi mii de scuze; *Farsi in* **mille** — A se face luntre şi punte; **Mille** *grazie* — Mii de mulţumiri; *Spaccare un capello in* **quattro** — A despica firul în patru; *Portare il cappello sulle* **ventitrè** — A purta pălăria pe-o ureche.

II. Numeralul ordinal se folosește în:

A. *Indicarea secolelor* care în italiană se exprimă prin numeralul ordinal însoțit de substantivul secolo: **Il quindicesimo** *secolo* — Secolul al XV-lea; *La rivoluzione francese* **del dicianovesimo** *secolo* — Revoluția franceză din secolul al XIX-lea; *Dante Alighieri è vissuto a cavallo del* **tredicesimo** *e* **quattordicesimo** *secolo* — Dante Alighieri a trăit între secolele XIII și XIV.

Cu referire la cultura italiană secolele mai pot fi exprimate prin numeralele cardinale care indică sutele de ani, anul 1 000 rămînînd subînțeles. Aceasta se face numai începînd cu secolul al XIII-lea în felul următor:

perioada 1201—1300	— *il tredicesimo secolo*	— **il Duecento**
1301—1400	— *il quattordicesimo secolo*	— **il Trecento**
1401—1500	— *il quindicesimo secolo*	— **il Quattrocento**
1501—1600	— *il sedicesimo secolo*	— **il Cinquecento**
1601—1700	— *il diciasettesimo secolo*	— **il Seicento**
1701—1800	— *il diciottesimo secolo*	— **il Settecento**
1801—1900	— *il dicianovesimo secolo*	— **l'Ottocento**
1901—2000	— *il ventesimo secolo*	— **il Novecento.**

B. *Indicarea ordinei unor personalități*, — regi, domnitori, papi cu același nume: *Napoleone* **terzo** — Napoleon al III-lea; *Luigi* **quindicesimo** — Ludovic al XV-lea; *Paolo* **sesto** — Paul al VI-lea. Uneori, ca și în limba franceză, în acest caz, numeralul se poate citi ca și cel cardinal: *Luigi XIV* — *Luigi* **quattordici** — Ludovic al XIV-lea.

C. *Exprimarea fracțiilor ordinare* al căror numitor se exprimă printr-un numeral ordinal substantivizat, la genul masculin, în timp ce numărătorul se exprimă prin numeralul cardinal: **Un terzo** — O treime; **Tre quinti** — Trei cincimi; **Un ventesimo** — A douăzecea parte; **Un centesimo** — O sutime.

Pentru *jumătate* se folosește **mezzo**: În cazul cînd *mezzo* — jumătate, este substantiv rămîne invariabil: *Sono* **le quattro e mezzo** — Este ora 4 și jumătate. Cînd *mezzo* este adjectiv se acordă în gen și număr cu substantivul: **Mezza** *bottiglia* — Jumătate de sticlă; **Una mezz'ora** — O jumătate de oră; **Mezzo** *chilo* — Jumătate de kilogram; *Due* **mezzi** *litri* — Două jumătăți de litru.

Fracțiile zecimale pot fi exprimate astfel: **Sei e quaranta centesimi** — 6 și 40 de sutimi, dar în ultima vreme se preferă exprimarea acestora prin numeralele cardinale: **Sessantatré virgola sette** — 63,7.

D. Indicarea unor *numerotări*, *inscripții*: **Classe terza** — Clasa a treia; **sesta fila** — Rîndul al șaselea. Există însă tendința înlocuirii numeralului ordinal cu cel cardinal: **Camera diciotto** — Camera 18.

E. *Expresii* în alcătuirea cărora intră numeralul ordinal.

Non vale un **centesimo** — Nu valorează nimic; *Passare un brutto* **quarto** *d'ora* — A trece printr-un moment greu; *Di* **seconda** *mano* — De calitate inferioară; *Essere al* **settimo** *cielo* — A fi fericit; *Avere il* **sesto** *senso* — A fi înzestrat; *Rimettere in* **sesto** — A pune în ordine; *Avere il suo* **quarto** *d'ora di celebrità* — A avea un succes spontan și trecător; *Partire in* **quarta** — A întreprinde ceva cu îndrăzneală.

ALTE NUMERALE

§ 80 În acest capitol sînt incluse unele substantive și adjective care indică cantități numerice și fiind derivate din numeralul ordinal sau cardinal pot fi considerate *numerale derivate.* După sensul pe care-l indică numeralele derivate se împart în:

a) *Numerale multiplicative* care indică de cîte ori este mărită o cantitate în raport cu altă cantitate: **doppio** — dublu, de două ori mai mult; **triplo** — triplu, de trei ori mai mult, **quadruplo** — cvadruplu — de patru ori mai mult, **centuplo** — de o sută de ori mai mult. Numeralele multiplicative pot avea valoare de substantiv: *Ha preso* **il doppio** *di me* — A luat dublu față de mine; sau de adjectiv: *Ho guadagnato* **doppio** *stipendio* — Am cîștigat un salariu dublu. Dintre multiplicative numai *doppio* și *triplo* se folosesc frecvent, celelalte fiind adesea exprimate prin numeralul respectiv însoțit de *volte tanto:* **quattro volte tanto** *(quadruplo)* — de patru ori mai mult; — *dieci volte tanto (decuplo)* — de zece ori mai mult.

Numerale multiplicative sînt și **duplice** — dublu, îndoit; **triplice** — triplu, întreit; **quadruplice** — cvadruplu, format din patru; **quintuplice** — compus din cinci părți: *Far domanda in* **quadruplice** *copia* — A face cerere în patru exemplare; *La* **Triplice** *Alleanza* — Tripla Alianță.

b) *Numerale colective* care indică un număr considerat în totalitatea sa și se exprimă prin adjective numerale: **ambedue, entrambi (-e), ambo** — toate cu același sens: amîndoi, amîndouă și urmate întotdeauna de articol în grupuri nominale: **Ambedue gli** *studenti* — Amîndoi studenții; *V'erano* **entrambe le** *sorelle* — Erau acolo amîndouă surorile. Uneori aceste numerale colective pot fi înlocuite de grupul *tutti (tutte) e due* — amîndoi, amîndouă (vezi § 108).

Sens colectiv au și substantivele: **paio** — pereche; **coppia** — pereche, cuplu, **dozzina** — duzină; **decina** — vreo zece; **ventina** — vreo douăzeci; **trentina** — vreo treizeci; **centinaio** — vreo sută; plural **centinaia** — sute

de; **migliaio** — vreo mie; plural **migliaia** — mii de; toate acestea se leagă de substantivul la care se referă prin prepoziția *di: Un* **paio di** *guanti* — O pereche de mănuși; *Una* **coppia** *di attori celebri nel mondo del cinema* — O pereche celebră în lumea cinematografului; *Aveva percorso una* **trentina di** *chilometri* — Parcursese vreo 30 de kilometri; *Una* **ventina di** *pastelli* — Vreo 20 de creioane colorate; *Lo accolsero con* **migliaia di** *fiori* — Îl primiră cu mii de flori.

c) Din numerale derivă și unele substantive care indică:

1. *perioade de ani:* **biennio** — perioadă de 2 ani; **triennio** — perioadă de 3 ani; **quadriennio** — perioadă de patru ani; **quinquennio** — perioadă de 5 ani; **ventennio** — perioadă de 20 de ani; **decennio** — perioadă de 10 ani; **cinquantennio** — perioadă de 50 de ani; *Fu un* **centennio** *di grande progresso economico* — A fost o perioadă de 100 de ani de mare progres economic; *Vogliamo un millennio di pace!* — Vrem o mie de ani pace!

De la aceste substantive s-au format și adjectivele corespunzătoare: **biennale** — la doi ani; **triennale** — la trei ani: **La biennale** *di Venezia presenta lavori d'arte moderna* — Bienala venezianã prezintă lucrări de artă modernă; *L'ultimo piano* **quinquennale** — Ultimul plan cincinal.

2. *Perioade de zile și luni:* **settimana** — săptămînă; **quindicina** — 15 zile: **trimestre** — trimestru; *Il primo* **semestre** *dell'anno universitario* — Primul semestru al anului universitar. De la aceste substantive derivă adjectivele corespunzătoare: *settimanale* — săptămînal, *quindicinale* — la 15 zile, bilunar, *semestrale* — semestrial: *Oggi abbiamo fato all'italiano il lavoro* **trimestrale** — Azi am dat la italiană lucrarea trimestrială.

3. *termeni muzicali* care indică numărul de voci, instrumente sau intervale: **duetto** — duet, **trio** — trio, **quartetto** — cvartet, **terza** — terță, **quarta** — cvartă: **Il quintetto** *di corde fu applaudito strepitosamente* — Cvintetul de coarde a fost aplaudat furtunos; **La quinta** *è un intervallo di cinque note della scala diatonica* — Cvinta este o pauză muzicală de cinci tonuri și două semitonuri.

4. *termeni de metrică:* **terzina** — terțină, strofă de 3 versuri; **quartina** — catren, strofă de 4 versuri; **sestina** — sextină, strofă de 6 versuri; **quinario** — vers de 5 silabe; **ottonario** — vers de 8 silabe: **L'ottava** *di Lodovico Ariosto è un modello dell'arte poetica* — Octava (strofa de 8 versuri) a lui Lodovico Ariosto este un model de artă poetică.

5. *Substantive care indică ordinea nașterii fraților:* **primogenito** — primul născut, **terzogenito** — al treilea născut, **quintogenito** — al cincilea născut: *Carlo era* **l'ultimogenito** *dei Rossi* — Carlo era ultimul născut al familiei Rossi.

6. Adjective care indică *vîrsta:* **dodicenne** — de 12 ani; **trentenne** — de 30 de ani; **ottantenne** — de 80 de ani, **settuagenario** — septuagenar, **nonagenario** — nonagenar: **Era cinquantenne** *e suo padre era* **ottuagenario** — Avea 50 de ani, iar tatăl său era octogenar.

7. *Numeralul distributiv* care indică gruparea numerică a obiectelor se exprimă în italiană prin numerale cardinale și prepoziții (vezi § 156 A): **uno ad uno** — unul cîte unul; **uno per volta** — cîte unul; **tre alla volta** — cîte trei; *Fatemi vedere i lavori* **uno alla volta** — Arătați-mi lucrările unul cîte unul; *Mettetevi in fila* **a due a due** — Așezați-vă la rînd doi cîte doi.

8. *Numerale fracționare* care indică fracții ordinare și zecimale: **due quinti** — două cincimi; **quattro e venticinque centesimi** — patru și 25 de sutimi; **tre virgola quindici** — trei virgulă cincisprezece (vezi § 80, C).

PRONUMELE
IL PRONOME

§ 81 Este o parte de vorbire flexibilă cu funcţii gramaticale complexe; se caracterizează prin capacitatea de a se referi la un obiect denumit anterior prin nume cu determinanţii săi. Pronumele nu aduc o nouă informaţie, ci preiau o informaţie existentă deja în contextul anterior. După sensul şi funcţia pe care o îndeplinesc, pronumele sînt: personale — *personali* (io/me/mi, noi/ce/ci), posesive — *possessivi* (mio, tuo, suo), demonstrative — *dimostrativi* (questo, quello), relative — *relativi* (il quale, che), nehotărîte — *indefiniti* (uno/nessuno/ogni/ognuno), reflexive — *riflessivi* (mi, ti, si).

PRONUMELE PERSONALE

§ 82 Din punct de vedere semantic, pronumele are un conţinut mai abstract decît substantivul. De cele mai multe ori pronumele înlocuieşte substantivul (deci este un *substitut* al substantivului) sau unele propoziţii. Dar pronumele nu denumeşte un obiect; el se referă la un substantiv sau la o propoziţie menţionată anterior. De obicei, această referire se face cu ajutorul acordului. Pronumele de persoana I şi a II-a (personal, posesiv) nu substituie un substantiv, ci *indică* pe vorbitor la persoana I şi pe ascultător la persoana a II-a.

Formele pronumelui personal sînt:

a) în nominativ indicînd cazul subiectului (avînd deci funcţie de subiect);

b) în cazul acuzativ, sau dativ, sau prepoziţional indicînd cazul complementului.— avînd funcţie de complement direct sau indirect. Formele cu funcţie de complement, la rîndul lor, se împart în:

1) forme neaccentuate — *forme atone*, care nu posedă accent fonetic şi se sprijină pe verb, fie că-l precedă (pronume proclitic) fie că-l urmează (pronume enclitic);

2) forme accentuate — *forme toniche* care sînt accentuate fonetic.

Formele pronumelor personale la nominativ (cazul subiectului)

		singular	plural
pers. I		— *io*	*noi*
pers. II		— *tu*	*voi*
pers. III	masc.	*egli, esso (lui)*	*essi (loro)*
	fem.	*ella, essa (lei)*	*esse (loro)*

Pronumele personal de persoana I și a II-a realizează opoziția numai de *număr* și de *persoană: io — noi; tu — voi;* persoana a III-a realizează opoziția de *gen, număr* și *persoană: egli — ella, esso — essa, essi — esse, lui — lei.* La nominativ există: a) forme tonice care posedă accent fonetic și exprimă insistența vorbitorului asupra subiectului: **Io** *vado subito* — Eu mă duc imediat; și b) forme atone care însă sînt incluse în forma verbului; constituie subiectul inclus în terminația verbului: *Vado subito* — Mă duc imediat.

Folosirea pronumelor personale la nominativ

§ 83 Dacă pronumele de persoana I și a II-a nu creează dificultăți în folosirea lor în propoziții, pronumele de persoana a III-a au anumite norme de folosire:

A. *Egli* se folosește pentru persoane; *esso* se folosește pentru animale și lucruri; *ella* este folosit pentru persoane, iar *essa* pentru persoane, lucruri și animale. Pronumele *egli* și *ella* se folosesc mai puțin în limba actuală; locul acestora a fost luat de *lui* și *lei.*

B. În afara formelor de mai sus, se mai folosesc frecvent formele *lui, lei, loro* care, de fapt, sînt pronume în cazul acuzativ (au funcție de complement direct), dar care au fost „împrumutate" și pentru cazul nominativ, deci folosindu-se cu valoare de subiect în anumite împrejurări.

Pronumele *lui, lei, loro* se folosesc în mod obligatoriu în cazul nominativ în următoarele situații:

— după *come* — ca, *quanto* — cît: *Non siete tutti come lui* — Nu sînteți toți ca el; *Hai scritto quanto lei* — Ai scris cît ea; *Siete spiritosi quanto loro* — Sînteți tot atît de spirituali ca și ei.

— cînd subiectul se află după verb (din motive stilistice) *Lo ha detto lei* — Ea a spus-o; *E' lui che lo dice* — El spune asta, el este acela care o spune.

— în expresiile exclamative de tipul: *Povera lei* — Biata de ea, *Beato lui* — Ferice de el, *Beati loro* — Ferice de ei.

C. Se preferă în vorbirea de astăzi folosirea formelor *lui*, *lei*, *loro* în următoarele situaţii:

— după *anche* — şi, *neanche* — nici, *meno* — mai puţin, fără, *nemmeno* — nici, *pure* — şi, *neppure* — nici, *tranne* — în afară de, *salvo* — cu excepţia, *eccetto* — exceptînd: *Anche lei canta bene* — Şi ea cîntă bine; *Neanche loro hanno risolto il problema* — Nici ei n-au rezolvat problema; *Sono venuti tutti meno lui* — Au venit toţi, mai puţin el; *Pure lei è una brava scolara* — Şi ea este o bună şcolăriţă; *Sono partiti tutti, tranne loro tre* — Au plecat cu toţii, în afară de ei trei.

D. Urmînd modelul formelor persoanei a III-a, pronumele de persoana I şi a II-a singular *io*, *tu* pot fi înlocuite — în anumite cazuri — de formele în acuzativ *me*, *te*.

Se foloseşte *me*, *te*:

— după *come* — ca, *quanto* — cît: *E' alta come te* — Este înaltă ca tine; *Ha mangiato quanto me* — A mîncat cît mine.

— în expresiile exclamative de tipul: *Beato te!* — Ferice de tine!, *Oh, povero me!* — O, bietul de mine!

E. Toate formele pronominale prezentate pot fi întărite cu ajutorul determinativului *stesso*, *-a*, *-i*, *-e* — însumi/însămi etc. care se acordă în gen şi număr cu pronumele respectiv: *Io stessa* — Eu însămi; *Lui stesso* — El însuşi; *Noi stessi* — Noi înşine; *Loro stesse* — Ele însele.

Ca şi în limba română, pronumele cu funcţie de subiect pot lipsi, subiectul fiind inclus în forma verbelor care desemnează prin terminaţie persoana, numărul şi — la timpurile compuse — genul: *Riprendiamo* (se subînţelege *noi*) *i nostri colloqui* — Să reluăm discuţiile; *Lasciatemi* (se subînţelege *voi*) *cantare* — Lăsaţi-mă să cînt; *Stavo* (se subînţelge *io*) *per dirti* — Eram pe punctul de a-ţi spune, tocmai voiam să-ţi spun.

Pronumele personale în funcţie de complement

§ 84 Ca şi în cazul subiectului, pronumele aflate în cazurile oblice (cu funcţie de complemente directe sau indirecte) pot fi *tonice* şi *atone*:

Io vedo te — Eu te văd pe tine	→ formă tonică (A.)
Io parlo a te — Eu îţi vorbesc ţie	→ formă tonică (D.)
Io ti vedo — Eu te văd	→ formă atonă (A.)
Io ti parlo — Eu îţi vorbesc	→ formă atonă (D.)

Formele accentuate ale pronumelor

§ 85

	Complement direct		Complement indirect în dativ		Alte complemente	
pers. I	sg.	pl.	sg.	pl.	sg.	pl.
	me	*noi*	*a me*	*a noi*	di, da, con, tra, *me* in, su	di, da, con, tra, *noi* in, su
pers. II	*te*	*voi*	*a te*	*a voi*	di, da, con, tra, *te* in, su	di, da, con, tra, *voi* in, su
pers. III	*lui* *lei*	*loro*	*a lui* *a lei*	*a loro*	di, da, con, tra, *lui* in, su *lei*	di, da, con, tra, *loro* in, su
pronume personal reflexiv	*sé*	*sé*	*a sé*	*a sé*	di *sé*, tra *sé*, in *sé*, su *sé*	

Formele accentuate (tonice) ale pronumelor se folosesc avînd următoarele funcţii:

A — de *complement direct;* în această situaţie forma tonică nu este însoţită de prepoziţii: *Maria ha visto* **me**, *non lui* — Maria m-a văzut pe mine, nu pe el; *Volevano proprio* **te** — Te vroiau chiar pe tine.

B — de *complement indirect în dativ:* în această situaţie forma tonică este însoţită de prepoziţia **a**: *Offrì* **a lei** *un mazzolin di fiori* — Îi oferi ei un buchoţel de flori.

C — de *alte complemente*, în care situaţie forma tonică este precedată de prepoziţii ca: *di, da, con, tra, in, su* etc.: *Siamo giunti prima* **di loro.** — Am ajuns înaintea lor; *Vengo* **da te.** — Vin la tine; *Ho parlato* **con lui.** — Am vorbit cu el; *C'è un litigio* **tra lui** *e* **lei.** — Este un litigiu între el şi ea.

NOTĂ:

Formele *noi* şi *voi* sînt identice pentru funcţia de subiect şi pentru cea de complement: **Noi** *non abbiamo fatto niente* — Noi nu am făcut nimic; **Voi** *avete parlato* — Voi aţi vorbit — (funcţie de subiect). *E' venuto con* **voi** — A venit cu voi; *Sono partiti da* **noi** — Au plecat de la noi — (funcţie de complement).

Formele tonice în funcţie de complement direct stau întotdeauna în cazul acuzativ. Nu sînt însoţite de prepoziţii, întrucît în limba italiană, spre deosebire de limba română, acuzativul nu este caz prepoziţional. Confruntaţi:

Io conosco Maria — Eu o cunosc *pe* Maria.
Io conosco te — Eu *te* cunosc *pe* tine.
Io chiamo lui — Eu *îl* chem *pe* el.

Toate formele tonice cu funcţie de complement se referă numai la persoane, nu la animale sau la obiecte.

Formele tonice *lui*, *lei*, *loro* se pot folosi şi în funcţie de subiect în anumite cazuri, aşa cum am văzut la § 83 B.

Formele tonice au o poziţie relativ liberă în propoziţie; de obicei acestea se află după verb. Schimbarea poziţiei indică insistenţa făcută asupra pronumelui. A se compara:

La mamma loda te. — Mama te laudă pe tine.
La mamma te loda. — Mama pe tine te laudă.
Te loda la mamma. — Pe tine te laudă mama.
Lo dico a te. — Ţi-o spun ţie.
A te lo dico. — Ţie ţi-o spun.
E' a te che lo dico. — Ţie ţi-o spun (nu altuia).

După prepoziţii pot apărea numai formele tonice:
Gianna ha dato a lui un quadro — Ioana i-a dat lui un tablou;
Parlavamo di te — Vorbeam de tine; *Vengo con voi* — Vin cu voi.
Toate formele tonice pot fi întărite cu ajutorul lui *stesso*, *-a*, *-i*, *-e*: *Ho parlato a lei stessa* — I-am vorbit chiar ei.

PRONUMELE REFLEXIVE

§ 86 Pronumele reflexiv propriu-zis este *sé* (formă tonică) — *si* (formă atonă) pentru persoana a III-a. *Guarda* **sé** *nello specchio* — Se priveşte — pe sine — în oglindă, sau *Si guarda nello specchio.* Pentru persoanele I şi a II-a sînt folosite formele *me*, *te*, *noi*, *voi* (sau formele atone, *mi*, *ti*, *ci*, *vi*). *Vedo* **me** *nello specchio.* — Mă văd pe mine în oglindă, sau **Mi** *vedo nello specchio.* La plural forma *sé* poate fi înlocuită de *loro*: *Essi parlavano di sé (di loro).* După prepoziţiile *tra*, *fra* atunci cînd acestea indică reciprocitate, la persoana a III-a plural se foloseşte numai *loro* (nu *sé*): *Parlavano fra* **loro** — vorbeau între ei (dar: *ciascuno pensava tra sé* — fiecare se gîndea în sinea lui; *pensavano tra sé* — se gîndeau în sinea lor).

Pronumele reflexive tonice se pot întări cu *stesso, -a, -i, -e*: *Parla di se stessa* — Vorbește despre sine însăși. De observat că atunci cînd *se* este întărit de *stesso*, devenind *se stesso*, dispare accentul grafic de la *sé*.

Pronumele reflexive tonice se referă numai la persoane (ca, dealtfel, toate formele tonice).

Formele neaccentuate ale pronumelor

§ 87

	Complement direct în acuzativ		Complement indirect în dativ	
	sg.	pl.	sg.	pl.
pers. I	*mi*	*ci*	*mi*	*ci*
pers. II	*ti*	*vi*	*ti*	*vi*
pers. III	m. *lo*	*li*	m. *gli*	*loro*
	f. *la*	*le*	f. *le*	*loro*
pronume personal reflexiv	*si*		*si*	

Exemple de complemente directe în acuzativ

Ti *abbiamo lodato* — Te-am lăudat, sau *Abbiamo lodato te*; **Vi** *rivedrò con piacere* — Vă voi revedea cu plăcere, sau *Rivedrò voi con piacere*; **Lo** *conosco da molto* — Îl cunosc demult, sau *Conosco lui da molto*; **La** *vedo tutte le sere* — O văd în fiecare seară, sau *Vedo lei tutte le sere*; **Li** *conosco da molto* — Îi cunosc demult, sau *Conosco* **loro** *da molto*; **Le** *vedo tutte le sere* — Le văd în fiecare seară, sau *Vedo loro tutte le sere.*

Exemple de complemente indirecte în dativ

Vi *ho detto la verità* — V-am spus adevărul, sau *Ho detto a voi la verità*; **Ci** *offrì del pane* — Ne-a oferit pîine, sau *Offrì a noi del pane*; **Gli** *offro una rosa* — Îi ofer (lui) un trandafir, sau *Offro a lui* una rosa;

Le *offro una rosa* — Îi ofer (ei) un trandafir, sau *Offro a lei una rosa*; *Offro* **loro** *un fiore* — Le ofer (lor) o floare, sau *Offro a loro un fiore.*

NOTĂ:

1. Formele atone se folosesc întotdeauna *fără prepoziție.*
2. Formele atone se mai numesc, în italiană, *le particelle pronominali.*
3. La persoana a III-a pronumele atone ale complementului direct sînt diferențiate de cele ale complementului indirect în dativ și marchează în special opoziția de gen (masc., fem.) la singular și în unele cazuri la plural. Formele *lo* (m. sg.), *la* (f. sg.), *li* (m. pl.), *le* (f. pl.) se folosesc pentru a exprima complementul direct. Formele *gli (a lui* m. sg.*), le (a lei* f. sg.*)* se folosesc pentru exprimarea complementului indirect în dativ. La plural există o singură formă, *loro* (formă accentuată) care se folosește și în poziția neaccentuată.
4. Formele neaccentuate mai sus indicate se referă la persoane, la animale și la lucruri, în timp ce formele accentuate *lui, lei, loro* nu se referă decît la persoane.
5. Formele atone în dativ și acuzativ de la pers. I și a II-a se traduc în română tot prin cazurile dativ sau acuzativ în funcție de context: *Gianni ti saluta* — Ionică *te* salută; *Gianni ti parla* — Ionică *îți* vorbește; *Marina mi osserva.* — Marina *mă* observă; *Marina mi scrive* — Marina *îmi* scrie.
6. Pronumele reflexive *mi, ti, si, ci, vi* au o singură formă pentru dativ și acuzativ, în timp ce în română acestea sînt forme diferențiate: *Io mi lavo* — Eu mă spăl. *Io mi lavo le mani* — Eu îmi spăl mîinile.
7. Forma *lo* poate dobîndi — în context — o valoare neutră atunci cînd se referă la o întreagă propoziție și înlocuiește pronumele demonstrative *questo, questa* — acesta, aceasta și *ciò* — acest fapt, aceasta: *Non* **lo** *so* — Nu știu (acest fapt, aceasta); **Lo** *dico a tutti* — O spun (aceasta) tuturor; *Tu insisti, ma io non* **lo** *credo* — Tu insiști, dar eu nu cred aceasta
8. *Lo* mai este folosit în formă invariabilă, echivalînd cu *tale* atunci cînd se referă la un substantiv sau la un adjectiv numit anterior: *Mi pareva strano, ma vedo che non* **lo** *è* — Mi se părea ciudat, dar văd că nu este (astfel). Această formă nu este însă recomandată de gramatici.

Poziția formelor neaccentuate (atone)

§ 88 Poziția formelor neaccentuate este fixă:

a) *Imediat înaintea verbului* (proclitice) la: indicativ, conjunctiv, condițional și imperativ (numai la pers. a III-a sg. și pl.): *Io* **ti** *dico la verità* — Eu îți spun adevărul; *Lei* **gli** *disse di venire presto* — Ea îi spuse să vină repede; *Marina* **gli** *parlò con calma* — Marina îi vorbi cu calm; *Non* **mi** *piace questo romanzo* — Nu-mi place acest roman; *Signora,* **si** *metta la giacca se ha freddo* — Doamnă, puneți-vă jacheta dacă vă este frig.

NOTĂ:

1. Formele de acuzativ la pers. a III-a sg. *lo, la* se elidează înaintea formelor verbale care încep cu o vocală: *este obligatorie* elidarea înaintea formelor auxiliarului *avere:* **L'***ho spaventato* — L-am speriat; **L'***ho spaventata* — Am speriat-o. Se observă în acest caz că ambele forme elidate devin *l'*, iar opoziția de gen rezultă din acordul participiului cu complementul direct care precedă verbul (vezi capitolul despre acordul participiului perfect, (§ 129).

În presă se observă tendința ca la sfîrșit de rînd să nu se mai facă eliziunea lo *ho aspettato*, la *ho aspettata*. — l-am așteptat, am așteptat-o.

2. Forma de dativ plural *loro* face excepție de la regula de mai sus. *Loro* nu se află niciodată înainte, ci *după* verb: *Io dico* loro *di star zitti* — Eu le spun (lor) să tacă.

b) *Imediat după anumite forme verbale* (enclitice); cu excepția lui *loro* se scrie într-un singur cuvînt:

După verbe la infinitiv: *Posso parlarvi* — Pot să vă vorbesc; *Puoi parlarci* — Poți să ne vorbești; *Non posso soffrirlo* — Nu pot să-l sufăr; *Vuole parlarmi* — Vrea să-mi vorbească; *Voglio parlarti* — Vreau să-ți vorbesc; *Voglio parlargli* — Vreau să-i vorbesc (lui); *Voglio parlarle* — Vreau să-i vorbesc (ei).

Atunci cînd este urmat de o formă atonă infinitivul pierde vocala finală *-e*: *vedere*: *Non posso vederti* — Nu pot să te văd. Verbele care se termină la infinitiv în *-rre (tradurre* — a traduce, *condurre* — a conduce, *porre* — a pune*)* pierd pe *-re*: *Non posso tradurlo* — Nu pot să-l traduc; *Non voglio condurla* — Nu vreau s-o conduc. Cînd verbul este la infinitiv perfect, forma atonă se alipește la auxiliarul verbului: *Sono andato via senza averla salutata* — Am plecat fără să o salut; *Questi libri possono esservi utili* — Aceste cărți pot să vă fie utile.

După verbe la *gerunziu: Vedendomi piangere, mi consolò* — Văzîndu-mă plîngînd, m-a consolat; *Si separarono salutandosi calorosamente* — S-au despărțit salutîndu-se cu căldură.

Cînd verbul se află la gerunziu perfect, forma atonă se unește cu auxiliarul respectiv: *Avendolo sentito, mi fermai* — Pentru că l-am auzit, m-am oprit; *Essendoci suggerita quell'idea, noi ringraziammo* — Pentru că ne-a fost sugerată acea idee, noi am mulțumit.

După verbe la *imperativ* (pers. II sg. și I, II pl.): *Diteci la verità* — Spuneți-ne adevărul; *Fatemi il piacere di andar via* — Faceți-mi plăcerea de a pleca; *Portalo con te* — Ia-l cu tine; *Parlale con calma* — Vorbește-i calm; *Cantami questa canzone* — Cîntă-mi acest cîntec.

Forma de imperativ negativ la persoana a II-a singular, care este formată din *non* + *verb la infinitiv prezent* se poate afla fie după infinitiv, fie înaintea acestuia: *Non aspettarmi perché non vengo* sau *Non mi aspettare perché non vengo* — Nu mă aștepta, pentru că nu vin.

După formele monosilabice de imperativ pers. II sg. ale verbelor *dare, stare, fare, dire, andare* care sînt: *da', sta', fa', di', va'*, consoana inițială a pronumelui aton se dublează (face excepție *gli*): *Dammi il tuo libro* — Dă-mi cartea ta; *Stammi vicino* — Stai lîngă mine; *Facci questo piacere* — Fă-ne această plăcere; *Dimmi cosa vuoi* — Spune-mi ce vrei; *Dicci cos'è successo* — Spune-ne ce s-a întîmplat; dar: *Digli che non posso venire* — Spune-i că nu pot veni; *Dagli il tuo quaderno* — Dă-i caietul tău.

După verbe la participiul perfect sau prezent (în construcţii participiale): *Presentatasi l'occasione, sono venuto* — Pentru că s-a ivit ocazia, am venit. Acestea sînt forme care se întîlnesc mai rar.

După *ecco: Eccomi* — Iată-mă; *Eccoti* — Iată-te; *Eccolo* — Iată-l; *Eccola* — Iat-o; *Eccoci* — Iată-ne; *Eccovi* — Iată-vă; *Eccoli* — Iată-i; *Eccole* — Iată-le.

Pronumele *loro*, deşi urmează întotdeauna după verb, nu se alipeşte acestuia, ci se scrie separat: *Di'* **loro** *di star zitti* — Spune-le să tacă; *Cantai* **loro** *una canzonetta* — Le-am cîntat o cantonetă.

Combinaţii de pronume neaccentuate

§ 89 Formele neaccentuate, în dativ, ale pronumelui personal *mi, ti, gli, le, si, ci, vi* se pot uni cu formele neaccentuate, în acuzativ, *lo, la, li, le, ne.* În această combinaţie formele dativului *mi, ti, si, ci, vi* devin *me, te, se, ce, ve:*

me lo *dice* — mi-o spune
te lo *dice* — ţi-o spune
se lo *dice* — şi-o spune
ce lo *dice* — ne-o spune
ve lo *dice* — v-o spune

me la *offre* — mi-o oferă
te la *offre* — ţi-o oferă
se la *offre* — şi-o oferă
ce la *offre* — ne-o oferă
ve la *offre* — v-o oferă

me li *compra* — mi le cumpără
te li *compra* — ţi le cumpără
se li *compra* — şi le cumpără
ce li *compra* — ni le cumpără
ve li *compra* — vi le cumpără

me le *porta* — mi le aduce
te le *porta* — ţi le aduce
se le *porta* — şi le aduce
ce le *porta* — ni le aduce
ve le *porta* — vi le aduce

Formele de la pers. a III-a sg. *gli* şi *le* devin *glie*, formă unică:

glie — se uneşte cu *lo, la, li, le, ne*, devenind: *glielo, gliela, glieli, gliele, gliene*;

Ecco Gina: **le** *offro il fiore*; **glielo** *offro* — Iat-o pe Gina: îi ofer floarea; i-o ofer.

Ecco Marin: **gli** *offro il fiore;* **glielo** *offro* — Iată-l pe Marin; îi ofer floarea; i-o ofer.

Ecco Gina: **le** *offro la biro:* **gliela** *offro* — Iat-o pe Gina: îi ofer pixul; i-l ofer.

Ecco Marin: **gli** *offro la biro:* **gliela** *offro* — Iată-l pe Marin: îi ofer pixul; i-l ofer.

Ecco Gina: **le** *offro i fiori:* **glieli** *offro* — Iat-o pe Gina: îi ofer florile; i le ofer.

Ecco Marin: **gli** *offro i fiori:* **glieli** *offro* — Iată-l pe Marin: îi ofer florile; i le ofer.

Ecco Gina: **le** *racconto le storie:* **gliele** *racconto* — Iat-o pe Gina: îi povestesc întîmplările; i le povestesc.

Ecco Gina: **le** *parlo di questo fatto;* **gliene** *parlo.* — Iat-o pe Gina: îi vorbesc despre această faptă; îi vorbesc (despre aceasta).

Ecco Marin: **gli** *parlo di questo fatto:* **gliene** *parlo* — Iată-l pe Marin: îi vorbesc despre acest fapt; îi vorbesc (despre aceasta).

Ecco Gina: **le** *offro delle foto:* **gliene** *offro*—Iat-o pe Gina: îi ofer niște fotografii, i le ofer.

Ecco Marin: **gli** *offro delle foto*; **gliene** *offro* — Iată-l pe Marin: îi ofer niște fotografii; i le ofer.

Combinațiile de pronume atone au, față de verb, aceeași poziție ca și formele simple: atunci cînd sînt enclitice aceste forme se unesc cu verbul scriindu-se într-un singur cuvînt: *Voglio ricordartelo* — Vreau să ți-o amintesc; *Posso ricordargliclo* — Pot să i-o amintesc; *Volendomelo offrire* — Voind să mi-l ofere; *Cantamela* — Cîntă-mi-o; *Non dargliela* — Nu i-o da; *Non gliela dire* — Nu i-o spune; *Sto per leggerglielo* — Sînt pe punctul de a i-o citi.

Loro nefiind formă atonă își menține locul după verb și nu se alipește niciodată la *la, lo, li, le, ne:* **Lo** *dirò* **loro** — Le-o voi spune (lor); vi-o voi spune (dvs.); **La** *manderà* **loro** — Le-o va trimite (lor); vi-o va trimite (dvs.); **Li** *mostrerò* **loro** — Le voi arăta (lor); vi le voi arăta (dvs.); **Le** *offrirai* **loro** — Le vei oferi (lor); *Dicendo* **loro** — Spunîndu-le lor.

Formele *le, la* atașate anumitor verbe, se referă în multe situații la un substantiv subînțeles ca: *faccenda* — treabă; *cosa* — lucru; *vita* — viață; *causa* — cauză; *lite* — ceartă; *difficoltà* — dificultate; *pena* — chin, supărare etc. avînd un înțeles mai mult sau mai puțin neutru, indeterminat. Prezentăm cîteva din locuțiunile mai frecvente:

svignarsela: *Tentò di svignarsela* — Încercă s-o șteargă (pe nesimțite).

darsela a gambe: *Se* **la** *diede a gambe levate* — O luă la sănătoasa.

saperla lunga: **La** *sai lunga tu!* — Știi multe tu!

farla: **Te la** *faccio vedere io!* — Ți-arăt eu!, Îți arăt eu ție!

smetterla: *Smettila di chiacchierare!* — Încetează cu flecăritul!

avercela con uno: — *Con chi ce l'hai?* — Pe cine ești supărat?; *Ce l'hanno con me?* — Sînt supărați pe mine?

pagarla grossa: — **La** *pago grossa* — Plătesc cu vîrf și îndesat.

vincerla: — *Chi* **la** *dura* **la** *vince* — Cine insistă cîștigă.

Particulele pronominale *ne, ci, vi*

§ 90 Caracteristic pentru limba italiană este faptul că un număr de trei particule atone și anume: *ne, ci, vi*, invariabile, pot înlocui anumite sintagme cu diferite roluri în propoziție.

Iată, pe rînd, cazurile de folosire ale acestor particule:

A. Particula pronominală **ne** se folosește:

1) Cînd *ne* reprezintă complementul indirect introdus cu prepoziția *di.* În acest caz *ne* include și prepoziția care introduce complementul;

nu se traduce în limba română: *Dove saranno i tre* sportivi? *Non* ne *abbiamo ricevuto ancora notizie* — Unde-or fi cei trei sportivi? Încă n-am primit veşti de la (despre) ei. *Serenella è buona: tutti* ne *parlano bene.* — Serenella este bună, toţi o vorbesc de bine.

2) Cînd se substituie di + *grup nominal* în care *di* conferă sens partitiv grupului nominal; din acest punct de vedere deosebim trei cazuri:

a) *di* face parte din articolul partitiv care însoţeşte numele: *del, dello, della, dell', dei, delle, degli*: *Comprai delle fragole e* ne *mangiai* — Am cumpărat căpşuni şi am mîncat (din acestea).

b) secvenţa *di* + *grup nominal* apare după cuvinte cu sens cantitativ de tipul: *una parte, un mucchio, un po', un sacco, un centinaio, due terzi* etc.: *Vuoi del caffè? No, oggi* ne *ho bevuto una decina.* — Vrei cafea? Nu, azi am băut vreo zece (cafele).

c) secvenţa *di* + *grup nominal* apare după pronume indefinite ca: *alcuni, certi, taluni, qualcuno* etc.: *Che belle rose; dammene qualcuna!* — Ce trandafiri frumoşi! Dă-mi cîţiva. În toate cele trei cazuri *ne* nu se traduce în română.

3) Cînd *ne* substituie atributul genitival introdus de prepoziţia *di*: *Camminava mangiando delle ciliege e* ne *buttava i noccioli per la strada* — Mergea mîncînd cireşe şi arunca sîmburii (lor, acestora) pe stradă.

4) Cînd *ne* substituie complementul indirect introdus cu prepoziţia *da*: *Il film è stato interessante e io* ne *ho imparato molto* — (ho imparato molto *dal* film) — A fost un film interesant şi eu am învăţat mult (din el). Acest complement poate avea valoare de adverb de loc, indicînd îndepărtarea sau desprinderea dintr-un loc. Prepoziţia *da* corespunde în aceste cazuri prepoziţiilor *de, din, de la, de pe*: *Se* ne *partì sconsolato* — A plecat dezolat (de acolo, din acel loc): *Andandose*ne *prese congedo da tutti* — Plecînd (de acolo) şi-a luat rămas bun de la toţi. (Nu se face traducerea în română nici în acest caz).

5) Particula pronominală *ne* intră în combinaţie cu formele *mi, ti, gli, le, ci, vi* precum urmează, devenind: mi + ne → *me ne;* ti + + ne → *te ne:* si + ne → *se ne;* gli + ne → *gliene;* le + ne → *gliene;* ci + ne → *ce ne:* vi + ne → *ve ne.*

Mi parla di queste poesie — me ne *parla* — Îmi vorbeşte despre aceste poezii — Îmi vorbeşte (despre ele). *Le comprerò qualche libro* — gliene *comprerò* — Îi voi cumpăra cîteva cărţi — Îi voi cumpăra (din acestea).

6) *Ne* se combină şi cu pronumele reflexive *mi, ti, si, ci, vi* care devin: *me ne, te ne, se ne, ce ne, ve ne;*
andarsene — a pleca (dintr-un loc, a se duce de acolo): me ne *vado* —mă duc; ce ne *andiamo*—ne ducem, plecăm; te ne *vai*— te duci; ve ne *andate* — vă duceţi, plecaţi; se ne *va* — se duce; se ne *vanno* — se duc, pleacă;

7) *Ne* se mai combină cu particulele adverbiale *ci*, *vi* care devin: *ce ne*, *ve ne*: *Metto dei libri sul banco* — Pun cărți pe bancă, **Ci** *metto dei libri* — Pun (pe aceasta) cărți, **Ce ne** *metto* — Pun cărți.

B. Particulele **ci** și **vi** îndeplinesc (ca și *ne*) o funcție precisă în propoziție, după cum urmează:

1) *Particula pronominală* **ci** (mai rar *vi*) înlocuiește un grup format din prepoziția **a, in, su** + *un substantiv* (care nu trebuie să fie în dativ): *Rifletti* **sulle** *mie parole!* — Gîndește-te la cuvintele mele!; **Ci** *rifletto! (sulle tue parole)* — Mă gîndesc (la cuvintele tale); *Riesci bene* **in** *matematica?* — Stai bine la matematică? *No, non* **ci** *riesco* — Nu, nu stau bine (la matematică); *Pensi* **ai** *miei quaderni di appunti?* — Te gîndești la caietele mele de notițe?; *Sì*, **ci** *penso* — Da, mă gîndesc (la ele).

NOTĂ:
Grupul *a* + *substantiv* poate fi înlocuit de *ci* numai atunci cînd substantivul indică un obiect, un lucru, dar nu o ființă. Atunci cînd substantivul se referă la ființe, grupul poate fi înlocuit numai prin formele tonice ale pronumelui personal: *Penso* **a mia madre** — Mă gîndesc la mama. *Penso* **a lei** — Mă gîndesc la ea.

2) Atunci cînd *ci* înlocuiește un grup format din *a* + *substantiv* cu funcția de adverb de loc, *ci* are funcție de particulă adverbială. În genere *ci* arată apropierea, iar *vi* depărtarea, dar de cele mai multe ori se folosește *ci*, în timp ce *vi* se folosește mai mult din motive de eufonie: *Vado al parco spesso* — Mă duc adesea în parc; **Ci** *vado spesso* — Mă duc adesea (în acel loc); **Vi** *sono molti alberi* — Sînt mulți copaci (acolo, în acel loc).
În nici o situație *ci* (sau *vi*) nu se traduce în română.

3) Particula *ci* (sau, mai rar, *vi*) transformată în *ce* (sau *ve*) precedă formele atone în acuzativ, *lo*, *la*, *li*, *le* și particula pronominală *ne*: *Metto la matita sul banco* → **Ce** *la metto.* → Pun creionul pe bancă → Îl pun; *Metto i temperini nella tasca* → **Ce** *li metto.* — Pun bricegele în buzunar → le pun; *Metto delle ciliege sul tavolo* → *Ce* **ne** *metto.* — Pun niște cireșe pe masă — Le pun.

4) Particulele adverbiale *ci*, *vi* se pot combina cu verbele reflexive pronominale sau cu pronumele reflexive fără să sufere vreo modificare. Poziția acestora diferă în funcție de persoană. La persoana I plural apare numai particula *vi* (spre a se evita întîlnirea particulei *ci* cu reflexivul *ci*).

io mi **ci** *trovo* — *io mi* **vi** *trovo* — eu mă aflu acolo etc.
tu ti **ci** *trovi* sau *tu* **vi** *ti trovi*
egli **ci** *si trova* — *egli* **vi** *si trova*
noi **vi** *ci troviamo*
voi **vi** *ci trovate*
essi **ci** *si trovano* sau *essi* **vi** *si trovano*

5) Particulele pronominale și adverbiale, atunci cînd sînt singure, au aceeași poziție față de verb ca a tuturor formelor atone:

a) Stau înaintea verbului la: indicativ, conjunctiv, condițional, imperativ (pers. a III-a sg. și pl.); *Non* **ci** *vado;* — nu mă duc; *che non*

ci *vada* — să nu se ducă; *non* ci *andrei* — nu m-aş duce; *non* ci *vada* — să nu vă duceţi (dvs.); *non* ci *vadano* — să nu vă duceţi (dvs.).

b) Stau după verb la: gerunziu, infinitiv, imperativ (pers. a II-a sg. şi I, a II-a pl.): *Andando*ci; ducîndu-mă; *non voglio andar*ci; — nu vreau să mă duc; *vac*ci — du-te (acolo); *non andar*ci — nu te duce; *andiamo*ci — să mergem; *andate*ci — duceţi-vă; *ecco*ci — iată-ne.

PRONUMELE DE POLITEŢE

§ 91 Atunci cînd ne adresăm unui interlocutor se foloseşte persoana a doua (singular şi plural). **Tu** se foloseşte atunci cînd ne adresăm unor persoane apropiate (rude, copii, prieteni). **Voi** se foloseşte în limbajul comercial, artistic şi în birouri; se traduce prin *dumneata*, şi familiar, *matà*. Nu este foarte frecvent: *Voi siete un uomo coraggioso* — Dumneata eşti un om curajos; *Voi sembrate una brava ragazza* — Mata pari a fi o fată bună. *Lei*, *Ella* (cu majusculă) sînt pronume de politeţe atît pentru masculin cît şi pentru feminin. Pluralul pronumelor *Ella*, *Lei* este *Loro*. Se traduc în română printr-o singură formă, *dumneavoastră* pentru sg. şi pl., abreviat *dv.* sau *dvs.* *Lei*, *Loro* se folosesc în vorbirea directă. Cînd aceste pronume au funcţia de subiect, verbele se folosesc la pers. a III-a sg. sau pl.: *Lei*, *signore*, *legge molto bene* — Dvs., domnule, citiţi foarte bine; *Lei*, *signorina*, *sta leggendo attentamente* — Dv., domnişoară, citiţi cu atenţie; *Loro*, *signori*, *leggono male* — Dvs., domnilor, citiţi rău. *Lei è stanco* .— Dvs. sînteţi obosit; *Lei non è stanca?* Dvs. nu sînteţi obosită? *Loro sono allegre* — Dvs. sînteţi vesele; *Loro non sono molto allegre* — Dvs. nu sînteţi foarte vesele.

În cazurile oblice se folosesc formele corespunzătoare pronumelor personale *lei*, *loro*: *Parlavamo proprio di Lei in questo momento* — Vorbeam tocmai de dvs. în acest moment; *E'venuta con Lei anche stasera?* A venit cu Dvs. şi în seara asta?; *Mi rivolgo rispettosamente a Lei.* — Mă adresez cu respect dumneavoastră; *Desidero tanto rivedere Loro* — Doresc atît de mult să vă revăd (pe Dvs.). *Lei* se foloseşte atît pentru un interlocutor masculin cît şi feminin, făcîndu-se acordul adjectivelor sau participiilor verbale conjugate cu auxiliarul *essere* în funcţie de genul real: *Lei*, *signorina*, *non è attenta.* — Dvs., domnişoară, nu sînteţi atentă; *Lei*, *signore*, *perché è venuto da me?* —Dvs., domnule, de ce aţi venit la mine?

Cînd formele atone în acuzativ precedă un verb la un timp compus, participiul perfect se acordă cu genul real: *Io* **L'***ho veduto*, *signore* — Eu v-am văzut, domnule; *Io* **L'***ho incontrata*, *signorina*, *senza volerlo* — Eu v-am întîlnit, domnişoară, fără să vreau.

La plural se folosesc formele *Li* pentru masculin şi *Le* pentru feminin, în funcţie de genul real, atunci cînd pronumele este complement

direct: *Io* **Li** *conosco da tanti anni* — Eu vă cunosc de atîţia ani; *Io* **Le** *conosco da molto* — Eu vă cunosc de mult.

Pentru pronumele care are funcţie de *complement indirect în dativ* nu există deosebire de gen, acesta avînd unica formă *Loro*. *Signorine, io parlo* **Loro** *francamente.* — Domnişoarelor, eu vă vorbesc sincer; *Signori, io parlo* **Loro** *con rispetto.* — Domnilor, eu vă vorbesc cu respect.

Pronumelor *Lei, Loro* le corespund adjectivele posesive *Suo, Sua, Suoi, Sue* şi *Loro* *Non mi piacciono le* **Sue** *parole* — Nu-mi plac cuvintele Dvs.; *Signora,* **Suo** *figlio è molto intelligente* — Doamnă, fiul Dvs. este foarte inteligent; *La* **Loro** *famiglia è molto unita* — Familia Dvs. e foarte unită.

Ella este o formă care se foloseşte rar, doar în vorbirea oficială, protocolară. Dar şi în această situaţie pronumele *Lei* ia din ce în ce mai mult locul lui *Ella.*

În ce priveşte ortografia, se observă că toate pronumele de politeţe, în toate funcţiile pe care acestea le pot avea — subiect, complement direct sau în dativ, forme tonice sau atone — se scriu cu majusculă, chiar cînd acestea se află în poziţie enclitică şi se unesc cu verbul: *Posso offrir***Le** *un caffè?* — Pot să vă ofer o cafea?; *Vorrei dir***Le** *che accetto la* **Sua** *proposta.* — Aş vrea să vă spun că accept propunerea dvs.

Există astăzi însă tendinţa, din ce în ce mai răspîndită, de a scrie aceste pronume cu minusculă în toate situaţiile: *La cucina del ristorante che* **lei** *dice di conoscere bene* — Bucătăria restaurantului pe care Dvs. spuneţi că o cunoaşteţi bine.

Si impersonal şi *si* pasiv

§ 92 În afară de **si** pronume reflexiv, în italiană există încă alte două forme de **si** însă cu valori deosebite:

A. **Si** *impersonal* rezultat al transformării impersonale a unei propoziţii cu subiect general şi nedefinit: *Uno dice* — Unul spune — **Si** *dice* — Se spune. Transformarea se aplică numai unei propoziţii care are verbul la persoana a III-a singular şi constă în înlocuirea subiectului nedefinit cu **si**. Acest **si** nu are înţeles de sine stătător şi nu poate să apară independent. *Si* impersonal nu indică nici genul nici numărul, iar transformarea impersonală nu se poate aplica decît în cazul în care verbul cere în mod normal un subiect animat: *Uno balla* — Unul dansează — **Si** *balla* — Se dansează; *Uno canta* — Unul cîntă — **Si** *canta* — Se cîntă; *Nel gioco* **si** *vince e* **si** *perde.* — La joc se cîştigă şi se pierde. *Si* impersonal, prin analogie cu *si* reflexiv, se construieşte întotdeauna cu auxiliarul *essere*, indiferent de auxiliarul cerut în mod normal de verb; *Uno ha parlato* — Unul a vorbit — **Si** *è parlato* — S-a vorbit; *Uno ha fatto* — Unul a făcut — **Si** *è fatto* — S-a făcut.

Dacă **si** *impersonal* intră în combinaţie cu forme reflexive aparente exprimate prin *si* (la persoana a III-a singular), *si impersonal* se transformă în *ci*, în timp ce *si reflexiv* îşi păstrează forma: **Ci si** *lava* — Ne spă-

lăm; **Ci si** *accorge* — Ne dăm seama / îți dai seama; **Ci se** *ne va* — Se pleacă.

Verbele care se construiesc cu *essere* impun, în contextul lui **si** impersonal, forma de masculin plural la participiu: *Uno è partito* — **Si** *è partiti* — S-a plecat; *Uno si è pentito* — **Ci si** *è pentiti* — S-a regretat; *Uno si è accorto* — **Ci si** *è accorti* — S-a băgat de seamă, s-a observat.

B. **Si** *pasiv* se folosește atunci cînd în propoziția care trebuie să fie transformată în propoziție impersonală există un complement direct — diferit de subiect: *Uno vede il mare* — **Si** *vede il mare* — Se vede marea. În acest caz: a) complementul direct devine subiect gramatical; b) se impune acordul verbului (care devine reflexiv-pasiv); c) forma *si* este numită *si* pasiv. Acest sens de pasiv este și mai evident, cînd complementul direct (devenit subiect) este la persoana a treia (singular sau plural) și este exprimat printr-un substantiv: **Si** *vede* **la casa** — Se vede casa; **Si** *vedono* **le colline** — Se văd dealurile. Atît **si** *impersonal* cît și **si** *pasiv* pot ocupa două poziții în funcție de structura grupului verbal din propoziția căreia i se aplică transformarea: adică poziția lui *si* depinde de formele atone de care este precedat verbul.

1. *Si* și varianta pozițională *ci* (v. § 90,4) se află înaintea verbului precedat la rîndul său de *ne, si, se ne.* Înaintea lui *ne, si* impersonal devine *se*: *Uno* **ne** *crede* — **Se ne** *crede* — Se crede; *Uno* **ne** *parla* — **Se ne** *parla* — Se vorbește; înaintea lui *si* (reflexiv) sau *se ne, si* impersonal devine *ci*: *Uno* **si** *smarrisce* — **Ci** *si smarrisce* — Te rătăcești / te pierzi; *Uno se ne va* — **Ci** *se ne va* — Se pleacă.

2. **Si** impersonal este precedat de orice altă formă pronominală atonă sau de orice combinație de forme atone (cu excepția celor indicate la punctul 1). În această poziție *si* impersonal nu suferă nici o modificare.

acuzativ + dativ

Uno **lo** *sgrida* — Cineva îl ceartă — *Lo* **si** *sgrida* — Este certat (acuzativ); *Uno* **la** *mangia* — Cineva o mănîncă — *La* **si** *mangia* — Este mîncată (acuzativ); *Uno* **mi** *dice* — Cineva îmi spune — *Mi* **si** *dice* — Mi se spune (dativ); *Uno* **ti** *parla* — Cineva îți vorbește — *Ti* **si** *parla* — Ți se vorbește (dativ); *Uno* **gli** *spiega la lezione* — Cineva îi explică lecția — **Gli si** *spiega la lezione* — I se explică lecția; *Uno* **ci** *offre una somma ingente* — Cineva ne oferă o sumă mare — *Ci* **si** *offre una somma ingente* — Ni se oferă o sumă mare; *Uno* **vi** *ha detto una bugia* — Cineva v-a spus o minciună — *Vi* **si** *è detto una bugia* — Vi s-a spus o minciună.

dativ + acuzativ

Uno me lo dice — Cineva mi-o spune — *Me lo* **si** *dice* — Mi se spune (aceasta); *Uno te la dà* — Cineva ți-o dă — *Te la* **si** *dà* — Ți se dă

(acest lucru, aceasta); *Uno glielo spiega* — Cineva îi explică aceasta — *Glielo* si *spiega* — I se explică (aceasta); *Uno ce la offre* — Cineva ne-o oferă — *Ce la* si *offre* — Ni se oferă (acest lucru, aceasta); *Uno ve lo porta* — Cineva v-o aduce — *Ve lo* si *porta* — Vi se aduce (aceasta, acest lucru)

NOTĂ

Formele neaccentuate *lo, la* pot avea valoare neutră cu înțeles demonstrativ, fiind sinonime cu *ciò* .. aceasta, acest lucru.

§ 93 Exemple de construcții cu *si pasiv: Improvvisamente* si *videro (furono viste) alcune stelle* — Dintr-odată s-au văzut cîteva stele; Si *biasimano (sono biasimati) gli errori e* si *lodano (sono lodate) le azioni gloriose* — Sînt condamnate greșelile și sînt lăudate acțiunile glorioase; *Certe medicine* si *agitano (vengono agitate) prima di prenderle* — Anumite medicamente se agită mai înainte de a le folosi. *Si* pasiv poate să apară în poziție enclitică în unele formulări de tipul: *Cercasi macchina da cucire* — Se caută mașină de cusut; *Acquistasi villetta con giardino* — Se cumpără (de cumpărat) vilișoară cu grădină; *Affittasi camere ammobiliate* — De închiriat camere mobilate. Combinațiile lui *si* cu alte forme pronominale atone nu apar niciodată în poziție enclitică.

Uno ci trova da lavorare — Cineva găsește de lucru — *Ci* si *trova da lavorare* — Se găsește de lucru; *Uno vi canta* — Cineva cîntă — *Vi* si *canta* — Se cîntă.

După cum rezultă, *si* impersonal (sau pasiv) nu desparte celelalte combinații de forme atone, ci, fie le precedă (ca în punctul 1), fie le urmează (ca în punctul 2).

PRONUME ȘI ADJECTIVE POSESIVE

§ 94 Din punct de vedere formal pronumele posesiv este identic cu adjectivul posesiv. Adjectivul este însoțit întotdeauna de un substantiv la care se referă. *Questo è il* mio *scopo.* — Acesta este scopul meu. Pronumele substituie, *înlocuiește* substantivul care a fost exprimat anterior. *Questo è il tuo quaderno, ma questo è* mio — Acesta este caietul tău, dar acesta e al meu.

Tabloul pronumelor și adjectivelor posesive

§ 95

Masculin		Feminin	
sg.	pl.	sg.	pl.
mio	miei	mia	mie
tuo	tuoi	tua	tue
suo	suoi	sua	sue
nostro	nostri	nostra	nostre
vostro	vostri	vostra	vostre
loro	loro	loro	loro

A. *Adjectivele posesive* se află întotdeauna între articol și substantivul la care se referă: *Marin è il* **mio** *compagno di banco* — Marin este colegul meu de bancă; *Non è giusta la* **tua** *decisione* — Nu-i justă hotărîrea ta; *Queste sono le* **mie** *amiche.* — Acestea sînt prietenele mele.

Articolul hotărît poate fi înlocuit de: *ciascuno, -a* — fiecare, sau *ogni* — fiecare, atunci cînd substantivul se află la singular, și de *questo, -a, -i, -e, quello, -a, -i, -e* indiferent de numărul la care se află substantivul: **Ciascuno mio** *amico* — Fiecare prieten al meu; **Quella sua** *amica* — Acea prietenă a ei, prietena aceea a ei.

Între adjectivul posesiv și substantiv pot fi intercalate:

— adjective calificative: *Marin è il* **mio** *caro compagno* — Marin este colegul meu drag.

— numerale cardinale: *I* **miei tre cari** *colleghi sono andati via* — Cei trei dragi colegi ai mei au plecat.

— numerale ordinale: *Il* **mio secondo caro** *figlio è venuto da me* — Cel de-al doilea drag băiat al meu a venit la mine.

— toate acestea împreună: *I* **miei primi tre cari** *compagni verranno stasera* — Primii mei trei dragi tovarăși vor veni în astă seară.

Între adjectivul posesiv și substantiv pot fi intercalate — pentru a întări sensul de posesie — adjectivele *proprio* și *stesso. T'ho visto con i* **miei propri** *occhi* — Te-am văzut cu propriii mei ochi. *Sono le* **sue stesse** *parole* — Sînt chiar cuvintele lui, propriile lui cuvinte.

Uneori *stesso* își poate schimba poziția: cînd precedă posesivul, se traduce prin „același": *Indossava lo* **stesso vestito** — Purta aceeași rochie; *Le* **stesse** *tue parole* — Aceleași cuvinte ale tale.

Mai este considerat adjectiv posesiv *altrui* — al, a, ai, ale altuia. Este un adjectiv posesiv indefinit și invariabil, însoțit întotdeauna de articol hotărît. Poate fi situat înainte sau după substantiv: *Questo è il lavoro* **altrui** — Asta-i munca altuia; *Non voglio* **l'altrui** *lavoro* — Nu vreau munca altuia; *Sono le idee* **altrui** sau *Sono le* **altrui** *idee* — Sînt ideile altuia.

Cînd substantivul este la singular, posesivul poate fi precedat de articolele nehotărîte: *un, una*; **Un mio** *conoscente* — Un cunoscut al meu; **Una tua** *bugia cambiò tutto* — O minciună de-a ta a schimbat totul.

Între articolul nehotărît și adjectivul posesiv mai poate fi introdus adjectivul nehotărît *certo* **Una certa sua** *confidente* — O oarecare confidentă a sa.

Posesivul *loro* are o singură formă, indiferent de genul și numărul obiectului posedat: *Questo è* **affar loro** — Asta-i treaba lor; *Il* **loro** *canto si sentiva lontano* — Cîntecul lor se auzea pînă departe.

Locul lui *suo, sua* poate fi luat de formele: *di lui, di lei* pentru a se evita confuzii: *Ho visto il nonno e la nonna; la sua salute non è buona* —

I-am văzut pe bunicul şi pe bunica; sănătatea sa nu este bună. Dar *la sua salute* se poate referi atît la *il nonno* cît şi la *la nonna;* spre a se evita confuzia se poate spune: *La* **di lui** *salute non è buona* — Sănătatea lui nu este bună sau *La* **di lei** *salute non è buona* — Sănătatea ei nu este bună.

B. *Pronumele posesive.* Sînt acelea care indică atît posesorul unui obiect cît şi obiectul posedat; ele indică în acelaşi timp persoana şi numărul posesorului (unul sau mai mulţi) marcînd totodată acordul în gen şi număr cu obiectul posedat. Pronumele posesive sînt formate cu ajutorul articolului hotărît: *La mia gomma è andata perduta, non* **la tua** — Guma mea s-a pierdut, nu a ta.

Formele de masculin pl. *i miei, i tuoi, i suoi* — ai mei, ai tăi, ai săi presupun substantivele: rudele, familia, partizanii etc.: *Tanti cari saluti* **ai tuoi** — Cele mai dragi salutări alor tăi; **I miei** *stanno bene* — Ai mei sînt sănătoşi.

În unele situaţii, pronumele posesive au dobîndit un sens special atunci cînd sînt folosite fără antecedent — după cum urmează: *Il mio* — Averea, bunul meu, ceea ce îmi aparţine; *Il — tuo* Averea, bunul tău, ceea ce îţi aparţine; *Il suo* — Averea, bunul său, ceea ce îi aparţine; *Pagherai del* **tuo**? — Vei plăti din banii tăi, din avutul tău?

Expresia *dalla mia* (subînţelegîndu-se *dalla mia parte*) se traduce prin „de partea mea": *Vi avrò* **dalla mia**? Veţi fi de partea mea?

Expresiile *delle mie* — de-ale mele, *delle tue* — de-ale tale, *delle sue* — de-ale sale, pot înlocui substantive ca: „fapte, născociri, isprăvi" etc.: *Questa è una* **delle solite sue** — Asta-i una din isprăvile sale obişnuite.

PRONUMELE ŞI ADJECTIVELE DEMONSTRATIVE

§ 96 Pronumele demonstrative *substituie* un substantiv referindu-se la apropierea sau depărtarea faţă de vorbitor, în timp ce adjectivele demonstrative *determină* un substantiv, specificînd apropierea sau depărtarea faţă de vorbitori. Demonstrativele nu prezintă diferenţieri de persoană, întrucît figurează numai la persoana a treia. După locul şi funcţia lor în frază se pot subîmpărţi, după cum urmează:

A. — demonstrative care se referă la fiinţe şi la obiecte (pronume şi adjective): *questo, codesto, quello.*

B. — demonstrative care se referă numai la persoane (pronume): *costui, colui, questi, quegli.*

A. *Demonstrativele care se referă și la ființe și la obiecte pot* fi atît pronume cît și adjective: variază în funcție de gen și număr și prezintă următoarele forme:

Singular		Plural	
masculin	feminin	masculin	feminin
questo — acesta	*questa* — aceasta	*questi* — aceștia	*queste* — acestea
codesto — acesta	*codesta* — aceasta	*codesti* — aceștia	*codeste* — acestea
quello — acela	*quella* — aceea	*quelli* — aceia	*quelle* — acelea

Questo, -a, -i, -e exprimă apropierea în spațiu și în timp față de vorbitor: *Prendi* **questo** *gesso* — Ia creta asta; **Questa** *notte ho fatto un bel sogno* — În noaptea asta, azi-noapte, am avut un vis frumos.

Forma feminină *questa* se prescurtează devenind *sta* în cuvintele compuse: *Stamattina* — Azi-dimineață; *Stamani* — Azi-dimineață; *Stasera* — Astă-seară; *Stanotte* — Azi-noapte; *Abbiamo ricevuto il telegramma* **stasera** *alle otto* — Am primit telegrama astă-seară la ora opt.

Codesto, -a, -i, -e exprimă apropierea în spațiu și în timp față de cel care ascultă: *Portami* **codesto** *quaderno* — Adu-mi acest caiet.

NOTĂ:

Codesto (cu varianta *cotesto*) se folosește rar; practic, sistemul pronumelor demonstrative, folosite atît pe lîngă persoane cît și pe lîngă obiecte, se reduce la cele două forme *questo, quello.*

Quello, -a, -i, -e exprimă depărtarea în timp și în spațiu, atît față de vorbitor cît și față de ascultător: **Quel** *bosco è molto grande* — Pădurea aceea e foarte mare; *Torneranno ancora* **quelle** *belle serate* — Se vor mai întoarce acele seri frumoase. *Quello* urmează normele adjectivului *bello* atunci cînd este însoțit de un substantiv: **quel** *cane*, **quel** *foglio;* **quello** *scolaro*, **quello** *zucchero*, **quell'***amico;* **quei** *cani*, **quei** *fiori;* **quegli** *scolari*, **quegli** *zoccoli*, **quegli** *amici* (vezi § 61).

Cînd se referă la persoane sau lucruri menționate anterior *questo* indică ultimul element menționat, iar *quello* îl indică pe primul: *Ho fatto il componimento e ho studiato la lezione:* **quello** *era abbastanza facile,* **questa** *l'ho trovata piuttosto difficile* — Am făcut compunerea și am învățat lecția: aceea era destul de ușoară, asta însă mi s-a părut cam grea.

NOTĂ:

Questo poate fi întărit de *qui* sau *qua; Codesto* poate fi întărit prin *costì* sau *costà; Quello* e întărit de *lì* sau *là.* Fiecărui tip de demonstrativ îi corespunde un adverb: *questo qui, questo qua* — acesta (ăsta) de aci: *codesto costì, codesto costà* — acesta de aici; *quello lì, quello là* — acela (ăla) de acolo (colo).

Atunci cînd ne referim la un obiect din două (sau la o mulțime de obiecte) *questo* are un corespondent opozant, *altro*, precedat de articolul hotărît; *l'altro* — celălalt; *l'altra* — cealaltă; *Non è questo il quadro, è* **l'altro** — Nu ăsta e tabloul, e celălalt.

Questo, codesto, quello sînt fie pronume, fie adjective și se referă atît la ființe cît și la obiecte.

Adjectivele demonstrative nu sînt niciodată însoțite de articol

Demonstrativele stau înaintea substantivelor și a tuturor determinanților acestuia (adjective calificative, posesive, cardinale și ordinale) în afară de *tutto* și *ambedue:* **Questi** *cugini miei* — Acești veri ai mei; **Quella** *sau amica* — Prietena aceea a ei; **Quel** *primo motivo* — Acel prim motiv; **Queste** *tre parole* — Aceste trei cuvinte: *Tutta* **questa** *roba* — Toate aceste lucruri; *Ambedue* **queste** *macchine* — Amîndouă aceste mașini.

B. *Demonstrativele care se referă numai la persoane, sînt numai pronume;* au formele următoare:

Singular		Plural	
Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
costui — acesta	*costei* — aceasta	*costoro* — aceștia	*costoro* — acestea
colui — acela	*colei* — aceea	*coloro* — aceia	*coloro* — acelea
questi — acesta	—	—	—
quegli — acela	—	—	—

La plural dispare opoziția de gen: *costoro* — ăștia, astea; *coloro* — ăia, alea, folosindu-se atît la masculin cît și la feminin: *Non voglio avere a che fare con* **costoro** — Nu vreau să am de-a face cu ăștia (astea).

Costui și *colui* au o nuanță ușor peiorativă. Limba contemporană tinde să le înlocuiască prin *questo, quello. Colui, colei, coloro* nu mai au nuanță peiorativă atunci cînd sînt urmate de pronumele relativ *che:* **Colui** *che grida* — Acela care strigă; **Colei** *che sta ballando* — Aceea care dansează; **Coloro** *che vi scrivono* — Aceia care vă scriu. Formele *colui che* etc. pot fi înlocuite prin pronumele relativ *chi:* **Colei** *che non vuol parlare* — **Chi** *non vuol parlare* — Cine nu vrea să vorbească.

Demonstrativele *questi* — acesta și *quegli* — acela sînt pronume care se referă numai la persoane și se folosesc doar *pentru genul masculin singular.* Pot îndeplini numai funcția de subiect în nominativ: *Demostene e Cicerone furono due grandi oratori:* **questi** *fu romano,* **quegli** *greco* — Demostene și Cicerone au fost doi mari oratori: acesta a fost roman,

acela, grec. *Questi, quegli* sînt forme care se folosesc mai mult în limbajul literar: în limba modernă tendinţa este de a fi înlocuite de *questo, quello.*

C. *Demonstrativele neutre sînt:*

questo, quello, ciò — acest lucru, aceasta, ceea ce.

Formele de masculin singular *questo, quello* mai pot fi folosite şi în sens neutru cu înţelesul de: *acest lucru (fapt), aceasta, ceea ce: Non dire questo!* — Nu spune (să nu spui) asta! *Non è per quello!* — Nu-i pentru asta (aia); *Chi ti ha fatto questo?* — Cine ţi-a făcut asta?

Quello + *che* = ceea ce: **Quello che** *stai dicendo è assurdo* — Ceea ce spui e absurd. *Non ti dico* **quello che** *è successo!* — Nu-ţi spun ce-a urmat!

Expresia *in quel di* ... după care urmează un nume de localitate se traduce prin: provincia, zona, teritoriul ...: *In quel di Perugia* — În zona Perugiei.

Spre a indica forma neutră, se foloseşte mai frecvent *ciò* — aceasta (acest lucru, acel fapt etc.) care este invariabil: are numai forma de masculin singular şi valoare numai de pronume: **Ciò** *non mi va* — Asta nu-mi convine; *Hai pensato* **a ciò?** — *Non ci ho pensato!* — Te-ai gîndit la asta? — Nu m-am gîndit; *Ciò* poate fi urmat de pronumele relativ *che: Ciò che mi dici è una bugia* — Ceea ce îmi spui e o minciună.

Formele **questo** şi **ciò** cînd exprimă non-insistenţa, deci cînd au valoare neaccentuată, pot fi înlocuite de pronumele personale neaccentuate *lo, ne, ci: Non vedeva* **questo** sau *Non* **ci** *vedeva* — Nu vedea aceasta. *Mi ha detto* **questo** sau *Mi ha detto* **ciò** sau *Me l'ha detto* — Mi-a spus aceasta, mi-a spus-o; *Mi ha parlato di* **questo** sau *Mi ha parlato di* **ciò** sau *Me ne ha parlato* — Mi-a vorbit, mi-a spus despre aceasta; *Aveva pensato a* **questo** sau *Aveva pensato a* **ciò** sau *Ci aveva pensato* — S-a gîndit la (treaba) asta. *Non sapeva* **questo**, sau *Non sapeva* **ciò** sau *Non lo sapeva* — Nu ştia aceasta, n-o ştia.

PRONUMELE ŞI ADJECTIVELE DE IDENTITATE

§ 97 Pronumele şi adjectivele de identitate au următoarele forme:

Masculin		Feminin	
Singular	Plural	Singular	Plural
stesso medesimo	stessi medesimi	stessa medesima	stesse medesime

Acestea pot fi:

A. adjective de întărire: *stesso, -a, -i, -e* — însumi, ...; *medesimo, -a, -i, -e* — însumi, ...

B. adjective și pronume demonstrative de identitate: *stesso, -a, -i, -e* — același, ...; *medesimo, -a, -i, -e,* — același, ...

A. *Adjectivele de întărire* **stesso** și **medesimo** stau întotdeauna după pronumele personale, după numele proprii, după substantivele cu articol hotărît sau determinate de adjective demonstrative. Dacă în limba română aceste forme se acordă în gen, număr și persoană, în italiană se acordă numai în gen și număr.

io stesso — eu însumi	*io stessa* — eu însămi
tu stesso — tu însuți	*tu stessa* — tu însăți
egli stesso — el însuși	*ella stessa* — ea însăși
noi stessi — noi înșine	*noi stesse* — noi însene
voi stessi — voi înșivă	*voi stesse* — voi însevă
loro stessi — ei înșiși	*loro stesse* — ele însele, înseși

Exemple:

Gianni **stesso** *me l'ha detto* — Gianni însuși mi-a spus-o; *Voi* **stesse** *l'avete scritto* — Voi însevă l-ați scris.

Adjectivele de întărire mai pot sta între un adjectiv posesiv și un substantiv întărind sensul adjectivului: *Questa è la tua* **stessa** *decisione* — Aceasta e propria ta hotărîre.

Dacă în același context *stesso* este plasat după substantiv, atunci întărește sensul substantivului: *La* **mia** *opera stessa* — Însăși opera mea, chiar opera mea.

NOTĂ:

Medesimo se folosește mai rar în limbajul actual; îl întîlnim cu precădere în textele mai vechi: *Il giorno medesimo* — În aceeași zi; *Con se medesimo* — Cu sine însuși.

B. *Adjectivele și pronumele demonstrative de identitate* **stesso** — același și **medesimo** — același se află întotdeauna plasate între articol și substantiv: *Lo* **stesso** *orologio* — Același ceas; *Gli* **stessi** *orologi* — Aceleași ceasuri; *La* **medesima** *bugia* — Aceeași minciună; *Le* **medesime** *bugie* — Aceleași minciuni.

Cînd substantivul este precedat de un posesiv, demonstrativul (precedat la rîndul său de articol) le va preceda pe amîndouă: *La tua cugina* — **La stessa** *tua cugina* — Aceeași verișoară a ta; *Il suo adetto* — **Lo stesso** *suo adetto* — Același adjunct al său; *La sua casa* — **La medesima** *sua casa* — Aceeași casă a sa.

Lo stesso poate avea și funcție adverbială; în acest caz se traduce prin: *oricum, tot: Anche se non vuoi, io parto* **lo stesso** — Chiar dacă nu

vrei, eu tot plec; *Lo stesso* poate căpăta un sens neutru, corespunzător demonstrativului *ciò*, și se traduce prin *același lucru, fapt: Gli dissi* **lo stesso** — I-am spus la fel, i-am spus același lucru; *Fa* **lo stesso** — Tot aia e (e același lucru); *Anche a me è successo* **lo stesso** — Și eu am pățit la fel.

PRONUMELE RELATIVE

§ 98 Pronumele relative au următoarele forme:

Che — care; **cui** (pentru cazurile oblice)
Il quale, la quale, i quali, le quali — care
Chi — cine
Quanto, quanta, quanti, quante — cît, cîtă, cîți, cîte
Onde — cu care, din care

Întrucît fiecare din acestea prezintă aspecte deosebite, vor fi tratate pe rînd:

CHE

§ 99 Este pronume invariabil, deci se folosește pentru ambele numere și genuri. Poate avea funcții sintactice diferite în subordonată: *Che* în cazul nominativ și acuzativ: *Le rose* **che** *sono nel parco hanno un profumo soave* (N) — Trandafirii *care* sînt în parc au un parfum suav; *Le rose* **che** *hai visto sono profumate* (A) — Trandafirii pe care i-ai văzut sînt parfumați.

În italiană, spre deosebire de limba română, nu se face nici o distincție între *che* folosit la nominativ sau la acuzativ, întrucît limba italiană nu are o caracteristică a acuzativului.

Che mai poate fi precedat și de un demonstrativ sau de un pronume de identitate: *questo* **che** — acesta care, *quello* **che** — acela care, *lo stesso* **che** — același care: *Quello* **che** *piange* — Acela care plînge; *Questa* **che** *vedi ora* — Asta pe care-o vezi acum; *Lo stesso* **che** *ieri mi diede una biro* — Același care ieri mi-a dat un pix.

Che poate fi substantivat în expresia *gran che* — mare lucru, cine știe ce: *Non capivano* **gran che** *di quello che si stava dicendo* — Nu înțelegeau mare lucru din ceea ce se spunea.

§ 100 Pentru *cazurile prepoziționale*, inclusiv pentru genitiv și dativ, se folosește pronumele relativ invariabil în număr și gen **cui** precedat de prepoziții. Această formă nu are niciodată valoare de subiect sau de complement direct. Se traduce prin căruia, al, a, ai ale cărui etc.; de/cu/în/pentru care: *Il libro* **di cui** *ti ho parlato* — Cartea de care ți-am vorbit; *La casa* **in cui** *abitate* — Casa în care locuiți; *Il progetto* **a cui** *accennavo* — Proiectul la care mă refeream; *Gli amici* **con cui** *ha fatto la gita* — Prietenii cu care a făcut excursia; *Le idee* **per cui** *combattiamo* — Ideile pentru care luptăm.

Dar *cui* mai poate intra în construcții specifice cu ajutorul prepozițiilor *di*, *in*, *con*, *per* etc. În această situație *cui* este întotdeauna precedat de articolul hotărît și urmat de substantivul care reprezintă obiectul posedat. La rîndul său, substantivul care reprezintă obiectul posedat poate fi: la cazul *nominativ: La ragazza*, **la cui** *madre è pittrice*, *partirà oggi* — Fata a cărei mamă este pictoriță, va pleca astăzi; la cazul *acuzativ: La ragazza* **il cui** *padre ho conosciuto bene* — Fata pe al cărei tată l-am cunoscut bine; *dativ: Il giovane* **al cui** *padre ho offerto un libro* — Tînărul tatălui căruia i-am oferit o carte; sau la alte *cazuri prepoziționale*: *Lo scolaro* **del cui** *padre ti ho parlato* — Școlarul despre al cărui tată ți-am vorbit; *Lo scolaro* **con il cui** *padre ho parlato* — Școlarul cu al cărui tată am vorbit; *Lo scolaro* **dal cui** *padre avevo ricevuto i francobolli* — Școlarul de la al cărui tată am primit timbrele. Toate exemplele de mai sus pot fi înlocuite prin formele *del quale*, *dai quali*, *nella quale*, etc. (v. § 101).

La cazurile prepoziționale *cui* este precedat de prepoziția corespunzătoare cazului și este situat imediat după substantivul din regenta la care se referă: *Il film* **di cui** *mi hai parlato non mi è piaciuto* — Filmul despre care mi-ai vorbit nu mi-a plăcut; *Le stanze* **in cui** *viviamo noi dispongono di grandi finestre* — Camerele în care locuim noi dispun de ferestre mari; *Le idee* **per cui** *combattiamo sono nobili* — Ideile pentru care luptăm sînt nobile.

La dativ forma *a cui* (folosită cu precădere în limba actuală) poate fi înlocuită de *cui* fără prepoziție (folosită mai rar).

Il signore *a cui* ho parlato
Il signore *cui* ho parlato
— Domnul căruia i-am vorbit.

IL QUALE, I QUALI, LA QUALE, LE QUALI

§ 101 Sînt pronume relative care se acordă în gen și număr cu substantivul. Aceste forme îl pot înlocui pe *che*, așa cum s-a văzut mai sus. Se traduc în limba română prin *care*. Formele pentru nomi-

nativ sînt identice: *il (la) quale* — singular; *i (le) quali* — plural: *Il fanciullo*, **il quale** *è vicino a te, è mio fratello* — Copilul care este lîngă tine, este fratele meu.

Pentru cazurile *genitiv*, *dativ* și *prepozițional* se folosesc formele *del quale, al quale, dal quale, sul quale, nel quale, con il quale, per il quale* etc.: *I fanciulli* **dei quali** *tu contempli il gioco, sono i miei fratelli* — Copiii al căror joc îl privești sînt frații mei. *Le fanciulle* **alle quali** *rivolgi la parola, sono le mie sorelle* — Copilele cărora te adresezi sînt surorile mele.

Atunci cînd *il quale* se află la genitiv, este întotdeauna plasat după substantivul care reprezintă obiectul posedat: *Ecco la signora,* **la borsa della quale** *è stata perduta* — Iat-o pe doamna a cărei poșetă s-a pierdut.

CHI

§ 102 *Chi* — cine; este invariabil; poate echivala cu formele compuse *colui che, colei che, quello che, quella che, colui il quale, colei la quale* și poate fi înlocuit de aceste forme: **Chi** *(quello/colui/colei che) mi saprà rispondere avrà un bel voto* — Cine (acela/aceea care) va ști să-mi răspundă va primi o notă bună; **Chi** *non è contento se ne vada* — Cine nu e mulțumit să plece. *Chi* mai poate echivala cu forma compusă *uno che*, cu sens nedefinit: **chi** *(uno che) non lavora non mangia* — Cine (unul care) nu muncește nu mănîncă; **Chi** *è saggio tace* — Cine e înțelept tace.

În proverbe *chi* are de asemeni sens nedefinit: **Chi** *semina vento raccoglie tempesta* — Cine seamănă vînt culege furtună; **Chi** *due lepri caccia, l'una non piglia e l'altra lascia* — Cine fuge după doi iepuri nu prinde niciunul.

QUANTO, QUANTI, QUANTA, QUANTE

§ 103 Este un pronume demonstrativ-relativ, deoarece constituie un rezultat al fuziunii dintre demonstrativul *quello, -a, -i, -e*, precedat de determinantul *tutto, -a, -i, -e* și pronumele relativ *che* (sau *il quale*). Poate fi deci înlocuit de *tutto quello che, tutto ciò che.* În acest caz dobîndește un sens neutru; se traduce prin *tot ceea ce*: *Hai capito quanto ho detto?* — Ai înțeles tot ceea ce ți-am spus?; *Ho detto* **quanto** *basta* — Am spus cît trebuie (tot ceea ce trebuie).

La feminin se folosește rar.

La plural, *quanti (quante)* poate fi substituit de *tutti quelli che* — toți aceia care, *tutte quelle che* — toate acelea care sau de *tanti quanti* —

atîția cîți, *tante quante* — atîtea cîte: *Sono in malafede* **quanti** *(tutti quelli che) sostengono ciò* — Sînt de rea credință toți (aceia) care susțin asta; *Furono promossi* **tanti quanti** *si presentarono agli esami* — Au fost promovați toți (cei) care s-au prezentat la examene.

ONDE

§ 104 Se folosește foarte puțin în limbajul actual: este înlocuit de formele *di cui, da cui, con cui* în funcție de context, de aceea exemplele de mai jos sînt luate din texte mai vechi: *Di quei sospiri,* **ond'***io nutrivo il core* — De acele suspine cu care inima-mi hrăneam; *I mali* **onde** *era afflitto* — Suferințele de care era atins; *Prezioso metallo* **onde** *si fanno* ... — Metal prețios din care se fac ...

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE INTEROGATIVE

§ 105 Formele acestora sînt:

chi?	**quale?**
che?	**quanto?**

CHI? — cine? este numai pronume și se referă numai la persoane; este invariabil: **Chi** *ha rotto la bottiglia?* — Cine a spart sticla?; **Di chi** *è questa biro?* — Al cui este acest pix? **A chi** *devo l'onore?* — Cui datorez onoarea?

CHE? — care? ce?, invariabil, poate fi pronume sau adjectiv interogativ; se referă numai la obiecte sau animale. Ca pronume se poate referi la persoane, cînd înlocuiește substantive — nume predicative: *Lui che era?* — El ce era?; *Era studente (era italiano)* — Era student (era italian).

Che poate fi și adjectiv interogativ însoțind substantivele masculine și feminine la singular și plural: **Che** *poesia Le piace di più?* — Ce poezie vă place mai mult?; **Che** *scarpe vuoi per te?* — Ce pantofi vrei pentru tine?

QUALE — care; poate fi adjectiv și pronume. Spre deosebire de formele anterioare, *quale* se acordă în număr→(pl.) *quali* cu substantivul pe care îl substituie (în funcția de pronume) sau pe lîngă care se află (în funcția de adjectiv).

Quale se referă atît la ființe cît și la lucruri, dar are un sens selectiv (cu alte cuvinte indică un obiect din mai multe): **Quali** *furono*

i tuoi primi libri? — Care au fost primele tale cărți?; **Quale** *di voi mi dà una mano?* — Care dintre voi mă ajută?; *Mi potete dire* **di quale** *compositore si tratta?* — Îmi puteți spune despre ce compozitor e vorba?

QUANTO, -A, -I, -E — cît...; poate fi pronume sau adjectiv; se acordă în gen și număr cu substantivul pe lîngă care se află sau pe care îl substituie. Se referă atît la ființe cît și la lucruri indicînd cantitatea: **Quante** *scolare suoneranno la fisarmonica?* — Cîte eleve vor cînta la acordeon?: **Quanto** *è*, **quanto** *viene?* — Cît face, cît costă?; **Quanto** *Le debbo?* — Cît vă datorez?

ADJECTIVELE EXCLAMATIVE

§ 106 Precedă întotdeauna substantivul. Forme:

Che — ce; **Che** *idea!* — Ce idee!

Quanto — cît: **Quanta** *gente!* — Cîtă lume! ce de lume!; **Quanta** *fantasia!* — Cîtă fantezie!

Quale — ce: **Quale** *disgrazia!* — Ce nenorocire!

Che (care este adjectiv și precedă numai substantive) poate fi înlocuit prin adverbele relative: *come, quanto.* **Com'***è bravo!* — Cît e de bun! de talentat, de capabil! de cuminte!; **Quant'***è bello!* — Cît e de frumos!

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE NEHOTĂRÎTE

§ 107 Categoria pronumelor și a adjectivelor nehotărîte este, ca și în limba română, eterogenă. Caracteristica comună a acestora este faptul că nu dau indicații precise asupra obiectului: **Molti** *soldati morirono nella guerra* — Mulți soldați au murit în război; **Qualcuno** *ha detto ciò* — Cineva a spus asta.

A. Sînt numai *pronume:*

uno, qualcuno, ognuno, certuno, chiunque chichessia, niente, nulla, qualcosa

UNO, UNA — unul, una, cineva: *Ho visto* **uno** *che piangeva* — Am văzut pe unul (pe cineva) care plîngea; *Parlò* **una,** *Giannina* — A vorbit **una,** o oarecare Giannina. Atunci cînd precedă un substantiv **uno, una** au valoare de articol nehotărît sau de adjectiv numeral. *Una* poate avea uneori înțeles de „ispravă, poveste, glumă, chestiune"!

Questa è **una** *delle sue* — Asta-i o ispravă de-a lui. *Uno*, de obicei articulat cu articol hotărît, se foloseşte în corelaţie cu *altro* (articulat): *Mentre* **l'uno** *leggeva*, **l'altro** *mangiava* — În timp ce unul citea, celălalt mînca. La plural corelaţia: *gli uni ... gli altri*, *le une ... le altre* impune prezenţa articolului în mod obligatoriu: *Sono andata a vedere gli animali*: **gli uni** *giacevano per terra*, **gli altri** *mi guardavano* — M-am dus să văd animalele: unele stăteau pe jos, altele mă priveau.

QUALCUNO, — A — cineva; pronume ce se referă la persoane: **Qualcuna** *di voi dovrà preparare gli spaghetti* — Cineva (una) dintre voi, va trebui să prepare spaghetele. În unele expresii *qualcuno* poate dobîndi înţelesul de persoană marcantă, „cineva": *Voglio diventare* **qualcuno** — Vreau să ajung „cineva".

OGNUNO, —A — fiecare; se referă numai la persoane: nu are formă de plural: *Ciò vale per* **ognuno** *di noi* — Asta-i valabil pentru fiecare dintre noi.

CERTUNO, -A, -I, -E-, unul, una, unii, unele: se foloseşte mai rar şi aproape exclusiv la masc. pl.; se referă numai la persoane: *A* **certuni** *va sempre bene* — Unora le merge mereu bine.

CHIUNQUE — oricine, oricare; este invariabil; se referă numai la persoane: **Chiunque** *di noi è pronto a giudicare* — Oricare dintre noi este pregătit să judece. *Chiunque* poate avea şi valoare relativă, introducînd o propoziţie subordonată: *Venga* **chiunque** *voglia* — Să vină cine vrea.

CHICCHESSIA — oricine; e sinonim cu *chiunque*, dar se foloseşte mai puţin decît acesta; nu are şi valoare relativă: *Non posso dirlo a chicchessia* — N-o pot spune oricui.

NIENTE — nimic; este pronume nehotărît negativ şi invariabil; se referă numai la obiecte. Cînd *niente* se află după verb, construcţia trebuie să fie:

non (sau *né*) + verb + *niente*

Non *ho detto* **niente** *di male* — N-am spus nimic rău; **Non** *mangia* **né** *beve* **niente** — Nu mănîncă şi nu bea nimic.

Cînd *niente* se află înaintea verbului dispare negaţia:

niente (sau *né*) + verb

Niente *mi va in questo affare* — Nu-mi merge nimic în afacerea (treaba) asta; **Niente** *mangia* **né** *beve* — Nu mănîncă şi nici nu bea nimic.

În anumite propoziţii interogative *niente* capătă sens pozitiv, cu înţelesul de *qualcosa* — ceva; în această situaţie nu mai apare *non* înainte de verb: *Hai bisogno di* **niente**? — Ai nevoie de ceva? Expresia

niente affatto are valoare de adverb de negaţie şi se traduce prin „absolut deloc": *Hai paura?* — **Niente affatto** — Ţi-e teamă? Absolut deloc. *Niente* mai poate fi întrebuinţat cu funcţia de substantiv şi în acest caz se traduce prin „neant, nimic": *Non vale* **un** *bel* **niente** — Nu valorează nimic (Nu face doi bani); *Il* **niente** — Neantul.

NULLA — nimic; pronume nehotărît negativ, invariabil, sinonim cu *niente* şi se comportă la fel cu acesta:

non (sau *né*) + verb + *nulla*

Non *dirai* **nulla** *fino alla mia partenza* — Nu vei spune nimic pînă la plecarea mea; **Non** *si muove* **né** *si sente nulla* — Nu se mişcă şi nici nu se aude nimic.

nulla (sau *né*) + verb

Nulla *mi piace in questa stanza* — Nimic nu-mi place în camera asta; **Nulla** *si muove* **né** *si sente* — Nu se mişcă şi nici nu se aude nimic.

QUALCOSA — ceva: mai prezintă şi varianta **qualche cosa**: *E' successo* **qualcosa?** — S-a întîmplat ceva?; **Qualche cosa** *è stato fatto* — Ceva s-a făcut.

B. *Pronume şi adjective nehotărîte*:

alcuno, altro, certoci, ascuno

ALCUNO, -A, -I, -E — cineva, vreun, cîţiva, cîteva; nu este precedat de articol. Cînd are valoare de pronume se foloseşte numai pentru persoane, mai ales la pl.: **Alcuni** *di voi la pensano male* — Unii dintre voi gîndesc urît. Cînd are valoare de adjectiv se referă la fiinţe şi la lucruri. La sg. se comportă ca articolul nehotărît *un, uno, una, un'*: *Alcun cane* — Vreun cîine; *Alcuno scolaro* — Vreun şcolar etc. De remarcat că forma de singular este puţin folosită: se preferă — în locul acesteia — adjectivul nehotărît *qualche* — vreun, cîţiva, cîteva: *Alcuna radio* → *qualche radio* — Cîteva radiouri. La pl. forma *alcuni, alcune* este mai frecventă: *Sono venuti* **alcuni** *miei alunni* — Au venit cîţiva elevi de-ai mei. Dar şi în acest caz, formele respective pot fi substituite prin *qualche* urmat de substantivul la singular: *E' venuto* **qualche** *mio alunno* — Au venit cîţiva elevi de-ai mei (vezi § 108).

ALTRO, -A, -I, -E — altul, alta, alţii, altele; se referă atît la fiinţe cît şi la lucruri. La singular este precedat de articolul nehotărît; la plural, articolul dispare: **Un 'altra** *volta ti dirò tutto* — Altă dată am să-ţi spun tot; *Preferisci* **altre** *melodie?* — Preferi alte melodii? A se reţine expresia *tra l'altro* — printre altele.

CERTO, -A, -I, -E se traduce diferit în funcție de poziția din context: cînd se află după substantiv are valoare de adjectiv calificativ și se traduce prin: sigur, precis: *Questa è una notizia* **certa** — Aceasta este o știre sigură. Aflat înaintea substantivului se traduce prin *oarecare, anumit.* **Certe** *notizie dicono così* — Anumite știri spun așa.

CIASCUNO, -A, -I, -E — fiecare; acoperă sfera adjectivului *ogni* și a pronumelui *ognuno:* prezintă variante poziționale ca și *alcuno:* **Ciascun'** *allieva* — Fiecare elevă; **Ciascuno** *scrittore* — Fiecare scriitor. Se acordă în gen cu substantivul pe care îl precedă numai la singular. În cazul unor substantive la pl. se folosește adjectivul *singolo* — fiecare, luat în parte, luat separat. *Hanno analizzato le* **singole** *leggi* — Au analizat fiecare lege, toate legile una cîte una. *Singolo* poate fi folosit și la sg.: *Il singolo caso non è grave* — Cazul în sine, cazul izolat nu este grav.

C. *Pronume și adjective de cantitate*

Forme:

poco	*alquanto*	*parecchio*
molto	*tanto*	*altrettanto*
	troppo	

În categoria pronumelor și adjectivelor nehotărîte o grupă aparte este aceea care se referă la o cantitate nedeterminată.

POCO, POCA, POCHI, POCHE — puțin, puțină, puțini, puține: *Ho comprato* **pochi** *libri perché ho fatto anche altre spese* — Am cumpărat puține cărți pentru că am făcut și alte cumpărături. *Poco* are grade de comparație: comparativul este *meno* — mai puțin: *Io ho* **meno** *tempo di lui* — Eu am mai puțin timp decît el; superlativul este numai absolut: *pochissimo, -a, -i, -e* — foarte puțin, foarte puțină, foarte puțini, foarte puține: *Ho messo* **pochissimo** *sale nella minestra* — Am pus foarte puțină sare în supă. Cînd este precedat de *un* și urmat de *di* — puțin, nițel, *poco* poate fi redus la forma *po'*: *Dammi* **un po' di** *zucchero* — Dă-mi puțin zahăr.

ALQUANTO, -A, -I, -E — cîtva, cîțiva, cîteva, nițel, puțin, oarecare; cu valoare de *adjectiv: Ho visto* **alquante** *donne* — Am văzut cîteva femei; cu valoare de *pronume nehotărît, alquanto* indică „puțin, o cantitate mică" și este însoțit de prepoziția *di* care introduce substantivul la care se referă: *Ci vuole* **alquanto di** *pazienza* — Este nevoie de puțintică răbdare; cu valoare de *adverb* are înțeles de „destul de mult, întrucîtva, oarecum": *Ho viaggiato* **alquanto** — Am călătorit ceva (destul de mult); *E' alquanto felice* — Este oarecum fericit.

PARECCHIO, PARECCHIA, PARECCHI, PARECCHIE — cîtva, cîțiva, mai mult, mai multă, mai mulți, mai multe: *C'erano* **parecchie** *ragazze* — Erau mai multe fete; *C'era* **parecchia** *gente* — Era mai multă lume. Nu primește niciodată articol; la masculin singular are sens

neutru şi se traduce prin „ceva, mai mult“: *Non avrai tutto, ma* **parecchio** — Nu vei avea totul, dar destul (de mult). La plural *parecchio* are înţelesul de „oameni, persoane“: **Parecchi** *sostengono ciò* — Mulţi (oameni) susţin asta. Ca adverb are înţeles de „destul de mult, (cam) mult, cîtva“ (ca şi „*alquanto*“): *Ha viaggiato* **parecchio** — A călătorit mult (destul de mult).

MOLTO, -A, -I, -E—mult, multă, mulţi, multe; se comportă la fel ca poco: *Hai disegnato* **molto** — Ai desenat mult; *Era venuta* **molta** *gente* — Venise multă lume. Comparativul lui *molto* este *più* — mai mult, mai multă: *Ho mangiato* **più** *di te*— Am mîncat mai mult decît tine. Superlativul absolut este *moltissimo, -a, -i, -e* — foarte mult, foarte multă, foarte mulţi, foarte multe: **Moltissimi** *sono stati malcontenti* — Foarte mulţi au fost nemulţumiţi.

TANTO, -A, -I, -E — atît, atîta, atîţi, atîtea, atît de mult: *C'è* **tanto** *spazio* — Este atîta spaţiu. Cînd este substantivat, primeşte articolul nehotărît devenind *un tanto* şi se traduce prin „o anumită cantitate, atît“: *Gli pagava* **un tanto** *al giorno* — Îi plătea o anumită sumă pe zi, îi dădea atît pe zi.

ALTRETTANTO, -A, -I, -E — tot atît, tot atîta, tot atîţia, tot atîtea, la fel. Se foloseşte numai după ce în prealabil a fost indicat un numeral, un pronume sau un adjectiv indicînd cantitatea: *Ci furono sette bambini e* **altrettante** *bambine* — Au fost şapte băieţaşi şi tot atîtea fetiţe; *Ti sei comportato bene, io farò* **altrettanto** (valoare de adverb) — Te-ai comportat bine, eu am să fac la fel.

TROPPO, -A, -I, -E — prea mult, prea multă, prea mulţi, prea multe. Ca adjectiv precedă substantivul: *C'è* **troppo** *pane* — Este prea multă pîine. Ca pronume nu are determinanţi: *Ho bevuto poco latte ma tu* **troppo** — Eu am băut puţin lapte, dar tu ai băut prea mult. *Troppo* poate fi substantivat: la singular căpătînd înţeles de „cantitate mare“: *Il* **troppo** *stroppia* — Ce-i prea mult strică, iar la plural înţelesul devenind „foarte mulţi oameni“: **Troppi** *credono ancora in queste cose* — Prea mulţi mai cred încă în aceste lucruri. Ca adverb se traduce prin „prea mult, excesiv“: *La mamma ha lavorato* **troppo** — Mama a muncit prea mult.

NOTĂ:

Unele dintre aceste adjective apar neînsoţite de substantiv, întrucît acestea din urmă se subînţeleg. Uneori pot avea şi funcţia de adverb nehotărît sau pot fi substantivate:

— *adjectiv:* **Poca/molta/tanta/parecchia** *gente* — Puţină/multă/atîta/(mai) multă lume.

— *pronume:* **Pochi/molti** *vennero ad ascoltarlo* — Puţini/mulţi au venit să-l asculte.

— *adverb:* *E' arrivata* **da poco/molto** — A venit de puţină vreme/de mult; *Hai mangiato* **parecchio** — Ai mîncat cam mult.

— *substantiv:* *Questo è* **il poco** *che ho saputo* — Acesta este puţinul pe care l-am aflat; *Il* **troppo** *guasta* — Ce-i prea mult nu-i sănătos.

§ 108 TUTTO, -A, -I, -E — tot, toată, toţi, toate. Ca adjectiv are o comportare diferită faţă de celelalte adjective nehotărîte şi anume: *tutto* + *nume propriu* — tot, întreg: *Lo conosce* **tutta** *Bucarest* — Îl cunoaşte tot Bucureştiul; *tutto* + *articol hotărît* + *substantiv comun* — tot, toată, întreg: **Tutto** *il mondo* — Toată lumea; **Tutta** *la notte* — Toată noaptea; *Lo amavano* **tutti** *gli abbonati* — Îl iubeau toţi abonaţii. La singular *tutto, -a* poate preceda adjective calificative dîndu-le acestora valoare de superlativ: *Sono* **tutto** *contento di essere venuto* — Sînt foarte mulţumit că am venit. La plural *tutto* se poate construi cu numerale cardinale legate prin conjuncţia *e*: *Sono andati via* **tutti e tre** — Au plecat toţi trei. Cu valoare de pronume nehotărît se traduce prin „orice, în întregime": *Sei capace di* **tutto** — Eşti în stare de orice; *Hai sbagliato* **del tutto** — Ai greşit cu totul.

NESSUNO, -A — nici un, nici o, nimeni; adjectiv şi pronume negativ. Ca adjectiv *nessuno* precedă substantivul şi prezintă aceleaşi schimbări în funcţie de iniţiala substantivului ca şi articolul nehotărît *un, uno, una, un'*: **Nessun** *oggetto* — Nici un obiect; **Nessuno** *zio* — Nici un unchi; **Nessun** *bambino* — Nici un copil; **Nessuna** *gioia* — Nici o bucurie; **Nessun'***idea* — Nici o idee. Cînd *nessuno* (ca şi *niente* sau *nulla*) precedă un verb, la început de frază, nu se mai foloseşte negaţia *non*. Cînd însă *nessuno (niente, né, nulla)* este situat după verb, atunci verbul este precedat de negaţia *non*; a se compara: **Nessuno** *è venuto* — Nimeni n-a venit cu **Non** *è venuto* **nessuno** — Nu a venit nimeni; **Niente** *mi piace* — Nimic nu-mi place cu **Non** *mi piace* **niente** — Nu-mi place nimic; **Nulla** *è avvenuto* — Nimic nu s-a întîmplat cu **Non** *è avvenuto* **nulla** — Nu s-a întîmplat nimic. Ca pronume *nessuno, -a* se referă numai la persoane; poate fi urmat de substantivul la care se referă, introdus de prepoziţia *di*: **Nessuno** *dei miei amici ha affermato ciò* — Nici unul din prietenii mei n-a afirmat asta.

NOTĂ:

În anumite propoziţii interogative *nessuno* poate dobîndi sensul pozitiv de *alcuno* — vreun, sau de *qualcuno* — cineva: *Vuoi* **nessun** *libro?* — Vrei vreo carte?; *Dimmi se ha telefonato* **nessuno** — Spune-mi dacă a telefonat cineva.

Sînt numai adjective nehotărîte:

qualche	*qualunque*
qualsiasi	*ogni*

QUALCHE — vreunul, cîţiva, cîteva; invariabil; foarte frecvent în limba contemporană; este întotdeauna urmat de substantiv la singular, cu toate că înţelesul este de plural: *Ho comprato* **qualche** *libro* — Am

cumpărat cîteva cărți; *Abbiamo visitato* **qualche** *negozio* — Am vizitat cîteva magazine. *Qualche* nu este niciodată însoțit de articol. Poate fi însoțit de un adjectiv calificativ: *Ho visto* **qualche** *bel film* — Am văzut cîteva (niște) filme frumoase, sau de un adjectiv posesiv: **Qualche mio** *ammiratore mi ha portato dei fiori* — Niște (cîțiva) admiratori de-ai mei mi-au adus flori.

NOTĂ

Construcția *qualche* + *substantiv sg.* poate fi înlocuită de adjectivul nehotărît *alcuni (alcune)*: *Ho visto* **alcuni** *bei film;* **Alcuni** *miei ammiratori mi hanno portato dei fiori.*

QUALUNQUE — orice, oricare, oarecare; este invariabil; precedă întotdeauna substantivul; nu primește articol: **Qualunque** *tua proposta sarà accettata* — Orice propunere a ta va fi acceptată; **Qualunque** *cosa dicesse, non accetterò* — Orice ar spune, nu voi accepta. Aflat după substantiv, *qualunque* capătă sens peiorativ; în această situație, substantivul, la rîndul lui, este precedat de articolul nehotărît: *E' un'opera* **qualunque** — Este o operă oarecare; *Era un uomo* **qualunque** — Era un om oarecare.

QUALSIASI — orice, oricare, oarecare; este invariabil și sinonim cu *qualunque*: *Devi partecipare* **qualsiasi** *cosa fosse* — Trebuie să participi orice ar fi; *Puoi essere sostituito con* **qualsiasi** *altro membro del circolo* — Poți fi înlocuit cu oricare alt membru al cercului.

OGNI — fiecare; invariabil, precedă numai un substantiv la singular; refuză orice articol: **Ogni** *uomo* — Fiecare om: *Viene* **ogni** *giorno* — Vine în fiecare zi; *Si fa l'iniezione* **ogni** *otto ore* — Se face injecția la fiecare opt ore.

VERBUL
IL VERBO

§ 109 Are drept caracteristică majoră flexiunea realizată prin categoriile gramaticale de mod, timp, număr, persoană, diateză şi, în unele cazuri, gen. Din punct de vedere semantic verbul exprimă acţiuni, stări, calităţi văzute ca procese. Verbele se pot clasifica: A. după criterii sintactice — în funcţie de relaţiile pe care le realizează în propoziţie; B. după criterii morfologice — în conjugări.

A. CRITERII SINTACTICE

În funcţie de relaţia *verb-subiect (verb + substantiv* sau *pronume în nominativ)* deosebim două clase de verbe: a) *verbe personale* care intră în asemenea relaţie: *vedere* (a vedea), *sognare* (a visa), *congratularsi* (a felicita); b) *verbe impersonale* care nu pot intra în asemenea relaţie cu un substantiv sau pronume în nominativ. Din această clasă fac parte:

1. *verbe impersonale propriu-zise*: *piovere* — a ploua; *fulminare* — a fulgera; *nevicare* — a ninge; *tuonare* — a tuna; *grandinare* — a cădea grindina; *fioccare* — a cădea fulgi de nea, sau expresii impersonale ca: *far fresco* — a fi răcoare; *farsi notte* — a se înnopta.

2. *Verbe aparent impersonale* ca: *accadere* — a se întîmpla *(accade che...)*; *avvenire* — a se întîmpla *(avviene che...)*; *succedere* — a se întîmpla *(è successo che...)*; *capitare* — a se nimeri, a se întîmpla *(capitò...)*; *parere* — a părea *(pare di...)*; *sembrare* — a părea *(sembra che...)*; *bastare* — a fi suficient, a ajunge *(bastava..)*; sau expresii verbale *aparent impersonale* ca: *esser certo* — a fi sigur: *è certo che ...*; *esser probabile* — a fi probabil *(è probabile che...)*; *esser facile* — a fi uşor *(non fu facile a...)*; *esser necessario* — a fi necesar *(è necessario che...)*.

Toate aceste verbe şi expresii verbale impersonale se construiesc:

— *cu infinitivul: Non fu facile* **farlo scrivere** — Nu a fost uşor să-l faci să scrie;

— *cu conjuncţia* **che** + *conjunctivul: E' probabile che io non* **possa** *tornare presto* — Este probabil ca eu să nu pot să mă întorc curînd.
— *cu indicativul: E' certo che stasera* **verranno** *con noi al cinema* — E sigur că diseară vor veni cu noi la cinema.

NOTĂ:

Gramaticile italiene consideră aceste verbe ca fiind impersonale, deoarece, avînd ca subiect un infinitiv sau o propoziţie, sînt folosite întotdeauna la pers. a III-a sg.: *albeggia* — se face ziuă; *nevica* — ninge. Majoritatea acestor verbe însă pot avea ca subiect şi un substantiv cu care se acordă în număr: *Accadono avvenimenti strani* — Se petrec avenimente ciudate.

A nu se confunda verbele impersonale (cele care nu pot avea subiect) cu verbele personale, folosite impersonal, cu subiect general (vezi folosirea impersonală a verbelor personale).

În funcţie de capacitatea verbelor de a forma singure predicatul unei propoziţii există două categorii: verbe predicative şi verbe nepredicative.

B. CRITERII MORFOLOGICE

MODURILE ŞI TIMPURILE VERBULUI

§ 110 În paradigma * verbelor italiene există şapte moduri, dintre care patru: indicativul, conjunctivul, condiţionalul, imperativul sînt personale şi trei: infinitivul, gerunziul şi participiul sînt nepersonale. În schema de faţă sînt prezentate denumirile modurilor şi timpurilor din limba italiană şi traducerea românească.

INDICATIVO — INDICATIV

Timpuri simple	**Timpuri compuse**
Presente — Prezent	*Passato prossimo* — Perfect compus
Imperfetto — Imperfect	*Trapassato prossimo* — Mai mult ca perfect
Passato remoto — Perfect simplu	*Trapassato remoto* — Mai mult ca perfect anterior (fără corespondent în limba română)
Futuro — Viitor	*Futuro anteriore* — Viitor anterior

CONGIUNTIVO — CONJUNCTIV

Timpuri simple	**Timpuri compuse**
Presente — Prezent	*Passato* — Perfect

* *Paradigmă* — toate formele posibile pe care le poate avea un cuvînt, în cazul nostru un verb, în cursul flexionării: mod, timp, persoană, număr.

Imperfetto — Imperfect (fără corespondent în limba română)

Trapassato — Mai mult ca perfect (fără corespondent în limba română)

CONDIZIONALE — CONDIȚIONAL

Timp simplu
Presente — Prezent

Timp compus
Passato — Perfect

IMPERATIVO — IMPERATIV

Timp simplu
Presente — Prezent

INFINITO — INFINITIV

Timp simplu
Presente — Prezent

Timp compus
Passato — Perfect

GERUNDIO — GERUNZIU

Timp simplu
Presente — Prezent

Timp compus
Passato — Perfect (fără corespondent în limba română)

PARTICIPIO — PARTICIPIU

Timp simplu
Presente — Prezent (fără corespondent în limba română)

Timp simplu
Passato — Perfect

Cele trei conjugări diferă la infinitiv prin desinențele — *are* (conj. I); — *ere* (conj. a II-a); — *ire* (conj. a III-a).

Modurile și timpurile verbale regulate se formează de la rădăcina infinitivului obținută prin înlăturarea desinențelor *-are*, *-ere*, *-ire*: *vol-are* — a zbura, *sorrid-ere* — a surîde, *dorm-ire* — a dormi.

Modurile personale din limba italiană sînt aceleași ca în română, dar timpurile și valoarea lor nu coincid întotdeauna.

§ 111 *La modul indicativ* trebuie subliniate următoarele aspecte:

a) Pentru timpurile simple nu se constată deosebiri de valori față de limba română, decît pentru *il passato remoto* — perfectul simplu — care indică, în italiană, o acțiune încheiată în trecut, fără legătură cu prezentul, fiind de fapt timpul specific narațiunii: *Eminescu* **nacque** *nel* 1850 — Eminescu s-a născut în 1850. Nu corespunde decît rareori perfectului simplu din română. De obicei se traduce prin perfectul compus.

b) Timpurile compuse se formează după cum urmează:

Il passato prossimo — perfectul compus, se formează cu ajutorul verbelor auxiliare *essere* sau *avere* conjugat la *indicativ prezent* + *participiul perfect* al verbului de conjugat. Cînd se conjugă cu *avere* verbele au participiul perfect invariabil, *ho cantato* — am cîntat (eu); *abbiamo cantato* — am cîntat (noi) etc. Participiul perfect al verbelor care se conjugă cu *essere* se acordă în număr și gen cu subiectul: *Sono uscito con lui* — Am ieșit cu el (eu); *Siamo usciti con lui* — (Noi) am ieșit cu el etc.

Il trapassato prossimo — mai mult ca perfectul, se formează cu ajutorul *imperfectului indicativ* al auxiliarului + *participiul perfect* al verbului de conjugat: *Avevo mangiato male allora* — Mîncasem prost atunci.

Il trapassato remoto — mai mult ca perfectul anterior, se formează cu ajutorul auxiliarului la *perfectul simplu* + *participiul perfect* al verbului de conjugat: *Avesti cantato bene quella sera* — Cîntaseși (ai cîntat) bine în acea seară.

Il futuro anteriore — viitorul anterior, se formează cu ajutorul auxiliarului la *viitor* + *participiul perfect* al verbului de conjugat: *Telefonami dopo che* **avrai parlato** *con lui* — Telefonează-mi după ce vei fi vorbit cu el.

NOTĂ:

Il trapassato remoto nu are corespondent în română; acesta se traduce fie prin mai mult ca perfect, fie, în funcție de context, prin perfectul compus: *Quando fu partito ce ne tornammo a casa* — După ce a plecat ne-am întors acasă.

§ 112 *Modul condițional* are, în propozițiile principale, aceleași valori ca și în limba română. În subordonate însă — spre deosebire de română — modul condițional apare și pentru a indica *viitorul în trecut* (o acțiune posterioară în subordonată în urma unei acțiuni trecute din regentă). În limba contemporană se folosește cu precădere condiționalul perfect: *Ha affermato categoricamente che alla riunione* **avrebbe preso** *la parola* — A afirmat categoric că la ședință va lua cuvîntul; se poate folosi (foarte rar) și condiționalul prezent: *Ha affermato ... che ...* **prenderebbe** *la parola* — A afirmat ... că ... va lua (o să ia) cuvîntul. Condiționalul perfect se formează cu ajutorul *prezentului condițional* al auxiliarului + *participiul perfect* al verbului de conjugat. În limba română traducerea se face prin viitor sau prezent indicativ.

§ 113 *Modul conjunctiv* are, spre deosebire de limba română, patru timpuri: două timpuri simple *(presente, imperfetto)* și două timpuri compuse *(passato, trapassato)*. Cele două timpuri simple indică simultaneitatea acțiunii din subordonată cu cea a verbului regent; timpurile compuse indică anterioritatea subordonatei față de regentă. Selectarea timpului (dintre cele patru) se face potrivit corespondenței

timpurilor (acel sistem de reguli prin care timpul din subordonată se stabileşte în funcţie de timpul şi modul din propoziţia regentă: vezi § 201). Este de remarcat faptul că normele concordanţei timpurilor din italiană nu se potrivesc decît foarte rar cu cele din română. Cele trei timpuri treoute ale conjunctivului *(imperfetto, passato, trapassato)* se traduc în română în funcţie de context: prin prezent indicativ, prezent condiţional sau printr-unul din timpurile trecute ale indicativului.

Timpurile compuse ale conjunctivului se formează astfel: *passato* → *prezentul conjunctiv* al auxiliarului + *participiul perfect* al verbului de conjugat; *trapassato* → *imperfectul conjunctiv* al auxiliarului + *participiul perfect* al verbului de conjugat.

§ 114 *Modul infinitiv* are două timpuri ca şi în română: *presente* — prezent — timp simplu; *passato* — perfect — timp compus. Folosirea infinitivului este foarte deosebită în cele două limbi (vezi capitolul: *Folosirea infinitivului*). Infinitivul poate dobîndi valoare de substantiv dacă este precedat de articolul hotărît: *il volere* — voinţa; *il leggere* — cititul; *il mangiare* — mîncatul; *il conoscere* — cunoaşterea.

§ 115 *Modul gerunziu* are de asemeni două timpuri: *presente* — prezent — (asemănător gerunziului din română) şi *passato* — perfect — timp compus, fără corespondent în română. Acesta din urmă apare numai în propoziţii subordonate, temporale sau cauzale, şi se traduce printr-unul din timpurile trecute ale indicativului precedat de o conjuncţie. Se traduce în română atît prin gerunziu (formele de *gerundio* şi *gerundio passato*) — dacă acest mod apare în română în propoziţii temporale sau cauzale — cît şi printr-un timp trecut al indicativului: **Essendo arrivato** *tardi, dovetti andare direttamente a casa* — Ajungînd (pentru că am ajuns) tîrziu, a trebuit să merg direct acasă; **Aspettando** *il tram, guardava il giornale* — Aşteptînd (pe cînd aştepta) tramvaiul, se uita în ziar.

§ 116 *Modul participiu* are două timpuri: *presente* — prezent — şi *passato* — perfect, ambele fiind simple. *Participiul prezent* — nu are corespondent în română; se foloseşte în construcţii participiale şi se traduce în română prin *cel care* + *indicativ prezent; Gli specialisti* **componenti** *la comissione* — Specialiştii care alcătuiesc comisia; *I* **rappresentanti** *le scuole* — Cei care reprezintă şcolile (Reprezentanţii şcolilor). *Participiul prezent* se poate traduce uneori printr-un *gerunziu: Una lettera* **contenente** *buone notizie.* — O scrisoare conţinînd (care conţine) ştiri bune *Participiul perfect* corespunde modului *participiu* din limba română: *cantato* — cîntat; *voluto* — vrut, voit; *sentito* — auzit, simţit.

§ 117 *Modul supin* lipseşte în limba italiană.

NOTĂ:

De reţinut următoarele noţiuni:

1. *Sintagmă verbală* sau *grup verbal* = grup de cuvinte care formează o unitate ce nu poate fi analizată în termenii caracteristici ai propoziţiei *subiect* + *predicat; sintagma verbală* poate fi alcătuită din: *verb auxiliar* + *verb de conjugat* formînd

timpurile compuse: **Ha gridato** — A strigat; **Siete partiti** — Aţi plecat; **Avrà parlato** — Va (o) fi vorbit.

2. *Diateză* = acea categorie gramaticală a verbului care exprimă raportul dintre subiect şi acţiunea verbului. Deosebim: a) *diateza activă* = formele verbale care se folosesc atunci cînd subiectul gramatical este agentul efectiv al conţinutului verbului, adică „face" acţiunea: *Maria* **chiama** *Angela* — Maria o cheamă pe Angela; *Renato* **parlerà** *domani* — Renato va vorbi mîine; *Sabina* **spolvera** — Sabina şterge praful; b) *diateza pasivă* = formele care se folosesc atunci cînd subiectul gramatical *nu* este agentul efectiv al conţinutului verbului ci numai „suferă" acţiunea: *Maria è* **chiamata** *da Angela* — Maria este chemată de Angela; *La mela è* **mangiata** *dalla bambina* — Mărul este mîncat de fetiţă; c) *diateza reflexivă* = reprezintă acele forme verbale care conţin un pronume neaccentuat (aton) la aceeaşi persoană cu subiectul (fie în poziţie enclitică, fie în poziţie proclitică); timpurile compuse de la diateza reflexivă folosesc în exclusivitate auxiliarul *essere: Io* **mi lavai** — Eu mă spălai; *Lei* **si lava** *la faccia* — Ea îşi spală faţa; *Renato e Franco* **si sono** *picchiati* — Renato şi Franco s-au bătut; *I ragazzi* **si sono tirati** *i sassi* — Băieţii şi-au aruncat pietre; *Qui* **si vende** *il pane* — Aici se vinde pîine.

3. *Verb tranzitiv* = este verbul a cărui acţiune se răsfrînge direct asupra unui obiect, adică poate fi construit cu ajutorul unui complement direct: *La bambina* **mangia** *la mela* — Fetiţa mănîncă mărul.

4. *Verb intranzitiv* = este verbul care nu poate fi construit cu ajutorul unui complement direct pentru că acţiunea acestuia nu se exercită în mod nemijlocit asupra unui obiect (adică nu admite în construcţia lui un complement direct): *La bambina* **viene** *in fretta* — Fetiţa vine în grabă; *I prezzi* **aumentarono** — Preţurile au crescut.

VERBELE AUXILIARE

§ 118 Noţiunea de *auxiliar* înseamnă ajutător; sînt auxiliare verbele *essere* — a fi şi *avere* — a avea atunci cînd acestea sînt unite cu participiul perfect al altor verbe spre a se forma timpurile compuse din conjugarea activă şi cea pasivă; (la conjugarea pasivă toate timpurile sînt compuse).

VERBUL AUXILIAR ESSERE — A FI

§ 119

INDICATIVO

PRESENTE	PASSATO PROSSIMO
io *sono* — eu sînt	io sono stato,-a — eu am fost
tu *sei* — tu eşti	tu sei stato,-a — tu ai fost
egli *è* — el este	egli è stato — el a fost
ella *è* — ea este	ella è stata — ea a fost
noi *siamo* — noi sîntem	noi siamo stati,-e — noi am fost

voi *siete* — voi sînteţi	voi siete stati,-e — voi aţi fost
essi *sono* — ei sînt	essi sono stati — ei au fost
esse *sono* — ele sînt	esse sono state — ele au fost
IMPERFETTO	TRAPASSATO PROSSIMO
io *ero* — eu eram	io ero stato,-a — eu fusesem
tu *eri* — tu erai	tu eri stato,-a — tu fuseseşi
egli(ella) *era* — el (ea) era	egli era stato — el fusese
noi *eravamo* — noi eram	ella era stata — ea fusese
voi *eravate* — voi eraţi	noi eravamo stati,-e — noi fuseserăm
essi (esse) *erano* — ei (ele) erau	voi eravate stati,-e — voi fuseserăţi
	essi erano stati — ei fuseseră
	esse erano state — ele fuseseră
PASSATO REMOTO	TRAPASSATO REMOTO
io *fui* — eu fui (fusei)	io fui stato,-a — eu fusesem
tu *fosti* — tu fuşi (fuseşi)	tu fosti stato,-a — tu fuseşi
egli (ella) *fu* — el (ea) fu (fuse)	egli fu stato — el fusese
noi *fummo* — noi furăm (fuserăm)	ella fu stata — ea fusese
voi *foste* — voi furăţi (fuserăţi)	noi fummo stati,-e — noi fuseserăm
essi (esse) *furono* — ei (ale) fură (fuseră)	voi foste stati,-e — voi fuseserăţi
	essi furono stati — ei fuseseră
	esse furono state — ele fuseseră
FUTURO	FUTURO ANTERIOARE
io *sarò* — eu voi fi (o să fiu)	io sarò stato,-a — eu voi fi fost
tu *sarai* — tu vei fi(o să fii)	tu sarai stato,-a — tu vei fi fost
egli (ella) *sarà* — el (ea) va fi (o să fie)	egli (ella) sarà stato,-a — el (ea) va fi fost
noi *saremo* — noi vom fi (o să fim)	noi saremo stati,-e — noi vom fi fost
voi *sarete* — voi veţi fi (o să fiţi)	voi sarete stati,-e — voi veţi fi fost
essi(esse) *saranno* — ei(ele) vor fi (o să fie)	essi (esse) saranno stati,-e — ei (ele) vor fi fost

CONGIUNTIVO

PRESENTE	PASSATO
(che)* io *sia* — (ca) eu să fiu	(che) io sia stato,-a — (ca) eu să fi fost

* În locul conjuncţiilor *che* sau *se* pot figura şi alte conjuncţii care cer construcţia cu modul conjunctiv.

(che) tu *sia* — (ca) tu să fii	(che) tu sia stato,-a — (ca) tu să fi fost
(che)egli (ella) *sia* — ca el (ea) să fie	(che) egli (ella) sia stato,-a — (ca) el (ea) să fi fost
(che) noi *siamo* — (ca) noi să fim	(che) noi siamo stati,-e — (ca) noi să fi fost
(che) voi *siate* — (ca) voi să fiţi	(che) voi siate stati,-e — (ca) voi să fi fost
(che) essi (esse) *siano* — (ca) ei (ele) să fie	(che) essi (esse) siano stati,-e — (ca) ei (ele) să fi fost
IMPERFETTO	TRAPASSATO
(se)* io *fossi* — (dacă) eu aş fi	(se) io fossi stato,-a — (dacă) eu aş fi fost
(se) tu *fossi* — (dacă) tu ai fi	(se) tu fossi stato,-a — (dacă) tu ai fi fost
(se) egli (ella) *fosse* — (dacă) el (ea) ar fi	(se) egli (ella) fosse stato,-a — (dacă) el(ea) ar fi fost
(se) noi *fossimo* — (dacă) noi am fi	(se) noi fossimo stati,-e — (dacă) noi am fi fost
(se) voi *foste* — (dacă) voi aţi fi	(se) voi foste stati,-e — (dacă) voi aţi fi fost
(se) essi (esse) *fossero* — (dacă) ei (ele) ar fi	(se) essi (esse) fossero stati,-e — (dacă) ei (ele) ar fi fost

CONDIZIONALE

PRESENTE	PASSATO
io *sarei* — eu aş fi	io sarei stato,-a — eu aş fi fost
tu *saresti* — tu ai fi	tu saresti stato,-a — tu ai fi fost
egli (ella) *sarebbe* — el (ea)ar fi	egli (ella) sarebbe stato,-a — el (ea) ar fi fost
noi *saremmo* — noi am fi	noi saremmo stati,-e — noi am fi fost
voi *sareste* — voi aţi fi	voi sareste stati,-e — voi aţi fi fost
essi (esse) *sarębbero* — ei(ele) ar fi	essi (esse) sarebbero stati,-e —ei (ele) ar fi fost

IMPERATIVO

sii (tu) — fii (tu)	*siate* (voi) — fiţi (voi)
sia (lui) — (să) fie (el)	*siano* (loro— (să) fie ei(ele)
siamo (noi) — (să) fim (noi)	

INFINITO { *Presente:* essere — a fi
Passato; essere stato,-a,-i,-e — a fi fost

PARTICIPIO { *Presente:* ente (folosit doar ca substantiv)
Passato: stato,-a,-i,-e — fost

GERUNDIO { *Presente:* essendo — fiind
Passato: essendo stato — fiind

VERBUL AUXILIAR **AVERE** — A AVEA

§ 120

INDICATIVO

PRESENTE

io *ho* — eu am
tu *hai* — tu ai
egli (ella) *ha* — el (ea) are
noi *abbiamo* — noi avem
voi *avete* — voi aveţi
essi (esse) *hanno* — ei (ele) au

PASSATO PROSSIMO

io ho avuto — eu am avut
tu hai avuto — tu ai avut
egli (ella) ha avuto — el(ea) a avut
noi abbiamo avuto — noi am avut
voi avete avuto — voi aţi avut
essi (esse) hanno avuto — ei (ele) au avut

IMPERFETTO

io *avevo* — eu aveam
tu *avevi* — tu aveai
egli (ella) *aveva* — el (ea) avea
noi *avevamo* — noi aveam
voi *avevate* — voi aveaţi
essi (esse) *avevano* — ei (ele) aveau

TRAPASSATO PROSSIMO

io avevo avuto — eu avusesem
tu avevi avuto — tu avuseseşi
egli (ella) aveva avuto — el (ea) avusese
noi avevamo avuto — noi avuseserăm
voi avevate avuto — voi avuseserăţi
essi (esse) avevano avuto — ei (ele) avuseseră

PASSATO REMOTO

io *ebbi* — eu avui (avusei)
tu *avesti* — tu avuşi (avuseşi)
egli (ella) *ebbe* — el (ea) avu (avuse)
noi *avemmo* — noi avurăm (avuserăm)

TRAPASSATO REMOTO

io ebbi avuto — eu avusesem
tu avesti avuto — tu avuseşi
egli (ella) ebbe avuto — el (ea) avusese
noi avemmo avuto — noi avuseserăm

voi *aveste* — voi avurăţi (avuserăţi)
essi (esse) *ẹbbero* — ei (ele) avură (avuseră)

voi aveste avuto — voi avuseserăţi
essi (esse) ebbero avuto — ei (ele) avuseseră

FUTURO

io *avrò* — eu voi avea (o să am)
tu *avrai* — tu vei avea (o să ai)
egli (ella) *avrà* — el (ea) va avea (o să aibă)
noi *avremo* — noi vom avea (o să avem)
voi *avrete* — voi veţi avea (o să aveţi)
essi (esse) *avranno* — ei (ele) vor avea (o să aibă)

FUTURO ANTERIORE

io avrò avuto — eu voi fi avut
tu avrai avuto — tu vei fi avut
egli (ella) avrà avuto — el (ea) va fi avut
noi avremo avuto — noi vom fi avut
voi avrete avuto — voi veţi fi avut
essi (esse) avranno avuto — ei (ele) vor fi avut

CONGIUNTIVO

PRESENTE

(che) io *ạbbia* — (ca) eu să am
(che) tu *ạbbia* — (ca) tu să ai
(che) egli (ella) *ạbbia* — (ca) el (ea) să aibă
(che) noi *abbiamo* — (ca) noi să avem
(che) voi *abbiate* — (ca) voi să aveţi
(che) essi (esse) *ạbbiano* — (ca) ei (ele) să aibă

PASSATO

(che) io ạbbia avuto — (ca) eu să fi avut
(che) tu abbia avuto — (ca) tu să fi avut
(che) egli (ella) ạbbia avuto — (ca) el (ea) să fi avut
(che) noi abbiamo avuto — (ca) noi să fi avut
(che) voi abbiate avuto — (ca) voi să fi avut
(che) essi (esse) ạbbiano avuto — (ca) ei (ele) să fi avut

IMPERFETTO

(se) io *avessi* — (dacă) eu aş avea
(se) tu *avessi* — (dacă) tu ai avea
(se) egli (ella) *avesse* — (dacă) el (ea) ar avea
(se) noi *avẹssimo* — (dacă) noi am avea
(se) voi *aveste* — (dacă) voi aţi avea
(se) essi (esse) *avẹssero* — (dacă) ei (ele) ar avea

TRAPASSATO

(se) io avessi avuto — (dacă) eu aş fi avut
(se) tu avessi avuto — (dacă) tu ai fi avut
(se) egli (ella) avesse avuto — (dacă) el (ea) ar fi avut
(se) noi avẹssimo avuto — (dacă) noi am fi avut
(se) voi aveste avuto — (dacă) voi aţi fi avut
(se) essi (esse) avẹssero avuto — (dacă) ei (ele) ar fi avut

CONDIZIONALE

PRESENTE	PASSATO
io *avrei* — eu aş avea	io avrei avuto — eu aş fi avut
tu *avresti* — tu ai avea	tu avresti avuto — tu ai fi avut
egli (ella) *avrebbe* — el (ea) ar avea	egli(ella) avrebbe avuto — el (ea) ar fi avut
noi *avremmo* — noi am avea	noi avremmo avuto — noi am fi avut
voi *avreste* — voi aţi avea	voi avreste avuto — voi aţi fi avut
essi (esse) *avrębbero* — ei (ele) ar avea	essi (esse) avrebbero avuto — ei (ele) ar fi avut

IMPERATIVO

abbi (tu) — ai (tu)
abbia (lui) — aibă (el)
abbiamo (noi) — avem (noi)
abbiate (voi) — aveţi (voi)
ąbbiano (loro) — aibă (ei)

INFINITO { *Presente*: avere — a avea
Passato: avere avuto — a fi avut

PARTICIPIO { *Presente*: avente — care are
Passato: avuto — avut

GERUNDIO { *Presente*: avendo — avînd
Passato: avendo avuto — avînd

Folosirea auxiliarelor

§ 121 A. Se conjugă cu *avere*: a) verbele *tranzitive*: *Avete parlato poco* — Aţi vorbit puţin; b) unele verbe intranzitive care arată acţiunea în desfăşurare: *gridare* — a striga; *piangere* — a plînge; *dormire* — a dormi; *camminare* — a merge: **Hai pianto** *tanto, perché?* Ai plîns mult, de ce?

B. Se conjugă cu *essere*: verbele *intranzitive* care arată o acţiune terminată: *nąscere* — a se naşte; *morire* — a muri; *arrivare* — a sosi; *uscire* — a ieşi, *venire* — a veni; *Dante* **era nato** *nel* 1265 — Dante se născuse în 1265; *I turisti* **sono arrivati** *tardi* — Turiştii au sosit tîrziu.

C. Se conjugă cu *essere*: a) toate verbele *reflexive*: *Mi* **sono lavata** — M-am spălat; b) verbele precedate de *si impersonal*: **Si è mangiato** *molto* — S-a mîncat mult; **Si è camminato** *male* — S-a mers rău; c) verbele *passive*: *La bambina* **è stata** *ferita* — Fetiţa a fost rănită; d) verbele

intranzitive care arată o acțiune împlinită sau în perspectiva încheierii ei: *arrivare* (a sosi), *andare* (a merge), *venire* (a veni), *partire* (a pleca), *entrare* (a intra), *uscire* (a ieși), *salire* (a urca), *tornare* (a se întoarce) *scappare* (a fugi), *nascere*: **Sono partiti** *in fretta* — Au plecat în grabă; **Saranno tornati** *insieme* — S-or fi întors împreună.

D. Cu auxiliarele *essere* sau *avere*, în funcție de anumite condiții, formează timpurile compuse și verbele *intranzitive*. Pentru aceste verbe intranzitive nu există stabilită o regulă în privința folosirii auxiliarului; de aceea se recomandă consultarea dicționarului. Anumite criterii de selectare a auxiliarului se impun totuși: a) O serie de verbe ca: *ardere* (a arde), *crescere* (a crește), *diminuire* (a micșora), *guarire* (a se însănătoși), *vivere* (a trăi) pot fi atît tranzitive (și în acest caz auxiliarul cerut, în formarea timpurilor compuse, este *avere*): *Il solleone* **ha arso** *la campagna* — Arșița a ars țarina; *La mamma* **ha guarito** *il cane* — Mama a vindecat cîinele; *Ha vissuto una vita serena* — A trăit (a dus) o viață senină, cît și intranzitive (cu auxiliarul *essere*): *La legna* **è arsa** *nella stufa* — Lemnele au ars în sobă; *La temperatura* **è diminuita** — Temperatura a scăzut; **E' guarito** *dal vizio del fumo* — S-a vindecat de viciul fumatului; **E' vissuto** *poco* — A trăit puțin. b) Alte perechi de verbe care pot fi atît tranzitive cît și intranzitive sînt: *ammalare* (a îmbolnăvi), *addormentare* (a adormi), *svegliare* (a trezi), *annoiare* (a plictisi); acestea, cînd sînt intranzitive, în afară de faptul că folosesc auxiliarul *essere*, se mai disting și prin formele reflexive *mi*, *ti*, *si*, *ci*, *vi*, *si*, constituind așa-zisele verbe reflexive aparente: *Il dolore lo* **ha ammalato** — Durerea l-a îmbolnăvit; **si sono ammalati** *d'influenza* — S-au îmbolnăvit de gripă; *Quella conferenza* **ha addormentato** *l'uditorio* — Acea conferință a adormit auditoriul; *Il bambino si* **è addormentato** *di colpo* — Copilul a adormit dintr-odată; *I rumori* **ci hanno svegliato** — Zgomotele ne-au trezit; **Mi sono svegliato** *di soprassalto* — M-am trezit brusc. c) Anumite verbe ca *finire*, *continuare*, *cominciare*, verbe ce arată momentul acțiunii, folosesc auxiliarul *essere* cînd sînt intranzitive: **E' finito** *di nevicare* — A încetat să ningă; **E' continuato** *a piovere* — A continuat să plouă; *La lezione* **è cominciata** *puntuale* — Lecția a început la timp, și auxiliarul *avere* cînd verbul este tranzitiv, urmat de un complement sau o propoziție completivă: **Ho finito** *di fare il disegno* — Am terminat de făcut desenul; **Hanno finito** *il disegno* — Au terminat desenul; *Tutti* **hanno continuato** *gli studi* — Toți au continuat studiile; **Ha cominciato** *a lavare i panni* — A început să spele rufele; **Ho finito** *la lettura del libro* — Am terminat lectura cărții.

E. Verbele *de mișcare* cer auxiliarul după cum urmează:

a) *andare*, *arrivare*, *partire*, *uscire*, *venire*, *entrare*, *tornare*, *scappare*, indicînd o acțiune împlinită, sau privită din perspectiva încheierii ei, se conjugă cu auxiliarul *essere* **Siamo andati** *al cinema* — Am fost la cinema; **Sei arrivato** *con l'accelerato?* — Ai sosit cu personalul?; *Perché*

siete partiti? — De ce aţi plecat?; **Siamo** *già* **usciti** — Am ieşit deja; *Ha detto che* **sarebbero venuti** *sabato* — A spus că vor veni sîmbătă; **Sei entrata** *di corsa* — Ai intrat în goană; *Non* **sono tornati** *ancora* — Nu s-au întors încă; *Perché* **siete scappati**? — De ce aţi fugit?

b) *camminare*, *girare*, *passeggiare*, *viaggiare*, *ballare*, *errare* sînt verbe care indică o acţiune în sine, fără a implica terminarea ei; de acea se conjugă cu auxiliarul *avere*: **Aveva camminato** *per delle ore* — Mersese ore întregi; **Abbiamo girato** *tutta la Romania* — Am străbătut întreaga Românie; **Ho passeggiato** *un po' lungo il mare* — M-am plimbat puţin pe ţărmul mării; *Non* **aveva viaggiato** *molto in vita sua* — Nu călătorise mult în viaţa sa; **Avęvano ballato** *assai* — Dansaseră destul; **Ho errato** *per la città* — Am colindat (m-am plimbat) prin oraş; **Ho errato** *e mi pento* — Am greşit şi mă căiesc.

c) Verbele *volare*, *correre*, *saltare* (care sînt tot verbe de mişcare) dacă implică acţiunea în sine, se conjugă cu *avere;* dacă acţiunea se face prin prisma încheierii ei, auxiliarul cerut este *essere;* reţinem că verbul este intranzitiv în ambele situaţii: *Non* **ho** *mai* **volato** — N-am zburat niciodată; *La rondine* **è volata** *sul muro* — Rîndunica a zburat pe zid; *Andrei* **ha corso** *oggi nella squadra nazionale* — Andrei a alergat azi în echipa naţională; **Siete corsi** *a vedere l'incidente?* — Aţi alergat ca să vedeţi accidentul?; *Maria* **aveva saltato** *tutta la sera* — Maria sărise toată seara; **E' saltato** *giù dal letto* — A sărit jos din pat.

F. O serie de verbe intranzitive ce arată o acţiune de durată: *dormire* (a dormi), *piangere* (a plînge), *parlare* (a vorbi), *respirare* (a respira), *partecipare* (a participa), *assistere*, (a asista), *miagolare* (a mieuna), *pranzare* (a prînzi) etc. se conjugă cu auxiliarul *avere: Non* **hai dormito** *stanotte?* — Nu ai dormit azi-noapte?; *Alla commemorazione* **hanno partecipato** *molti* — La comemorare au participat mulţi etc.

G. Verbele care indică anumite fenomene atmosferice se conjugă atît cu *avere* cît şi cu *essere* fără ca înţelesul să sufere vreo modificare: *Ha nevicato* dar şi *E' nevicato* — A nins; *Ha piovuto* → *E' piovuto* — A plouat; *Ha tuonato* → *E' tuonato* — A tunat; Expresiile **Ha fatto** *caldo oggi* — A fost cald azi, **Ha fatto** *freddo* — A fost frig etc. se conjugă cu *avere.*

H. Verbele *essere* şi *avere* au atît valoare de auxiliare cît şi valoare proprie. Verbul *avere*, cînd nu este auxiliar are sensul de *a poseda: Ti do tutto quello che* **ho** — Îţi dau tot ce am (posed); *Carla* **ha** *sei anni* — Carla are şase ani; *La stanza* **ha** 16 *metri quadrati* — Camera are 16 metri pătraţi. Verbul *essere* precedat de particula *ci* sau *vi* are sensul de *a exista: In quella casa* **ci sono** *molti quadri valorosi.* — În casa aceea sînt (există) multe tablouri de valoare.

NOTĂ:

Verbele care se conjugă — la timpurile compuse — cu auxiliarul *essere* se acordă în gen şi număr cu subiectul; *Gianna* **è arrivata** *oggi* — Ioana a sosit azi; *Gianni è arrivato ieri* — Ion a sosit ieri.

CONJUGAREA LA DIATEZA ACTIVĂ

§ 122 În funcţie de desinenţa infinitivului prezent verbele se grupează în trei conjugări:

Conjugarea I cuprinde verbe terminate în *-are: cant***are** — a cînta, *studi***are** — a învăţa, *mangi***are** — a mînca.

Conjugarea a II-a cuprinde verbe terminate în *-ere: ved***ere** — a vedea, *rispond***ere** — a răspunde, *legg***ere** — a citi.

Conjugarea a III-a cuprinde verbe terminate în *-ire: colp***ire** — a lovi, *fin***ire** — a termina, *apr***ire** — a deschide.

Cele trei conjugări se mai pot grupa în funcţie de diateză: *activă, reflexivă, pasivă.* În italiană, auxiliarul cu ajutorul căruia se formează timpurile compuse este selectat de verb. În decursul conjugării, la timpurile compuse, apare un singur auxiliar.

NOTĂ

În modelele de conjugări prezentate mai jos nu mai sînt menţionate formele de feminin.

Conjugarea I

La prima coniugazione

§ 123 **AMARE** — A IUBI

INDICATIVO

PRESENTE	PASSATO PROSSIMO
io am*o* — eu iubesc	io ho amato — eu am iubit
tu am*i* — tu iubeşti	tu hai amato — tu ai iubit
egli am*a* — el iubeşte	egli ha amato — el a iubit
noi am*iamo* — noi iubim	noi abbiamo amato — noi am iubit
voi am*ate* — voi iubiţi	voi avete amato — voi aţi iubit
essi am*ano* — ei iubesc	essi hanno amato — ei au iubit
IMPERFETTO	TRAPASSTO PROSSIMO
io am*avo* — eu iubeam	io avevo amato — eu iubisem
tu am*avi* — tu iubeai	tu avevi amato — tu iubişeşi
egli am*ava* — el iubea	egli aveva amato — el iubise
noi am*avamo* — noi iubeam	noi avevamo amato — noi iubiserăm
voi am*avate* — voi iubeaţi	voi avevate amato — voi iubiserăţi
essi am*ạvano* — ei iubeau	essi avẹvano amato — ei iubiseră

PASSATO REMOTO	TRAPASSATO REMOTO
io am*ai* — eu iubii	io ebbi amato — eu iubisem
tu am*asti* — tu iubişi	tu avesti amato — tu iubişeşi
egli am*ò* — el iubi	egli ebbe amato — el iubise
noi am*ammo* — noi iubirăm	noi avemmo amato — noi iubiserăm
voi am*aste* — voi iubirăţi	voi aveste amato — voi iubiserăţi
essi am*ạrono* — ei iubiră	essi ẹbbero amato — ei iubiseră
FUTURO	FUTURO ANTERIORE
io am*erò* — eu voi iubi (o să iubesc)	io avrò amato — eu voi fi iubit
tu am*erai* — tu vei iubi (o să iubeşti)	tu avrai amato — tu vei fi iubit
egli am*erà* — el va iubi (o să iubească)	egli avrà amato — el va fi iubit
noi am*eremo* — noi vom iubi (o să iubim)	noi avremo amato — noi vom fi iubit
voi am*erete* — voi veţi iubi (o să iubiţi)	voi avrete amato — voi veţi fi iubit
essi am*eranno* — ei vor iubi (o să iubească)	essi avranno amato — ei vor fi iubit

CONGIUNTIVO

PRESENTE	PASSATO
(che) io am*i* — (ca) eu să iubesc	(che) io abbia amato — (ca) eu să fi iubit
(che) tu am*i* — (ca) tu să iubeşti	(che) tu abbia amato — (ca) tu să fi iubit
(che) egli am*i* — (ca) el să iubească	(che) egli abbia amato — (ca) el să fi iubit
(che) noi am*iamo* — (ca) noi să iubim	(che) noi abbiamo amato — (ca) noi să fi iubit
(che) voi am*iate* — (ca) voi să iubiţi	(che) voi abbiate amato — (ca) voi să fi iubit
(che) essi ạm*ino* — (ca) ei să iubească	(che) essi abbiano amato — (ca) ei să fi iubit
IMPERFETTO	TRAPASSATO
(se) io am*assi* — (dacă) eu aş iubi	(se) io avessi amato — (dacă) eu aş fi iubit
(se) tu am*assi* — (dacă) tu ai iubi	(se) tu avessi amato — (dacă) tu ai fi iubit
(se) egli am*asse* — (dacă) el ar iubi	(se) egli avesse amato — (dacă) el ar fi iubit

(se) noi am*assimo* — (dacă) noi am iubi	(se) noi av*essimo* amato — (dacă) noi am fi iubit
(se) voi am*aste* — (dacă) voi aţi iubi	(se) voi aveste amato — (dacă) voi aţi fi iubit
(se) essi am*assero* — (dacă) ei ar iubi	(se) essi av*essero* amato — (dacă) ei ar fi iubit

CONDIZIONALE

PRESENTE	PASSATO
io am*erei* — eu aş iubi	io avrei amato — eu aş fi iubit
tu am*eresti* — tu ai iubi	tu avresti amato — tu ai fi iubit
egli am*erebbe* — el ar iubi	egli avrebbe amato — el ar fi iubit
noi am*eremmo* — noi am iubi	noi avremmo amato — noi am fi iubit
voi am*ereste* — voi aţi iubi	voi avreste amato — voi aţi fi iubit
essi am*erębbero* — ei ar iubi	essi avrębbero amato — ei ar fi iubit

IMPERATIVO

ama (tu) — iubeşte (tu)
ami (lui) — iubească (el)
amiamo (noi) — iubim (noi)
amate (voi) — iubiţi (voi)
ąmino (loro) — iubească (ei)

INFINITO

PRESENTE	PASSATO
am*are* — a iubi	avere amato — a fi iubit

GERUNDIO

PRESENTE	PASSATO
am*ando* — iubind	avendo amato — iubind (pentru că a iubit)

PARTICIPIO

PRESENTE	PASSATO
am*ante* — care iubeşte, iubitor	*amato* — iubit
am*anti* — care iubesc, iubitori	*amata* — iubită
	amati — iubiţi
	amate — iubite

Observații:

§ 124 A. Verbele care au la infinitiv terminația *-care*, *-gare* primesc un *-h-* înaintea vocalelor *i*, *e*:

cercare — a căuta: (io cerco), tu cer*chi*, noi cer*chiamo*, io cer*cherò*, tu cer*cherai*, tu cer*cheresti* etc.

asciugare — a usca, a șterge: (io asciugo), tu asciu*ghi*, noi asciu*ghiamo*, io asciu*gherò*, tu asciu*gherai*, io asciu*gherei*, tu asciu*gheresti* etc.

B. Cînd rădăcina verbului se termină în *-ci*, *-sci*, *-gi*, atunci *-i-* din rădăcină cade înaintea desinenței *-e* sau *-i*:

cominciare a începe: (io comincio), tu comin*ci*, noi comin*ciamo*, tu comin*cerai*, egli comin*cerebbe*.

lasciare — a lăsa: (io lascio), tu la*sci*, noi la*sciamo*, tu la*scerai*, egli la*scerebbe*.

mangiare — a mînca: (io mangio), tu man*gi*, noi man*giamo*, tu man*gerai*, egli man*gerebbe*.

C. Cînd rădăcina verbală se termină în *-gli* sau *-i* neacentuat, *-i-* din rădăcină dispare în fața desinențelor care încep cu *i*:

consigliare — a sfătui: (io consiglio), tu consi*gli*, noi consi*gli*amo, (che) io consi*gli*, io consi*glie*rei, tu consi*glie*resti.

studiare — a învăța, a studia: (io studio), tu stu*di*, noi stu*di*amo, che tu stu*di*, io stu*dierò*, egli stu*dierebbe*.

sonnecchiare — a moțăi: (io sonnecchio), tu sonnec*chi*, noi sonnec*chiamo*, che egli sonnec*chi*, io sonnec*cherei*, tu sonnec*cherai*.

D. Cînd rădăcina verbală se termină în *-i* accentuat, acesta se menține înaintea desinenței *-i* de la persoana a II-a singular (indicativ prezent) și la formele de singular (conjunctiv prezent) și pers. a III-a plural (a conjunctivului prezent):

inviare — a trimite: (io invio), tu inv*ii*, che io inv*ii*, che essi inv*iino*, dar: che noi *inviamo*, che voi *inviate*.

E. Cînd rădăcina verbală se termină în *-gn*, conjugarea se efectuează în mod normal:

sognare — a visa: io sogn*o*, tu sogn*i*, egli sogn*a*, noi sogni*amo*, voi sogn*ate*, essi sogn*ano*; che io sogn*i*, che noi sogn*iamo*.

Conjugarea a II-a

§125 Le seconda coniugazione

INDICATIVO

PRESENTE

TEMERE — A SE TEME	**LEGGERE** — A CITI
io tem*o* — eu mă tem	legg*o* — citesc
tu tem*i* — tu te temi	legg*i* — citești

egli teme — el se teme	legge — citește
noi tem*iamo* — noi ne temem	legg*iamo* — citim
voi tem*ete* — voi vă temeți	legg*ete* — citiți
essi tẹm*ono* — ei se tem	lẹgg*ono* — citesc

PASSATO PROSSIMO

io ho temuto — eu m-am temut	ho letto — am citit
tu hai temuto — tu te-ai temut	hai letto — ai citit
egli ha temuto — el s-a temut	ha letto — a citit
noi abbiamo temuto — noi ne-am temut	abbiamo letto — am citit
voi avete temuto — voi v-ați temut	avete letto — ați citit
essi hanno temuto — ei s-au temut	hanno letto — au citit

IMPERFETTO

io tem*evo* — eu mă temeam	legg*evo* — citeam
tu tem*evi* — tu te temeai	legg*evi* — citeai
egli tem*eva* — el se temea	legg*eva* — citea
noi tem*evamo* — noi ne temeam	legg*evamo* citeam
voi tem*evate* — voi vă temeați	legg*evate* — citeați
essi tẹm*evano* — ei se temeau	legg*ẹvano* — citeau

TRAPASSATO PROSSIMO

io avevo temuto — eu mă temusem	avevo letto — citisem
tu avevi temuto — tu te temuseși	avevi letto — citiseși
egli aveva temuto — el se temuse	aveva letto — citise
noi avevamo temuto — noi ne temuserăm	avevamo letto — citiserăm
voi avevate temuto — voi vă temuserăți	avevate letto — citiserăți
essi avẹvano temuto — ei se temuseră	avẹvano letto — citiseră

PASSATO REMOTO

io tem*ei (etti)* — eu mă temui	*lessi* — citii
tu tem*esti* — tu te temuși	*leggesti* — citiși
egli tẹm*è (ette)* — el se temu	*lesse* — citi
noi tem*emmo* — noi ne temurăm	*leggemmo* — citirăm
voi tem*este* — voi vă temurăți	*leggeste* — citirăți
essi tẹm*erono (ẹttero)* — ei se temură	*lẹssero* — citiră

TRAPASSATO REMOTO

io ebbi temuto — eu mă temusem	ebbi letto — citisem
tu avesti temuto — tu te temuseși	avesti letto — citiseși
egli ebbe temuto — el se temuse	ebbe letto — citise

noi avemmo temuto — noi ne temuserăm	avemmo letto — citiserăm
voi aveste temuto — voi vă temuserăţi	aveste letto — citiserăţi
essi ębbero temuto — ei se temuseră	ębbero letto — citiseră

FUTURO

io tem*erò* — eu mă voi teme (o să mă tem)	legg*erò* — voi citi (o să citesc)
tu tem*erai* — tu te vei teme (o să te temi)	legg*erai* — vei citi (o să citeşti)
egli tem*erà* — el se va teme (o să se teamă)	legg*erà* — va citi (o să citească)
noi tem*eremo* — noi ne vom teme (o să ne temem)	legg*eremo* — vom citi (o să citim)
voi tem*erete* — voi vă veţi teme (o să vă temeţi)	legg*erete* — veţi citi (o să citiţi)
essi tem*eranno* — ei se vor teme (o să se teamă)	legg*eranno* — vor citi (o să citească)

FUTURO ANTERIORE

io avrò temuto — eu mă voi fi temut	avrò letto — voi fi citit
tu avrai temuto — tu te vei fi temut	avrai letto — vei fi citit
egli avrà temuto — el se va fi temut	avrà letto — va fi citit
noi avremo temuto — noi ne vom fi temut	avremo letto — vom fi citit
voi avrete temuto — voi vă veţi fi temut	avrete letto — veţi fi citit
essi avranno temuto — ei se vor fi temut	avranno letto — vor fi citit

CONGIUNTIVO

Presente

(che) io tem*a* — (ca) eu să mă tem	legg*a* — (ca) eu să citesc
(che) tu tem*a* — (ca) tu să te temi	legg*a* — să citeşti
(che) egli tem*a* — (ca) el să se teamă	legg*a* — să citească
(che) noi tem*iamo* — (ca) noi să ne temem	legg*iamo* — să citim
(che) voi tem*iate* — (ca) voi să vă temeţi	legg*iate* — să citiţi
(che) essi tem*ano* — (ca) ei să se teamă	legg*ano* — să citească

IMPERFETTO

(se) io tem*essi* — (dacă) m-aş teme	legg*essi* — (dacă) eu aş citi
(se) tu tem*essi* — (dacă) tu te-ai teme	legg*essi* — (dacă) tu ai citi
(se) egli tem*esse* — (dacă) el s-ar teme	legg*esse* — (dacă) el ar citi
(se) noi tem*essimo* — (dacă) noi ne-am teme	legg*essimo* — (dacă) noi am citi
(se) voi tem*este* — (dacă) voi v-aţi teme	legg*este* — (dacă) voi aţi citi
(se) essi tem*essero* — (dacă) ei s-ar teme	legg*essero* — (dacă) ei ar citi

PASSATO

(che) io abbia temuto — (ca) eu să mă fi temut	abbia letto — (ca) eu să fi citit
(che) tu abbia temuto — (ca) tu să te fi temut	abbia letto — (ca) tu să fi citit
(che) egli abbia temuto — (ca) el (să se fi temut	abbia letto — (ca) el să fi citit
(che) noi abbiamo temuto — (ca) noi să ne fi temut	abbiamo letto — (ca) noi să fi citit
(che) voi abbiate temuto — (ca) voi să vă fi temut	abbiate letto — (ca) voi să fi citit
(che) essi abbiano temuto — (ca) ei să se fi temut	abbiano letto — (ca) ei să fi citit

TRAPASSATO

(se) io avessi temuto — (dacă) eu m-aş fi temut	avessi letto — (dacă) aş fi citit
(se) tu avessi temuto — (dacă) tu te-ai fi temut	avessi letto — (dacă) ai fi citit
(se) egli avesse temuto — (dacă) el s-ar fi temut	avesse letto — (dacă) ar fi citit
(se) noi avessimo temuto — (dacă) noi ne-am fi temut	avessimo letto — (dacă) am fi citit
(se) voi aveste temuto — (dacă) voi v-aţi fi temut	aveste letto — (dacă) aţi fi citit
(se) essi avessero temuto — (dacă) ei s-ar fi temut	avessero letto — (dacă) ar fi citit

CONDIZIONALE

PRESENTE

io tem*erei* — eu m-aş teme	legg*erei* — aş citi
tu tem*eresti* — tu te-ai teme	legg*eresti* — ai citi

egli tem*erebbe* — el s-ar teme	legg*erebbe* — ar citi
noi tem*eremmo* — noi ne-am teme	legg*eremmo* — am citi
voi tem*ereste* — voi v-aţi teme	legg*ereste* — aţi citi
essi tem*erębbero* — ei s-ar teme	legg*erębbero* — ar citi

PASSATO

io avrei temuto — eu m-aşi fi temut	avrei letto — aş fi citit
tu avresti temuto — tu te-ai fi temut	avresti letto — ai fi citit
egli avrebbe temuto — el s-ar fi temut	avrebbe letto — ar fi citit
noi avremmo temuto — noi ne-am fi temut	avremmo letto — am fi citit
voi avreste temuto — voi v-aţi fi temut	avreste letto — aţi fi citit
essi avrębbero temuto — ei s-ar fi temut	avrębbero letto — ar fi citit

IMPERATIVO

temi (tu) — teme-te	*leggi* (tu) — citeşte
tema (lui) — să se teamă	*legga* (lui) — să citească
temiamo (noi) — să ne temem	*leggiamo* (noi) — să citim
temete (voi) — temeţi-vă	*leggete* (voi) — citiţi
tęmano (loro) — să să teamă	*lęggano* (loro) — să citească

INFINITO

PRESENTE

temere — a se teme	*leggere* — a citi

PASSATO

aver temuto — a se fi temut	*aver letto* — a fi citit

GERUNDIO

PRESENTE

temendo — temîndu-se	*leggendo* — citind

PASSATO

avendo temuto — temîndu-se	*avendo letto* — citind

PARTICIPIO

PRESENTE

temente — care se teme, temător
tementi — care se tem, temători

leggente — care citește
leggenti — care citesc

PASSATO

temuto — temut
temuta — temută
temuti — temuți
temute — temute

letto — citit
letta — citită
letti — citiți
lette — citite

Observații:

§ 126 A. Aparțin acestei categorii verbele care la infinitivul prezent se termină în *-ere* având accentul pe penultima silabă *(temére)* sau pe antepenultima silabă *(ricévere)*.

a) Când rădăcina verbală se termină în *-c*, *-g*, *-sc* și este urmată de *-e*, *-i*, pronunția este ca și în română: *-ce*, *-ci*, *-ge-*, *-gi*: grupurile *-sci*, *-sce* se rostesc, așa cum am văzut, *și*, respectiv *șe*: *vincere* — a învinge, *spargere* — a împrăștia, a presăra, *pascere* — a paște, a hrăni.

b) În cazul verbelor *vincere*, *spargere*, *pascere*, dacă rădăcinile *c*, *sc*, *g* sînt urmate de vocalele *-a*, *-o*, atunci sunetul nu suferă nici o alterare: *vinco*, *pasco*, *spargo*; *vinca*, *sparga*, *pasca*; iată cum se conjugă respectivele verbe:

vincere — a învinge: io vinco, tu vinci, egli vince, noi vinciamo, voi vincete, essi vincono; che io vinca; che io vincessi; io vincerei, tu vinceresti etc.

pascere — a hrăni: io pasco, tu pasci, egli pasce, noi pasciamo, voi pascete, essi, pascono; che io pasca; che io pascessi; pascerebbero etc.

spargere — a presăra: io spargo, tu spargi, egli sparge, noi spargiamo, voi spargete, essi spargono; che io sparga; che io spargessi; spargerebbe etc

c) Formele regulate ale participiului perfect *-uto* primesc un *-i-* între rădăcină și desinență ca la verbele: *piacere* → *piaciuto* — plăcut; *giacere* → *giaciuto* — zăcut; *tacere* → *taciuto* — tăcut; *mescere* → *mesciuto* — turnat (în pahar); *nuocere* → *nociuto* — dăunat; *pascere* → *pasciuto* — păscut.

B. Anumite verbe conțin în rădăcină un *diftong mobil* ce apare în decursul conjugării în silabă deschisă (silabă ce se termină în vocală) accentuată: este vorba de *uo* și *ie*. Atunci când accentul cade pe desinență sau dacă silaba respectivă este închisă, cei doi diftongi se reduc la simpla vocală *o* sau *e*, de exemplu:

muovere — a mișca; io muovo, tu muovi, egli muove, noi moviamo (accent mutat), voi movete (accent mutat), essi muovono; che io muova etc.

sedere — a ședea: io *siedo*, tu *siedi*, egli *siede*, noi sediamo (accent mutat), voi sedete (accent mutat), essi *siedono*; che egli *sieda* etc.

tenere — a ține: io tengo (silabă închisă), tu *tieni*, egli *tiene*, noi teniamo (accent mutat), voi tenete (accent mutat) essi țengono (silabă închisă); che egli tenga (silabă închisă).

Aceste verbe cu diftong mobil se află în lista verbelor neregulate (a se vedea și verbele *cuocere*, *dolere*, *nuocere*, *potere*, *solere*, *volere*, la § 131).

C. Sînt regulate verbele care își păstrează aceeași rădăcină la toate formele conjugării. Sînt considerate de gramaticile italiene, verbe *slabe (deboli)* acelea care au la perfectul simplu *(passato remoto)* și la *participiul perfect* accentul pe desinență *(temei, credei)*. Verbele *tari (forti)* sînt acelea care au accentul pe rădăcină: *scrissi*, *apparsi lessi: scritto*, *apparso*, *letto*. Aproape toate verbele slabe prezintă deci o conjugare regulată: verbele tari prezintă neregularități de forme pe parcursul conjugării a II-a și a III-a; tot neregulate sînt verbele care își schimbă rădăcina în decursul conjugării: *leggere: lessi — letto; andare: vado — andato; vincere: vinsi-vinto; venire: venni — venuto*. Verbele tari se află de asemeni înregistrate în lista verbelor neregulate (vezi lista verbelor neregulate).

NOTĂ:

Deși gramaticile italiene, pînă și cele mai moderne, consideră această categorie ca fiind verbe neregulate, se poate constata că desinențele sînt regulate:

difendere	*correre*	*scegliere*	*esprimere*	*dire*
difesi	corsi	scelsi	espressi	dissi
difese	corse	scelse	espresse	disse
difesero	corsero	scelsero	espressero	dissero
cadere	*conoscere*	*rompere*	*tacere*	*sparire*
caddi	conobbi	ruppi	tacqui	sparvi
cadde	conobbe	ruppe	tacque	sparve
caddero	conobbero	ruppero	tacquero	sparvero

În alternanță cu desinențele celorlalte persoane:

difendesti	corresti	scegliesti	esprimesti	dicesti
defendemmo	corremmo	scegliemmo	esprimemmo	dicemmo
difendeste	correste	sceglieste	esprimeste	diceste
cadesti	conoscesti	rompesti	tacesti	sparisti
cademmo	conoscemmo	rompemmo	tacemmo	sparimmo
cadeste	conosceste	rompeste	taceste	spariste

D. Verbele slabe (regulate) ale conjugării a II-a pot înlocui la formele de *passato remoto* desinențele *-ei*, *-è*, *-erono* cu *-etti*, *-ette*, *-ettero* care se folosesc mai mult în limba modernă. Toate verbele conjugării a doua care formează perfectul simplu în mod normal, pot avea cele două forme, iar formele în *-etti*, *-ette*, *-ettero* se evită atunci cînd tema verbală se termină în *-t: riflet-tei* (de preferat lui *riflettetti*), *potei* (în loc

de *potetti*). Verbele *dire*, *fare*, *porre*, *trarre* sînt verbe neregulate de conjugarea a doua, proveniența lor din latină indicînd contragerea din rădăcină: *dicere*, *facere*, *ponere*, *traggere*.

Conjugarea a III-a

§ 127 La terza coniugazione

INDICATIVO

PRESENTE

SERVIRE — a servi	**FINIRE** — a termina (*incoativ*)
io serv*o* — eu servesc	fin*isco* — termin
tu serv*i* — tu servești	fin*isci* — termini
egli serv*e* — el servește	fin*isce* — termină
noi serv*iamo* — noi servim	fin*iamo* — terminăm
voi serv*ite* — voi serviți	fin*ite* — terminați
essi serv*ono* — ei servesc	fin*iscono* — termină

PASSATO PROSSIMO

io ho servito — eu am servit	ho finito — am terminat
tu hai servito — tu ai servit	hai finito — ai terminat
egli ha servito — el a servit	ha finito — a terminat
noi abbiamo servito — noi am servit	abbiamo finito — am terminat
voi avete servito — voi ați servit	avete finito — ați terminat
essi hanno servito — ei au servit	hanno finito — au terminat

IMPERFETTO

io serv*ivo* — eu serveam	fin*ivo* — terminam
tu serv*ivi* — tu serveai	fin*ivi* — terminați
egli serv*iva* — el servea	fin*iva* — terminau
noi serv*ivamo* — noi serveam	fin*ivamo* — terminam
voi serv*ivate* — voi serveați	fin*ivate* — terminați
essi serv*ivano* — ei serveau	fin*ivano* — terminau

TRAPASSATO PROSSIMO

io avevo servito — au servisem	avevo finito — terminasem
tu avevi servito — tu serviseși	avevi finito — terminaseși
egli aveva servito — el servise	aveva finito — terminase
noi avevamo servito — noi serviserăm	avevamo finito — terminaserăm

voi avevate servito — voi serviserăţi	avevate finito — terminaserăţi
essi avevano servito — ei serviseră	avevano finito — terminaseră

PASSATO REMOTO

io serv*ii* — eu servii	fin*ii* — terminai
tu serv*isti* — tu servişi	fin*isti* — terminaşi
egli servì — el servi	finì — termină
noi serv*immo* — noi servirăm	fin*immo* — terminarăm
voi serv*iste* — voi servirăţi	fin*iste* — terminarăţi
essi serv*irono* — ei serviră	fin*irono* — terminară

TRAPASSATO REMOTO

io ebbi servito — eu servisem	ebbi finito — terminasem
tu avesti servito — tu serviseşi	avesti finito — terminaseşi
egli ebbe servito — el servise	ebbe finito — terminase
noi avemmo servito — noi serviserăm	avemmo finito — terminaserăm
voi aveste servito — voi serviserăţi	aveste finito — terminaserăţi
essi ebbero servito — ei serviseră	ebbero finito — terminaseră

FUTURO

io serv*irò* — eu voi servi (o să servesc)	fin*irò* — voi termina (o să termin)
tu serv*irai* — tu vei servi (o să serveşti)	fin*irai* — vei termina (o să termini)
egli serv*irà* — el va servi (o să servească)	fin*irà* — va termina (o să termine)
noi serv*iremo* — noi vom servi (o să servim)	fin*iremo* — vom termina (o să terminăm)
voi serv*irete* — voi veţi servi (o să serviţi)	fin*irete* — veţi termina (o să terminaţi)
essi serv*iranno* — ei vor servi (o să servească)	fin*iranno* — vor termina (o să termine)

FUTURO ANTERIORE

io avrò servito — eu voi fi servit	avrò finito — voi fi terminat
tu avrai servito — tu ve fi servit	avrai finito — vei fi terminat
egli avrà servito — el va fi servit	avrà finito — va fi terminat

noi avremo servito — noi vom fi servit	avremo finito — vom fi terminat
voi avrete servito — voi veţi fi servit	avrete finito — veţi fi terminat
essi avranno servito — ei vor fi servit	avranno finito — vor fi terminat

CONGIUNTIVO

PRESENTE

(che) io serv*a* — (ca) eu să servesc	fin*isca* — (ca) să termin
(che) tu serv*a* — (ca) tu să serveşti	fin*isca* — (ca) să termini
(che) egli serv*a* — (ca) el să servească	fin*isca* — (ca) să termine
(che) noi serv*iamo* — (ca) noi să servim	fin*iamo* — (ca) să terminăm
(che) voi serv*iate* — (ca) voi să serviţi	fin*iate* — (ca) să terminaţi
(che) essi serv*ano* — (ca) ei să servească	fin*iscano* — (ca) să termine

IMPERFETTO

(se) io serv*issi* — (dacă) eu aş servi	fin*issi* — (dacă) aş termina
(se) tu serv*issi* — (dacă) tu ai servi	fin*issi* — (dacă) ai termina
(se) egli serv*isse* — (dacă) el ar servi	fin*isse* — (dacă) ar termina
(se) noi serv*issimo* — (dacă) noi am servi	fin*issimmo* — (dacă) am termina
(se) voi serv*iste* — (dacă) voi aţi servi	fin*iste* — (dacă) aţi termina
(se) essi serv*issero* — (dacă) ei ar servi	fin*issero* — (dacă) ar termina

PASSATO

(che) io abbia servito — (ca) eu să fi servit	abbia finito — (ca) eu să fi terminat
(che) tu abbia servito — (ca) tu să fi servit	abbia finito — (ca) tu să fi terminat
(che) egli abbia servito — (ca) el să fi servit	abbia finito — (ca) el să fi terminat
(che) noi abbiamo servito — (ca) noi să fi servit	abbiamo finito — (ca) noi să fi terminat

(che) voi abbiate servito — (ca) voi să fi servit	abbiate finito — (ca) voi să terminat
(che) essi ąbbiano servito — (ca) ei să fi servit	ąbbiano finito — (ca) ei să fi terminat

TRAPASSATO

(se) io avessi servito — (dacă) eu aș fi servit	avessi finito — (dacă) aș fi terminat
(se) tu avessi servito — (dacă) tu ai fi servit	avessi finito — (dacă) ai fi terminat
(se) egli avesse servito — (dacă) el ar fi servit	avesse finito — (dacă) ar fi terminat
(se) noi avessimo servito — (dacă) noi am fi servit	avessimo finito — (dacă) am fi terminat
(se) voi aveste servito — (dacă) voi ați fi servit	aveste finito — (dacă) ați fi terminat
(se) essi avęssero servito — (dacă) ei ar fi servit	avęssero finito — (dacă) ar fi terminat

CONDIZIONALE

PRESENTE

io serv*irei* — eu aș servi	fin*irei* — aș termina
tu serv*iresti* — tu ai servi	fin*iresti* — ai termina
egli serv*irebbe* — el ar servi	fin*irebbe* — ar termina
noi serv*iremmo* — noi am servi	fin*iremmo* — am termina
voi serv*ireste* — voi ați servi	fin*ireste* — ați termina
essi serv*irębbero* — ei ar servi	fin*irębbero* — ar termina

PASSATO

io avrei servito — eu aș fi servit	avrei finito — aș fi terminat
tu avresti servito — tu ai fi servit	avresti finito — ai fi terminat
egli avrebbe servito — el ar fi servit	avrebbe finito — ar fi terminat
noi avremmo servito — noi am fi servit	avremmo finito — am fi terminat
voi avreste servito — voi ați fi servit	avreste finito — ați fi terminat
essi avrębbero servito — ei ar fi servit	avrębbero finito — ar fi terminat

IMPERATIVO

servi (tu) — servește	*finisci* (tu) — termină
serva (lui) — să servească	*finisca* (lui) — să termine

serviamo (noi) — să servim	*finiamo* (noi) — să terminăm
servite (voi) — serviți	*finite* (voi) — terminați
servano (loro) — să servească	*finiscano* (loro) — să termine

INFINITO

PRESENTE

servire — a servi	*finire* — a termina

PASSATO

aver servito — a fi servit	aver finito — a fi terminat

GERUNDIO

PRESENTE

servendo — servind	*finendo* — terminînd

PASSATO

avendo servito — servind	avendo finito — terminînd

PARTICIPIO

PRESENTE

servente — care servește	*finente* — care termină
serventi — care servesc	*finenti* — care termină

PASSATO

servito — servit	finito — terminat
servita — servită	finita — terminată
serviti — serviți	finiti — terminați
servite — servite	finite — terminate

Observații:

§ 128 A. Multe verbe din această conjugare primesc între rădăcină și desinență grupul *-isc* — la indicativ, conjunctiv și imperativ, persoanele I și a III-a singular și a III-a plural; (a se vedea verbul *finire*). Aceste verbe se numesc *incoative.* Sînt incoative verbe ca: *ammonire* — a avertiza, *agire* — a acționa, *bandire* — a face cunoscut, *condire* — a condimenta, *custodire* — a păzi, *finire* — a termina, *punire* — a pedepsi, *capire* — a înțelege, *riverire* — a respecta, *fiorire* — a înflori, *pulire* — a curăți, *nitrire* — a necheza: *(pulisco, pulisci, pulisce, puliscono; che io pulisca, pulisca lui, puliscano loro).*

B. Se conjugă normal verbe ca: *aprire* — a deschide, *fuggire* — a fugi, *offrire* — a oferi, *servire* — a servi, *sentire* — a auzi, *divertire,* — a distra, *dormire* — a dormi, *partire* — a pleca, *vestire* — a îmbrăca.

C. Cîteva verbe prezintă ambele forme de conjugare, însă cu deosebire de sens între o conjugare şi cealaltă: *io parto* — eu plec, *io partisco* — eu împart.

D. Participiul prezent are de obicei desinenţa *-ente:* fugg*ente* — care fuge, part*ente* — care pleacă, seguente — următor, uscente — care iese; uneori însă aceasta este *-ţente:* nutr*iente* — hrănitor, paz*iente* — răbdător, ubbid*iente* — ascultător, inserv*iente* — îngrijitor, esord*iente* — începător.

E. Verbele care conţin diftong mobil în rădăcină (vezi: *venire*) urmează regulile prezentate la § 126 B, precum şi în lista verbelor neregulate.

Acordul participiului perfect

§ 129 1.a Verbele care se conjugă la timpurile compuse cu auxiliarul *essere* impun acordul participiului perfect în număr şi gen cu subiectul: *I ragazzi* **sono giunti** — Băieţii au ajuns; *Le ragazze* **sono giunte** — Fetele au ajuns.

1 b. Dacă complementul direct este situat după verb, participiul se poate acorda fie cu subiectul fie cu complementul direct: *Io mi sono* **comprato** *queste scarpe* sau *Io mi sono* **comprate** *queste scarpe* — Eu mi-am cumpărat aceşti pantofi.

2 a. Verbele care se conjugă la timpurile compuse cu auxiliarul *avere* nu impun acordul participiului perfect cu complementul direct: *Abbiamo* **incontrato** *i nostri amici* — I-am întîlnit pe prietenii noştri: *Non ho* **visto** *quelle ragazze* — Nu le-am văzut pe fetele acelea.

2 b. Dacă complementul direct precedă verbul *avere* atunci se face acordul în gen şi număr cu respectivul complement: **Li** *abbiamo* **incontrati** — I-am întîlnit; *Non* **le** *ho* **viste** — Nu le-am văzut.

2 c. Cînd complementul direct care precedă verbul este exprimat prin pronumele relativ *che* acordul participiului cu complementul este facultativ: *Gli spettacoli che ho* **visto** (sau **ho visti**) *furono bellissimi* — Spectacolele pe care le-am văzut au fost foarte frumoase.

3. În cadrul diatezei pasive, participiul perfect al verbului se acordă în gen şi număr cu subiectul gramatical: **La frutta è venduta** *dal fruttivendolo* — Fructele sînt vîndute de vînzătorul de fructe; *Questi* **vestiti vanno stirati** — Aceste rochii trebuie să fie călcate: **Il caffè sarà bevuto** *subito* — Cafeaua va fi băută imediat.

4. Cînd are funcţie de adjectiv, participiul perfect se acordă cu substantivul la care se referă: *libro* **chiuso** — carte închisă, *libri* **chiusi** — cărţi închise; *porta* **aperta** — uşă deschisă, *porte* **aperte** — uşi deschise.

Schema acordului participiului perfect

Dacă ⟶ *Se impune*

1. Complementul direct se află după verb (tranzitiv) → Întotdeauna participiul perfect la singular

Exemple :

Io ho **nascosto** *i vestiti* — Eu am ascuns rochiile.
Noi abbiamo **nascosto** *i vestiti* — Noi am ascuns rochiile.

2. Complementul direct se află înaintea verbului (tranzitiv) → Participiul perfect la singular sau Se acordă cu complementul

Exemple :

I vestiti che ho **nascosto** / *I vestiti che ho* **nascosti** — Rochiile pe care (eu) le-am ascuns.

I vestiti che abbiamo **nascosto** / *I vestiti che abbiamo* **nascosti** — Rochiile pe care (noi) le-am ascuns.

3. Complementul direct se află înaintea verbului (tranzitiv) și este însoțit de pronume personal neaccentuat → Participiul perfect se acordă cu complementul

Exemple:

I vestiti **li ho nascosti** *io* — Rochiile le-am ascuns eu.
I vestiti **li ha nascosti** *lei / lui* — Rochiile le-a ascuns ea/el.

4. Verbul (intranzitiv) se conjugă cu auxiliarul *avere;* (nu are complement direct) → Întotdeauna participiul perfect la masculin singular

Exemple:

La sveglia **ha suonato** — Ceasul deșteptător a sunat.
Le fiamme **hanno divampato** — Flăcările au izbucnit.

5. Verbul (intranzitiv) se conjugă cu auxiliarul *essere;* (nu are complement direct) → Participiul perfect se acordă cu subiectul

Exemple:

La sveglia **è suonata** — Ceasul deșteptător a sunat.
Le fiamme **sono divampate** — Flăcările s-au dezlănțuit.

6. Verbul este la diateza pasivă; (nu are complement direct) → Participiul perfect se acordă cu subiectul

Exemple:

Le casse **saranno scaricate** — Lăzile vor fi descărcate.
Uomini e donne **furono feriti** — Bărbaţi şi femei au fost răniţi.

7. Verbul este pronominal → Participiul perfect se acordă cu subiectul

Exemple:

Il gatto **si è grattato** — Pisicul s-a scărpinat.
I bambini **si sono svegliati** — Copiii s-au trezit.
Le squadre **si sono incontrate** — Echipele s-au întîlnit.

VERBELE NEREGULATE

Observaţii asupra conjugării verbelor neregulate

§ 130 Toate verbele care nu respectă, mai mult sau mai puţin, paradigma conjugării model sînt verbe neregulate. Acestea sînt numeroase şi în marea majoritate aparţin conjugării a doua şi a treia:

a) la conjugarea *întîi* sînt doar trei verbe neregulate: *andare* — a se duce, *stare* — a sta, *dare* — a da (verbul *fare* — a face este considerat ca făcînd parte din conjugarea a doua);

b) la conjugarea a *doua* se disting: 1. verbe a căror neregularitate se limitează doar la *passato remoto* şi la *participio passato: leggere* — a citi; *lessi, lesse, lessero; letto*; 2. verbe care au forme neregulate la mai multe timpuri sau moduri: *potere* — a putea; *posso; potrò; potrei*;

c) la conjugarea a *treia* o serie de verbe ca: *aprire* — a deschide, *offrire* — a oferi, *scolpire* — a sculpta, *sparire* — a dispărea, prezintă două forme la *passato remoto:* o formă slabă: *aprii, offrii, scolpii, sparii* şi o formă tare: *apersi, offersi, sculsi,* (poetic), *sparvi.*

Principalele verbe neregulate *

§ 131

accadere — a se întîmpla; (vezi *cadere*). Auxiliar: *essere.*

accęndere — a aprinde; *pass. rem:* accesi, accendesti, accese, accendemmo, accendeste, accęsero; *part. pass:* acceso. Auxiliar: *avere.*

accingersi — a se apuca de, a începe; *pass. rem:* mi accinsi, ti accingesti, si accinse, ci accingemmo, vi accingeste, si accinsero; *part. pass:* accinto. Auxiliar: *essere.*

---

* Prezenta listă cuprinde numai timpurile neregulate şi auxiliarul cu care se conjugă respectivele verbe la timpurile compuse. Celelalte timpuri se conjugă normal.

accl̨udere — a anexa (un act la o scrisoare) *pass. rem:* acclusi, accludesti, accluse, accludemmo, accludeste, accl̨usero; *part. pass:* accluso. Auxiliar: *avere.*

acco̧gliere — a primi, a întîmpina (vezi *co̧gliere*). Auxiliar: *avere.*

acco̧rgersi — a-şi da seama; a observa; *pass. rem:* mi accorsi, ti accorgesti, si accorse, ci accorgemmo, vi accorgeste, si acco̧rsero; *part. pass:* acco̧rtosi. Auxiliar: *essere.*

acco̧rrere — a alerga spre; (vezi *co̧rrere*). Auxiliar: *essere.*

accrẹscere — a mări; a se mări; a creşte; (vezi *crẹscere*). Auxiliar *avere* (cînd e tranzitiv); *essere* (cînd e intranzitiv).

addirsi — a se dedica, a se consacra, a se potrivi. Se folosesc numai formele următoare: *ind. pres:* si addice, si addicono; *ind. imperf.:* si addiceva, si addicevano; *cong. pres:* si addica, si addicano; *cong. imperf.:* si addicesse, si addicessero.

adẹmpiere sau **adempire** — a îndeplini, a satisface; (vezi *ẹmpiere*). Auxiliar: *avere.*

affl̨iggere — a întrista, a îndurera; *pass. rem:* afflissi, affliggesti, afflisse, affliggemmo, affliggeste, affl̨issero; *part. pass:* afflitto. Auxiliar: *avere.*

aggiu̧ngere — a adăuga; (vezi *giu̧ngere*) Auxiliar: *avere.*

allu̧dere — a se referi, a face aluzie la ...; *pass. rem:* allusi, alludesti, alluse, alludemmo, alludeste, allu̧sero; *part. pass:* alluso. Auxiliar: *avere.*

ammẹttere — a admite (vezi *mẹttere*). Auxiliar: *avere.*

andare — a merge, a se duce; *ind. pres:* vado (vo), vai, va, andiamo, andate, vanno; *futuro:* andrò, andrai, andrà, andremo, andrete, andranno; *condiz. pres:* andrei, andresti, andrebbe, andremmo, andreste, andrebbero; *cong. pres:* vada, vada, vada, andiamo, andiate, vadano; *imperativo:* vai (va'), vada, andiamo, andate, vạdano. Auxiliar: *essere.*

annẹttere — a anexa; *pass. rem:* annettei (annessi), annettesti, annettè (annesse), annettemmo, annetteste, annẹttẹrono (annẹssero): *part. pass:* annesso. Auxiliar: *avere.*

apparire — a apărea; *ind. pres:* appaio (apparisco), appari (apparisci), appare (apparisce), appaiamo (appariamo), apparite, appaiono (appariscono); *pass. rem:* apparvi (apparii/apparsi), appariste, apparve (apparì/apparse), apparimmo, appariste, apparvero (apparịrono/apparsero); *cong. pres:* appaia (apparisca), appaia (apparisca), appaia (apparisca), appariamo, appariate, appaiano (appariscano); *imperativo:* appari, appaia, appariamo, apparite, appaiano; *part. pres:* apparente; *part. pass:* apparso. Auxiliar: *essere.*

appartenere — a aparţine; (vezi *tenere*). Auxiliar: *essere* (cînd e intranzitiv), *avere* (cînd e tranzitiv).

appęndere — a atîrna, a agăţa; *pass. rem:* appesi, appendesti appese, appendemmo, appendeste, appęsero; *part. pass:* appeso. Auxiliar: *avere.*

applaudire — a aplauda; *ind. pres:* aplạudo (applaudisco), applạudi (aplaudisci), applạude (applaudisce), applaudiamo, applaudite, applạudono (applaudiscono); *cong. pres:* applauda (applaudisca), applauda (applaudisca), applạuda (applaudisca), applaudiamo, applaudiate, applạudano (applaudịscano); *imperativo:* applaudi (applaudisci), applạuda (applaudisca), applaudiamo, applaudite, applạudano (applaudịscano). Auxiliar: *avere.*

aprire — a deschide; *pass. rem:* aprii (apersi), apristi, aprì (aperse), aprimmo, apriste, aprirono (apęrsero); *part. pass:* aperto. Auxiliar: *avere.*

ạrdere — a arde; *pass. rem:* arsi, ardesti, arse, ardemmo, ardeste, arsero; *part. pass:* arso. Auxiliar: *avere* (cînd e tranzitiv), *essere* (cînd e intranzitiv).

ardire — a îndrăzni, a cuteza; *ind. pres:* ardisco, ardisci, ardisce, ardiamo, ardite, ardịscono; *part. pass:* ardito. Auxiliar: *avere.*

arręndersi — a se preda; *ind. pres:* mi arresi, ti arrendesti, si arrese, ci arrendemmo, vi arrendeste, si arresero; *part. pass: arreso.*

assalire — a asalta, a ataca; *ind. pres:* assalgo (assalisco), assali (assalisci), assale (assalisce), assaliamo, assalite, assạlgono (assalịscono); *pass. rem:* assalii (assalsi), assalisti, assalì (assalse), assalimmo, assaliste, assalịrono (assạlsero); *cong. pres:* assalga (assalisca), assalga (assalisca), assalga (assalisca), assaliamo, assaliate, assạlgano (assalịscano); *part. pass:* assalito. Auxiliar: *avere.*

assịstere — a asista; *pass. rem:* assitei (assistetti), assistesti, assistè (assistette), assistemmo, assisteste, assistęrono (assistęttero); *part. pass:* assistito. Auxiliar: *avere.*

assọlvere — a achita, a absolvi, a ierta; *pass. rem:* assolsi (assolvei/assolvetti), assolvesti, assolse (assolvè/assolvette), assolvemmo, assolveste, assọlsero (assolvęrono / assolvęttero); *part. pass:* assolto. Auxiliar: *avere.*

assọrbire — a absorbi; *ind. pres:* assorbo (assorbisco), assorbi, assorbe (assorbisce), assorbiamo, assorbite, assọrbono (assorbịscono); *cong. pres:* assorba (assorbisca), assorba (assorbisca), assorba (assorbisca), assorbiamo, assorbiate, assọrbano (assorbịscano); *part. pass:* assorbito/assorto. Auxiliar: *avere.*

assụmere — a accepta, a primi; *pass. rem:* assunsi, assumesti, assunse, assumemmo, assumeste, assụnsero; *part. pass:* assunto. Auxiliar: *avere.*

attęndere — a observa (cu atenţie); a aştepta; (vezi *tęndere*). Auxiliar: *avere.*

attịngere — a atinge; a scoate, a extrage; *pass. rem:* attinsi, attingesti, attinse, attingemmo, attingeste, attinsero; *part. pass:* attinto. Auxiliar: *avere.*

avvenire — a se întîmpla; (vezi *venire*). Auxiliar: *essere.*

avvọlgere — a înfăşura; (vezi *vọlgere*). Auxiliar: *avere.*

bere — a bea; *pass. rem:* bevvi (bevei/bevetti), bevesti, bevve (bevè / bevette), bevemmo, beveste, bẹvvero (bẹvẹrono / bevẹttero); *futuro:* berró, berrai, berrà, berremo, berrete, berranno; *condiz. pres:* berrei, berresti, berrebbe, berremmo, berreste, berrẹbbero; *part. pass:* bevuto. Auxiliar: *avere.*

cadere — a cădea; *pass. rem:* caddi, cadesti, cadde, cademmo, cadeste, caddero; *futuro:* cadrò, cadrai, cadrà, cadremo, cadrete, cadranno; *condiz. pres:* cadrei, cadresti, cadrebbe, cadremmo, cadreste, cadrẹbbero; *part. pass:* caduto. Auxiliar: *essere.*

cẹdere — a ceda, a renunța; *pass. rem:* cedei (cedetti/cessi), cedesti, cedè (cedette/cesse), cedemmo, cedeste, cedẹrono (cedẹttero/ cẹssero); *part. pass:* ceduto. Auxiliar: *avere.*

chiẹdere — a întreba, a cere; *pass. rem:* chiesi, chiedesti, chiese, chiedemmo, chiedeste, chiesero; *part. pass:* chiesto. Auxiliar: *avere.*

chiụdere — a închide; a încuia; *pass. rem:* chiusi, chiudesti, chiuse, chiudemmo, chiudeste, chiusero; *part. pass:* chiuso. Auxiliar: *avere.*

cịngere — a încinge; a înconjura; *pass. rem* cinsi, cingesti, cinse, cingemmo, cingeste, cịnsero; *part. pass:* cinto. Auxiliar: *avere.*

cọgliere — a culege; *ind. pres:* colgo, cogli, coglie, cogliamo, cogliete, cọlgono; *pass. rem:* colsi, cogliesti, colse, cogliemmo, coglieste, cọlsero; *futuro:* coglierò, coglierai, coglierà, coglieremo, coglierete, coglieranno; *cong. pres:* colga, colga, colga, cogliamo, cogliate, cọlgano; *condiz. pres:* coglierei, coglieresti, coglierebbe, coglieremmo, coglieresti, coglierẹbbero; *part. pres:* cogliente; *part. pass:* colto. Auxiliar: *avere.*

commẹttere — a comite; (vezi *mẹttere*). Auxiliar: *avere.*

commuọvere — a emoționa; (vezi *muọvere*). Auxiliar: *avere* (cînd e tranzitiv), *essere* (dacă este reflexiv).

comparire — a apărea, a face impresie bună; *ind. pres:* compaio (comparisco), compari (comparisci), compare (comparisce), compariamo comparite, compaiono (compariscono); *pas. rem* comparvi (comparii/ comparsi), comparisti, comparve (comparì/comparse), comparimmo, compariste, compạrvero (comparịrono/compạrsero); *cong. pres:* compaia (comparisca), compaia (comparisca), compaia (comparisca), compariamo, compariate, compạiano (comparịscano); *part. pass:* comparso. Auxiliar: *essere.*

compiạngere — a deplînge, a regreta; (vezi *piạngere*). Auxiliar: *avere.*

cọmpiere sau **compire** — a îndeplini, a împlini; *ind. pres:* compio (compisco), compi (compisci), compie (compisce), compiamo, compite, cọmpiono (compịscono); *pass. rem:* compii, compisti, compì, compimmo,

compiste, compirono; *cong. pres:* compia (compisca), compia (compisca), compia (compisca), compiamo, compiate, compiano (compiscano); *cong. imperf:* compissi (compiessi), compissi (compiessi), compisse (compiesse), compissimo (compiessimo), compiste (compieste), compissero (compiessero); *imperativo:* compi (compisci), compia (compisca), compiamo, compite, compiano (compiscano); *gerundio:* compiendo; *part. pass:* compiuto *sau* compito. Auxiliar: *avere* (dacă e tranzitiv), *essere* (dacă e intranzitiv).

comporre — a compune, (vezi *porre*). Auxiliar: *avere.*

comprendere — a înțelege; a cuprinde, a conține; (vezi *prendere*). Auxiliar: *avere.*

comprimere — a comprima, a presa; *pass. rem:* compressi, comprimesti, compresse, comprimemmo, comprimeste, compressero; *part. pass:* compresso. Auxiliar: *avere.*

concedere — a acorda, a admite; *pass. rem:* concessi, concedesti, concesse, concedemmo, concedeste, concessero; *part. pass:* concesso. Auxiliar: *avere.*

concepire — a concepe; *ind. pres:* concepisco, concepisci, concepisce, concepiamo, concepite, concepiscono; *part. pass:* concepito/concetto. Auxiliar: *avere.*

concludere — a termina; a conclude; *pass. rem:* conclusi, concludesti, concluse, concludemmo, concludeste, conclusero; *part. pass:* concluso. Auxiliar: *avere.*

condurre — a conduce, a călăuzi; *ind. pres:* conduco, conduci, conduce, conduciamo, conducete, conducono; *pass. rem:* condussi, conducesti, condusse, conducemmo, conduceste, condussero; *condiz. pres:* condurrei, condurresti, condurrebbe, condurremmo, condurreste, condurrebbero; *part. pass:* condotto. Auxiliar: *avere.*

confondere — a confunda; (vezi *fondere*). Auxiliar: *avere.*

conoscere — a cunoaște, a ști; *pass. rem:* conobbi, conoscesti, conobbe, conoscemmo, conosceste, conobbero; *part. pass:* conosciuto. Auxiliar: *avere.*

consistere — a consta; *pass. rem:* consistei (consistetti), consistesti, consistè (consistette), consistemmo, consisteste, consisterono (consistettero); *part. pass:* consistito. Auxiliar: *essere.*

contraddire — a contrazice; (vezi *dire*). Auxiliar: *avere.*

convincere — a convinge; (vezi *vincere*). Auxiliar: *avere.*

coprire — a acoperi; *ind. pres:* copro, copri, copre, copriamo, coprite, coprono; *pass. rem:* coprii (copersi), copristi, coprì (coperse), coprimmo, copriste, coprirono (coprsero); *part. pass:* coperto. Auxiliar: *avere.*

correggere — a corecta; *pass. rem:* corressi, correggesti, corresse, correggemmo, correggeste, corressero; *part. pass:* corretto. Auxiliar: *avere.*

cọrrere — a alerga; a curge; a parcurge, a străbate; *pass. rem:* corsi, corresti, corse, corremmo, correste, cọrsero; *part. pass:* corso. Auxiliar: *avere* (cînd exprimă acțiunea în sine), *essere* (cînd scopul acțiunii este exprimat sau subînțeles).

costruire — a construi, a clădi; *ind. pres:* costruisco, costruisci, costruisce, costruiamo, costruite, costruiscono; *pass. rem:* costruii (costrussi), costruisti, costruì (costrusse), costruimmo, costruiste, costruịrono (costrụssero); *part. pass:* costruito *sau* costrutto. Auxiliar: *avere.*

crẹscere — a creşte, a se mări; *pass. rem:* crebbi, crescesti, crebbe, crescemmo, cresceste, crẹbbero; *part. pass:* cresciuto. Auxiliar: *essere* (cînd este tranzitiv), *avere* (dacă e intranzitiv).

cucire — a coase; *ind. pres:* cucio, cuci, cuce, cuciamo, cucite, cụciono; *cong. pres:* cucia, cucia, cucia, cuciamo, cuciate, cuciano; *part. pass:* cucito. Auxiliar: *avere.*

cuọcere — a coace; a găti; *ind. pres:* cuocio, cuoci, cuoce, cuociamo, (cociamo), cuocete (cocete), cuọciono; *imperf:* cuocevo, (cocevo) etc.; *pass. rem:* cossi, cocesti, cosse, cocemmo, coceste, cọssero; *futuro:* cuocerò (cocerò) etc.; *cong. pres:* cuocia, cuocia, cuocia, cociamo, cociate, cuociano; *part. pres:* cocente; *part. pass:* cotto *sau* cuociuto. Auxiliar: *avere* (dacă e tranzitiv), *essere* (dacă e intranzitiv).

dare — a da, a oferi; *ind. pres:* do, dai, dà, diamo, date, danno; *imperf.* davo, davi, dava, davamo, davate, dạvano; *pass. rem:* diedi (detti), desti, diede (dette), demmo, deste, dịedero (dettero); *futuro:* darò, darai, darà, daremo, darete, daranno; *cong. pres:* dia, dia, dia, diamo, diate, dịano; *cong. imperf:* dessi, dessi, desse, dẹssimo, deste, dẹssero; *condiz. pres:* darei, daresti, darebbe, daremmo, dareste, darẹbbero; *imperativo:* da' (dai), dia, diamo, date, dịano; *part. pass:* dato. Auxiliar: *avere.*

decịdere — a hotărî; *pass. rem:* decisi, decidesti, decise, decidemmo, decideste, decịsero; *part. pass:* deciso. Auxiliar: *avere.*

delụdere — a dezamăgi; *pass. rem:* delusi, deludesti, deluse, deludemmo, deludeste, delụsero; *part. pass:* deluso. Auxiliar: *avere.*

descrịvere — a descrie; (vezi *scrịvere*). Auxiliar: *avere.*

difẹndere — a apăra; *pass. rem:* difesi, difendesti, difese, difendemmo, difendeste, difẹsero; *part. pass:* difeso. Auxiliar: *avere.*

diffọndere — a răspîndi; (vezi *fondere*). Auxiliar *avere.*

dipịngere — a picta; *pass. rem:* dipinsi, dipingesti, dipinse, dipingemmo, dipingeste, dipịnsero; *part. pass:* dipinto. Auxiliar: *avere.*

dire — a spune, a zice; *ind. pres:* dico, dici, dice, diciamo, dite, dicono; *imperf:* dicevo, dicevi, diceva, dicevamo, dicevate, dicẹvano; *pass. rem:* dissi, dicesti, disse, dicemmo, diceste, dịssero; *futuro:* dirò, dirai, dirà, diremo, direte, diranno; *cong. pres:* dica, dica, dica, diciamo diciate, dịcano; *cong. imperf:* dicessi, dicessi, dicesse, dicessimo, diceste, dicẹssero; *cond. pres:* direi, diresti, direbbe, diremmo, direste, direbbero;

imperativo: di', dica, diciamo, dite, dịcano; *part. pres:* dicente; *part. pass:* detto; *gerundio:* dicendo. Auxiliar: *avere.*

dirịgere — a conduce, a dirija; *pass. rem:* diressi, dirigesti, diresse, dirigemmo, dirigeste, dirẹssero; *part. pass:* diretto. Auxiliar: *avere.*

discụtere — a discuta; *pass. rem:* discussi, discutesti, discusse, discutemmo, discuteste, discụssero; *part. pass* discusso. Auxiliar: *avere.*

dispiacere — a displăcea; a regreta; (vezi *piacere*). Auxiliar: *essere.*

dissọlvere — a dizolva; *pass. rem:* dissolsi (dissolvei/dissolvetti,) dissolvesti, dissolse (dissolvè/dissolvette), dissolvemmo, dissolveste, dissọlsero (dissolvẹrono/dissolvẹttero); *part. pass:* dissolto/dissoluto (rar). Auxiliar: *avere.*

distịnguere — a distinge; *pass. rem:* distinsi, distinguesti, distinse, distinguemmo, distingueste, distịnsero; *part. pass:* distinto. Auxiliar: *avere.*

distrụggere — a distruge; *pass. rem:* distrussi, distruggesti, distrusse, distruggemmo, distruggeste, distrụssero; *part. pass:* distrutto. Auxiliar: *avere.*

divịdere — a împărți, a despărți; *pass. rem:* divisi, dividesti, divise, dividemmo, divideste, divịsero: *part. pass* diviso. Auxiliar: *avere.*

dolere (dolersi) — a durea; a regreta; *ind. pres:* mi dolgo, ti duoli, si duole, ci doliamo (dogliamo), vi dolete, si dọlgono; *pass. rem:* mi dolsi, ti dolesti, si dolse, ci dolemmo, vi doleste, si dọlsero; *futuro:* mi dorrò, ti dorrai, si dorrà, ci dorremo, vi dorrete, si dorranno; *cong. pres:* mi dolga, ti dolga, si dolga, ci doliamo (dogliamo), vi doliate (dogliate), si dọlgano; *cong. imperf:* mi dolessi, ti dolessi, si dolesse, ci dolessimo, vi doleste, si dolessero; *condiz. pres:* mi dorrei, ti dorresti, si dorrebbe, ci dorremmo, vi dorreste, si dorrebbero; *imperativo:* duoliti, si dolga, dogliamoci (doliamoci), doletevi, si dolgano; *part. pres:* dolente (dolentesi); *part. pass:* doluto (dọlụtosi); dolendo (dolendosi). Auxiliare: *essere, avere.*

dovere — a trebui; *ind. pres:* devo (debbo), devi, deve, dobbiamo, dovete, dẹvono (dẹbbono); *pass. rem:* dovei (dovetti), dovesti, dovè (dovette), dovemmo, doveste, dovẹrono (dovẹttero); *futuro* dovrò, dovrai, dovrà, dovremo, dovrete, dovranno; *cong. pres:* deva (debba), deva (debba), deva (debba), dobbiamo, dobbiate, dẹvano (dẹbbano); *condiz. pres:* dovrei, dovresti, dovrebbe, dovremmo, dovreste, dovrẹbbero; *part. pass:* dovuto. Auxiliare: *avere, essere.*

elịdere — a elida; *pass. rem:* elisi, elidesti, elise, elidemmo, elideste, elịsero; *part. pass:* eliso. Auxiliar: *avere.*

emẹrgere — a ieși/(a pluti) la suprafață; (fig.) a se ivi; *pass. rem,:* emersi, emergesti, emerse, emergemmo, emergeste, emẹrsero; *part. pass:* emerso. Auxiliar: *essere.*

ẹmpiere sau empire — a umple; *ind. pres:* empio, empi, empie, empiamo, empite, ẹmpiono; *pass. rem:* empii (empiei), empisti (empie-

sti), empì (empiè), empimmo, empiste, empirono (empierono); *futuro:* empirò, empirai, empirà, empiremo, empirete, empiranno: *cong. pres:* empia, empia, empia, empiamo, empiate, empiano; *cong. imperf:* empissi, empissi, empisse, empissimo, empiste, empissero; *condiz. pres:* empirei, empiresti, empirebbe, empiremmo, empireste, empirebbero; *gerundio:* empiendo; *part. pass:* empito (empiuto). Auxiliar: *avere.*

esaurire — a epuiza, a istovi; *ind. pres:* esaurisco, esaurisci, esaurisce, esauriamo, esaurite, esauriscono; *part. pass:* esaurito (esausto). Auxiliare: *avere* sau *essere.*

eseguire — a executa; *ind. pres:* eseguo (eseguisco), eseguì (eseguisci), eseguе (eseguisce), eseguiamo, eseguite, eseguono (eseguiscono); *cong. pres:* eseguа (eseguisca), eseguа (eseguisca), eseguа (eseguisca), eseguiamo, eseguiate, eseguano (eseguiscano). Auxiliar: *avere.*

esigere — a cere, a pretinde; *pass. rem:* esigei (esigetti), esigesti, esigè (esigette), esigemmo, esigeste, esigerono (esigettero); *part. pass:* esatto. Auxiliar: *avere.*

esplodere — a exploda; *pass rem:* esplosi, esplodesti, esplose, esplodemmo, esplodeste, esplosero; *part. pass:* esploso. Auxiliare: *avere, essere.*

esporre — a expune; (vezi *porre*). Auxiliar: *avere.*

esprimere — a exprima; *pass. rem:* espressi, esprimesti, espresse, esprimmemo, esprimeste, espressero; *part. pass:* espresso. Auxiliar: *avere.*

fare — a face; *ind. pres:* faccio (fo), fai, fa, facciamo, fate, fanno; *imperf:* facevo, facevi, faceva, facevamo, facevate, facevano; *pass. rem:* feci, facesti, fece, facemmo, faceste, fecero; *futuro:* farò, farai, farà, faremo, farete, faranno; *cong. pres:* faccia, faccia, faccia, facciamo, facciate, facciano; *cong. imperf:* facessi, facessi, facesse, facessimo, faceste, facessero; *condiz. pres:* farei, faresti, farebbe, faremmo, fareste, farebbero; *imperativo:* fa' (fai), faccia, facciamo, fate, facciano; *part. pres:* facente; *part. pass:* fatto; *gerundio:* facendo. Auxiliar: *avere.*

fingere — a închipui, a imagina; a se preface; *pass. rem:* finsi, fingesti, finse, fingemmo, fingeste, finsero; *part. pass:* finto. Auxiliar: *avere.*

flettere — a îndoi; (gram.) a declina, a conjuga; *pass. rem:* flettei, (flessi), flettesti, flette (flesse), flettemmo, fletteste, flettero (flessero); *part. pass:* flesso. Auxiliar: *avere.*

fondere — a topi, a turna în forme (bronz etc.); *pass. rem:* fusi, fondesti, fuse, fondemmo, fondeste, fusero; *part. pass:* fuso. Auxiliar: *avere.*

fungere — a îndeplini o funcție (provizoriu); *pass. rem:* funsi, fungesti, funse, fungemmo, fungeste, funsero; *part. pass:* funto (rar). Auxiliar: *avere.*

giacere — a zăcea; *ind. pres:* giaccio, giaci, giace, giacciamo (giaciamo), giacete, giacciono; *pass. rem:* giacqui, giacesti, giacque, giacemmo, giaceste, giacquero; *cong. pres:* giaccia, giaccia, giaccia, giacciamo

(giaciamo), giacciate (giaciate), giącciano; *imperativo:* giaci, giaccia, giacciamo (giaciamo), giacete, giącciano; *part. pass:* giaciuto. Auxiliare: *essere, avere.*

giụngere — a ajunge; *pass. rem:* giunsi, giungesti, giunse, giungemmo, giungeste, giụnsero; *part. pass:* giunto. Auxiliar: *essere.*

godere — a se bucura de; *futuro:* godrò, godrai, godrà, godremo, godrete, godranno; *condiz. pres:* godrei godresti, godrebbe, godremmo, godreste, godrebbero; *part. pass:* goduto. Auxiliar: *avere.*

inghiottire — a înghiți; *ind. pres:* inghiotto (inghiottisco), inghiotti (inghiottisci), inghiotte (inghiottisce), inghiottiamo, inghiottite, inghiọttono (inghiottișcono); *cong. pres:* inghiotta (inghiottisca), inghiotta (inghiottisca), inghiotta (inghiotisca), inghiottiamo, inghiottiate, inghiọttano (inghiottișcano); *imperativo:* inghiotti (inghiottisci), inghiotta (inghiottișca), inghiottiamo, inghiottite, inghiọttano (inghiottișcano). Auxiliar: *avere.*

insịstere — a insista; *pass. rem:* insistei (insistetti), insistesti, insistè (insistette), insistemmo, insisteste, insistẹrono (insistẹttero); *part. pass:* insistito. Auxiliar: *avere.*

intẹndere — a înțelege, a pricepe; (vezi *tẹndere*). Auxiliar: *avere.*

interrọmpere — a întrerupe; (vezi *rọmpere*). Auxiliar: *avere.*

intervenire — a interveni; (vezi *venire*). Auxiliar: *essere.*

introdurre — a introduce; (vezi *condurre*). Auxiliar: *avere.*

invạdere — a invada, a năvăli; *pass. rem:* invasi, invadesti, invase, invademmo, invadeste, invạsero; *part. pass:* invaso. Auxiliar: *avere.*

lẹggere — a citi; *pass. rem:* lessi, leggesti, lesse, leggemmo, leggeste, lẹssero; *part. pass:* letto. Auxiliar: *avere.*

mantenere — a menține, a păstra; (vezi *tenere*). Auxiliar: *avere.*

mẹttere — a pune; *pass. rem:* misi, mettesti, mise, mettemmo, metteste, mịsero; *part. pass:* messo. Auxiliar: *avere.*

mọrdere — a mușca; *pass. rem:* morsi, mordesti, morse, mordemmo, mordeste, mọrsero, *part. pass:* morso. Auxiliar: *avere.*

morire — a muri; *ind. pres:* muoio, muori, muore, moriamo, morite, muọiono; *pass. rem:* morii, moristi, morì, morimmo, moriste, morịrono; *futuro:* morirò (morrò), morirai (morrai), morirà (morrà) moriremo (morremo), morirete (morrete), moriranno (morranno); *cong. pres:* muoia, muoia, muoia, moriamo, moriate, muoiano; *part. pres:* morente; *part. pass:* morto; *gerundio:* morendo. Auxiliar: *essere.*

mụngere—a mulge: *pass. rem:* munsi, mungesti, munse, mungemmo mungeste, mụnseo; *part. pass:* munto. Auxiliar: *avere.*

muọvere — a mișca; *pass. rem:* mossi, movesti, mosse, movemmo, moveste, mọssero; *part. pass:* mosso. Auxiliar: *avere.*

nạscere — a naște; *pass. rem:* nacqui, nascesti, nacque, nascemmo, nasceste, nacquero; *part. pass:* nato. Auxiliar: *essere.*

nascọndere — a ascunde; *pass. rem.:* nascosi, nascondesti, nascose, nascondemmo, nascondeste, nascọsero; *part. pass:* nascosto. Auxiliar: *avere.*

nuọcere — a dăuna, a păgubi; *ind. pres:* noccio (nuoccio), nuoci, nuoce, nociamo, (nuociamo), nocete (nuocete), nocciono (nuocciono); *imperf:* nocevo, nocevi, noceva, nocevamo, nocevate, nocẹvano; *pass. rem.:* nocqui, nocesti, nocque, nocemmo, noceste, nocquero; *futuro:* nocerò, nocerai, nocerà, noceremo, nocerete, noceranno; *cong. pres:* nuoccia, nuoccìa, nuoccia nuociamo, nuociate, nuọcciano; *cong. imperf:* nocessi, nocessi, nocesse, nocessimo, noceste, nocẹssero; *condiz. pres:* nocerei, noceresti, nocerebbe, noceremmo, nocereste, nocerẹbbero; *imperativo:* nuoci, nuoccia, nociamo, nocete, nuọcciano; *part. pres:* nocente; *part. pass:* nociuto (nuociuto); *gerundio:* nocendo (nuocendo). Auxiliar: *avere.*

occọrrere — a trebui; (vezi *cọrrere*). Auxiliar: *essere.*

offẹndere — a jigni; *pass. rem:* offesi, offendesti, offese, offendemmo, offendeste, offẹsero; *part. pass:* offeso. Auxiliar: *avere.*

offrire — a oferi; *pass. rem:* ofrii (offersi), offristi, offrì (offerse), offrimmo, offriste, ofrịrono (offẹrsero); *part. pres:* offrente (offerente); *part. pass:* offerto. Auxiliar: *avere.*

opporre — a opune; (vezi *porre*). Auxiliar: *avere.*

ottenere — a obține; (vezi *tenere*). Auxiliar: *avere.*

parere — a părea; *ind. pres:* paio, pari, pare, paiamo, parete, pạiono; *pass. rem:* parvi (parsi), paresti, parve, paremmo, pareste, pạrvero; *futuro:* parrò, parrai, parrà, parremo, parrete, parranno; *cong. pres:* paia, paia, paia, paiamo, paiate, pạiano; *cong. imperf:* paressi, paressi, paresse, paressimo, pareste, paressero; *condiz. pres:* parrei, parresti, parrebbe, parremmo, parreste, parrebbero; *part. pres.* parvente; *part. pass:* parso; *gerundio:* parendo. Auxiliar: *essere.*

partire — **I** — cu sensul de *a pleca* se conjugă astfel la *ind. pres:* parto, parti, parte, partiamo, partite, pạrtono. Auxiliar: *essere.* **II** — cu sensul de *a împărți* se conjugă astfel la *ind. pres:* partisco, partisci, partisce, partiamo, partite, partiscono. Auxiliar: *essere.*

pẹrdere — a pierde; *pass. rem:* persi (perdetti/perdei), perdesti, perse (perdette/perdè), perdemmo, perdeste, pẹrsero (perdẹttero/perdẹrono); *part. pass.:* perso (perduto). Auxiliar: *avere.*

persuadere — a convinge; *pass. rem:* persuasi, persuadesti, persuase, persuademmo, persuadeste, persuạsero; *part. pass:* persuaso. Auxiliar: *avere.*

piacere — a plăcea; *ind. pres:* piaccio, piaci, piace, piacciamo, (piaciamo), piacete, piacciono; *pass. rem:* piacqui, piacesti, piacque, piacemmo, piaceste, piạcquero; *cong. pres:* piaccia, piaccia, piaccia, piacciamo (piaciamo), piacciate (piaciate), piacciano; *imperativo:* piaci, piaccia, piacciamo, piacete, piạcciano; *part. pass:* piaciuto. Auxiliar: *essere.*

piangere — a plînge; *pass. rem:* piansi, piangesti, pianse, piangemmo, piangeste, piansero; *part. pass:* pianto. Auxiliar: *avere.*

porgere — a prezenta, a oferi, a da, a întinde; *pass. rem:* porsi, porgesti, porse, porgemmo, porgeste, porsero; *part. pass:* porto. Auxiliar: *avere.*

porre — a aşeza, a pune; *ind. pres:* pongo, poni, pone, poniamo, ponete, pongono; *pass. rem:* posi, ponesti, pose, ponemmo, poneste, posero; *futuro:* porrò, porrai, porrà, porremo, porrete, porranno; *cong. pres:* ponga, ponga, ponga, poniamo, poniate, pongano; *condiz. pres:* porrei, porresti, porrebbe, porremmo, porreste, porrebbro; *imperativo:* poni, ponga, poniamo, ponete, pongano; *part. pres:* ponente, *part. pass:* posto. Auxiliar: *avere.*

potere — a putea; *ind. pres:* posso, puoi, può, possiamo, potete, possono; *imperf:* potevo, potevi, poteva, potevamo, potevate, potevano; *pass. rem:* potei, potesti, potè, potemmo, poteste, poterono; *futuro:* potrò, potrai, potrà, potremo, potrete, potranno; *cong. pres:* possa, possa, possa, possiamo, possiate, possano; *condiz. pres:* potrei, potresti, potrebbe, potremmo, potreste, potrebbero; *part. pres:* potente; *part. pass:* potuto. Auxiliar: *essere* sau *avere.*

premere — a apăsa, a presa; *pass. rem:* premei (premetti), premesti, premè (premette), prememmo, premeste, premerono (premettero); *part. pass:* premuto. Auxiliar: *avere.*

prendere — a lua; *pass. rem:* presi, prendesti, prese, prendemmo, prendeste, presero; *part. pass:* preso. Auxiliar: *avere.*

presumere — a presupune, a crede; *pass. rem:* presunsi (presumei/presumetti), presumesti, presunse (presumè/presumette), presumemmo, presumeste, presunsero (presumerono/presumettero); *part. pass:* presunto. Auxiliar: *avere.*

pretendere — a pretinde; *pass. rem:* pretesi, pretendesti, pretese, pretendemmo, pretendeste, pretesero; *part. pass:* preteso. Auxiliar: *avere.*

prevedere — a prevedea; (vezi *vedere*). Auxiliar: *avere.*

prevenire — a preveni; (vezi *venire*). Auxiliar: *avere.*

procedere — *1.* a proceda; *2.* a merge, a umbla; *pass. rem:* procedetti, procedesti, procedette, procedemmo, procedeste, procedettero; *part. pass:* proceduto. Auxiliare: *avere* (cu sensul de a proceda); *essere* (cu sensul de a merge, a umbla).

produrre — a produce; *ind. pres:* produco, produci, produce, produciamo, producete, producono; *pass. rem:* produssi, producesti, produsse, producemmo, produceste, produssero; *futuro:* produrrò, produrrai, produrrà ,produrremo, produrrete, produrranno; *condiz. pres:* produrrei, produrresti prrodurebbe, produrremmo, produrreste, produrrebbero; *part. pass:* prodotto. Auxiliar: *avere.*

provenire — a proveni; (vezi *venire*). Auxiliar: *essere.*

provvedere — a procura; (vezi *vedere*). Fac excepţie: *futuro:* provvederò, provvederai, provvederà, provvederemo, provvederete, provve-

deranno; *condiz. pres:* provvederei, provvederesti, provvederebbe, provvederemmo, provvedereste, provvederebbero; *part. pass:* provvisto. Auxiliar: *avere.*

pungere — a înțepa, a împunge; *pass. rem:* punsi, pungesti, punse, pungemmo, pungeste, punsero; *part. pass:* punto. Auxiliar: *avere.*

raccogliere — a aduna, a strînge; (vezi *cogliere*). Auxiliar: *avere.*

radere — a rade; *pass. rem:* rasi, radesti, rase, rademmo, radeste, rasero; *part. pass:* raso. Auxiliar: *avere.*

redigere — a redacta; *pass. rem:* redassi, redigesti, redasse, redigemmo, redigeste, redassero; *part. pass:* redatto. Auxiliar: *avere.*

redimere — a răscumpăra, a elibera; *pass. rem:* redensi, redimesti, redense, redimemmo, redimeste, redensero; *part. pass:* redento. Auxiliar: *avere.*

reggere — a ține; a susține; *pass. rem:* ressi, reggesti, resse, reggemmo, reggeste, ressero; *part. pass:* retto. Auxiliar: *avere.*

rendere — a restitui, a reda; *pass. rem:* resi (rendei/rendetti), rendesti, rese (rendè/rendette), rendemmo, rendeste, resero; (rendèrono/rendèttero); *part. pass:* reso. Auxiliar: *avere.*

resistere — a rezista; *pass. rem:* resistei (resistetti), resistesti, resistè (resistette), resistemmo, resisteste, resistèrono (resistèttero); *part. pass:* resistito. Auxiliar: *avere.*

riassumere — a rezuma; (vezi *assumere*). Auxiliar: *avere.*

ridere — a rîde; *pass. rem:* risi, ridesti, rise, ridemmo, rideste, risero; *part. pass*; riso. Auxiliar: *avere.*

ridurre — a restrînge; a reduce la; *ind. pres:* riduco, riduci, riduce, riduciamo, riducete, riducono; *pass. rem:* ridussi, riducesti, ridusse, riducemmo, riduceste, ridussero; *futuro:* ridurrò, ridurrai, ridurrà, ridurremo, ridurrete, ridurranno; *condiz. pres:* ridurrei, ridurresti, ridurrebbe, ridurremmo, ridurreste, ridurrebbero; *part. pass:* ridotto. Auxiliar: *essere* sau *avere.*

rimanere — a rămîne; *ind. pres:* rimango, rimani, rimane, rimaniamo, rimanete, rimàngono; *pass. rem:* rimasi, rimanesti, rimase, rimanemmo, rimaneste, rimàsero; *futuro:* rimarrò, rimarrai, rimarrà, rimarremo, rimarrete, rimarranno; *cong. pres:* rimanga, rimanga, rimanga, rimaniamo, rimaniate, rimàngano; *condiz. pres:* rimarrei, rimarresti, rimarrebbe, rimarremmo, rimarreste, rimarrèbbero; *imperativo:* rimani, rimanga, rimaniamo, rimanete, rimàngano; *part. pres:* rimanente; *part. pass:* rimasto. Auxiliar: *essere.*

risolvere — a rezolva; *pass. rem:* risolvei (risolvetti/risolsi), risolvesti, risolvè (risolvette/risolse), risolvemmo, risolveste, risolvèrono (risolvèttero/risolsero); *part. pass:* risoluto *sau* risolto. Auxiliare: *avere; essere* (dacă este reflexiv).

rispondere — a răspunde; *pass. rem:* risposi, rispondesti, rispose, rispondemmo, rispondeste, rispòsero; *part. pass:* risposto. Auxiliar: *avere.*

rompere — a rupe; a sparge; *pass. rem.* ruppi, rompesti, ruppe, rompemmo, rompeste, ruppero; *part. pass*: rotto. Auxiliar: *avere.*

salire — a urca, a sui; *indic. pres*: salgo, sali, sale, saliamo, salite, sạlgono; *cong. pres*: salga, salga, salga, saliamo, saliate, sạlgano; *imperativo*: sali, salga, saliamo, salite, sạlgano. Auxiliare: *essere, avere.*

sapere — a ști; a afla; *ind. pres*: so, sai, sa, sappiamo, sapete, sanno; *imperf*: sapevo, sapevi, sapeva, sapevamo, sapevate, sapẹvano; *pass. rem*: seppi, sapesti, seppe, sapemmo, sapeste, seppero; *futuro*: saprò, saprai, saprà, sapremo, saprete, sapranno; *cong. pres.* sappia, sappia, sappiamo, sappiate, sạppiano; *cong. imperf*: sapessi, sapessi, sapesse, sapessimo, sapeste, sapẹssero; *condiz. pres*: saprei, sapresti, saprebbe, sapremmo, sapreste, saprẹbbero; *imperativo*: sappi, sappia, sappiamo, sappiate, sạppiano; *part. pres*: sapiente; *part. pass*: saputo. Auxiliar: *avere.*

scẹgliere — a alege; *ind. pres*: scelgo, scegli, sceglie, scegliamo, scegliete, scẹlgono; *imperf*: sceglievo, sceglievi, scegliева, sceglievamo, sceglievate, scegliẹvano; *pass. rem*: scelsi, scegliesti, scelse, scegliemmo, sceglieste, scẹlsero; *futuro*: sceglierò, sceglierai, sceglierà, scegliéremo, sceglierete, sceglieranno; *cong. pres*: scelga, scelga, scelga, scegliamo, scegliate, scẹlgano; *cong. imperf*: scegliessi, scegliessi scegliesse, scegliessimo, sceglieste, scegliẹssero; *condiz. pres*: sceglierei, scegliereşti, sceglierebbe, scegliéremmo, sceglierẹste, sceglierẹbbero; *imperativo*: scegli, scelga, scegliamo, scegliete, scẹlgano; *part. pres*: scegliente; *part. pass*: scelto. Auxiliar: *avere.*

scẹndere — a coborî; *pass. rem*: scesi, scendesti, scese, scendemmo, scendeste, scẹsero; *part. pass*: sceso. Auxiliar: *essere, avere.*

sciọgliere — a desface; a dezlega; *ind. pres*: sciolgo, sciogli, scioglie, sciogliamo, sciogliete, sciọlgono; *pass. rem*: sciolsi, sciogliesti, sciolse, sciogliemmo, scioglieste, sciọlsero; *futuro*: scioglierò, scioglierai, scioglierà, scioglieremo, scioglierete, scioglieranno; *cong. pres*: sciolga, sciolga, sciolga, sciogliamo, sciogliate, sciọlgano; *part. pres*: sciogliente; *part. pass*: sciolto. Auxiliar: *avere.*

soffrire — a suferi; *pass. rem*: soffrii (soffersi), soffristi, soffrì (sofferse), soffrimmo, soffriste, soffrịrono (soffersero); *part. pass*: sofferto. Auxiliar: *avere.*

solere — a (se) obișnui; *ind. pres*: soglio (solgo), suoli, suole, sogliamo, solete, sọgliono; *imperf*: solevo, solevi, soleva, solevamo, solevate, solẹvano; *cong. pres*: soglia (solga), soglia (solga), soglia (solga), sogliamo, sogliate, sọgliano (sọlgano): *cong. imperf*: solessi, solessi, solesse, solẹssimo, soleste, solẹssero; *gerundio*: solendo. Pentru celelalte timpuri se folosește conjugarea lui *essere solito.*

sọrgere — a se ridica, a se înălța; *pass. rem*: sorsi, sorgesti, sorse, sorgemmo, sorgeste, sọrsero; *part. pass*: sorto. Auxiliar: *essere.*

sorrịdere — a surîde: (*vezi ridere*). Auxiliar: *avere.*

sostenere — a susține; (vezi *tenere*). Auxiliar: *avere.*

sparire — a dispărea; *ind. pres*: sparisco, sparisci, sparisce, spariamo, sparite, sparișcono; *pass. rem*: sparii, sparisti, sparì, sparimmo, spariste, sparirono; *part. pass*: sparito. Auxiliar: *essere.*

spęgnere — a stînge; *ind. pres*: spengo, spegni, spegne, spegniamo, spegnete, spęngono; *imperf*: spegnevo, spegnevi, spegneva, spegnevamo, spegnevate, spegnęvano; *pass. rem*: spensi, spegnesti, spense, spegnemmo, spegneste, spęnsero; *futuro*: spegnerò, spegnerai, spegnerà, spegneremo, spegnerete, spegneranno; *cong. pres*: spenga, spenga, spenga, spegniamo, spegniate, spęngano; *part. pass*: spento. Auxiliar: *avere.*

spęndere — a cheltui; *pass. rem*: spesi, spendesti, spese, spendemmo, spendeste, spesęro; *part. pass*: speso. Auxiliar: *avere.*

spingere — a împinge; *pass. rem*: spinsi, spingesti, spinse, spingemmo, spingeste, spinsero: *part. pass*: spinto. Auxiliar: *avere.*

stare — a sta; *ind. pres*: sto, stai, sta, stiamo, state, stanno; *imperf*: stavo, stavi, stava, stavamo, stavate, stạvano; *pass. rem*: stetti, stesti, stette, stemmo, steste, stęttero; *futuro*: starò, starai, starà, staremo, starete, staranno; *cong. pres*: stia, stia, stia, stiamo, stiate, stiano; *imperf. cong*: stessi, stessi, stesse, stessimo, steste, stęssero; *condiz. pres*: starei, staresti, starebbe, staremmo, stareste, starębbero; *imperativo*: sta' (stai), stia, stiamo, state, stiano; *part. pass:* stato; *gerundio*: stando. Auxiliar: *essere.*

stringere — a strînge; *pass. rem*: strinsi, stringesti, strinse, stringemmo, stringeste, strinsero; *part. pass*: stretto. Auxiliar: *essere.*

succędere — a succeda, a urma; *pass. rem*: successi (succedei/succedetti), succedesti, successe, (succedè/succedette), succedemmo, succedeste, succęssero (succedęrono/succedęttero); *part. pass*: successo (succeduto). Auxiliar: *essere.*

tacere — a tăcea; *ind. pres*: taccio, taci, tace, taciamo, tacete, tạcciono; *pass. rem*: tacqui, tacesti, tacque, tacemmo, taceste, tạcquero; *cong. pres*: taccia, taccia, taccia, taciamo, taciate, tạcciano; *imperativo*: taci, taccia, taciamo, tacete, tạcciano; *part. pass*: taciuto. Auxiliar: *avere.*

tęndere — a întinde; a trage; *pass. rem*: tesi, tendesti, tese, tendemmo, tendeste, tęsero; *part. pass*: teso. Auxiliar: *avere.*

tenere — a ține; *ind. pres*: tengo, tieni, tiene, teniamo, tenete, tęngono; *pass. rem*: tenni, tenesti, tenne, tenemmo, teneste, tęnnero; *futuro*: terrò, terrai, terrà, terremo, terrete, terranno; *cong. pres*: tenga, tenga, tenga, teniamo, teniate, tęngano; *cong. imperf*: tenessi, tenessi, tenesse, tenessimo, teneste, tenęssero; *condiz. pres*: terrei, terresti, terrebbe, terremmo, terreste, terrębbero; *imperativo*: tieni, tenga, teniamo, tenete, tęngano; *part. pass*: tenuto. Auxiliar: *avere.*

tọgliere — a lua; *ind. pres*: tolgo, togli, toglie, togliamo, togliete, tọlgono; *pass. rem*: tolsi, togliesti, tolse, togliẹmmo, toglieste, tọlsero; *cong. pres*: tolga, tolga, tolga, togliamo, togliate, tọlgano; *cong. imperf*: togliessi, togliessi, togliesse, togliessimo, toglieste, togliẹssero; *condiz. pres:* toglierei (*poetic* torrei), toglieresti, toglierebbe, toglieremmo, to-

gliereste, toglierebbero; *imperativo*: togli (*familiar* to'), tolga, togliamo, togliete, tolgano; *part. pres*: togliente; *part. pass*: tolto; *gerundio*: togliendo. Auxiliar: *avere*.

tradurre — a traduce; *ind. pres*: traduco, traduci, traduce, traduciamo, traducete, traducono; *pass. rem*: tradussi, traducesti, tradusse, traducemmo, traduceste, tradussero; *futuro*: tradurrò, tradurrai, tradurrà, tradurremo, tradurrete, tradurranno; *condiz. pres*: tradurrei, tradurresti, tradurrebbe, tradurremmo, tradurreste, tradurrebbero; *part. pass*: tradotto. Auxiliar: *avere*.

trarre — a trage; *ind. pres*: traggo, trai, trae, traiamo, traete, traggono; *imperf*: traevo, traevi, traeva, traevamo, traevate, traevano; *pass. rem*: trassi, traesti, trasse, traemmo, traeste, trassero; *futuro*: trarrò, trarrai, trarrà, trarremo, trarrete, trarranno; *cong. pres*: tragga, tragga, tragga, traiamo, traiate, traggano; *cong. imperf*: traessi, traessi, traesse, traessimo, traeste, traessero; *condiz. pres*: trarrei, trarresti, trarrebbe, trarremmo, trarreste, trarrebbero; *imperativo*: trai, tragga, traiamo, traete, traggano; *part. pres*: traente; *part. pass*: tratto; *gerundio*: traendo. Auxiliar: *avere*.

udire — a auzi; *ind. pres*: odo, odi, ode, udiamo, udite, odono; *imperf*: udivo, udivi, udiva, udivamo, udivate, udivano; *pass. rem*: udii, udisti, udì, udimmo, udiste, udirono; *futuro*: udirò (udrò), udirai (udrai), udirà (udrà), udiremo (udremo), udirete (udrete), udiranno (udranno); *cong. pres*: oda, oda, oda, udiamo, udiate, odano; *cong. imperf*: udissi, udissi, udisse, udissimo, udiste, udissero; *condiz. pres*: udirei, udiresti, udirebbe, udiremmo, udireste, udirebbero; *imperativo*: odi, oda, udiamo, udite, odano; *part. pass*: udito. Auxiliar: *avere*.

uscire — a iesi; *ind. pres*: esco, esci, esce, usciamo, uscite, escono; *cong. pres*: esca, esca, esca, usciamo, usciate, escano; *part. pass*: uscito. Auxiliar: *essere*.

valere — a valora, a pretui; *ind. pres*: valgo, vali, vale, valiamo, valete, valgono; *pass. rem*: valsi, valesti, valse, valemmo, valeste, valsero; *futuro*: varrò, varrai, varrà, varremo, varrete, varranno; *cong. pres*: valga, valga, valga, valiamo, valiate, valgano; *condiz. pres*: varrei, varresti, varrebbe, varremmo, varreste, varrebbero; *imperativo*: vali, valga, valiamo, valete, valgano; *part. pres*: valente; *part. pass*: valso. Auxiliar: *essere*.

vedere — a vedea; *ind. pres*: vedo (veggo), vedi, vede, vediamo, vedete, vedono (veggono); *pass. rem*: vidi, vedesti, vide, vedemmo, vedeste, videro; *futuro*: vedrò, vedrai, vedrà, vedremo, vedrete, vedranno; *cong. pres*: veda, veda, veda, vediamo, vediate, vedano; *condiz. pres*: vedrei, vedresti, vedrebbe, vedremmo, vedreste, vedrebbero; *imperativo*: vedi, veda, vediamo, vedete, vedano; *part. pass*: visto (veduto). Auxiliar: *avere*.

venire — a veni; *ind. pres*: vengo, vieni, viene, veniamo, venite, vengono; *pass. rem*: venni, venisti, venne, venimmo, veniste, vennero;

futuro: verrò, verrai, verrà, verremo, verrete, verranno; *cong. pres*: venga, venga, venga, veniamo, veniate, vengano; *condiz. pres*: verrei, verresti, verrebbe, verremmo, verreste, verrebbero; *imperativo*: vieni, venga, veniamo, venite, vengano; *part. pres*: veniente; *part. pass*: venuto. Auxiliar: *essere*.

vivere — a trăi; *pass. rem*: vissi, vivesti, visse, vivemmo, viveste, vissero; *futuro*: vivrò, vivrai, vivrà, vivremo, vivrete, vivranno; *condiz. pres*: vivrei, vivresti, vivrebbe, vivremmo, vivreste, vibrebbero; *part. pass*: vissuto. Auxiliar: *essere* sau *avere*.

volere — a voi, a vrea; *ind. pres*: voglio, vuoi, vuole, vogliamo, volete, vogliono; *pass. rem*: volli, volesti, volle, volemmo, voleste, vollero; *futuro*: vorrò, vorrai, vorrà, vorremo, vorrete, voranno; *cong. pres*: voglia, voglia, voglia, vogliamo, vogliate, vogliano; *condiz. pres*: vorrei, vorresti, vorrebbe, vorremmo, vorreste, vorrebbero; *imperativo*: vogli, voglia, vogliamo, vogliate, vogliano; *part. pres*: volente; *part. pass*: voluto. Auxiliar: *avere*.

volgere — a întoarce spre, a îndrepta; *pass. rem*: volsi, volgesti, volse, volgemmo, volgeste, volsero; *part. pass*: volto. Auxiliare: *avere essere*.

CONJUGAREA LA DIATEZA REFLEXIVĂ

FERMARSI — A SE OPRI

§ 132

INDICATIVO

PRESENTE	PASSATO PROSSIMO
io *mi* fermo — eu mă opresc	io mi sono fermato, -a — eu m-am oprit
tu *ti* fermi — tu te oprești	tu ti sei fermato, -a — tu te-ai oprit
egli *si* ferma — el se oprește	egli si è fermato — el s-a oprit ella si è fermata — ea s-a oprit
noi *ci* fermiamo — noi ne oprim	noi ci siamo fermati, -e — noi ne-am oprit
voi *vi* fermate — voi vă opriți	voi vi siete fermati, -e — voi v-ați oprit
essi *si* fermano — ei se opresc	essi si sono fermati — ei s-au oprit esse si sono fermate — ele s-au oprit

IMPERFETTO	TRAPASSATO PROSSIMO
io *mi* ferm*avo* — eu mă opream	io mi ero fermato, -a — eu mă oprisem
tu *ti* ferm*avi* — tu te opreai	tu ti eri fermato, -a — tu te oprişeşi
egli *si* ferm*ava* — el se oprea	egli si era fermato — el se oprise
	ella si era fermata — ea se oprise
noi *ci* ferm*avamo* — noi ne opream	noi ci eravamo fermati, -e — noi ne opriserăm
voi *vi* fermàv*ate* — voi vă opreaţi	voi vi eravate fermati, -e —voi vă opriserăţi
essi *si* ferm*ạvano* — ei se opreau	essi si erano fermati—ei se opriseră
	esse si erano fermate — ele se opriseră

PASSATO REMOTO	TRAPASSATO REMOTO
io *mi* ferm*ai* — eu mă oprii	io mi fui fermato, -a — eu mă oprisem
tu *ti* ferm*asti* — tu te oprişi	tu ti fosti fermato, -a — tu te opriseşi
egli *si* fermò — el se opri	egli si fu fermato — el se oprise
	ella si fu fermata — ea se oprise
noi *ci* ferm*ammo* — noi ne oprirăm	noi ci fummo fermati, -e — noi ne opriserăm
voi *vi* ferm*aste* — voi vă oprirăţi	voi vi foste fermati, -e — voi vă opriserăţi
essi *si* ferm*ạrono* — ei se opriră	essi si furono fermati — ei se opriseră
	esse si furono fermate — ele se opriseră

FUTURO	FUTURO ANTERIORE
io *mi* ferm*erò* — eu mă voi opri	io mi sarò fermato, -a — eu mă voi fi oprit
tu *ti* ferm*erai* — tu te vei opri	tu ti sarai fermato, -a — tu te vei fi oprit
egli *si* ferm*erà* — el se va opri	egli si sarà fermato — el se va fi oprit
	ella si sarà fermata — ea se va fi oprit
noi *ci* ferm*eremo* — noi ne vom opri	noi ci saremo fermati, -e — noi ne vom fi oprit

voi *vi* ferm*erete* — voi vă veți opri
essi *si* ferm*eranno* — ei se vor opri

voi vi sarete fermati, -e — voi vă veți fi oprit
essi si saranno fermati — ei se vor fi oprit
esse si saranno fermate—ele se vor fi oprit

CONGIUNTIVO

PRESENTE

(che) io *mi* ferm*i* — (ca) eu să mă opresc
(che) tu *ti* ferm*i* — (ca) tu să te oprești
(che) egli *si* ferm*i* — (ca) el să se oprească
(che) noi *ci* ferm*iamo* — (ca) noi să ne oprim
(che) voi *vi* ferm*iate* — (ca) voi să vă opriți
(che) essi *si* ferm*ino* — (ca) ei să se oprească

PASSATO

(che) io mi sia fermato — (ca) eu să mă fi oprit
(che) tu ti sia fermato — (ca) tu să te fi oprit
(che) egli si sia fermato — (ca) el să se fi oprit
(che) noi ci siamo fermati— (ca) noi să ne fi oprit
(che) voi vi siate fermati — (ca) voi să vă fi oprit
(che) essi si siano fermati — (ca) ei să se fi oprit

IMPERFETTO

(se) io *mi* ferm*assi* — (dacă) eu m-aș opri
(se) tu *ti* ferm*assi* — (dacă) tu te-ai opri
(se) egli *si* ferm*asse* — (dacă) el s-ar opri
(se) noi *ci* ferm*assimo* — (dacă) noi ne-am opri
(se) voi *vi* ferm*aste* — (dacă) voi v-ați opri
(se) essi *si* ferm*assero* — (dacă) ei s-ar opri

TRAPASSATO

(se) io mi fossi fermato — (dacă) eu m-aș fi oprit
(se) tu ti fossi fermato — (dacă) tu te-ai fi oprit
(se) egli si fosse fermato — (dacă) el s-ar fi oprit
(se) noi ci fossimo fermati — (dacă) noi ne-am fi oprit
(se) voi vi foste fermati — (dacă) voi v-ați fi oprit
(se) essi si fossero fermati — (dacă) ei s-ar fi oprit

CONDIZIONALE

PRESENTE

o *mi* ferm*erei* — eu m-aș opri
tu *ti* ferm*eresti* — tu te-ai opri

PASSATO

io mi sarei fermato, -a — eu m-aș fi oprit
tu ti saresti fermato, -a — tu te-ai fi oprit

egli *si* fermerebbe — el s-ar opri

noi *ci* fermeremmo — noi ne-am opri

voi *vi* fermereste — voi v-aţi opri

essi *si* fermerębbero — ei s-ar opri

egli si sarebbe fermato — el s-ar fi oprit

ella si sarebbe fermata — ea s-ar fi oprit

noi ci saremmo fermati, -e — noi ne-am fi oprit

voi vi sareste fermati, -e — voi v-aţi fi oprit

essi si sarębbero fermati — ei s-ar fi oprit

esse si sarębbero fermate — ele s-ar fi oprit

IMPERATIVO

fermat*i* — opreşte-te
si fermi — să (se) oprească
fermiąmo*ci* — să (ne) oprim
fermąte*vi* — opriţi-vă
si fęrmino — să (se) oprească

INFINITO

PRESENTE

fermar*si* — a se opri
(fermar*mi*, fermar*ti*, fermar*ci*, fermar*vi*)

PASSATO

esser*si* fermato — a se fi oprit
(esser*mi* fermato, -a; esser*ti* fermato, -a; esser*ci* fermati, -e; esser*vi* fermati, -e; esser*si* fermati, -e)

GERUNDIO

PRESENTE

fermando*si* — oprindu-se
(fermando*mi*, fermando*ti*, fermando*ci*, fermando*vi*)

PASSATO

essendo*si* fermato, -a — oprindu-se
(essendo*mi* fermato, -a; essendo*ti* fermato, -a; essendo*ci* fermati, -e; essendo*vi* fermati, -e)

PARTICIPIO

PRESENTE

fermąnte*si* — care se opreşte
fermąnti*si* — care se oprese

PASSATO

fermąto*si* — oprindu-se
fermąta*si*
fermąti*si*
fermąte*si*
(fermąto*mi*, fermąto*ti*, fermąti*ci*, fermąti*vi* etc.)

Observaţii:

§ 133 Caracteristicile conjugării la diateza reflexivă sînt:

a) toate verbele sînt însoţite în cursul conjugării de particulele pronominale atone: *mi, ti, si, ci, vi, si*;

b) particulele pronominale atone sînt în general *proclitice*: *mi* bagno, *mi* bagnai; sînt enclitice şi se alipesc verbului numai la imperativ: bagna*ti*, bagnate*vi* (cu excepţia persoanei a III sg. şi plural), şi la modurile nepersonale: bagnar*si*, bagnând*osi*, bagnati*si*;

c) la imperativul negativ particulele pronominale se pot afla atît în poziţie proclitică: *non* **ti** *fermare* — nu te opri, *non* **vi** *bagnate* — nu vă udaţi, cît şi în poziţie enclitică: non fermar*ti*, non bagnate*vi*.

Verbe care se traduc în limba română printr-un reflexiv

§ 134 O serie de verbe care în italiană nu sînt reflexive, se traduc în limba română printr-un reflexiv, ca în exemplele de mai jos:

giocare — a se juca; *La mia sorellina* **gioca** *col gattino* — Surioara mea se joacă cu pisicuţa.

guarire —a se vindeca: *Tu* **sei guarita** *presto* — Tu te-ai vindecat repede.

disimparare — a se dezobişnui, a se dezvăţa; **Avevano disimparato** *a nuotare* — Se dezobişnuiseră să înoate.

passeggiare — a se plimba: **Passeggiarono** *fino all'alba* — Se plimbară pînă în zori.

tornare (ritornare) — a se (re)întoarce: **Ritornerà** *presto a casa* — Se va întoarce curînd acasă.

pensare — a se gîndi; **Penso** *di mandarle una lettera* — Mă gîndesc să-i trimit o scrisoare.

godere — a se bucura de: *I Malavoglia* **godevano** *buona riputazione* — Familia Malavoglia se bucura de reputaţie bună; *Ama* **godere** *la vita* — Îi place să se bucure de viaţă.

fingere — a se preface: **Fingeva** *di non conoscerlo* — Se prefăcea că nu-l cunoaşte.

succedere, avvenire — a se întîmpla; *Cosa* **succede**? —Ce se întîmplă?; *Quando* **è avvenuto** ?— Cînd s-a întîmplat?

guardare — a se uita, a privi: *Lo* **guardava** *e non diceva nulla* — Se uita la el şi nu spunea nimic; **Guardalo**! Uită-te la el!

piagnucolare — a se smiorcăi; *La bambina* **piagnucolava** *senza dir nulla* — Fetiţa se smiorcăia fără să spună nimic.

litigare — a se certa; *Hanno* **litigato** — S-au certat.

immaginare — a-şi închipui: **Immaginavo** *che sarebbe stato difficile* — Îmi închipuiam că va fi greu.

traslocare — a se muta: *I nostri amici hanno* **traslocato** *ieri* — Prietenii noştri s-au mutat ieri.

venire vicino — a se apropia, a se da mai aproape: *Gli* **venne vicino** *e gli disse* ... — Se apropie de el şi îi spuse ...

Verbe reflexive în italiană care se traduc în română printr-un nereflexiv

§ 135 Există o serie de verbe reflexive în limba italiană care nu sînt reflexive şi în română: iată cîteva exemple:

addormentarsi — a adormi: **Si è** *presto* **addormentato** — A adormit repede.

felicitarsi (con) — a felicita (pe): **Mi felicito** *con te per il successo* — Te felicit pentru succes.

congratularsi (con) — a felicita (pe): **Mi congratulo** *con te* — Te felicit.

condolersi (con) — a prezenta condoleanţe: **Si condolse** *con lui* — I-a prezentat condoleanţe.

assopirsi — a aţipi: — **Mi sono assopito** *un momento* — Am aţipit un moment.

dimenticarsi — a uita: **Si era dimenticato** *di chiudere la porta* — A uitat să închidă uşa.

scordarsi — a uita: **Non ti scordar** *di me* — Nu mă uita.

imbattersi (in) — a da (de): **Mi sono imbattuto** *in te* — Am dat de tine, m-am întîlnit cu tine (întîmplător).

CONJUGAREA LA DIATEZA PASIVĂ

ESSERE LODATO — A FI LĂUDAT

§ 136

INDICATIVO

PRESENTE*	PASSATO PROSSIMO
io *sono lodato*, -a — eu sînt lăudat, -ă	io sono stato lodato — eu am fost lăudat
tu *sei lodato*, -a — tu eşti lăudat, -ă	tu sei stato lodato — tu ai fost lăudat
egli *è lodato* — el este lăudat	egli è stato lodato — el a fost lăudat

* Au fost trecute formele de feminin numai la timpul prezent al modului indicativ.

ella *è lodata* — ea este lăudată
noi *siamo lodati*, -e — noi sîntem lăudați, -te
voi *siete lodati*, -e — voi sînteți lăudați, -te
essi *sono lodati* — ei sînt lăudați
esse *sono lodate* — ele sînt lăudate

noi siamo stati lodati — noi am fost lăudați
voi siete stati lodati — voi ați fost lăudați
essi sono stati lodati — ei au fost lăudați

IMPERFETTO

io *ero lodato* — eu eram lăudat
tu *eri lodato* — tu erai lăudat
egli *era lodato* — el era lăudat
noi *eravamo lodati* — noi eram lăudați
voi *eravate lodati* — voi erați lăudați
essi *erano lodati* — ei erau lăudați

TRAPASSATO PROSSIMO

io ero stato lodato — eu fusesem lăudat
tu eri stato lodato — tu fuseseși lăudat
egli era stato lodato — el fusese lăudat
noi eravamo stati lodati — noi fuseserăm lăudați
voi eravate stati lodati — voi fuseserăți lăudați
essi erano stati lodati — ei fuseseră lăudați

PASSATO REMOTO

io *fui lodato* — fui lăudat
tu *fosti lodato* — fuși lăudat
egli *fu lodato* — fu lăudat
noi *fummo lodati* — furăm lăudați
voi *foste lodati* — furăți lăudați
essi *furono lodati* — fură lăudați

TRAPASSATO REMOTO

io fui stato lodato — eu fusesem lăudat
tu fosti stato lodato — tu fuseseși lăudat
egli fu stato lodato — el fusese lăudat
noi fummo stati lodati — noi fuseserăm lăudați
voi foste stati lodati — voi fuseserăți lăudați
essi furono stati lodati — ei fuseseră lăudați

FUTURO

io *sarò lodato* — voi fi lăudat
tu *sarai lodato* — vei fi lăudat
egli *sarà lodato* — va fi lăudat

FUTURO ANTERIORE

io sarò stato lodato — eu voi fi fost lăudat
tu sarai stato lodato — tu vei fi fost lăudat
egli sarà stato lodato — el va fi fost lăudat

noi *saremo lodati* — vom fi lăudaţi	noi saremo stati lodati — noi vom fi fost lăudaţi
voi *sarete lodati* — veţi fi lăudaţi	voi sarete stati lodati — voi veţi fi fost lăudaţi
essi *saranno lodati* — vor fi lăudaţi	essi saranno stati lodati — ei vor fi fost lăudaţi

CONGIUNTIVO

PRESENTE	PASSATO
(che) io *sia lodato* — (ca) eu să fiu lăudat	(che) io sia stato lodato — (ca) eu să fi fost lăudat
(che) tu *sia lodato* — (ca) tu să fii lăudat	(che) tu sia stato lodato — (ca) tu să fi fost lăudat
(che) egli *sia lodato* — (ca) el să fie lăudat	(che) egli sia stato lodato — (ca) el să fi fost lăudat
(che) noi *siamo lodati* — (ca) noi să fim lăudaţi	(che) noi siamo stati lodati — (ca) noi să fi fost lăudaţi
(che) voi *siate lodati* — (ca) voi să fiţi lăudaţi	(che) voi siate stati lodati — (ca) voi să fi fost lăudaţi
(che) essi *siano lodati* — (ca) ei să fie lăudaţi	(che) essi siano stati lodati — (ca) ei să fi fost lăudaţi

IMPERFETTO	TRAPASSATO
(se) io *fossi lodato* — (dacă) eu aş fi lăudat	(se) io fossi stato lodato — (dacă) eu aş fi fost lăudat
(se) tu *fossi lodato* — (dacă) tu ai fi lăudat	(se) tu fossi stato lodato — (dacă) tu ai fi fost lăudat
(se) egli *fosse lodato* — (dacă) el ar fi lăudat	(se) egli fosse stato lodato — (dacă) el ar fi fost lăudat
(se) noi *fossimo lodati* — (dacă) noi am fi lăudaţi	(se) noi fossimo stati lodati — (dacă) noi am fi fost lăudaţi
(se) voi *foste lodati* — (dacă) voi aţi fi lăudaţi	(se) voi foste stati lodati — (dacă) voi aţi fi fost lăudaţi
(se) essi *fossero lodati* — (dacă) ei ar fi lăudaţi	(se) essi fossero stati lodati — (dacă)ei ar fi fost lăudaţi

CONDIZIONALE

PRESENTE	PASSATO
io *sarei lodato* — eu aş fi lăudat	io sarei stato lodato — eu aş fi fost lăudat
tu *saresti lodato* — tu ai fi lăudat	tu saresti stato lodato — tu ai fi fost lăudat

egli *sarebbe lodato* — el ar fi lăudat
noi *saremmo lodati* — noi am fi lăudaţi
voi *sareste lodati* — voi aţi fi lăudaţi
essi *sarębbero lodati* — ei ar fi lăudaţi

egli sarebbe stato lodato — el ar fi fost lăudat
noi saremmo stati lodati — noi am fi fost lăudaţi
voi sareste stati lodati — voi aţi fi fost lăudaţi
essi sarębbero stati lodati — ei ar fi fost lăudaţi

IMPERATIVO

sii lodato (tu) — fii lăudat
sia lodato (lui) — fie lăudat
siamo lodati (noi) — să fim lăudaţi
siate lodati (voi) — fiţi lăudaţi
siano lodati (loro) — fie lăudaţi

INFINITO

PRESENTE	PASSATO
essere lodato — a fi lăudat	essere stato lodato — a fi fost lăudat

GERUNDIO

PRESENTE	PASSATO
essendo lodato — fiind lăudat	essendo stato lodato — fiind lăudat

PARTICIPIO

PRESENTE	PASSATO
(lipseşte)	stato lodato — lăudat

Observaţii:

§ 137 Propoziţiile cu verbe la diateza pasivă sînt rezultatul aplicării transformării pasive la o propoziţie cu un verb activ. Pot trece, de la diateza activă la diateza pasivă numai verbele active tranzitive (predicative sau nepredicative). Conjugarea pasivă corespunde în întregime aceleia a verbului *essere* + *participiul perfect* al verbului de conjugat. Participiul perfect este variabil în număr şi gen: *Noi siamo lodate* — Noi sîntem lăudate; *Mia cugina è stata promossa* — Verişoara mea a a fost promovată.

În transformarea propoziţiei din activă în pasivă se produc următoarele schimbări:

Propoziţie la:	
Diateza activă	*Diateza pasivă*
1. Subiect	1. Complement de agent
2. Verb tranzitiv	2. Verbul *essere*+*participiul perfect* al verbului de conjugat
3. Complement direct.	3. Subiect

Exemple:

Maria **scrive** *la lettera* — Maria scrie scrisoarea.
Io **bevo** *il caffè* — Eu beau cafeaua.
Tutti aspettavano l'apertura della mostra — Toţi aşteptau deschiderea expoziţiei.

La lettera **è scritta** *da Maria* Scrisoarea este scrisă de Maria.
Il caffè **è bevuto** *da me* — Cafeaua este băută de mine.
L'apertura della mostra era aspettata da tutti — Deschiderea expoziţiei era aşteptată de toţi.

De reţinut că prepoziţia *da* introduce complementul de agent. Exprimarea acestui complement nu este obligatorie: **Sono stati venduti** *molti quadri* — Au fost vîndute multe tablouri; *Quelle canzoni* **furono** *tutte* **dimenticate** — Acele cîntece au fost toate uitate.

NOTĂ:

a) În locul auxiliarului *essere* poate fi folosit ca auxiliar al diatezei pasive verbul *venire*, numai la timpurile simple. Astfel, se poate spune în aceeaşi măsură: *Le valigie* **erano** *controllate dal finanziere — Le valigie* **venivano** *controllate dal finanziere* — Valizele erau controlate de vameş; *I bicchieri* **furono** *riempiti dal padrone di casa — I bicchieri* **vennero** *riempiti dal padrone di casa* — Paharele au fost umplute de (către) gazdă.

b) Verbele tranzitive mai pot dobîndi valoare pasivă fără ajutorul verbelor *essere* sau *venire;* în acest caz se foloseşte pronumele reflexiv *si* la persoana a treia singular sau plural. Să se compare exemplele:

Strane storie **erano** *raccontate*	Ciudate întîmplări erau povestite
Strane storie **venivano** *raccontate*	
Si raccontavano *strane storie*	Se "povesteau" (erau povestite) ciudate întîmplări
Molte lettere **furono** *spedite*	Multe scrisori au fost expediate
Molte lettere **vennero** *spedite*	
Si spedirono *molte lettere*	S-au "expediat" (au fost" expediate) multe scrisori.

c) Diateza pasivă mai poate fi exprimată prin construcţii alcătuite cu ajutorul verbelor *volere, potere, dovere* (aşa-numitele verbe semiauxiliare); în acest caz regula de formare a construcţiei este următoarea:

Verb semiauxiliar + infinitivul verbului *essere* + participiul perfect al verbului de conjugat.

A se compara:

Franco **voleva vincere** *quella partita a scacchi* — Franco voia să cîştige acea partidă de şah, cu *Quella partita a scacchi* **voleva essere vinta** *da Franco* — Franco voia să cîştige acea partidă de şah; *Nunzio* **potrebbe spedire** *il pacco per via aerea* — Nunzio ar putea să expedieze pachetul par avion, cu: *Il pacco* **potrebbe essere spedito** *da Nunzio per via aerea* — Pachetul ar putea să fie expediat de Nunzio par avion; *Voi* **potete comprare** *i biglietti dall'agenzia turistica* — Voi puteţi cumpăra biletele de la agenţia de turism, cu *I biglietti* **possono essere comprati** *da voi dall'agenzia turistica* — Biletele pot fi cumpărate de voi de la agenţia de turism.

d) Verbul *andare* poate dobîndi sens de auxiliar pasiv numai la persoana a treia sg. şi pl.; *La borsa è andata perduta* — Geanta s-a pierdut; *I libri sono andati perduti* — Cărţile s-au pierdut. Verbul *andare* arată în unele situaţii oportunitatea, necesitatea acţiunii verbului şi în acest caz poate fi înlocuit cu sintagma *dover essere: Il medico* **va richiamato** *di nuovo* — *Il medico* **deve essere richiamato** *di nuovo* — Medicul trebuie (să fie) chemat din nou; *Le promesse* **andranno mantenute** — *Le promesse* **dovranno essere mantenute** — Promisiunile vor trebui respectate.

Verbele auxiliare de modalitate

§ 138 O serie de verbe ca: *dovere* — a trebui, *potere* — a putea, *volere* — a vrea, *sapere* — a şti (cînd este sinonim cu *potere*), *solere* — a obişnui, se construiesc cu ajutorul unui alt verb la infinitiv. Se numesc de modalitate pentru că arată caracterul necesar, posibil, intenţional al îndeplinirii acţiunii verbului următor: — *Non posso venire* — Nu pot să vin; *Devi ascoltare i tuoi* — Trebuie să-i asculţi pe ai tăi; *Non ho voluto offenderti* — Nu am vrut să te jignesc; *Perchè non hai saputo difenderti?* — De ce nu ai ştiut să te aperi? *Solevamo passeggiare ogni sera* — Obişnuiam să ne plimbăm în fiecare seară.

Verbele *potere*, *volere*, *dovere* folosesc, la timpurile compuse, auxiliarele cu care se conjugă verbele aflate la infinitiv: *Non ho potuto scrivere* — *(scrivere* se conjugă cu *avere)* — Nu am putut să scriu; *Non sono potuta venire* — *(venire* se conjugă cu *essere)* — Nu am putut veni.

Dacă infinitivul este un verb la diateza reflexivă, verbul modal poate avea o dublă construcţie:

1) Verbul modal este considerat ca un verb independent; în acest caz auxiliarul este *avere*, iar particula reflexivă se adaugă infinitivului: *Non* **ho voluto** *rassegnarmi* — N-am vrut să mă resemnez.

2) Verbul modal se consideră o singură unitate cu infinitivul. În acest caz construcţia este: *Non* **mi son** *potuto rassegnare* — Nu m-am putut resemna.

Verbul *sapere* se comportă ca un verb independent, deci se construieşte cu auxiliarul *avere*: *Non* **ho saputo** *resistere alla tentazione* — N-am ştiut să rezist ispitei. Dar în construcţii la diateza reflexivă urmează regula dublei construcţii: **Ho saputo** *ritirarmi in tempo* → **Mi son saputo** *ritirare in tempo* — Am ştiut să mă retrag la timp.

Formele pronominale sau adverbiale atone care determină verbul la infinitiv se pot afla fie după verb, fie înaintea acestuia: *Voglio ve-*

derlo → **lo** *voglio vedere* — Vreau să-l văd; *Non posso scrivergli* → *Non* **gli** *posso scrivere* — Nu-i pot scrie; *Avresti dovuto dirglielo* → **Gliel**o *avresti dovuto dire* — Ar fi trebuit să i-o spui; *Ha saputo informarti* → **Ti** *ha saputo informare* — A ştiut să te informeze.

Verbele *dovere* şi *potere* atunci cînd sînt urmate de un verb la *infinitiv perfect* arată că acţiunea verbului este posibilă şi probabilă: *Essi* **devono essere partiti** — Ei trebuie să fi plecat; *Tu non* **puoi aver dimenticato** *tutto* — Tu nu poţi (nu se poate) să fi uitat tot. Verbele *dovere*, *potere* urmate de un infinitiv perfect nu apar niciodată la un timp compus.

Formele pronominale sau adverbiale atone care determină infinitivul sînt ataşate — în poziţie enclitică — la auxiliarul infinitivului: *Tu* **devi avermelo** *detto* — Tu trebuie să mi-o fi spus; *Egli* **può averla** *veduta* — El poate s-o fi văzut.

Folosirea impersonală a verbelor personale

§ 139 În afară de verbele impersonale propriu-zise (vezi **§ 109 A**) toate verbele personale al căror subiect este uman general şi indefinit se pot transforma în verbe impersonale: *Uno (qualcuno) ride* — Unul (cineva) rîde → **Si** *ride* — Se rîde. Transformarea este valabilă pentru o propoziţie ce are verbul la pers. a III-a sg. şi constă în înlocuirea subiectului indefinit prin **si**: **si** *dice* — se spune, **si** *crede* — se crede, **si** *è detto* — s-a spus, **si** *è mangiato* — s-a mîncat, **si** *è camminato* — s-a mers, **si** *vende* — se vinde etc.

Si impersonal, prin analogie cu *si* reflexiv, se construieşte întotdeauna cu auxiliarul *essere*, indiferent de auxiliarul cerut în mod normal de verb: *Uno* **ha** *camminato* → **Si è** *camminato* — S-a mers; *Uno* **ha** *scritto* → **Si è** *scritto* — S-a scris; *Uno ha* **mangiato** *i panini* — **Si sono** *mangiati i panini* — S-au mîncat sandviciurile.

Si pasiv poate apărea în poziţie enclitică în expresii de tipul: *Vendesi bicicletta* — Se vinde, de vînzare bicicletă; *Cercasi interprete* — Se caută interpret; *Affittasi appartamento* — De închiriat apartament. (vezi şi § 92, B).

Folosirea modurilor personale

Folosirea modului indicativ

§ 140 Modul indicativ indică fapte, acţiuni reale, concrete, exprimate la un timp trecut, prezent sau viitor.

În propoziţiile principale indicativul se foloseşte în aceleaşi cazuri ca şi în limba română. În propoziţiile subordonate, se foloseşte indicativul în următoarele cazuri;

A. În propoziții subiective cînd acestea conțin în principală unul din verbele: *accadere, avvenire, succedere* — a se întîmpla, sau expresii verbale ca: *è certo* — este sigur, *è noto* — este cunoscut, se știe, *è vero* — este adevărat; în expresii care indică certitudinea, se folosește modul indicativ: **Avenne** *che una sera gli* **capitò** *in casa un gatto* — S-a întîmplat că într-o seară i-a picat în casă o pisică: **E' vero** *che* **sono riuscito** *a vincere la gara di canzonette* — E adevărat că am reușit să cîștig concursul de cantonete.

Cînd predicatul principalei este însă de tipul *si dice* — se spune, *si narra* — se povestește, în propoziția subordonată se folosește: a) *indicativul* dacă propoziția principală indică *certitudine*: *Quando un triangolo ha tre lati uguali* **si dice** *che questo triangolo* **è** *equilatero* — Cînd un triunghi are trei laturi egale se spune că acest triunghi este echilateral; b) *conjunctivul* dacă principala indică *incertitudine*: **S dice** *che Maria* **abbia sbagliato** *ai calcoli* — Se spune că Maria a greșit la calcule.

B. În propozițiile *completive directe* dacă acestea depind de verbe care exprimă o afirmație de tipul: *affermare* — a afirma, *assicurare* — a asigura, *giurare* — a jura, *considerare* — a considera, *sostenere* — a susține, *dire* — a zice, *avvertire* — a avertiza, *comunicare* — a comunica, sau o constatare: *vedere* — a vedea, *sentire* — a auzi, *udire* — a auzi, *guardare* — a privi, *ascoltare* — a asculta, *rendersi conto* — a-și da seama, *accorgersi* — a băga de seamă, *sapere* — a afla, *constatare* — a constata: **Ti assicuro** *che gli occhiali* **furono** *rotti da mio fratello* — Te asigur că ochelarii au fost sparți de fratele meu; **Si accorse** *che* **era giunto** *troppo tardi* — Își dădu seama că ajunsese prea tîrziu.

C. În propozițiile *circumstanțiale* întîlnim următoarele situații:

1. În propozițiile *circumstanțiale de loc* se folosește atît modul indicativ: *Ritornerò là dove* **avevo avuto** *buona accoglienza* — Am să mă întorc acolo unde fusesem bine primit, cît și modul conjunctiv: *Trovo amici dovunque io* **vada** — Găsesc prieteni oriunde m-aș duce.

2. În propozițiile circumstanțiale *consecutive* este folosit modul indicativ: *La pentola era così calda che ti* **scottava** *le mani* — Oala era atît de fierbinte încît îți ardea mîinile.

3. În propozițiile circumstanțiale *cauzale* se folosește: a) *indicativul* atunci cînd cauza este prezentată *drept reală: Dobbiamo mangiare perchè è già tardi* — Trebuie să mîncăm pentru că este deja tîrziu; b) *conjunctivul* atunci cînd cauza este prezentată ca fiind *ireală: Dobbiamo mangiare non perchè* **sia** *tardi, ma perchè abbiamo fame* — Trebuie să mîncăm nu pentru că ar fi tîrziu ci pentru că ne este foame.

4. În propozițiile circumstanțiale *temporale* se folosește indicativul: *Glielo dirò non appena lo* **vedrò** — Am să-i spun îndată ce am să-l văd.

5. În propozițiile circumstanțiale *condiționale* este întrebuințat: a) modul indicativ dacă ipoteza este considerată ca fiind *reală*: *Se tu* **verrai** *con noi ti faremo una sorpresa* — Dacă tu vei veni cu noi, îți vom face o surpriză; *Se* **piangi,** *non vengo più con te* — Dacă plîngi nu mai vin cu tine; b) dacă ipoteza este *ireală* se poate folosi doar *imperfectul* indicativ: *Se me lo* **chiedevi,** *te lo potevo offrire* — Dacă mi-l cereai, ți-l puteam oferi.

NOTĂ:

Pentru alte situații a se consulta și periodul ipotetic (§ 214).

6. În propozițiile *modale* și *comparative* se folosesc construcții cu ajutorul modului indicativ: *Il viaggio fu più lungo di quanto (non)* **pensavo** — Călătoria a fost mai lungă decît mă gîndeam; *Il sole è tanto brillante quanto* **lo era** *mille anni fa* — Soarele este tot atît de strălucitor cît era și acum o mie de ani.

NOTĂ

A se vedea și construcțiile similare cu conjunctivul (209; 211)

Folosirea modului condițional

§ 141. Condiționalul este un mod folosit spre a indica o acțiune care nu știm dacă se va desfășura sau nu, întrucît depinde de o *condiție*; deci se folosește numai spre a exprima îndoială, nesiguranță, posibilitate, dorință; nu se folosește niciodată pentru exprimarea unei realități sigure.

În propozițiile principale *condiționalul* se folosește în aceleași cazuri ca în *română*. În propozițiile subordonate condiționalul se folosește în următoarele cazuri:

A. În propozițiile *completive directe* în aceleași cazuri ca în română: *So che non gli* **piacerebbe** — Știu că nu i-ar plăcea; *Non vedo perché* **dovrebbe** *partire* — Nu văd de ce ar trebui să plece; *Non so se* **sarebbe** *meglio restare a casa o andare al cinema* — Nu știu dacă ar fi mai bine să rămîn acasă sau să merg la cinema.

B. În propozițiile completive *indirecte* după verbe ca: *accorgersi* — a-și da seama, *dubitare* — a se îndoi, a avea dubii, *insistere* — a insista, *lamentarsi* — a se plînge, se folosește modul condițional dacă: a) subiectul completivei nu este identic cu subiectul verbului din regentă: *Dubito che tu, in caso di emergenza,* **faresti** *quello che si deve* — Mă îndoiesc că tu, în caz de urgență, ai face ceea ce trebuie; b) subiectul din regentă exprimă o certitudine sau o asertiune: *Maria si accorge che* **andrebbe** *con piacere al mare* — Maria își dă seama că s-ar duce cu plăcere la mare.

C. În propozițiile relative introduse de pronumele relative *che* — care, *il/la quale* — care, *i/le quali* — care: *Questo è un libro che* **vorrei** **leggere** — Aceasta este o carte pe care aș vrea să o citesc.

D. În propoziţiile *circumstanţiale* modul condiţional este folosit în următoarele situaţii:

a) în circumstanţialele *de timp* după conjuncţiile sau locuţiunile: *quando* — cînd, *mentre* — în timp ce, *nel momento in cui* — în momentul în care, *man mano che*—pe măsură ce, *tutte le volte che*—ori de cîte ori *dal momento che* — din moment ce, *dopo che* — după ce, este introdus modul condiţional: *La madre venne quando meno l'*avrębbero voluto — Mama a venit cînd ei ar fi dorit-o cel mai puţin;

b) în circumstanţialele *de loc* introduse de adverbul *dove: In quella lite non sapevano dove* sarebbero giunti — În cearta aceea nu ştiau pînă unde vor ajunge;

c) în circumstanţialele *cauzale* introduse de conjuncţiile: *perché* — pentru că, *poiché* — întrucît, deoarece, *giacché* — fiindcă, întrucît, *siccome* — întrucît, dat fiind că, şi locuţiunile: *per il fatto che* — pentru faptul că, *dal momente che, dato che* — dat fiind că, *visto che* — dat fiind că: *Avvertimi in tempo, perché* potrei assumere *altri impegni* — Anunţă-mă din timp, pentru că aş putea să-mi asum alte obligaţii;

d) în circumstanţialele *de mod* introduse de adverbul *come: Hai fatto tutto, come* avrei voluto *fare io* — Ai făcut totul cum aş fi vrut să fac eu.

e) în circumstanţialele *limitative* introduse de: *secondo che* — după ceea ce, *a quello che* — la ceea ce, *per quello che* — în ceea ce, *a quanto* — după cît: *A quello che* direbbe, *nessuno lo crederà* — La ceea ce o să spună, nimeni n-o să-l creadă.

NOTĂ:

1. În propoziţiile subordonate, modul condiţional poate avea înţeles de *viitor*, potrivit modelului:

Regentă		*Subordonată*
Un timp trecut la indicativ	+	Condiţional perfect

Exemple:

Mi disse *che* sarebbe venuto *in macchina* — Mi-a spus că o să vină cu maşina; *Mi* hai promesso *che non* avresti fatto tardi — Mi-ai promis că nu vei întîrzia.

2. În limba română condiţionalul perfect din subordonată se traduce prin *viitor* în construcţiile de tipul celor indicate anterior.

3. Modul condiţional *nu se foloseşte* în propoziţii condiţionale, aşa cum se întîmplă în limba română (a se vedea şi periodul ipotetic § 214).

4. În anumite situaţii condiţionalul din subordonată poate fi înlocuit de un timp al modului indicativ: *Vieni quando* puoi — Vino cînd poţi.

Folosirea modului conjunctiv

§ 142 Conjunctivul este un mod care se întrebuinţează spre a exprima o acţiune posibilă, dorită, presupusă, probabilă sau nesigură. Poate fi folosit atît în propoziţii principale, cît şi în subordonate (cu precădere).

În propozițiile *principale* se folosește în construcții de tipul: *Magari* **facesse** *più fresco* — Măcar de-ar fi mai răcoare; *Che* **abbia cambiato** *idea?* Să se fi răzgîndit?; *Ti* **piaccia** *o no, devi andartene* — Fie că-ți place, fie că nu, trebuie să pleci. În propozițiile *subordonate*, conjunctivul apare în cazul că acțiunea subordonatei este incertă sau numai posibilă. Se folosește în următoarele situații:

A. În propozițiile *completive directe* după verbe ca: *volere*— a vroi, *preferire* — a prefera, *sperare* — a spera, *sapere*— a ști (cu înțelesul de *essere consapevole* — a fi conștient sau *avere conoscenza* — a avea cunoștință), *crędere* — a crede, *suporre* — a presupune etc. dacă subiectul completivei *nu este identic* cu subiectul verbului regent: *Cosa vuoi.che* **faccia**? — Ce vrei (tu) să fac (eu)?; *Credo che* **basti** *per oggi* — Cred că-i de ajuns pentru astăzi; *Volete che io* **venga** *con voi*— Vreți ca eu să vin cu voi; *Temo che* **sia** *troppo tardi* — Mă tem că-i prea tîrziu.

B. În propozițiile *completive indirecte* cerute de verbe ca: *accorgersi* — a-și da seama, *lamentarsi* — a se plînge, *illudersi* — a-și închipui, *insistere* — a insista, *dubitare* — a se îndoi etc. dacă subiectul completivei *nu este identic* cu subiectul verbului regent și dacă verbul principal exprimă: incertitudine, ordin, dorință, teamă: **Dubito** *che tu* **abbia fatto** *questo dolce* — Mă îndoiesc că ai făcut prăjitura aceasta; **Insisto** *che* **ve ne andiate** *subito* — Insist să plecați imediat; **Si lamentava** *che non tutti gli* **prestassero** *attenzione* — Se plîngea că nu toți îi dădeau atenție.

C. În propozițiile subiective cerute de verbe ca: *occorrere* — a fi necesar, *bisognare* — a trebui, *essere bene* — a fi bine, *essere male* — a fi rău, *essere meglio* — a fi mai bine, *essere possibile* — a fi posibil, *essere probabile* — a fi probabil, *essere peccato* — a fi păcat, *essere difficile* — a fi greu etc. dacă verbul regent exprimă incertitudine, necesitate, o nuanță de apreciere subiectivă: **E' possibile** *chi* **grandini** — Este posibil să cadă grindină; **Bisognerà** *che* **si decida** *una buona volta* — Va trebui să se hotărască odată; **Sarebbe meglio** *che gli* **parli** *io stesso* — Ar fi mai bine să-i vorbesc eu însumi.

D. În propozițiile *relative restrictive* dacă propoziția respectivă indică un substantiv determinat de adjective ca: *primo, ultimo, solo, unico, nessuno* sau de adjective la *superlativ relativ* *Questo è* **il più stupido** *film che* **io abbia visto** — Acesta este cel mai prost film pe care l-am văzut; *Quella era* **l'unica** *cosa che* **si potesse fare.** — Acela era singurul lucru ce se putea face: *Non c'è* **nessuno** *che mi* **possa aiutare**? — Nu-i nimeni care să mă poată ajuta?

E. După conjuncții sau locuțiuni conjuncționale:

a) **temporale**: *prima che* — mai înainte ca; *avanti che* — mai înainte ca; *finché* — pînă cînd: *Vi aiuto* **finché si possa** — Vă ajut pînă cînd se poate; b) **concesive**: *benché/sebbene/quantunque* — deși; *nonostante che* — în ciuda faptului că; *anche se* — chiar dacă; *ancorché* — deși;

malgrado ché — deşi, în ciuda faptului că: **Benché** *lo* **desiderassi** *non potei andare al film* — Deşi doream, nu m-am putut duce la film; c) **modale**: *come se* — ca şi cum; *quasi che* — aproape, ca şi cum; *senza che* — fără ca: *Sono venuto* **senza che** *loro lo* **sapessaro** — Am venit fără ca ei s-o ştie; d) **consecutive**: *in/di modo che* — astfel ca; *di maniera che* — în aşa fel încît: *La mamma sistema i capelli* **di maniera che** *non* **si veda** *la ciocca bianca* — Mama îşi aranjează părul în aşa fel încît să nu i se vadă şuviţa albă; e) **finale**: *affinché/acciocché/perché/onde* — pentru ca: *Ti offro il libro* **affinché ti ricordi** *di me* — Îţi ofer cartea spre a-ţi aminti de mine; f) **condiţionale**: *nel caso che* — în caz că; *qualora* — dacă; *a meno che* — numai dacă; *salvo che* — afară de cazul cînd; *purché* cu condiţia ca: *Arriverò in tempo*, **salvo che** *non* **succeda** *qualcosa* — Voi ajunge la timp, numai să nu se întîmple ceva; *Veniamo da voi* **purché** *non* **nevichi** — Venim la voi dacă nu ninge (cu condiţia să nu ningă);

NOTĂ:

Conjuncţia condiţională *se* impune (în afara cazurilor prezentate la folosirea indicativului) o construcţie cu modul conjunctiv în funcţie de simultaneitatea, anterioritatea sau posterioritatea acţiunii (a se vedea capitolul intitulat *periodul ipotetic*).

g) *comparative*: *più di quanto* — mai **mult decît**; *meno di quanto* — mai puţin decît: *Agata studia* **più** *oggi* **di quanto abbia studiato** *la settimana scorsa* — Agata învaţă mai mult astăzi decît a învăţat săptămîna trecută.

Folosirea modurilor nepersonale

Folosirea modului infinitiv

§ 143 În afara verbelor modale care se construiesc cu infinitivul, foarte multe alte verbe cer construcţia cu infinitivul. Am putea împărţi construcţiile cu infinitivul după cum urmează: I. *construcţii verb + + verb la infinitiv, cele două verbe avînd subiect unic* II. *construcţii verb + verb la infinitiv, cele două verbe avînd subiecte diferite.*

I. *Construcţii verb + verb la infinitiv, cele două verbe avînd subiect unic:*

Din această categorie fac parte:

A. Verbe ca: *desiderare* — a dori, *preferire* — a prefera, *amare* — a iubi; a-i face plăcere, *gradire* — a accepta, *favorire* — a binevoi, *ardire* — a cuteza, *osare* — a îndrăzni, *sapere* — a şti (cu înţelesul *essere capace* — a fi în stare), *dovere* — a trebui, *potere* — a putea, *solere* — a obişnui + *infinitivul (fără prepoziţie)* cu condiţia ca subiectul din su-

bordonată să fie identic cu subiectul verbului din regentă: **Preferisco mangiare** *alle due* — Prefer să mănînc la două; *Cosa* **vuoi fare**? — Ce vrei să faci?; **Favorisca venire** *con noi* — Binevoiți a veni cu noi; *Non* **ardisco riparare** *la stilografica* — Nu cutez să repar stiloul; *Io* **desidero scrivere** *ai miei* — Eu doresc să scriu alor mei; *Non* **oso venire** *con voi* — Nu îndrăznesc să vin cu voi; *Non* **so sbrigarmi** *in questa faccenda* — Nu sînt în stare să mă descurc în această treabă. De reținut că unele dintre verbele de mai sus admit și construcția cu conjunctivul, numai atunci cînd subiectul subordonatei *nu este identic* cu subiectul propriu al verbului din regentă: **Preferisco** *(io) che egli* **mangi** *alle tre* — Prefer ca el să mănînce la ora trei; **Desidererei** *(io) che Marina* **facesse** *subito la spesa* — Aș dori ca Marina să se ducă imediat după cumpărături.

B. Verbele care indică *momentul acțiunii verbului următor* introduc construcții cu prepozițiile *a* sau *di*

Verb + **a** + *infinitiv*

continuare: **Continuò a leggere** *il giornale* — A continuat să citească ziarul.

iniziare: **Iniziai a soffiare** *con forza* — Începui să suflu cu forță.

seguitare: **Seguitava a borbottare** *contro di noi* — Continua să bombăne împotriva noastră.

riprendere: **Ho ripreso a cucire** *il vestito* — M-am apucat din nou să cos la rochie.

Verb + **di** + *infinitiv*

cessare: **Cessa di mangiare** *ora*! — Încetează cu mîncatul acum!

smettere: **Smise di guardarlo** *in faccia* — Încetă de a-l mai privi în față.

finire: **Finisci di urlare** — Termină cu urlatul.

terminare: **Terminammo** *in due ore* **di far** *pulizia* — Am terminat în două ore să facem curățenie.

NOTĂ:

Auxiliarul verbului regent este întotdeauna *avere*.

Verbele din această categorie nu pot fi urmate de alte verbe la infinitivul perfect.

C. *Verbele tranzitive.* În funcție de prepoziția cu care sînt introduse, infinitivul apare în construcții ca:

Verb + **a** + *infinitiv*

imparare: **Imparammo** *difficilmente* **a cucinare** — Am învățat cu greu să gătim.

provare: **Provai a dirgli** *la verità* — Am încercat să-i spun adevărul.

Verb + **di** + *infinitiv*

cercare: *Non* **cercare di scappare** — Nu încerca să fugi.

credere: **Credo di averle** *detto tutto* — Cred că i-am spus totul.

dimenticare: **Hai dimenticato di metter** *sale* — Ai uitat să pui sare.

ricordare — **Ricordo di averti** *offerto un nastro magnetico* — Îmi amintesc că ți-am dat o bandă de magnetofon.

sperare: **Spero di tornare** *presto* — Sper să mă întorc curînd.

NOTĂ:

1. Unele din verbele de mai sus admit și construcția cu conjunctivul, numai atunci cînd subiectul subordonatei *este diferit* de subiectul propriu al verbului din regentă: **Credo** *che egli* **abbia detto** *tutto* — Cred că el a spus totul; **Speravano** *che* **tornassimo** *presto* — Sperau să ne întoarcem repede; dar și: **Credo** *che io* **l'abbia visto** — Cred că eu l-am văzut, unde cele două subiecte sînt identice.

2. Pronumele atone ce determină infinitivul sînt întotdeauna enclitice la respectivul infinitiv: *Rifiuto di dirti bugie* — Refuz să-ți spun minciuni; *Spero di avergli fatto un servizio* — Sper că i-am făcut un serviciu.

3. Verbele *amare, desiderare, gradire, preferire*, precum și verbele intranzitive *ardire, osare* se pot construi cu un infinitiv *însoțit sau nu* de prepoziție: **Desidero di parlarti io** — Doresc să-ți vorbesc eu; *Io* **desidero parlarti** — Eu doresc să-ți vorbesc; *Amo* **di star** *solo* — Îmi place să stau singur; **Amo passeggiare** — Îmi place să mă plimb.

D. Verbele *intranzitive*. În funcție de prepoziția cu care se introduc, infinitivul apare în construcții ca:

Verb + **a** + *infinitiv*

esitare: **Esito a proporgli** *ciò* — Ezit să-i propun aceasta.

tardare: *Non* **tardò a rispondermi** — N-a întîrziat să-mi răspundă.

riuscire: *Non* **riesco a riparare** *il fornello a gas* — Nu reușesc să repar aragazul.

Verb + **di** + *infinitiv*

pensare: **Penso di offrirti** *un dolce* — Mă gîndesc să-ți ofer o prăjitură.

accorgersi: **Si accorge di non capire** *il perché* — Își dă seama că nu înțelege cauza.

vergognarsi: **Mi vergogno di avere perduto** *il tuo quaderno di appunti* — Mi-e ruşine că ţi-am pierdut caietul de notiţe.

NOTĂ

1. Unele verbe intranzitive construite cu prepoziţiile *di, a* + *infinitivul* admit transformarea în subordonată, construcţia devenind:

che +	indicativ sau conjunctiv

Mi accorgo **di sbagliare** — *Mi accorgo* **che sbaglio** — Îmi dau seama că greşesc; *Mi accorgo* **di aver sbagliato** — *Mi accorgo* **che ho sbagliato** — Îmi dau seama că am greşit; *Dubito* **di averlo visto** — *Dubito* **che l'abbia visto** — Mă îndoiesc că l-am văzut.

2. Formele pronominale şi adverbiale atone care determină infinitivul sînt enclitice ataşîndu-se numai infinitivului; *Non riesco a muoverla* — Nu reuşesc s-o mişc; *Mi vergogno di averti mentito* — Mi-e ruşine că te-am minţit.

Fac excepţie verbele *andare, stare* şi *venire* la timpurile simple, poziţia formelor pronominale atone putînd fi sau proclitică sau enclitică. *Stava a sentirmi* — **Mi** *stava a sentire* — Mă asculta; *Vieni a dirmelo in faccia* — *Vienimelo a dire in faccia* — Vino să mi-o spui în faţă; *Vado a vederlo* — **Lo** *vado a vedere* — Mă duc să-l văd.

II. *Construcţii verb + verb la infinitiv, cele două verbe avînd subiecte diferite*

În această categorie deosebim:

A. Construcţii în care infinitivul *nu* este introdus de prepoziţie:
B. Construcţii în care infinitivul este introdus de o prepoziţie.

A. Din această primă grupă fac parte:

a) verbele *vedere* — a vedea, *sentire* — a simţi, *udire* — a auzi, *ascoltare* — a asculta, *guardare* —a privi + *infinitiv*. De cele mai multe ori subiectul din subordonată *nu* este identic cu subiectul verbului din regentă: **Hai visto venire** *le raggazze oggi?* — Le-ai văzut pe fete venind astăzi?; *Non* **ho udito chiamare** *nessuno* — N-am auzit pe nimeni chemînd. Să se observe că subiectul infinitivului se află în cazul acuzativ: verbul se traduce, în română, prin gerunziu: **Sento suonare** *il pianoforte* — Aud pianul cîntînd. Subiectul infinitivului poate fi înlocuit printr-un pronume aton care precedă verbul regent: **La** *vedo piangere* — O văd plîngînd, sau care urmează verbului regent: *Vedendo***la** *piangere* — Văzînd-o plîngînd. Dacă subiectul verbului din subordonată este indefinit, el se omite în italiană. În română, în această situaţie, gerunziul este însoţit de pronumele indefinit *-se*: *Ho sentito dire che* ... — Am auzit spunîndu-se că ...

NOTĂ

În mod asemănător verbelor *vedere, sentire, udire* etc. se comportă adverbul *ecco: Ecco arrivare Ela* — Iat-o venind pe Ela → *Eccola arrivare* — Iat-o venind; *Ecco Ela che arriva* — Iat-o pe Ela care vine → *Ecco che arriva Ela* — Iată că vine Ela.

b) *Verbele fare, lasciare + infinitiv.* În această situație deosebim: subiectul care se referă la infinitiv se poate afla: 1) fie în cazul acuzativ, dacă verbul la infinitiv nu este însoțit de un complement direct: *Io* **faccio scrivere** *Paolo* — Eu îl pun pe Paolo să scrie; *Io* **lascio dire** *Monica* — Eu o las pe Monica să zică (vorbească), 2) fie în cazul dativ, dacă verbul de la infinitiv este însoțit de un complement direct: *Io* **faccio a** *Paolo* **scrivere** *la lettera* — Eu îl pun pe Paolo să scrie scrisoarea; **Lasciò a** *Monica* **dire** *tutto quello che voleva* — O lăsă pe Monica să zică tot ceea ce voia.

NOTĂ

1) A se reține că în limba română traducerea este unitară pentru ambele cazuri: îl pun să ... (acuzativ, dativ), o las (lăsă) să ... (acuzativ, dativ).

2) Subiectul infinitivului poate fi absent: **Fece scrivere** *una lettera* — Puse să se scrie o scrisoare; **Lasciò dire** *tutte le bugie* — Lăsă să se spună toate minciunile.

3) Atît subiectul cît și obiectul infinitivului pot fi înlocuite prin pronume atone conexate verbului *lasciare* sau *fare;* exemple în cazul acuzativ: *Io* **lo lascio vedere** — Eu îl las să vadă; *Io* **la lascio vedere** — Eu o las să vadă; *Io* **lo faccio bere** — Eu îl pun să bea; *Io* **la faccio bere** — Eu o pun să bea, și exemple în cazul dativ; *Io* **glielo lascio vedere** — Eu i-l las să vadă; *Io* **gliela lascio vedere** — Eu i-o las să vadă; *Io* **glielo faccio mangiare** — Eu pun să-l mănînce; *Io* **gliela faccio mangiare** — Eu pun să o mănînce.

În cazurile de mai sus, verbul *fare* nu are înțeles de *produrre* — a produce, ci este sinonim cu: *obbligare* (uno a far qualcosa — a obliga pe cineva să facă ceva), *determinare* (uno a far qualcosa — a determina pe cineva să facă ceva); verbul *lasciare* nu are înțeles de *abbandonare* — a lăsa, a abandona, ci mai curînd este sinonim cu *permettere, non impedire* (a uno di far qualcosa — a permite, a nu împiedica de a se face ceva).

B. În această categorie se includ construcțiile *verb + prepoziție + verb la infinitiv* din care deosebim:

Verb + **a** + *infinitiv*

aiutare: *Aiuto mio fratello* **a scrivere** — Îl ajut pe fratele meu să scrie.

decidere: *Decidesti* **ad aiutarla** — Te-ai hotărît s-o ajuți.

mandare: *Timando* **a comprare** *il pane* — Te trimit să cumperi pîine.

mettere: *Mettilo* **a** *lavorare* — Pune-l să muncească, pune-l la treabă.

dare: *Ti do* **ad intendere** — Îți dau de înțeles.

insegnare: *Vi insegno* **a scrivere** *correttamente* — Vă învăț să scrieți corect.

Verb + **di** + *infinitiv*

consigliare: *Vi consiglio* **di attraversare** *solo sulle strisce* — Vă sfătuiesc să traversați numai pe zebră.

pregare: *La prego* **di non fumare** *qui* — Vă rog să nu fumați aici.

augurare: *Auguro a Eva* **di riuscire** *agli esami* — Îi urez Evei să reușească la examene.

dire: *Gli disse* **di non dare** *più in prestito la stilografica* — I-a zis să nu mai împrumute stiloul.

telefonare: *Gli telefonai* **di partire** *subito* — Îi telefonai să plece imediat.

vietare: *Ci ha vietato* **di far** *rumore*— Ne-a interzis să facem zgomot.

NOTĂ

1) Formele atone care determină infinitivul se leagă numai de infinitiv: *Dico a Gilda di scrivermi* — Îmi spun Gildei să-mi scrie.

2) Subiectul infinitivului (în dativ sau acuzativ) poate fi exprimat și printr-un pronume aton conexat primului verb: **Vi** *ho pregati di scrivere* — V-am rugat să scrieți.

3) Verbele care se construiesc cu *prepoziție* + *infinitiv* cu subiect diferit, acceptă transformarea într-o propoziție cu verbul la conjunctiv (prepoziția dispărînd): **Prego** *Grazia* **di giungere** *presto* → **Prego** *Grazia* **che giunga** *presto* — O rog să Grazia să ajungă repede; **Chiedo a** *Bruno* **di scrivere** → **Chiedo a** *Bruno* **che scriva** — Îi cer lui Bruno să scrie.

4) Nu se poate face transformarea atunci cînd cele două subiecte sînt identice primul verb fiind reflexiv: *Io* **mi auguro di cucinare** *bene gli spaghetti* — Îmi doresc să gătesc bine spaghetele.

Folosirea modului gerunziu

Propozițiile introduse de gerunziu pot fi:

§ 144 a) *Propoziții temporale*: **Camminando,** *pensavo alle sue parole* — Mergînd (pe cînd mergem) mă gîndeam la cuvintele sale.

b) *Propoziții cauzale*: 1) este folosit gerunziul prezent pentru o acțiune simultană cu principala: **Volendo vederla,** *le feci una telefonata* — Vrînd s-o văd (pentru că vroiam s-o văd) i-am dat un telefon; 2) este întrebuințat gerunziul perfect pentru o acțiune anterioară principalei: **Essendo partiti** *troppo tardi, giunsero dopo la mezzanotte* — Pentru că plecaseră prea tîrziu, au ajuns după miezul nopții.

c) *Propoziții concesive*:

În acest caz construcția este: *pure (anche)* + *gerunziu prezent sau perfect*: **Pur conoscendolo,** *non credevo che potesse bere tanto* — Chiar cunoscîndu-l (deși îl cunoșteam) nu credeam că poate să bea atît; *Anche* **avendolo saputo** *non te lo avrei detto* — Chiar dacă aș fi știut aceasta (aș fi știut-o), nu ți-aș fi spus (spus-o).

d) *Propoziții modale*: *Le parlava* **agitando** *le mani* — Îi vorbea dînd din mîini: *Mi guardava sorridendo* — Mă privea surîzînd.

Folosirea modului participiu

§ 145 Toate construcțiile participiale provin din *verbul essere la gerunziu* + *participiul perfect* al verbului de conjugat și capătă înțeles cauzal sau temporal: **Essendo** *preoccupati per la salute del figlio, i genitori lo portarono all'ospedale* — Fiind îngrijorați (întrucît erau îngrijorați) de sănătatea copilului, părinții l-au dus la spital. Uneori gerunziul poate lipsi: **Preoccupati** *per la salute del figlio* ... — Îngrijorați de sănătatea copilului ..., **Diventato** *ingegnere si accinse a studiare filosofia* — Devenind (după ce a devenit) inginer s-a apucat să studieze filozofia.

ADVERBUL
L'AVVERBIO

§ 146 Este una dintre părțile invariabile de vorbire. Numele acestei părți de vorbire indică o relație cu verbul, în sensul că poate modifica sau determina mai bine un verb: *Manovrava* **delicatamente** *i comandi* — Mînuia comenzile în mod delicat; *La donna era* **straordinariamente** *triste* — Femeia era extraordinar de tristă, sau alt adverb: *Cammini* **stranamente** *piano* — Mergi ciudat de încet.

Din punct de vedere formal, adverbele pot fi simple și locuțiuni adverbiale; din punct de vedere semantic acestea se clasifică în adverbe de mod, de timp, de loc, de cantitate, de afirmație, de negație. Unele adverbe au grade de comparație: *molto lontano* — foarte departe, *più tardi* — mai tîrziu, *meno presto* — mai puțin repede, *assai vicino* — foarte aproape, *più probabilmente* — mai probabil. Iată doar cîteva dintre *adverbele simple*, mai importante, urmînd ca locuțiunile adverbiale să fie prezentate la fiecare grup de adverbe în parte: *bene* — bine: *Non avete studiato* **bene** *il verbo* — Nu ați învățat bine verbul; *male* — rău: *Hai fatto* **male** — Ai făcut rău; *subito* — imediat: *Vieni* **subito** — Vino imediat; *meglio* — mai bine: *Elsa si sente* **meglio** — Elsa se simte mai bine; *peggio* — mai rău: *Chi comincia male finisce* **peggio** — Cine începe rău sfîrșește și mai rău; *anche* — și, de asemenea: *Venite* **anche** *voi?* Veniți și voi?; *sempre* — mereu: *Leggeva* **sempre** *di notte* — Citea întotdeauna noaptea; *inoltre* — în plus, pe deasupra, în afară de aceasta: *Il mare era in burrasca e* **inoltre** *la barca faceva acqua* — Marea era furtunoasă și în afară de aceasta barca lua apă; *volentieri* — bucuros, cu plăcere: *Ha lavorato* **volentieri** *per tutta la giornata* — A muncit cu plăcere toată ziua; *così* — așa: *Perché fai* **così**? De ce faci așa?; *magari* — cel puțin, chiar, măcar: *Lo aspetterò*, **magari** *dovessi restare qui tutta la notte* — Am să-l aștept chiar de va trebui să rămîn aici toată noaptea; *insieme* — împreună: *Sono usciti* **insieme**? — Au ieșit împreună?

A. ADVERBELE DE MOD

§ 147 Principala caracteristică a acestor adverbe este faptul că sînt o „clasă deschisă" în sensul posibilității acestora de a se forma

din oricare adjectiv calificativ: *facile — facilmente* — uşor; *allegro — allegramente* — vesel, precum şi a capacităţii lor de a forma, ca şi adjectivele, grade de comparaţie: *più originalmente* — (în mod) mai original; *meno attentamente* — (în mod) mai puţin atent.

Numeroase adverbe de mod se formează prin derivare, după cum urmează: a) un prim grup se obţine prin adăugarea sufixului — *mente* la forma feminină a adjectivelor: *sinceramente* — sincer, *chiaramente* — clar, *nuovamente* — din nou etc. Adjectivele terminate în *-le* şi *-re* pierd pe *-e* final în prezenţa sufixului *-mente*: *facile — facilmente* — uşor; *celere — celermente* — iute, repede. De reţinut formarea specială a adverbelor din adjectivele: *benevolo — benevolmente* — binevoitor, *leggero — leggermente* — uşor, *pari — parimente* — egal. Practic sufixul *-mente* poate fi adăugat aproape tuturor adjectivelor: *Te lo dirò* **francamente** — Am să ţi-o spun deschis; b) un alt grup de adverbe se formează cu ajutorul sufixului *-oni* sau *-one*: *bocconi* — pe brînci; *ginocchioni* — în genunchi; *carponi* sau *carpone* — de-a buşilea, *tastoni* — orbeşte, pe dibuite; *(a) cavalcioni* — călare: *Avanzava* **carponi** — Înainta de-a buşilea; c) unele adverbe de mod se obţin folosind neschimbată forma masculină a adjectivelor: *alto* — sus, *basso* — jos, *forte* — tare, *piano* — încet, *caro* — scump, *giusto* — just, *sicuro, certo* — sigur, *chiaro* — clar, *presto* — repede: *Vieni* **presto** *da noi* — Vino repede la noi; *La rondine volava* **basso** — Rîndunica zbura jos; *Ho parlato* **chiaro** — Am vorbit clar.

Locuţiuni adverbiale de mod mai importante: *di nuovo* — din nou: *E' venuto* **di nuovo** — A venit din nou; *di solito* — de obicei: **Di solito** *io non mangio la sera* — De obicei eu nu mănînc seara; *di recente* — recent: *Sono ritornati* **di recente** — S-au întors de curînd; *in generale* — în general: **In generale,** *non mi piace quello che fai* — În general nu-mi place ceea ce faci; *a lungo* — îndelung: *Risero* **a lungo** — Au rîs îndelung; *da lontano* — de departe: *Gli si sentiva il motore* **da lontano** — I se auzea motorul de departe.

Să se reţină şi următoarele construcţii: *volente o nolente* — vrînd-nevrînd: **Volente o nolente,** *farai ciò che ti dico io* — Vrînd-nevrînd ai să faci ce-o să-ţi spun eu; *a più non posso* — pînă nu mai poţi; *Strillava a più non posso* — Striga cît îl ţinea gura.

ADVERBELE DE TIMP

§ 148 Cele mai frecvente adverbe de timp sînt: *ora/adesso* — acum, *subito* — îndată/imediat, *tosto* — repede/iute, *prima* — mai înainte, *dopo/poi* — după/apoi, *presto* — curînd, *tardi* — tîrziu, *ieri* — ieri, *l'altroieri* — alaltăieri, *oggi (oggi giorno)* — astăzi, *domani* — mîine, *dopodomani/*

posdomani — poimîine, *stasera* — astă-seară, *stamattina* — azi-dimineaţă, *stanotte* — azi-noapte, *quando* — cînd, *spesso* — adesea, *sempre* — întotdeauna, *mai* — niciodată, *mensilmente* — lunar, *settimanalmente* — săptămînal: *Ho fatto tardi* — Am întîrziat; *Saranno da noi* **stasera** — Vor fi la noi în seara asta.

NOTĂ

1) Adverbul *mai* cînd are valoare negativă se comportă astfel:

negaţie + verb + mai

Non vogliono studiare **mai** — Nu vor să înveţe niciodată.

mai + verb (fără altă negaţie)

Mai e poi mai il bugiardo sarà creduto — Niciodată, absolut niciodată nu va fi crezut mincinosul.

2) Cînd se foloseşte (exclusiv) în propoziţiile condiţionale, interogative, dubitative, *mai* are sens afirmativ: se traduce prin: *vreodată, oare, din întîmplare: Chi* **mai** *l'avrebbe detto?* Cine oare ar fi spus-o?; *Nessuno l'avrebbe* **mai** *detto* — Nimeni n-ar fi spus-o vreodată; *Sei* **mai** *stata a Oradea?* Ai fost vreodată la Oradea?; *Dimmi se hai* **mai** *visto tale bellezza?* Spune-mi dacă ai mai văzut vreodată o asemenea frumuseţe?

3) *Giammai* este forma de întărire a lui *mai* negativ: *Non ti dimenticherò* **giammai** — N-am să te uit (absolut) niciodată.

4) *Già* se traduce: fie prin *deja, şi*, fie prin *fost: E'* **già** *arrivata* — A sosit deja; *Gliel' ho* **già** *detto* — I-am şi spus-o; *Via Manzoni* **già** *Benincasa* — Strada Manzoni fostă Benincasa.

Locuţiuni adverbiale de timp mai frecvente: di buon'ora — dis-de-dimineaţă: *Si alzò* **di buon'ora** — Se sculă cu noaptea-n cap; *nottetempo* — în timpul nopţii: *La frutta fresca si trasporta* **notte tempo** — Fructele proaspete se transportă în timpul nopţii; *una volta* — odată, odinioară: *C'era* **una volta** — A fost odată; *la prima volta* — prima oară: *Non è* **la prima volta** *che te lo dico* — Nu-i pentru prima oară că ţi-o spun; *un giorno* — într-o zi: *Venne,* **un giorno,** *da noi l'amico di mio padre* — A venit, într-o zi, la noi, prietenul tatălui meu; *poco fa* — cu puţin (timp) în urmă: *E'uscito* **poco fa** — A ieşit de puţină vreme; *d'ora in poi* — de acum înainte: **D'ora in poi** *dovrai ascoltare me!* — De acum înainte va trebui să mă asculţi pe mine!

ADVERBELE DE LOC

§ 149 Cele mai importante adverbe de loc sînt: *qui, qua* — aici; *quassù* — aici sus; *quaggiù* — aici jos; *quivi* — acolo; *lì, là* — acolo, *colà* — acolo; *lassù* — acolo sus; *costì* — aici; *costà* — aici, aproape, aici alături; *su* — sus; *giù* — jos; *sopra* — deasupra, sus; *sotto* — sub, dedesubt, jos; *vicino* — aproape; *lontano* — departe; *davanti* — în faţă înainte; *dietro* — în spate, înapoi; *dentro* — înăuntru; *fuori* — afară; *dappertutto* — peste tot; *dovunque* — oriunde; *dove* — unde; *da dove, donde* — de unde; *altrove* — în altă parte, aiurea: *Mettilo* **davanti** *a*

te — Pune-l în faţa ta; *Vado lontano* — Mă duc departe; *Qua dentro* — Aici înăuntru.

NOTĂ

Qui, qua se scriu întotdeauna fără accent (vezi § 11B)

Particulele atone *ci, vi, ne* pot căpăta valoare de adverb de loc şi anume: *ci, vi* cu înţelesul de: „în acel loc, acolo, aici": *Quando sei andato a Craiova?* — Ci (vi) *sono stato l'anno scorso* — Cînd ai fost la Craiova ? — Am fost anul trecut (acolo.) *Ne* cu înţelesul de: „de acolo, din acel loc": *La città, quando ne uscimmo, era addormentata* — Oraşul, cînd am ieşit (de acolo), era în întregime adormit. *Ci* şi *vi* ca adverbe de loc sînt sinonime şi se traduc prin: „aici, acolo, în acel loc, în acest loc." În afară de valoarea adverbială *ci, vi, ne* mai au şi funcţie pronominală aşa cum am văzut la capitolul despre pronume (a se vedea şi § 90). Traducerea în limba română a acestor particule pronominale nu este obligatorie decît în anumite situaţii, spre a evita stîngăciile de traducere. *Ci, vi* urmate de verbul *essere* se traduc prin: „a exista a fi": *C'era (ci era) fra i due una vecchia inimicizia* — Exista între cei doi o veche duşmănie.

Locuţiuni adverbiale de loc: *(per) di qua* — pe aici: *Andiamo* **per di qua** — Să mergem pe aici; *(per) di là* — pe acolo: *Sono usciti* **per di là** — Au ieşit pe acolo; *di sopra* — pe (de), deasupra: *Le camere* **sono di sopra** — Camerele sînt sus; *di sotto* — pe (de), dedesubt: *Vedi più* **sotto** — Vezi mai jos; *Passiamo per* **di sotto** — Trecem pe dedesubt; *in giro* — în jur: *Guarda* **in giro**! — Uită-te în jur!

ADVERBELE DE CANTITATE

§ 150 Pronumele nehotărîte de cantitate pot funcţiona şi ca adverbe de cantitate. Dintre cele mai frecvente amintim: *molto* — mult; *assai* — a) destul; b) mult, foarte mult; *quasi* — aproape (mai că); *parecchio* — mult; *troppo* — prea mult; *alquanto* — ceva, niţel, un pic; *poco* — puţin; *tanto* — atît; *più* — mai mult; *meno* — mai puţin; *almeno* — cel puţin; *niente, nulla* — nimic; *abbastanza* — destul, suficient; *quanto* — cît; *affatto* — a) cu totul, de tot; b) (precedat de negaţie) deloc, nicidecum: a) *Era* **affatto** *preoccupato* — Era foarte îngrijorat; b) **Non** *sono* **affatto** *contenta* — Nu sînt deloc mulţumită; *Basta, hai mangiato molto* — Destul, ai mîncat mult. Dintre locuţiunile adverbiale de cantitate mai importante se amintesc: *all'incirca* — aproximativ; *press'a poco* — aproximativ, aproape; *di più* — mai mult; *di meno* — mai puţin; *al minuto* — cu amănuntul; *all'ingrosso* — a) în mod aproximativ, în general; b) engros, cu ridicata: *Mancherò* **all'incirca** *un'ora* — O să lipsesc cam o oră.

NOTĂ

Più este comparativul adverbului *molto* iar *meno* este comparativul adverbului *poco*: *Oggi ho letto* **di più** — Azi am citit mai mult.

ADVERBELE DE AFIRMAȚIE

§ 151 Cele mai folosite adverbe de afirmație sînt: *sì* — da; *già* — da, desigur; *certo* — desigur; *sicuro* — sigur; *proprio* — întocmai; *davvero* — într-adevăr; *appunto* — întocmai; *beninteso* — bineînțeles: **Certo** *che ho paura!* — Sigur că mi-e frică!

NOTĂ

Sì poate determina un substantiv sau un adjectiv înlocuind, în acest caz, o întreagă propoziție: *Bella sì, ma poco intelligente* — De frumoasă e frumoasă, dar nu prea deșteaptă.

De reținut și următoarele expresii: *Ti piace? — Sì e no* — Îți place? — Da și nu, așa și așa; *Perché sorridi? — Perché sì!* — De ce surîzi? Iac-așa!

Locuțiuni adverbiale de afirmație: senza dubbio — fără îndoială: *Venite con noi?* — **Senza dubbio!** — Veniți cu noi? — Fără-ndoială!; *per l'appunto* — tocmai, chiar așa, exact: *Questo è il nuovo direttore?* — **Per l'appunto!** — Acesta este noul director? — Întocmai!; *di certo* — cu siguranță: *Verrete domani da noi?* — **Di certo!** — Veți veni mîine la noi? — Sigur! (Cu siguranță!).

ADVERBELE DE NEGAȚIE

§ 152 *No, non* — nu. *No* înlocuiește o propoziție (ca în cazul adverbului de afirmație *sì*): *Ridi? — No, non posso ridere* — Rîzi? — Nu, nu pot să rîd; *Devo uscire, se* **no,** *mi sgriderà mio marito* — Trebuie să plec, dacă nu o, să mă certe bărbatu-meu. *Perché* **non** *leggi? — Perché* **no!** — De ce nu citești? — Iac-așa!; *Vieni con me? —* **No,** *e poi* **no!** — Vii cu mine? Nu și iar nu!

Non este un adverb negativ aton (este neaccentuat în propoziție). Nu este niciodată independent. Se poate afla atît înaintea verbului: **Non** *posso dormire* — Nu pot să dorm, cît și după acesta: *Verrò domani,* **non** *oggi* — Am să vin mîine, nu azi.

Între *non* și verb se pot intercala doar pronume atone: **Non** *ti ho mai visto leggere* — Nu te-am văzut niciodată citind. *Non* precede întotdeauna orice alt adverb, pronume sau adjectiv negativ și nu poate fi precedat de acestea. Se va spune deci: **Non** *scriverà nessuno* — Nu va scrie nimeni, dar **Nessuno** *scriverà* — Nimeni n-o să scrie; **Non** *ti piace nessun libro?* — Nu-ți place nici o carte?, dar **Nessun** *libro ti piace?* — Nici o carte nu-ți place?; **Non** *lo vedi neanche tu?* — Nu-l vezi nici tu? dar **Neanche** *tu lo vedi* — Nici tu nu-l vezi?

Né; né ... né — nici; nici ... nici. Înlocuiește uneori pe *e non*: *Non lo so, né voglio saperlo* — Nu știu și nici nu vreau să știu; *Non è né dolce*

né amaro — Nu-i nici dulce nici amar. Cu ajutorul lui *né* sînt compuse adverbele: *neanche*, *nemmeno*, *neppure*: *neanche* — nici: **Neanche** *tu lo sai* — Nici tu n-o ştii; *neppure* — nici, nici măcar: **Neppure** *tu mi hai visto* — Nici măcar tu nu m-ai văzut; *nemmeno* — nici, nici măcar: *Non lo farei* **nemmeno** *per te* — N-aş face-o nici măcar pentru tine.

NOTĂ

A se reţine şi următoarele expresii: *Neppure per sogno* — Nici gînd; *Neanche per idea* — Nici gînd; *Non mi sento punto bene* — Nu mă simt deloc bine; *Non lo dico mica per scherzo* — N-o spun deloc în glumă, nu glumesc deloc; *Come ti sembra la canzone? — Mica male!* — Cum ţi se pare cîntecul? — Nu-i deloc rău; *Mi credi? Niente affatto!* Mă crezi? — Absolut deloc!

Locul adverbelor în propoziţie

§ 153 Cînd determină un verb, adverbul se poate afla fie înaintea verbului, fie după acesta. Poziţia lui normală este însă după verb: *Ha risposto* **subito** — A răspuns imediat; *E' venuto* **personalmente** — A venit (el) în persoană; **Volentieri** *le scriverei una lettera* — Bucuros i-aş scrie o scrisoare.

Anumite adverbe ca: *più* — mai, *mai* — niciodată, *già* — deja, desigur; *sempre* — întotdeauna, *anche* — şi, atunci cînd verbul se află la un timp compus, sînt plasate între auxiliar şi participiu: *Non ti ho* **più** *scritto* — Nu ţi-am mai scris; *Non me lo hai* **mai** *detto* — Nu mi-ai spus-o niciodată; *Marina è* **già** *partita* — Marina a plecat deja. Cînd determină un adjectiv sau un alt adverb, se află înaintea acestora: *Lo sentivo* **molto** *difficilmente* — Îl auzeam foarte greu. Cînd determină un substantiv, stă după acesta: *Una donna* **così così** — O femeie aşa şi aşa. Cînd determină o propoziţie, adverbul: a) poate preceda întreaga propoziţie: **Purtroppo** *sei venuto troppo tardi* — Din păcate ai venit prea tîrziu; b) poate fi situat după propoziţie: *Agnese aveva visto tutto*, **evidentemente** — Agnese văzuse totul, evident; c) poate fi introdus în structura propoziţiei cu condiţia ca adverbul să fie predcedat şi urmat de virgule: *Agnese, evidentemente, aveva visto tutto.* — Agnese, evident, văzuse totul.

GRADELE DE COMPARAŢIE ALE ADVERBELOR

§ 154 O serie de adverbe pot avea, ca şi adjectivele, grade de comparaţie:

Comparativul de egalitate se exprimă (ca şi la adjective) cu ajutorul adverbelor corelative: *(tanto)... quanto, (così)... come: Tu ridi* **tanto** *facilmente* **quanto** *Giovanna* — Tu rîzi tot atît de uşor ca Ioana.

Comparativul de superioritate se formează cu ajutorul adverbului *più* situat înaintea adverbului comparat: *adagio* → *più adagio* — mai încet; *spesso* → *più spesso* — mai des; *tardi* → *più tardi* — mai tîrziu. Din această categorie cîteva adverbe formează comparativul în mod neregulat: *bene* → *meglio* — mai bine, *male* → *peggio* — mai rău; *molto* → *più* — mai mult; *poco* → *meno* — mai puțin; *grandemente* → *maggiormente* — în mai mare măsură: *Oggi cammini* **meglio** — Astăzi mergi mai bine.

Alte exemple de comparativ (comparație între două elemente ale propoziției, sau între două propoziții): *Tu hai cantato* **meglio** *di me* — Tu ai cîntat mai bine ca mine; *Ti ho visto in aula* **più spesso** *di quanto mi hai visto tu* — Te-am văzut în aulă mai des decît m-ai văzut tu.

Formele de comparativ pot fi întărite cu ajutorul adverbelor *molto* (mai rar *assai* — mult, *bene* — bine, *ancora* — încă) aflate înaintea comparativului: *molto meglio* — mult mai bine; *assai più tardi* — mult mai tîrziu; *ancora più spesso* — încă și mai des; *ben più difficilmente* — mult mai greu.

Cînd este folosit singur, *più* este precedat de multe ori de prepoziția *di*: *Queste scarpe, oggi, costano* **di più** — Acești pantofi, azi, costă mai mult.

Comparativul de inferioritate se formează cu ajutorul adverbului *meno* plasat înaintea adverbului comparat: *meno spesso* — mai puțin des; *meno seriamente* — mai puțin serios: *Andiamo* **meno spesso** *al cinema quest'anno* — Mergem mai rar la cinema în acest an. Puține adverbe însă se pot întîlni la comparativul de inferioritate.

Superlativul relativ se folosește foarte rar, de obicei sub formă de perifraze sau expresii: *per lo meno* — cel puțin; *tutt'al più* — cel mult, în caz extrem, maximum; *al più tardi* — cel mai tîrziu: *Sarò da te alle sette,* **al più tardi** — Voi fi la tine la ora șapte, cel mai tîrziu. Expresia *per lo più* se traduce în limba română prin „în general, în mod obișnuit": *Collabora* **per lo più** *con il suo amico* — Colaborează în general cu prietenul său.

Superlativul absolut se formează, în general, prin adăugarea sufixului *-mente* la *-issima* (forma de feminin a superlativului absolut al adjectivelor): *raramente — rarissimamente* — foarte rar; *lentamente —lentissimamente* — foarte încet, lent; *bene* devine, la superlativul absolut, *ottimamente* — excelent, iar *male* devine *pessimamente*— execrabil. Unele adverbe primesc sufixul — *issimo* direct la gradul pozitiv: *bene — benissimo* — foarte bine; *male — malissimo* — foarte rău; *molto — moltissimo* — foarte mult; *poco — pochissimo* — foarte puțin: *Mi sento* **malissimo** — Mă simt foarte rău. Superlativul absolut se mai poate forma cu ajutorul adverbelor *molto* — foarte, *assai* — foarte, *bene* — prea, *troppo* — prea, situate înaintea altui adverb: *molto bene* — foarte bine; *assai bene* — foarte bine (sau destul de bine); *assai spesso* — foarte des (sau destul de des); *ben volentieri* — (prea) bucuros; *troppo tardi* —

prea tîrziu. Anumite adverbe pot primi sufixe diminutivale sau augmentative: *bene* → *benino* — binișor; *benone* — prea bine; *male* → *maluccio* — cam rău; *malaccio* — crunt; *poco* → *pochino* → *(pochetto)* — nițel, niţeluș; *presto* → *prestino* — repejor; *piano* → *pianino* — încetinel, încetișor.

În general adverbele pot dobîndi un anumit grad de intensitate atunci cînd sînt însoțite de alte adverbe ca: *piuttosto* — cam, mai curînd, mai degrabă: *Sei giunto* **piuttosto** *tardi* — Ai ajuns cam tîrziu; *abbastanza* — destul de: *Hai scritto* **abbastanza** *correttamente* — Ai scris destul de corect. Nu se recomandă ca ambele adverbe să fie formate, într-o singură propoziţie, cu sufixul *-mente*. Nu se va spune *Camminava estremamente lentamente* — Mergea extrem de încet, ci *Camminava* **lentissimamente**, sau *Camminava* **estremamente** *piano*.

PREPOZIȚIA
LA PREPOSIZIONE

§ 155 Face parte din seria de părți de vorbire invariabile care se pot afla plasate fie înaintea unor substantive, a unor adjective, pronume, verbe, adverbe etc., fie după acestea. Prepoziția nu are rol sintactic independent și nu constituie ea însăși o parte de propoziție, ci intră în componența unei părți de propoziție ca element introductiv al acesteia. Gramaticile italiene clasifică prepozițiile astfel:

§ 156 A. *Prepoziții proprii*, acelea care au în exclusivitate rolul de prepoziție cum sînt: *di*, *a*, *da*, *in*, *con*, *su*, *per*, *tra* (cu varianta *fra*);

B. *Prepoziții improprii*, acelea care în afară de valoarea de prepoziție propriu-zisă pot avea, în context, valoare de adverb (de aceea se mai numesc și *adverbiale*), cum sînt *dentro* — în, *sopra* — pe etc.; valoare de conjuncție: *come* — ca, *che* — ce etc.; valoare de adjectiv: *lungo* — de-a lungul, *secondo* — după etc., sau valoare de participiu prezent: *durante* — în (timpul), *mediante* — cu (ajutorul);

C. *Locuțiuni prepoziționale* în a căror componență intră, în afara prepozițiilor, părți de vorbire ca: substantive, adverbe, alte prepoziții: *riguardo a* — cu privire la, în ceea ce privește, *di qua da* — dincoace de etc. Aceste locuțiuni prepoziționale vor fi incluse, în capitolele de față, în ordinea prezentării diferitelor tipuri de prepoziții.

A. PREPOZIȚII PROPRII

Prepozițiile *di*, *a*, *da*, *in*, *su*, *per*, *con* unite cu articolul hotărît formează prepozițiile articulate (vezi § 20). Prezentăm mai jos valorile pe care le pot avea prepozițiile proprii:

§ 157 *DI* poate fi: 1. marcă a genitivului: *Il libro* **di** *Laura* — Cartea Laurei; 2. semn al partitivului: *Compro* **delle** *cartoline* — Cumpăr (niște) ilustrate; 3. *di* tradus prin *de*: *Data* **di** *partenza* — Data de plecare; *Morir* **di** *fame* — A muri de foame; *Piangere* **di** *dolore* — A plînge

de durere; 4. *di* tradus prin *ca, decît: E' più alto* **di** *te* — E mai înalt ca tine; 5. *di* tradus prin *din: Uscire* **di** *casa* — A ieşi din casă; *Conoscere* **di** *vista* — A cunoaşte din vedere; *Ornare* **di** *quadri* — A împodobi cu tablouri; 6. *di* tradus prin *cu: Essere multato* **di** ... — A fi amendat cu ...; 7. poate forma un complement de timp dacă se află alături de substantive specifice: **di** *giorno* — ziua, **di** *notte* — noaptea, **di** *primavera* — primăvara; **di** *buon' ora* — dis-de-dimineaţă; 8. prepoziţia *di* mai poate introduce nume proprii cu funcţie de apoziţie: *il mese* **di** *dicembre* — luna decembrie; *la città* **di** *Roma* — oraşul Roma; 9. se mai foloseşte în construcţiile *verb* + **di** + *verb la infinitiv: Smetti* **di** *parlare così* — Încetează de a mai vorbi astfel.

Locuţiuni prepoziţionale cu **di**: *nel mezzo* **di** — în mijlocul, *per mezzo* **di** — cu ajutorul; *a forza* **di** *(a causa* **di**/*per via* **di**) — din cauza; *prima* **di** — înainte de; *invece* **di** — în loc de; *a fianco* **di** — alături de; **di** *qua da* — dincoace de, **di** *là da* — dincolo de; *al* **di** *là* — dincolo. *Di* se întîlneşte frecvent în expresii ca: **di** *nascosto* — pe ascuns; *essere* **di** *moda* — a fi la modă; *levare/togliere* **di** *mezzo* — a înlătura; **di** *buona voglia* — de bună voie; *E' andato via* **di** *nascosto* — A plecat pe furiş.

§ 158 *A* poate fi: 1. marcă a dativului: *Si rivolge* **al** *professore* — Se adresează profesorului; 2. *a* tradus prin *la: Penso* **a** *te* — Mă gîndesc la tine; *Vado* **al** *mare* — Merg la mare; *Noi abitiamo* **a** *Ploieşti* — Noi locuim la Ploieşti; *Si mangerà* **alle** *otto* — Se va mînca la ora opt; **Alle** *calende greche* — La calendele greceşti; 3. *a* tradus prin *cu: Melodia* **a** *carattere popolare* — Melodie cu caracter popular; *Camminare* **a** *passi lenti* — A merge cu paşi domoli; *Barca* **a** *motore* — Barcă cu motor. 4. *a* tradus prin *în: Pittura* **a** *olio* — Pictură în ulei; **Al** *colmo di* ... — În culmea ...; *Ha la lagrime* **agli** *occhi* — Are lacrimi în ochi. 5. *a* tradus prin *pe, de, pe la: Montare* **a** *cavallo* — A se urca pe cal; *Mulino* **a** *vento* — Moară de vînt; *Essere assente* **ai** *corsi* — A fi absent de la cursuri; 6. se mai foloseşte în construcţiile *verb* + **a** + *verb la infinitiv: Sono riuscito* **a** *convincerla* — Am reuşit s-o conving.

Locuţiuni prepoziţionale cu **a**: *accanto* **a** — alături de; *vicino* **a** — lîngă, *assieme* **a** — împreună cu; *dietro* **a** — în spatele, în urma: *Camminava silenzioso dietro* **a** *lei* — Mergea tăcut în urma ei. Expresii: *andare* **a** *spasso* — a merge la plimbare; *andare* **a** *piedi* — a merge pe jos; *parlare* **ad** *alta voce* — a vorbi (cu voce) tare; **ad** *ogni modo* — în orice caz; **a** *buon mercato* — ieftin.

§ 159 *DA* — 1. se traduce prin *de, de către: I versi scritti* **dal** *Pascoli* — Versurile scrise de Pascoli; *Ammirato* **da** *tutti* — Admirat de toţi; 2. **da** + *nume propriu de persoană* (sau substantive indicînd persoane) se traduce prin *la: Vado* **dai** *nonni* — Mă duc la bunici; *Si è recato* **dal** *medico* — S-a dus la medic; *Noi abitiamo* **da** *Giovanni* — Noi locuim la Giovanni; 3. **da** tradus prin *de la, de pe, din: Torniamo* **dal**

mare — Ne întoarcem de la mare; *Vengo* **da** *Braşov* — Vin de la Braşov; *Sono partiti* **dalla** *Francia* — Au plecat din Franţa; *Francesca* **da** *Rimini* — Francesca de la (din) Rimini; 4. **da** tradus prin *de* (arată scopul, calitatea): *Macchina* **da** *scrivere* — Maşină de scris; *Stanza* **da** *bagno* (cameră de) baie; *Sala* **da** *pranzo* — Sufragerie; *Cane* **da** *caccia* — Cîine de vînătoare; 5. **da** tradus prin *cu:* (arată o calitate permanentă): *La ragazza* **dagli** *occhi celesti* — Fata cu ochii albaştri; *Casa* **dal** *tetto rosso* — Casa cu acoperişul roşu; 6. **da** tradus prin *pe: Entrare* **dalla** *finestra* — A intra pe fereastră; *Scappare* **dall'***altra parte* — A fugi pe partea cealaltă; 7. **da** tradus prin *după: Ti riconosco* **dalla** *voce* — Te recunosc după voce; *Dipingeva* **dal** *modello* — Picta după model.

Locuţiuni prepoziţionale cu **da:** *lontano* **da** — departe de; **da** *dove* — de unde; *al di qua* **da** — dincoace de; *al di là* **da** — dincolo de: *La nostra villa si trova al di qua* **dal** *fiume* — Vila noastră se află dincoace de rîu.

§ 160 *IN:* 1. se traduce prin *în: Tornare* **in** *casa* — A se întoarce (intra) în casă; *Scultura* **in** *marmo* — Sculptură în marmoră; *Camminare* **in** *due* — A merge în doi; *Ficcarsi* **in** *testa* — A-şi băga în cap. 2. se traduce prin *cu* (cu specială referire la mijloacele de transport); *Andare* **in** *macchina* (treno, bicicletta ecc.) — A merge cu maşina (trenul, bicicleta etc.) 3. însoţeşte un adjectiv în construcţii de tipul *adjectiv* + **in** + *substantiv: Bravo* **in** *biologia* — Bun la biologie; *Povero* **in** *parole* — Sărac în cuvinte; *Dotto* **in** *fisica* — Savant în fizică. 4. se întîlneşte în *expresii* ca: *andare* **in** *campagna* — a merge la ţară; *mettere* **in** *moto* — a pune în mişcare, sau în *locuţiuni prepoziţionale:* **in** *caso di* — în caz de; **in** *luogo di* — în loc de; **in** *occasione di* — cu ocazia ...

§ 161 Prepoziţia *SU*, simplă sau articulată, poate fi întîlnită în următoarele situaţii: 1. *su* tradus prin *pe: Sdraiarsi* **sull'***erba* — A se întinde pe iarbă; *Irene contava* **sulle** *dita* — Irina număra pe degete; 2. *su* (+ substantiv care indică timpul) tradus prin *cam în, cam pe la, spre, în:* **Sull'***alba* — Spre zori; **Sul** *tramonto* — Cam pe la asfinţit; *In* **sul** *far del giorno* — Spre ziuă, în faptul zilei. 3. **su** tradus prin *cam, în jur de, vreo: Una signora* **sulla** *quarantina* — O doamnă în jur de vreo patruzeci de ani; *Pesava* **sui** *cinquanta chili* — Cîntărea cam 50 de kg; 4. **su** tradus prin *despre: Una conferenza* **sulla** *Resistenza italiana* — O conferinţă despre Rezistenţa italiană; *Trattato* **sulla** *storia della musica* — Tratat despre istoria muzicii; 5. **su** în expresiile: *parlare* **sul** *serio* — a vorbi serios; *decidere* **su** *due piedi* — a hotărî pe loc, subit; *andare* **su** *tutte le furie* — a se înfuria.

§ 162 *PER* se poate traduce prin: 1. *pentru: Compro le mele* **per** *mia madre* — Cumpăr merele pentru mama; *Lottare* **per** *la pace* — A lupta pentru pace; *Un libro* **per** *i bambini* — O carte pentru copii. 2. *din cauza; de: Ha lavorato* **per** *denari* — A muncit pentru bani; *Sto male* **per** *aver mangiato troppo* — Mi-e rău pentru că am mîncat prea mult; *Si preparò per la partenza (per partire)* — Se pregăti de plecare; *Ri-*

fiutò **per** *vergogna* — A refuzat de ruşine. 3. *pe, prin: Uscì* **per** *la porta principale* — A ieşit pe uşa principală; *Conoscersi* **per** *corrispondenza* — A se cunoaşte prin corespondenţă; *Spedire* **per** *posta* — A expedia prin poştă; *Passai* **per** *il giardino* — Am trecut prin grădină. 4. *în direcţia, la: Partire* **per** *Costanza* — A pleca la Constanţa; *Il bambino si buttò* **per** *terra e si mise a urlare* — Copilul s-a aruncat pe jos şi a început să urle. 5. *ca, drept: Passa* **per** *intelligente* — Trece drept inteligentă; *Ti scambiavo* **per** *(un) poeta* — Te luam drept poet; *Non prendermi* **per** *stupido* — Să nu mă iei drept prost. 6. *după: Mandò in fretta* **per** *il medico* — A trimis în grabă după medic. 7. *la: Parlare* **per** *telefono* — A vorbi la telefon; *Dividere* **per** *cinque* — A împărţi la cinci; 8. Alte cazuri de folosire a prepoziţiei **per**: **per** *me* — despre mine, din partea mea; **per** *sentito dire* — din auzite; **per** *scherzo* — în glumă; *tre* **per** *cento* — trei la sută; **per** *lo meno* — cel puţin; **per** *lo più* — în general, de obicei; *uno* **per** *uno* — unul cîte unul; *prendere* **per** *moglie* — a lua de soţie; *moltiplicare* **per** *due* — a înmulţi cu doi. 9. Indică durata în urma introducerii unui complement de timp: *Parlasti* **per** *tre quarti d'ora* — Ai vorbit trei sferturi de oră; *Sarò di ritorno* **per** *le otto* — Am să mă întorc pe la opt; *Scrisse* **per** *mezz'ora* — A scris (timp de) o jumătate de oră; *Sai che l'edificazione di questo ponte durerà* **per** *tre anni?* — Ştii că construirea acestui pod va dura trei ani?

§ 163 *CON* se poate traduce prin: 1. *cu: Lavorare* **con** *cura* — A lucra cu grijă; *Scrivere* **con** *la biro* — A scrie cu pixul; *Strofinarsi* **con** *l'asciugamano* — A se şterge/a se freca cu prosopul; *Abito* **con** *i nonni* — Locuiesc cu bunicii. 2. *pe: Essere in collera* **con** *uno* — A fi supărat pe cineva; *Arrabbiarsi* **con** *uno* — A se supăra pe cineva; *Congratularsi* **con** *qualcuno* — A felicita pe cineva. 3. Cînd *con* este urmat de un verb la infinitiv, acesta se traduce prin gerunziu: **Con** *lo sbagliare s'impara* — Greşind se învaţă.

§ 164 Prepoziţiile *FRA*, *TRA* (mai utilizată fiind *tra*) sînt sinonime: se traduc prin: 1. *între, dintre, printre: Il più grande* **fra** *tutti* — Cel mai mare dintre toţi; **Tra** *vita e morte* — Între viaţă şi moarte; **Tra** *nemici* — Printre duşmani; *Tra, fra* sînt urmate de prepoziţia *di* atunci cînd introduc un pronume personal: *Non c'è niente* **tra** *di noi* — Nu este nimic între noi; *Litigano* **tra** *di loro.* — Se ceartă între ei. 2. *peste, în* (temporal): **Fra** *due ore* — În/peste două ore; **Fra** *qualche settimana* — Peste/în cîteva săptămîni.

B. PREPOZIŢII IMPROPRII

Dintre cele mai cunoscute prepoziţii amintim:

§ 165 a) *SOPRA* — *pe, deasupra, asupra, în: Mettilo* **sopra** *il tavolo* — Pune-l pe masă; *Abita* **sopra** *il negozio* — Locuieşte deasupra

magazinului; *I gatti sono* **sopra** *i tetti* — Pisicile sînt pe acoperiş; *Salire* **sopra** (adv.) — A urca deasupra (la un etaj superior); *Mise il coperchio* **sopra** (adv.) — A pus capacul deasupra; *Io abito* **sopra,** *lui sotto* (adv.) — Eu locuiesc sus, el dedesubt.

b) *SOTTO — sub, pe sub: Ridere* **sotto** *i baffi* — A rîde pe sub mustăţi; *Rimanere* **sotto** (adv.) — A rămîne jos (dedesubt); **Sotto** *di noi* — Sub noi.

c) *DENTRO — în, înăuntru:* **Dentro** *la camera* — În cameră; *Ci vediamo* **dentro** (adv.) — Ne vedem înăuntru; **Dentro** *la borsa* — În poşetă.

d) *ENTRO — în, pînă la* (temporal): *Partirò* **entro** *quattro giorni* — Voi pleca pînă în patru zile; *Vieni* **entro** (adv.) — Vino înăuntru (literar).

e) *AVANTI — înainte: Mi scrisse* **avanti** *di te* — Mi-a scris înaintea ta; *Va'* **avanti** (adv.) — Mergi înainte.

f) *DAVANTI — în faţa, înaintea:* **Davanti** *al giudice* — În faţa judecătorului; *Tu ti trovavi* **davanti** (adv.) — Tu te aflai în faţă; *Non dice nulla* **davanti** *a noi* — Nu zice nimic în faţa noastră.

g) *DIETRO — după, în spate, înapoi:* **Dietro** *la casa* — În spatele casei; **Dietro** *al palazzo* — În spatele blocului; *Guardare* **dietro** (adv.) — A privi înapoi.

h) *DOPO — după* (temporal şi local): **Dopo** *le vacanze* — După vacanţă; *L'avverbio si trova* **dopo** *il verbo* — Adverbul se află după verb; *Cosa farai* **dopo?** (adv.) Ce vei face după aceea?

i) *CONTRO — împotriva, contra;* **Contro** *il progetto* — Împotriva proiectului; **Contro** *agli amici* — Împotriva prietenilor; **Contro** *di te* — Împotriva ta; *Essere* **contro** (adv.) — A fi împotriva.

j) Prepoziţiile sinonime *NONOSTANTE, MALGRADO* se traduc prin: *în ciuda, cu tot (toată):* **Malgrado** *la pioggia* — În ciuda ploii.

k) Locuţiunea *GRAZIE A* — tradusă prin *datorită, graţie...* se construieşte numai cu pronume sau substantive în dativ: **Grazie a** *lui conosci bene l'italiano* — Datorită lui cunoşti bine italiana.

l) *SENZA* se traduce prin *fără.* Forma *senza di + pronume personal* este tradusă prin fără: *Resterò* **senza di** *voi* — O să rămîn fără voi; **Senza di** *te non vengo* — Fără tine nu vin.

m) *VERSO* se traduce prin: 1. *către, spre: Navigare* **verso** *ovest* — A naviga spre vest. Cînd prepoziţia *verso* este însoţită de un pronume personal, între acesta şi pronume poate apărea prepoziţia *di;* construcţia nu este însă obligatorie: *Corse* **verso** *lei* sau *Corse* **verso** *di lei* — Alergă spre ea; 2. *faţă de, cu: Bisogna essere cortesi* **verso** *i vecchi* — Trebuie să fim politicoşi cu bătrînii (faţă de bătrîni).

n) *DURANTE — în timpul: Hanno litigato* **durante** *il lavoro* — S-au certat în timpul lucrului.

o) Prepoziţiile sinonime, *MENO, SALVO, TRANNE, ECCETTO, FUORCHÉ* se traduc prin: *în afară de, cu excepţia: Vennero tutti* **salvo** *lui* — Au venit toţi cu excepţia lui.

p) Prepoziţiile sinonime *MEDIANTE, MERCÉ* se traduc prin: *cu ajutorul, prin mijlocirea, prin (intermediul), datorită: Comprai il quadro* **mediante** *un amico* — Am cumpărat tabloul printr-un prieten.

q) Prepoziţia *SECONDO* se traduce: *după, potrivit cu, în conformitate cu:* **Secondo** *il mio parere ciò non è giusto* — După părerea mea asta nu e just.

r) Prepoziţiile sinonime *FINO, SINO* se traduc prin *pînă*. Deseori sînt însoţite şi de prepoziţia *a: Dammi il tuo quaderno* **fino a** *domani* — Dă-mi caietul tău pînă mîine.

s) *PRESSO — lîngă, pe lîngă:* **Presso** *all'università* — Lîngă universitate; **Presso** *di lei* — Lîngă ea; *Qui* **presso** *(adv.)* — Aici aproape. Cîteva sensuri contextuale: **Presso** *gli antichi* — La antici, în civilizaţia anticilor; *Abitiamo* **presso** *un gentile signore* — Locuim la un domn amabil.

t) *CIRCA* — tradus prin: *cu privire la: Parlarono molto* **circa** *la cerimonia della nozze* — Au vorbit mult cu privire la ceremonia de nuntă.

CONJUNCȚIA
LA CONGIUNZIONE

§ 166 Este o parte neflexibilă de vorbire care stabilește raportul dintre părțile de vorbire de același fel dintr-o propoziție sau dintre propozițiile unei fraze. După formă distingem: I. *Conjuncții simple: e* — și; *né* — nici; *o* — sau; *ma* — dar, *che* — care, că; *se* — dacă; *però* — însă; *dunque* — deci; *anzi* — ba chiar, dimpotrivă: *Verremmo con piacere*, **ma** *non possimo* — Am veni cu plăcere, dar nu putem. II. *Conjuncții compuse: allorché* — atunci cînd; *affinché* — pentru ca să, spre a; *perché* — pentru că, întrucît, deoarece; *giacché* — căci; *perché* — de ce; *purché* — numai să; *eppure* — și totuși; *sebbene* — deși, cu toate că; *nemmeno* — nici măcar; *neppure* — nici (măcar); *cioè* — adică etc.: *Non glielo dico* **perché** *gli dispiacerebbe* — Nu i-o spun pentru că nu i-ar conveni. III. *Locuțiuni conjuncționale: per la qual cosa* — pentru care; *con tutto ciò, non appena che* — de îndată ce; *anche se* — chiar dacă etc.: *Scriverò la lettera a Mircea* **anche se** *so che non mi risponderà* — O să scriu scrisoarea lui Mircea, chiar dacă știu că n-o să-mi răspundă.

În funcție de rolul pe care îl îndeplinesc în propoziție sau în frază distingem:

A. *Conjuncții coordonatoare*

B. *Conjuncții subordonatoare*

A. CONJUNCȚIILE COORDONATOARE

§ 167 1. *e, ed* — și: *Verranno Sabina* **e** *le sue figlie* — Vor veni Sabina și fetele ei. 2. *anche* — și: *Mangeremo* **anche** *noi* — O să mîncăm și noi. 3. *pure*: *Si è dimenticato* **pure** *lui di scrivermi* — A uitat și el să-mi scrie. 4. *né* — nici: *Non posso leggere* **né** *scrivere* — Nu pot să citesc și nici să scriu. 5. *neanche, nemmeno, neppure* — nici (măcar): *Non videro* **neanché** *loro l'incidente* — N-au văzut nici ei accidentul. 6. *o, od* — sau: *Scrivi* **o** *no?* — Scrii **sau nu**? 7. *ovverro, ossia, oppure* — ori,

sau, adică: *Ti regalerò un libro* **oppure** *un disco* — Am să-ţi dăruiesc o carte sau un disc. 8. *ma* — dar: *Andremo al cinema* **ma** *solo dopo cena* — O să mergem la cinema, dar numai după cină. 9. *però* — însă, dar, totuşi: *Mi piacerebbe suonare il pianoforte* **però** *la madre non vuole* — Mi-ar plăcea să cînt la pian, însă mama nu vrea. 10. *anzi* — dimpotrivă, ba chiar, sau mai bine/degrabă: *Non mi disturbi,* **anzi** *mi stai divertendo* — Nu mă deranjezi, din contră mă distrezi. 11. *eppure, tuttavia* — totuşi, cu toate acestea: *Domani ci sarà l'esame* **eppure** *io sono calma* — Mîine va fi examenul, cu toate acestea eu sînt calmă. 12. *cioè, vale a dire* — adică: *Il treno arriva alle otto precise,* **vale a dire** *fra dieci minuti* — Trenul soseşte la opt fix, adică peste zece minute. 13. *dunque, quindi, pertanto* — deci, aşadar: *Piove,* **dunque** *usciamo con l'ombrello* — Plouă, aşadar plecăm cu umbrela. 14. *perciò* — de aceea: *Si vergogna,* **perciò** *non viene da te* — Îi este ruşine, de aceea nu vine la tine. 15. *ebbene* — ei bine, atunci, deci: *Non hai fatto il compito, ebbene hai ricevuto un bel* 4 — Nu ţi-ai făcut tema, deci ai primit nota patru. 16. *e...e* — şi ... şi: *Tutto andrà bene* **e** *per me* **e** *per te* — O să fie totul bine şi pentru mine şi pentru tine. 17. *né ... né* — nici ... nici: *Non l'ho visto* **né** *io* **né** *mio padre* — Nu l-am văzut nici eu, nici tatăl meu. 18. *o ... o* — sau (fie) ... sau (fie): *Faremo il lavoro* **o** *vuoi* **o** *non vuoi* — Vom face treaba asta fie că vrei fie că nu vrei. 19. *sia ... sia* — fie ... fie: **Sia** *tu,* **sia** *tua sorella dovrete rispondere* — Fie tu, fie sora ta va trebui să răspundeţi. 20. *tanto ... quanto* — atît (pe cît) ... cît (pe atît): *Era* **tanto** *gentile* **quanto** *garbato* — Pe cît era de amabil pe atît era de politicos. 21. *non solo ... ma anche* — nu numai ... dar şi: **Non solo** *è coraggioso* **ma anche** *serio* — Nu numai că era curajos ci şi serios. 22. *infatti* — în adevăr, *in realtà* — în realitate, *cioè* — adică, *vale a dire* — adică: *Vi parlerò di Rebreanu* **cioè** *di „Ion".* — Va voi vorbi despre Rebreanu, deci despre (romanul) „Ion"

B. CONJUNCŢIILE SUBORDONATOARE

CONJUNCŢII EXPLICATIVE (DECLARATIVE)

§ 168 1. *che* — că: *E' chiaro* **che** *non verrà* — E clar că n-o să vină; *Mi risulta* **che** *tu mi inganni* — Reiese că tu mă păcăleşti; 2. *come* — cum, cît, că; *Vedi* **come** *è facile sbagliare!* — Vezi cît e de uşor să greşeşti!

NOTĂ

A nu se confunda *che,* pronume relativ, cu *che,* conjuncţie; Conjuncţia *che* introduce o propoziţie subordonată subiectivă sau o completivă directă. A se consulta şi capitolul despre propoziţia relativă § 112.

CONJUNCȚII TEMPORALE

§ 169 1. *allorché, allorquando* — atunci cînd, de îndată ce, în momentul în care: **Allorché** *t'incontrai, stavi parlando con un'altra persona* — Atunci cînd te-am întîlnit, tu stăteai de vorbă cu altcineva. 2. *tosto che, subito che*, îndată ce: **Tosto** *che fui uscito, si mise a piovere* — Deîndată ce am ieșit, a început să plouă. 3. *(non) appena (che)* — îndată ce: **Non appena** *lo vidi, glielo dissi* — De îndată ce l-am văzut, i-am spus-o. 4. *dopo che* — după ce: *Giungemmo alla stazione dopo che il treno era già partito* — Am ajuns la gară, după ce trenul plecase. 5. *mentre* — în timp ce: **Mentre** *tu studi, io scriverò la lettera* — În timp ce tu înveți, eu am să scriu scrisoarea. 6. *fino a che, sino a che, finché:* pînă cînd: *Ci resto* **finché** *tu vieni a prendermi* — Rămîn pînă cînd vii tu să mă iei. 7. *avanti che — prima che* — înainte ca: *Pensaci bene* **avanti che** *tu agisca* — Gîndește-te bine mai înainte de a acționa. 8. *ogni volta che* — ori de cîte ori: **Ogni volta che** *hai bisogno di me, scrivimi* — Ori de cîte ori ai nevoie de mine, scrie-mi. 9. *quando* — cînd, dacă: *Lo riconobbi* **quando** *si tolse gli occhiali* — L-am recunoscut cînd și-a scos ochelarii. 10. *anche quando* — chiar dacă: **Anche quando** *tu me lo chiedessi, non te lo direi* — Chiar dacă tu mi-ai cere-o, eu nu ți-aș spune.

NOTĂ

În general, conjuncțiile temporale se construiesc cu indicativul atunci cînd acțiunea este certă. Dacă e vorba de acțiuni presupuse, dar nu verificate, construcția cere modul conjunctiv.

CONJUNCȚII CAUZALE

§ 170 1. *perché* — pentru că: *Piango* **perché** *sto male* — Plîng pentru că mi-e rău. 2. *siccome* — întrucît: **Siccome** *fa freddo, dovrai prenderti il cappotto* — Întrucît e frig, va trebui să-ți iei paltonul. 3. *giacché, poiché, ché* — întrucît, deoarece, pentru că, că: *Ne parleremo subito* **giacché** *siete venuti* — O să vorbim imediat pentru că tot ați venit; *Non sono partito* **poiché** *le strade erano impraticabili* — N-am plecat deoarece drumurile erau impracticabile. 4. *visto che, dato che* — dat fiind că, întrucît: *Rimarrai qui* **dato che** *è già notte* — O să rămîi aici, dat fiind că e deja noapte.

CONJUNCȚII MODALE

§ 171 1. *come, siccome* — așa cum, așa după cum: *Scrivi* **come** *ti dico io* — Scrie așa cum îți spun eu. 2. *come se* — ca și cum: *Mi guardò* **come se** *non mi avesse mai visto* — M-a privit ca și cum nu m-ar fi văzut

niciodată. 3. *senza che* — fără ca: *E' andato via* **senza che** *mi salutasse* — A plecat fără să mă salute. 4. *quasi (che)* — aproape, ca și cum, de parcă: — *Lo difendeva* **quasi (che)** *fosse suo fratello* — Îl apăra de parcă i-ar fi fost frate.

NOTĂ

Conjuncțiile *come se, senza che, quasi (che)* cer conjunctivul.

CONJUNCȚII FINALE

§ 172 *perché, affinché, acciocché, onde* — spre a, pentru a, ca să, pentru ca să: *Ti offro il libro* **affinché** *ti ricordi di me* — Îți ofer cartea ca să-ți amintești de mine; *Te lo dico onde possiate provvedere subito* — Îți spun asta ca să puteți lua măsuri neîntîrziat.

NOTĂ

Toate aceste conjuncții se construiesc cu conjunctivul.

CONJUNCȚII CONCESIVE

§ 173 *benché, sebbene, seppure, quantunque, per quanto, ancora che, anche se, malgrado che, nonostante che* — deși, cu toate că, în ciuda faptului că: **Sebbene** *tardasse, lo aspettai* — Cu toate că întîrzia, eu l-am așteptat. **Per quanto** *l'azione fosse pericolosa, egli non esitò intraprenderla* — Deși acțiunea era periculoasă, el nu a ezitat să o întreprindă.

NOTĂ

Toate conjuncțiile concesive se construiesc cu conjunctivul.

CONJUNCȚII CONSECUTIVE

§ 174 1. *che* — încît, că: *Faceva tanto freddo* **che** *tutti battevano i denti* — Era atît de frig încît cu toții clănțăneau din dinți. 2. *di modo che* — astfel încît: *Devi parlare* **di modo che** *tutti possano comprenderti* — Trebuie să vorbești astfel încît toți să te poată înțelege. 3. *tanto ... che* — atît ... încît: *Fa* **tanto** *caldo* **che** *mi piacerebbe prendere un gelato* — E atît de cald încît mi-ar face plăcere să iau o înghețată.

NOTĂ

Conjuncțiile consecutive pot fi construite fie cu indicativul, fie cu condiționalul, fie cu conjunctivul.

CONJUNCŢII CONDIŢIONALE

§ 175 1. *se* — dacă: **Se** *tu te ne vai, io devo restare* — Dacă tu pleci, eu trebuie să rămîn; **Se** *tu conoscessi l'italiano, capiresti ciò che dicono i personaggi del film* — Dacă tu ai înţelege limba italiană, ai înţelege ceea ce spun personajele din film. 2. *a condizione che, a patto che* — cu condiţia ca, dacă: *Verrò da te* **a patto che** *non piova* — O să vin la tine dacă nu plouă. 3. *purché* — cu condiţia, numai dacă (că): *Resto con voi* **purché** *Nunzio chieda scusa* — Rămîn cu voi numai dacă Nunzio îşi cere iertare; *qualora* — în caz că, dacă: **Qualora** *egli non potesse venire dovrà telefonare* — În caz că el nu poate veni, va trebui să telefoneze. 4. *nel caso che, caso mai* — în caz că: **Caso mai** *io sia stanco, non andrò più in campagna* — În caz că voi fi obosit, n-am să mă duc la ţară. 5. *a meno che* — afară doar (dacă), numai dacă: *Sono d'accordo,* **a meno che** *tu non cambi idea* — Sînt de acord numai dacă nu te răzgîndeşti.

NOTĂ

Toate aceste conjuncţii (cu excepţia lui *se*) sau locuţiuni condiţionale se construiesc cu conjunctivul.

Se este conjuncţia specifică propoziţiilor condiţionale şi se construieşte atît cu indicativul cît şi cu conjunctivul (vezi şi § 213; 214).

De asemeni apare în propoziţiile interogative şi dubitative la indicativ sau conjunctiv: *Dimmi* **se** *verrai* — Spune-mi dacă ai să vii; *Non so* **se** *sia tornato* — Nu ştiu dacă s-a întors.

CONJUNCŢII DE EXCEPŢIE

§ 176 1. *fuorché, tranne (che), salvo (che), eccetto (che)* — în afară de, afară de cazul că, numai să nu: *Potevi far tutto* **fuorché** *mostrargli quella notizia* — Puteai să faci orice numai să nu-i fi arătat ştirea aceea. 2. (locuţiunea) *a meno che* — cu excepţia, fără (afară), doar dacă: *Non si può fare altro,* **a meno che** *non si verifichi qualcosa di inaspettato* — Nu se mai poate face nimic, afară doar dacă nu o să se ivească ceva neaşteptat.

CONJUNCŢII INTEROGATIVE INDIRECTE

§ 177 *se* — dacă; *perché* — de ce; *come* — cum, cît; *quando* — cînd, dacă; *quanto* — cît: *Ti chiedo* **perché** *non reagisci* — Te întreb de ce nu reacţionezi; *Dimmi* **se** *mi telefonerai* — Spune-mi dacă o să-mi

telefonezi; *Tu sai* **quanto** *mi piacciono i piccioni e le faraone* — Tu știi cît îmi plac porumbeii și bibilicile; *Desidero sapere* **quando** *ritorni* — Doresc să știu cînd te întorci.

CONJUNCȚII DUBITATIVE

§ 178 *se* — dacă (însoțit de verbe ca *ignorare* — a nu avea idee, a ignora, a nu ști, *non sapere* — a nu ști, *essere incerto* — a nu fi sigur): **Sono incerto se** ... — Nu-s sigur dacă ...; **Ignoro se** *sia venuto* — Habar n-am dacă a venit; **Non so se** *abbia recitato ieri sera* — Nu știu dacă a recitat aseară.

INTERJECȚIA
L'INTERIEZIONE

§ 179 Interjecția nu este o categorie gramaticală propriu-zisă. Ea este exprimată prin diferite sunete, cuvinte invariabile sau locuțiuni care indică senzații, stări afective spontane sau imită diverse sunete.

Potrivit semnificației și originii lor interjecțiile se pot grupa în:

A. *Interjecții cu sens general* care nu au o semnificație proprie, sensul lor fiind indicat de contextul în care apar. Adesea aceeași interjecție poate exprima stări diferite: **Ah,** *come è bello!* — Ah, cît e de frumos! în care *ah* exprimă bucuria, admirația; **Ah,** *che male!* — Ah, ce rău, ce durere! în care aceeași interjecție exprimă durerea. Alte interjecții de acest tip sînt: **eh!, oh!, uh!, chi!**

B. *Interjecții propriu-zise* folosite cu o semnificație precisă. Ele pot indica:

1. o stare fizică sau afectivă: **ahi!, chi!, ih!, ahimè** (durere); **deh!** (dorință, rugăminte). **uff!, uffà!, auff!** (nerăbdare, plictiseală); **ohà!, ohè!, ahi!** (chemare); **ehm!** (amenințare): **puh! puah!** (dispreț, scîrbă); **ohibò** (neîncredere); **mah!** (îndoială); **ih!** (mînie); **èia!, urrà** (entuziasm); **brr!** (frig, teamă); **pss!** (liniște).

Dintre aceste interjecții unele se unesc cu pronumele personal *me:* **ahimè!, ohimè!** — vai de mine!

2. imitarea unor sunete din natură — onomatopee — ca voci de animale și păsări: **gnau!, miao!** — miau!; **bau-bau!** — ham — ham!; **cucù!** — cucu!; **chicchirichì!** — cucurigu!; sunete produse de obiecte: **din-don!** — sunetul clopotului, **tic-tac!** — bătaia ceasului; **tu — — tu!** — sunetul locomotivei; diferite alte zgomote: **pif!, clic!, clac!, ciuf!, patatrac!,** sau **ecci!** ← hapciu! (strănutul).

C. *Interjecții improprii* exprimate prin substantive, adjective, verbe sau adverbe întrebuințate ocazional ca interjecții: **bravo!** — bravo! **coraggio!, animo!** — curaj!; **magnifico!, meraviglioso!** — minunat, măreț!; **fantastico!** — fantastic, teribil!; **capperi!** — nemaipomenit!; **accidenti!** — drace, pe naiba!; **via!** — afară, pleacă!; **presto!** — hai, repede!; **forza!** — curaj!; **viva!** — trăiască; **evviva!** — ura!; **zitto!** —

taci!; **peccato!** — păcat!; **aiuto!** — ajutor!; **pietà, misericordia!** — îndurare!; **basta!** — gata, ajunge.

D. *Locuțiuni exclamative* exprimate prin grupuri de cuvinte sau propoziții cu valoare exclamativă: **mamma mia!** — vai de mine!; **poveri noi!** — sărmanii de noi!; **in alto i cuori!** — capul sus, curaj!; **sta' in gamba!** — fii sănătos!; **lascialo staro!** — lasă-l în pace!; **guai a te!** — vai de tine!; **questa è bella!** — asta-i bună!; **Dio ci guardi!** — Doamne ferește!

STRUCTURA MORFOLOGICĂ A CUVÎNTULUI

§ 180 În analiza structurii morfologice a cuvîntului se pot identifica următoarele elemente:

— **rădăcina** (la radice), adică elementul fundamental care indică sensul lexical comun tuturor cuvintelor în a căror alcătuire intră. În cuvinte ca **fior***e*, **fior***i*, **fior***aio*, **fior***itura*, **fior***ame*, *sfior**itura*, *in**fior**ato* rădăcina este **fior.**

— **desinența** (la desinenza), elementul situat după rădăcină care indică modificările flexionare ale părților de vorbire servind la diferențierea unor sensuri și forme gramaticale: *fior*-**e**/**i** — floare / flori, **e**/*i*, desinențe cu valoare de număr; *maestr*-**o**/**a** — învățător / învățătoare, **o**/**a**, desinențe cu valoare de gen; *cant*-**o**/**ate** — cînt/cîntați, **o**/**ate**, desinențe cu valoare de persoană, număr, timp verbal.

— **sufixul,** (il suffisso), elementul care se interpune între rădăcină și desinență schimbînd sensul cuvîntului: *fior*-*ai*-*o* — cel care vinde flori, este alcătuit din rădăcina *fior*, sufixul **ai** și desinența *o*; *fior*-**itur**-*a* — înflorire, *fior*-**am**-*e* — flori multe (sens colectiv). În ultimele două exemple este evidentă modificarea sensului prin sufixele **itur** și **am**.

— **prefixul** (il prefisso), elementul care precedă rădăcina transformînd sensul cuvîntului: **s**-*fioritura* — ofilire, **in**-*fiorato* — înflorat, împodobit, în care prefixele **s** și **in** modifică înțelesul cuvîntului.

— **infixul** (l'infisso), elementul care se pune la sfîrșitul rădăcinii incorporîndu-se în aceasta, și care în limba italiană poate avea o simplă valoare fonetică, spre exemplu consonanta **h** în formarea pluralului unor substantive masculine și feminine: *amic*-**h**-*e* — prietene, *lag*-**h**-*i* — lacuri, sau ale unor forme verbale ale conjugării I-: *dimentic*-**h**-*i* — uiți, *pag*-**h**-*iamo* — plătim, precum și ale conjugării a III-a pentru verbele incoative (vezi § 128) la care apare infixul **sc** între vocala caracteristică *i* și desinență pers. I, II, III sg. și a III-a pl. *fin*-*i*-**sc**-*o* — termin.

Rădăcina împreună cu unul sau mai multe sufixe, cu infixul sau prefixul formează **tema** cuvîntului. Tema este partea invariabilă (**fior, fioritur, înflorat**), elementul variabil fiind numai desinența (-e,-i, -a, -o).

Toate elementele morfologice: prefixe, sufixe, infixe, desinențe cu ajutorul cărora se formează cuvinte și forme flexionare ale cuvintelor, se numesc **morfeme** (morfemi).

Morfemele au în primul rînd o deosebită *valoare gramaticală* întrucît servesc la diferențierea unor forme gramaticale:

— la substantive desinențele pot fi marca genului: *allievo*-**o**/**a** — elevul/eleva, a numărului: *fior*-**e**/**i** — floare/flori;

— la adjective desinențele indică genul și numărul: *buon*-**o**/**a** — bun/bună, *buon*-**i**/**e** — buni/bune, iar sufixul poate indica gradul de comparație: *buon*-**issim**-*o* — foarte bun;

— la pronume desinențele sînt marca genului și a numărului: *tu*-**o**/**a** — al tău/a ta, *tu*-*o*-**i**/*tu*-**e** — ai tăi/ale tale. Aceeași valoare gramaticală o au morfemele și pentru alte categorii de pronume (demonstrative, de identitate, relative, nehotărîte, vezi § 96—98; 107).

— la verbe morfemele au funcțiuni multiple. În structura verbului de exemplu: *amare* — a iubi, se disting următoarele elemente:

am-*are* — **rădăcina**

am-**a**-*re* — **vocala caracteristică**, *cu valoare de sufix*, care indică *conjugarea I.*

am-*a*-**v**-*o* — **sufix** temporal marcă a **imperfectului.**

am-*a*-**ss**-*e* — **sufix** cu valoare temporală și deopotrivă modală care indică **imperfectul conjunctiv**

am-**er**-*ò* — **sufix** temporal care marchează **viitorul**

am-*a*-*v*-**ate** — **desinența** care indică **persoana** *a doua plural*

NOTĂ

Pentru limba italiană articolul poate fi considerat morfem, ca element determinant al genului: *il/la turista* — turistul/turista; al numărului: *i/le nipoti* — nepoții/nepoatele. Prepozițiile articulate au de asemeni valoare de morfem în măsura în care marchează cazurile substantivelor: *del libro* — al cărții (genitiv), *al libro* — cărții (dativ), *nel libro* — în carte (ablativ).

În funcție de elementele care intră în structura cuvintelor acestea se împart în **cuvinte primitive** (parole primitive) formate numai din rădăcină și desinență: *fiore*, *maestra*, *buono*, *amo* și **cuvinte derivate** (parole derivate) formate cu ajutorul prefixelor și sufixelor: *fiorame*, *fioritura*, *infiorato.*

Pe lîngă importanța gramaticală morfemele au și *valoare lexicală* în măsura în care servesc la formarea unor cuvinte noi sau la diferențierea unor aspecte semantice.

Principalele procedee gramaticale prin care în limba italiană se schimbă sensul unor cuvinte sau se formează cuvinte noi sînt: *derivarea*, *gradarea*, *compunerea* și *schimbarea valorii gramaticale.*

§ 181 *Derivarea* (la derivazione) este procedeul prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

Prin derivare se alcătuiește **familia de cuvinte.** Aparțin unei familii toate cuvintele care sînt formate din aceeași rădăcină: — din rădăcina **via** — stradă, derivă: **via***le* — bulevard, **via***ggio* — călătorie, **via***ndante* — drumeț, *de***via***re* — a devia, *tra***via***re* — a rătăci, *av***via***mento* — orientare;

— din rădăcina **linea** — linie, derivă: **linea***re* — a linia (verb), liniar (adj.), **linea***mento* — liniament, aspect, *de***linea***re* — a schița, contura, *al***linea***re* — a alinia, *al***linea***mento* — aliniere;

— din rădăcina **mano** — mînă, derivă: **mano***vale* — salahor, **mana***ta* — cantitatea cuprinsă într-o mînă, **mano***vrare* — a manevra, **manu***brio* — manivelă, mîner, **mane***tte* — cătușe, *am***mane***ttare* — a pune cătușele, a aresta;

— din rădăcina **giorno** — zi, derivă: **giorna***ta* — durata unei zile, **giorna***le* — ziar, **giorna***lista* — gazetar, **giorna***liero* — zilier (subst.), zilnic (adv.), *ag***giorna***re* — a se lumina de ziuă, a se informa la zi, *ag***giorna***to* — — la curent, reciclat.

A. Derivarea cu sufixe

§ 182 Prezentăm principalele sufixe cu care se formează în limba italiană cuvintele derivate. În funcție de tipul sufixelor acestea se împart în:

a) *sufixe propriu-zise* (suffissi propriamente detti) care nu au un înțeles propriu;

b) *sufixe* provenite din cuvinte *de origine latină și greacă*;

c) *sufixe speciale* care modifică nuanța înțelesului de bază al cuvîntului (suffissi alterativi).

a) Sufixe propriu-zise

Sufixe substantivale

1. *Sufixe care indică agentul* (cel care efectuează o lucrare):

-aio, -aia: *vetr***aio** — sticlar, *forn***aio** — brutar, *giornal***aio** — vînzător de ziare, *oper***aia** — muncitoare, *gelat***aia** — vînzătoare de înghețată;

-aiolo: *bosc***aiolo** — pădurar, *legn***aiolo** — dulgher;

-ano, -igiano, -ario: *ortol***ano** — zarzavagiu, *scriv***ano** — scrib, copist, *part***igiano** — partizan, *fals***ario** — falsificator;

-ante, -ente: *cant***ante** — cîntăreț, *merc***ante** — negustor, *mitt***ente** — expeditor, *inservi***ente** — îngrijitor;

-fice: *orc***fice** — aurar, *artefice* — creator, meșter;

-iere, -iera: *cas***siere** — casier, *barb***iere** — bărbier, frizer, *infermiera* — infirmieră, *parucch***iera** — coafeză;

-ino: *contad***ino** — țăran, *vetturino* — birjar, *spazzino* — măturător;

-ista: (ocupații) — *aut***ista** — șofer, *regista* — regizor, *artista* — artist; *music***ista** — muzician; (orientare politică) *social***ista** — socialist, *comun***ista** — comunist; (termeni sportivi): *fond***ista** — fondist, *rugb***ista** — rugbist, *bicicl***ista** — biciclist;

-tore, -trice: *disegna***tore** — desenator, *dire***ttore** — director, *vinci***tore** — învingător; *pi***ttrice** — pictoriță; *educa***trice** — educatoare;

-vendolo: *frutti***vendolo** — cel ce vinde fructe, *erbi***vendolo** — cel ce vinde zarzavat.

2) *Sufixe care indică acțiunea, starea:*

-aggio: *pass***aggio** — trecere, *lav***aggio** — spălare, *vagabond***aggio** — vagabondaj;

-anza: *cos***tanza** — statornicie, *persever***anza** — perseverență, *esu-ber***anza** — exuberanță, *vicin***anza** — apropiere;

-enza: *part***enza** — plecare, *viol***enza** — violență, *pazi***enza** — răbdare;

-io, -ito: *frusc***io** — foșnet, *miagol***io** — mieunat, *ronz***io** — zumzăit, *mugg***ito** — muget, *rugg***ito** — răcnet;

-ione, -zione: *ribell***ione** — răscoală, *funz***ione** — funcțiune, rol, *deriva***zione** — derivare, *istru***zione** — instruire, *costru***zione** — construire;

-mento: *affolla***mento** — înghesuială, *tradi***mento** — trădare, *accosta-***mento** — apropiere;

-ura, -uta: *lett***ura** — lectură, *scritt***ura** — scriere, caligrafie, *cad***uta** — cădere, *ved***uta** — vedere;

3) *Sufixe care indică orînduirea, curentul filosofic, politic, literar etc.:*

-esimo: *feudal***ești mo** — feudalism, *uman***ești mo** — umanism;

-ismo: *marx***ismo** — marxism, *social***ismo** — socialism, *capital***ismo** — capitalism, *real***ismo** — realism, *simbol***ismo** — simbolism, *comun***ismo** — comunism.

4) *Sufixe care indică însușirea, starea:*

-aggine: *testard***aggine** — încăpățînare, *stupid***aggine** — prostie, *fanciull***aggine** — puerilitate, *balord***aggine** — neghiobie;

-età, (i)tà: *seri***età** — seriozitate, *umil***tà** — modestie, *bon***tà** — bunătate, *van***ità** — vanitate, *passiv***ità** — indiferență;

-ezza: *bell***ezza** — frumusețe, *sagg***ezza** — înțelepciune, *trist***ezza** — tristețe, *ricch***ezza** — bogăție:

~ **-izia, -ìa:** *avar***izia** — zgîrcenie, *mest***izia** — tristețe, *gelos***ìa** — gelozie, *villan***ìa** — mojicie, grosolănie;

-itudine: *grat***itudine** — recunoștință, *att***itudine** — aptitudine, capacitate;

-ore: *sap***ore** — gust, *fer***vore** — ardoare, *cal***ore** — căldură, *dol***ore** — durere;

5) *Sufixe care indică un sens colectiv:*

-aglia: *bosc***aglia** — desiș, *nuvol***aglia** — nori mulți și deși, *mur***aglia** — zid de fortificație, *sterp***aglia** — mulțime de mărăcini;

-ame: *fogli***ame** — frunziș, *besti***ame** — vite, *legn***ame** — lemnărie (de construcție), *poll***ame** — păsări de curte;

-ato — *collonn***ato** — colonadă, *portic***ato** — un șir de porticuri, *sindac***ato** — sindicat;

-eto, -eta: *frutteto* — livadă, *olive***to** — livadă de măslini, *canne***to** — stufăriș, *pine***ta** — pădure de pini;

-uglio: *misc***uglio** — amestec, *intr***uglio** — amestec de lichide, **guazzabuglio** — amestecătură, **harababură**;

-ume: *putri***dume** — putreziciune, *sudici***ume** — murdărie, porcării, *ner***ume** — negreală.

6) *Sufixe care indică conținutul, capacitatea de cuprindere, durata*

-iera: *zuppi***era** — supieră, *insalati***era** — salatieră, *sali***era** — solniță;

-ile: *fieni***le** — fînărie, *covi***le** — vizuină, *ovi***le** — stînă, *cani***le** — cușcă de cîine;

-ina: *vetr***ina** — vitrină, *sal***ina** — salină;

-ata: *man***ata** — cît încape într-o mînă, *cucchiai***ata** — cît conține o lingură, *giorn***ata** — durata unei zile, *mattin***ata** — durata unei dimineți, *nevic***ata** — ninsoarea.

Sufixe adjectivale

1) *Sufixe care indică originea, apartenența:*

-ano: *rom***ano** — roman (din Roma), *popol***ano** — din popor, *ameri***cano** — american, *mont***ano** — de munte, *napolet***ano** — din Napoli;

-ino — *mar***ino** — de mare, marin, *bucarest***ino** — bucureștean, *pari***gino** — parizian;

-ese: (indică naționalitatea, cetățenia) *franc***ese** — francez, *bologn***ese** — din Bologna, *portogh***ese** — portughez, *ungher***ese** — maghiar.

2) *Sufixe care indică însușirea, înclinația:*

-ale: *sentiment***ale** — sentimental, *materi***ale** — material, *mort***ale** — mortal, *natur***ale** — natural, *tradizion***ale** — tradițional;

-ario: *rivoluzion***ario** — revoluționar, *letter***ario** — literar, *bon***ario** — blînd; (apartenența): *ferrovi***ario** — feroviar, *universit***ario** — universitar;

-ato, -uto: *garb***ato** — politicos, *mal***ato** — bolnav, *oss***uto** — osos;

-oso, -uoso: *grazi***oso** — grațios, *amor***oso** — drăgăstos, *virtu***oso** — virtuos;

-evole, -evolo; *soci***evole** — sociabil, *favor***evole** — favorabil, *amiche***vole** — prietenos, *profitt***evole** — util, profitabil, *ben***evolo** — binevoitor;

-ardo: *bugi***ardo** — mincinos, *test***ardo** — încăpățînat, *cod***ardo** — laș, josnic;

3) *Sufixe care indică tendința:*

-aceo: *viol***aceo** — vioriu, *ros***aceo** — rozaliu, *cart***ăceo** — ca hîrtia;

-astro: *bianc***astro** — alburiu, *verd***astro** — verzui, *giall***astro** — gălbui-închis;

-igno: *ben***igno** — afectuos, benign, *mal***igno** — răutăcios, malign-*ferr***igno** — asemănător cu fierul;

4) *Sufixe care indică posibilitatea sau caracteristica:*

-abile: *navig***abile** — navigabil, *pag***abile** — plătibil, *am***abile** — po, liticos;

-ibile: *vis***ibile** — vizibil, *legg***ibile** — lizibil, *irrepet***ibile** — irepetabil;

-ubile: *vol***ubile** — volubil, *sol***ubile** — solubil;

5) *Sufixe care indică participarea:*

-ista: *social***ista** — socialist, *comun***ista** — comunist, *collettiv***ista** — colectivist, *rinascent***ista** — renascentist;

-istico : *ocul***istico** — oculistic, *calc***istico** — fotbalistic;

-ivo: *fest***ivo** — sărbătoaresc, *sport***ivo** — sportiv, *est***ivo** — de vară; *celebrat***ivo** — care celebrează;

6) *Sufixe care indică maniera sau calitatea:*

-esco: *studentesco* — studențesc, *grottesco* — grotesc, *popolaresco* — popular, *dantesco* — dantesc, *pazzesco* — nebunesc;

-ico, -atico: *stor***ico** — istoric, *crit***ico** — critic, *polit***ico** — politic, *poet***ico** — poetic, *econom***ico** — economic, *democr***atico** — democratic;

-orio: *illus***orio** — iluzoriu, *contraddittorio* — contradictoriu, *orat***orio** — oratoric, *declamat***orio** — declamator, emfatic.

Sufixe ale numeralelor derivate

Din punct de vedere morfologic, numeralele rezultate prin derivare pot fi considerate ca atare sau pot deveni substantive și adjective.

-aio (sens colectiv, serie): *centin***aio** — serie de o sută de unități, *migli***aio** — vreo mie;

-ina (cantitate aproximativă): *vent***ina** — circa douăzeci, *cinquan-***tina** — circa cincizeci;

-ennio (durata): *vent***ennio** — perioadă de douăzeci de ani, *dec***ennio** — deceniu, *b***iennio** — perioadă de doi ani;

-ennale (durata, ritmicitatea): *b***iennale** — bienal, *tr***iennale** — trienal, *quinqu***ennale** — cincinal;

-enne (vîrsta): *tr***ienne** — în vîrstă de trei ani, *dodic***enne** — de doisprezece ani, *quarant***enne** — de patruzeci de ani.

Sufixe verbale

Sufixele verbale sînt foarte puține, iar cele care comportă modificări semantice sînt cuprinse la capitolul sufixelor speciale.

-ificare (indică devenirea): *glor***ificare** — a glorifica, *beat***ificare** — a face fericit, mulțumit, *mort***ificare** — a chinui, a umili, *dolc***ificare** — a îndulci;

-izzare (indică devenirea, transformarea): *pubblic***izzare** — a face public, *italian***izzare** — a italieniza, *romani***zzare** — a romaniza, *mime-***tizzare** — a camufla (prin culoare);

-uzzare, -azzare: (indică repetiția): *sminuzzare* — a fărîmița, *sghignazzare* — a rîde sgomotos.

Sufixe adverbiale

-mente : (indică modul, maniera): *elegante***mente** — în mod elegant, *attenta***mente** — cu atenție, *dolce***mente** — cu blîndețe, *veloce***mente** — rapid;

-oni: (indică modul): *ginocchi***oni** — în genunchi, *tast***oni** — pe pipăite, pe dibuite, *bocc***oni** — pe brînci, pe burtă.

b) Sufixe provenite din cuvinte de origine latină și greacă

Sufixele provenite din limbile latină și greacă sînt numeroase, multe dintre ele avînd corespondență și în limba română. Alegem cîteva mai frecvent întîlnite.

Sufixe din limba latină:

-cida: (care ucide): *omi***cida** — asasin, *sui***cida** — sinucigaș, *parri***cida** cel ce-și omoară tatăl, *fungi***cida** — fungicid, care distruge ciupercile, *insetti***cida** — insecticid;

-coltore, -cultore (care cultivă) *agri***coltore** — agricultor, *viti***coltore** — viticultor, *frutti***coltore** — pomicultor;

-fero (care produce, care conține): *sonni***fero** — somnifer, *calori***fero** calorifer, *frigori***fero** — frigider, *fiammi***fero** — chibrit;

-ficio (care fabrică): *pani***ficio** — fabrică de pîine, *salumi***ficio** — fabrică de mezeluri, de conserve, *mobili***ficio** — fabrică de mobilă;

-forme (indică forma): *fili***forme** — filiform, *tubi***forme** — în formă de tub, *fusi***forme** — fusiform;

-fugo, -fuga — (care fuge, îndepărtează): *calli***fugo** — medicament contra bătăturilor, *igni***fugo** — ignifug, *trans***fuga** — transfug;

-paro (care generează): *ovi***paro** — ovipar, *vivi***paro** — vivipar;

-voro (care mănîncă): *carni***voro** — carnivor, *erbi***voro** — ierbivor.

Sufixe din limba greacă

-crazia (putere): *demo***crazia** — democrație, *tecno***crazia** — tehnocrație, *buro***crazia** — birocrație, aparat administrativ;

-fobia: (teamă): *idro***fobia** — hidrofobie, *claustro***fobia** — claustrofobie, *foto***fobia** — fotofobie;

-fono (de sunet, acustic): *tele***fono** — telefon, *micro***fono** — microfon, *a***fono** — afon;

-logia (știință): *socio***logia** — sociologie, *etno***logia** — etnologie, *filo***logia** — filologie, *farmaco***logia** — farmacologie;

-logo (cel ce studiază): *socio***logo** — sociolog, *etrusco***logo** — etruscolog, *archeo***logo** — arheolog, *filo***logo** — filolog;

-metro (măsură): *crono***metro** — cronometru, *chilo***metro** — chilometru, *termo***metro** — termometru, *baro***metro** — barometru.

-scopio (care vede): *micro***scopio** — microscop, *tele***scopio** — telescop, *steto***scopio** — stetoscop;

-teca (care conține, casetă, dulap:) *biblio***teca** — bibliotecă, *filmo***teca** filmotecă, *disco***teca** — discotecă, *fono***teca** — fonotecă.

c) Sufixe speciale

Sînt incluse în această categorie sufixele care nu schimbă sensul fundamental al cuvîntului primitiv la care sînt atașate, ci adaugă acestuia o nouă nuanță: de micșorare, de alintare, de mărire, de dispreț. Fără a modifica, sufixele speciale alterează sensul inițial al cuvîntului, fapt pentru care noile cuvinte formate se numesc în limba italiană: *parole alterate*, iar sufixele speciale *suffissi alterativi*.

Precedeul, de altfel foarte productiv în italiană, are și valoare stilistică deoarece definește natura afectivă (de duioșie, de dispreț) a comunicării.

Sufixe diminutivale

După înțelesul pe care-l dau cuvintelor derivate, sufixele speciale se împart în: *sufixe diminutivale*, *sufixe de alintare*, *sufixe augmentative* și *sufixe peiorative*.

Sufixele diminutivale (suffissi diminutivali) se pot adăuga substantivelor, adjectivelor și indică o micșorare a obiectelo sau a însușirilor:

-ino, -ina: *ragazz***ino** — băiețel, *ragazz***ina** — fetiță, *lett***ino** — pătuț, *man***ina** — mînuță, *tavol***ino** — măsuță; *piccol***ino/a** — micuț/micuță, *car***ino/a** — drăguț/drăguță, *bell***ino/a** — frumușel/frumușică.

-etto, -etta: *giardin***etto** — grădiniță, *giovin***etta** — tinerică, *lavo***retto** — mică lucrare, *libr***etto** — cărticică; *rotond***etto/a** — rotunjor/rotunjoară, *vecchi***etto/a** — bătrînel/bătrînică.

-ello, -ella: *gonn***ella** — fustiță, *pastor***ello** — ciobănaș, *contadi***nella** — țărăncuță; *pover***ello/a** — sărăcuț/sărăcuță, *grassot***ello/a** — grăsuț/grăsuță.

-icello, -icella: *venti***icello** — vînțuleț, *ponti***cello** — podulеț, *botti***cella** — butoiaș, *pianti***cella** — plantă mică, *grandi***cello/a** — mărișor/mărișoară.

-erello, -erella: *alb***erello** — pomuleț, *foch***erello** — foculeț, *sciocch***erello/a** — prostuț/ prostuță, *pazz***erello/a** — nebunatic/nebunatică.

-(i)cino, -(i)cina: *libr***icino**—cărțulie, *baston***cino**—*bastonaș*, *bott***icino** — butoiaș, *leon***cino** — leu mic, *post***icino** — locușor.

NOTĂ

— Adesea se pot ataşa unui substantiv sau adjectiv mai multe sufixe diminutivale: *carr-***ett-ino** — cărucior, *fior-***ell-ino** — floricică etc.

— Se pot diminutiva şi numele proprii: Giuseppe — *Giuseppe***ino**, Antonio — *Anton***ino**, Carla — *Carl***etta**, Emilia — *Emil***ietta** etc.

Un număr foarte redus de adverbe pot fi diminutivate: *bene* — *ben***ino** — binișor, *adagio* — *adag***ino** — încetișor, *poco* — *poch***ino**/*poch***ettino** — puțintel.

Sufixele de alintare (suffissi vezzeggiativi) —se pot adăuga substantivelor, adjectivelor şi indică noțiunea de *răsfăț*, de *dezmierdare*. Uneori aceste sufixe sînt identice cu cele diminutivale (-ino,-icino). Specifice acestei categorii sînt sufixele:

-uccio, -uccia: *lett***uccio** — pătuc, *caball***uccio** — căluț, *animal***uccio**— animal micuț, *bocc***uccia** — guriță, *cald***uccio** — căldurică, *debol***uccio/a** — slăbuț/slăbuță.

NOTĂ

Uneori sufixele *-uccio, -uccia* indică o ușoară nuanță depreciativă: *vestit***uccio** — rochiță sărăcăcioasă, *pall***iduccio** — gălbejit.

Acelaşi sufix se poate adăuga adverbului *male* — *mal***uccio** — cam rău.

-uzzo,-uzza: *labbr***uzzo** — buzișoară, *occhi***uzzo** — ochișor, *vi***uzza** — străduță, *magr***uzzo/a** — slăbuț/slăbuță.

-olino, -olina: *cagn***olino** — cățeluș, *pesci***olino** — peștișor, *fogli***olina**— frunzuliță, *magr***olino/a** — slăbuț/slăbuță.

Sufixele augmentative (suffissi accrescitivi) se adaugă substantivelor şi adjectivelor şi indică o *mărire a obiectelor şi însuşirilor*:

-one, -ona: *libr***one** — carte mare (ca dimensiune), *om***one** — om voinic, *ragazz***ona** — fătoi, *sal***one** — sală mare, *pigr***ona** — mare leneșă, *stupid***one** — prostănac, *allegr***one** — jovial, hazliu.

NOTĂ

Unele substantive feminine formează augmentativul în *-one* devenind masculine: **la** *strada* — **lo** *strad***one** — stradă mare, **la** *porta* — **il** *port***one** — poartă de intrare, **la** *stanza* — **lo** *stanz***one** — cameră mare.

De la adverbul **bene** se poate forma augmentativul *ben***one** — foarte bine.

-otto: *giovan***otto** — flăcău, *ragazz***otto** — băieți, *grass***otto** — grăsan, *semplici***otto** — naiv (om simplu).

-cione: *bastoncione* — baston mare, *bonacione* — (om) cumsecade.

Sufixele peiorative (suffissi peggiorativi-dispregiativi) se adaugă substantivelor, adjectivelor și unui număr foarte restrîns de verbe și adverbe și indică *dispreţul, ironia sau calitatea depreciată* a obiectelor, însușirilor, acţiunilor:

-astro: *poetastro* — poet mediocru, *dolciastro* — dulceag, *giallastro* — gălbui, *bluastro* — albăstrui, *salmastro* — sărat, amărui.

-accio,-accio: *casaccia* — casă dărăpănată, *parolaccia* — cuvînt urît, înjurătură, *stanzaccia* — cameră urîtă, murdară, *cattivaccio* — înrăit, *pigraccio* — lenevos, *malaccio* (adv.) rău mare.

-onzolo: (mai ales pentru substantive): *mediconzolo* — medic prost, *poetonzolo* — poet prost.

-ognolo (mai ales pentru adjective): *verdognolo* — verde murdar, verzui, *amarognolo* — amărui, cu gust rău, *azzurrognolo* — albăstrui.

-uncolo, -ucola: *ladruncolo* — puşlama, hoţ, *rivistucola* — revistă proastă.

-upola: *casupola* — cocioabă, colibă.

-aglia: (mai ales pentru substantive): *ragazzaglia* — ceată de copii needucaţi, *accozzaglia* — adunătură.

Unele sufixe peiorative sînt *specifice verbelor:*

-acchiare: *ridacchiare* — a rîde în silă, a se hlizi, *fuggiacchiare* — a se eschiva, *sputacchiare* — a scuipa des, a scuipa în faţă.

-ecchiare: — *sonnecchiare* — a moţăi, a dormita;

-icchiare: *leggicchiare* — a citi fără chef, *dormicchiare* — a dormi iepureşte.

-erellare: *giocherellare* — a se juca, a dribla, *trotterellare* — a merge cu paşi mici şi repezi.

-ettare,-ottare: *balbettare* — a bîlbîi, a gînguri, *parlottare* — a şuşoti.

-ucchiare : *mangiucchiare* — a mînca puţin şi în silă.

NOTĂ

Există o categorie de substantive care au terminaţii asemănătoare cu sufixele speciale *(-ino, -one, -ello, -accia* etc.), fără a fi însă diminutivele sau augmentativele unor substantive primitive. Aceste substantive numite *false diminutive sau augmentative* au un înţeles cu totul deosebit de al cuvîntului din care par a deriva: *limone* — lămîie, nu este augmentativul substantivului *lima* — pilă, nici *cartella* — servietă, nu este diminutivul substantivului *carta* — hîrtie. Să se observe fenomenul prin comparaţia exemplelor următoare:

burrone — prăpastie	*burro* — unt
montone — berbec	*monte* — munte
cavallone — talaz	*cavallo* — cal
magrone — purcel de lapte	*magro* — slab
mattone — cărămidă	*matto* — nebun
cannone — tun	*canna* — trestie
merletto — dantelă	*merlo* — mierloi
mulino — moară	*mulo* — măgar
bottino — pradă	*botte* — butoi
paglietta — pălărie de pai	*paglia* — pai

tacchino — curcan
occhiello — butonieră
focaccia — plăcintă
tacco — toc de încălţăminte
occhio — ochi
foca — focă

B. Derivarea cu prefixe

§ 183 Prefixele (i prefissi) sînt elemente care se adaugă înaintea rădăcinii substantivului, adjectivului sau verbului şi care modifică sensul iniţial al cuvîntului. Ele se împart în prefixe propriu-zise şi prefixe provenite din limba latină şi greacă.

Prefixele propriu-zise pot fi grupate după sensul pe care-l conferă cuvîntului în:

— prefixe care indică o *negaţie*: **a-, ab-, as-, an-, in- im-, ir-, mis-:** a*fono* — afon, **ab***norme* — anormal, **an***archia* — anarhie, **in***felice* — nefericit, **im***pazienza* — nerăbdare, **ir***ragionevole* — neraţional, **mis***conoscere* — a nu recunoaşte.

— prefixe care indică *scopul*, *direcţia*: **a-, ad-, ac-:** a*vvilito* — umilit, deprimat, a*ggiungere* — a adăuga, **ad***attabilità* — adaptabilitate, **ac***campamento* — tabără, **ac***correre* — a alerga către;

— prefixe cu sensul de *anticipare*, „*înainte de*“, „*în loc de*“: **ante- pre-, pro-:** **ante***prima* — avanpremieră, **ante***cedere* — a preceda, **pre***notazione* — rezervare, **pre***mettere* — a face să preceadă, **pre***fisso* — prefix, **pro***clamazione* — proclamaţie, **pro***nome* — pronume, **pro***console* — proconsul;

— prefixe cu sensul de „*după*“, „*ulterior*“: **po-, pos-, post-:** **po***merig-gio* după-amiază, **pos***porre* — a pune după, **post***militare* — care se face după serviciul militar;

— prefixe cu sensul de *împotrivire*: **anti-, contra-:** **anti***furto* — antifurt, **anti***fascista* — antifascist, **contra***ddire* — a contrazice, **contra***colpo* — contralovitură;

— prefixe cu sensul „*în afară de*“: **e-, es-, s-, -sci-:** **e***migrato* — emigrat, **es***patriare* — a se expatria, **es***cavazione* — excavaţie, **s***caricare* — a descărca, **scio***perare* — a face grevă;

— prefixe cu sensul de *despărţire*, *opoziţie*: **de-, di-, dis-:** **de***portare* — a deporta, **de***viazione* — deviere, **di***ffondere* — a împrăştia, **dis***unire* — a separa, **dis***prezzo* — dispreţ;

— prefixe care indică *repetiţia*: **re-, ri-:** **re***azione* — reacţie, **re***integrazione* — reintegrare, **re***itcrare* — a reînnoi, **ri***passata* — revizuire, *rilancio* — relansare;

— prefixe cu sensul de „*doi*“, „*trei*“: **ambi-, bi-, bis-, tri-, tris-:** **ambi***destro* — ambidextru, **bi***lingue* — bilingv, **bis***nonno* — străbunic, **bis***sare* — a bisa, **tri***partito* — tripartit, **tris***illabo* — din trei silabe;

— prefixe cu sensul de „*dincolo*“, „*peste*“: **oltre- ultra-, tra-, tras-, trans-:** **oltre***passare* — a trece dincolo, **ultra***corto* — ultrascurt, **tra***man-

damento — transmitere, **tras***porto* — transport, **tras***formato* — transformat. **trans***alpino* — de dincolo de Alpi;

— prefixe cu sensul de „*sub*“, „*mai puțin*“: **sub-, sotto-, so-, ipo-: su***bacqueo* — subacvatic, submarin, **sott***ufficiale* — subofițer, **sott***otetto* — mansadră, **so***stare* — a poposi, **ipo***teso* — hipotensiv;

— prefixe cu sensul de „*împreună*“: **co-, con-: co***etaneo* — de aceeași vîrstă, **con***nessione* — unire, **col***laborazione* — colaborare, **con***cordare* — a pune de acord;

— prefixe cu sensul de „*în jur*“: **circo-, circum-, peri-: circo***scritto* — circumscris, **circ***ondare* — a înconjura, **circum***naviggazione* — navigație în jur, **peri***metro* — perimetru, **peri***plo* — călătorie în jurul lumii.

Derivarea verbelor cu ajutorul prefixelor este un procedeu foarte productiv în limba italiană. *Prefixele verbale* sînt adesea prepozițiile care indică următoarele sensuri:

a-: (apropiere, scop): *portare* — **a***pportare* — a duce; *saporire* — **as***saporire* — a condimenta;

con-: (apropiere, colaborare): *venire* — **con***venire* — a conveni, *interessare* — **co***interessare* — a cointeresa;

di-: (separarea, sensul contrar): *frenare* — **dif***renare* — a dezlega, *formare* — **di***formare* — a deforma;

fra-: (între): *porre* — **fra***pporre* — a interpune, *mischiare* — **fra***mmischiare* — a amesteca, confunda;

in-: (intensifică acțiunea): *alzare* — **in***alzare* — a ridica, înălța; *acquare* — **in***nacquare* — a uda, inunda;

per-: (continuitate): *durare* — **per***durare* — a dura, *seguire* — **per***seguire* — a urmări;

contra-: (opoziție): *stare* — **contra***stare* — a împiedica, *attaccare* — **contra***ttaccare* — a contraataca;

sopra-: (suprapunere): *mettere* — **sopra***mmettere* — a suprapune, *nominare* — **sopra***nnominare* — a porecli;

pro-: (anticipare): *vedere* — **pro***vvedere* — a prevedea, *mettere* — **pro***mettere* — a promite;

s-, es-: (opoziție, negație): *mentire* — **s***mentire* — a desminți, *parlare* **s***parlare* — a bîrfi; *trarre* — **es***trarre* — a extrage, *agitare* — **es***agitare* — a zgudui;

ri-: (repetiție): *vedere* — **ri***vedere* — a revedea, *produrre* — **ri***produrre* — a reproduce.

Prefixe provenite din limba latină

deci- (zece): **deci***metro* — decimetru, **deci***male* — zecimal;

multi- (numeros): **multi***colore* — multicolor, **multi***forme* — multilateral;

onni — (tot): **onni***presente* — omniprezent, **onni***voro* — omnivor;

semi- (jumătate): **semi***finale* — semifinal, **semi***cerchio* — semicerc **semi***luna* — semilună.

Prefixe provenite din limba greacă

Prefixele provenite din limba greacă sînt foarte numeroase și sînt comune și altor limbi, sensul lor fiind universal. Redăm mai jos cîteva dintre ele:

aero- (aer): **aero***mezzo* — mijloc de transport aerian, **aero***posta* — poștă aeriană, **aero***terapia* — aeroterapie;

auto- (prin mijloace proprii): **auto***mobile* — automobil, care se mișcă singur, **auto***pullman* — autobuz, **auto***educazione* — autoeducație;

bio- (viață): **bio***sfera* — biosferă, **bio***grafo* — biograf, **bio***sintesi* — biosinteză;

crono- (timp): **crono***logia* — succesiune în timp, **crono***metro* — cronometru, **crono***tecnica* — tehnica normării;

demo- (popor): **demo***crazia* — democrație, **demo***grafia* — demografie, **demo***dossologia* — studiul elementelor determinante ale opiniei publice;

fil(o)- (filo, adept): **filo***sofia* — filozofie, **fil***antropo* — filantrop, **filo***logia* — filologie;

geo- (pămînt): **geo***grafia* — geografie, **geo***metra* — geometru, topograf, *geologia* — geologie;

idr(o)- (apă): **idro***metro* — hidrometru, **idr***ico* — hidric, **idr***atare* — a hidrata;

iso- (egal): **iso***termico* — izotermic, **iso***scele* — isoscel, **iso***morfismo* — izomorfism;

neo- (nou): **neo***realismo* — neorealism, **neo***logismo* — neologism, **neo***nato* — nou-născut;

piro- (foc): **piro***tecnia* — pirotehnie, **piro***grafia* — pirogravură, **piro***filo* — rezistent la foc;

poli- (numeros): **poli***tecnico* — politehnic, **poli***cromia* — policromie, **poli***valenza* — polivalență;

pseudo- (fals): **pseudo***nimo* — pseudonim, **pseudo***letterato* — pseudoliterat, **pseudo***artista* — pseudoartist.

tele- (la distanță): **tele***visione* — televiziune, **tele***scrivente* — telex, **tele***scopio* — telescop;

termo- (căldură): **termo***metro* — termometru, **termo***chimica* — termochimie, **termo***nucleare* — termonuclear.

NOTĂ

În limba contemporană au apărut noi prefixe, prin influența altor limbi străine asupra limbii italiene, unele dintre acestea întîlnite și în limba română: **mini-** (mic, scurt): **mini***gonna* — fustă scurtă, **mini***teatro* — teatru mic, **mini***capellone* — copil cu părul lung; **maxi-** (mare, lung): **maxi***cappotto* — palton lung, **maxi***gonna* — fustă lungă etc.

GRADAREA

§ 184 Gradarea este un procedeu care se aplică numai adjectivelor calificative și adverbelor de mod care prin gradare exprimă intensități diferite ale însușirilor și modalităților, față de cuvîntul primitiv.

Gradarea se realizează cu ajutorul *sufixelor:* **-issimo** : *felice* — *fel***icissimo** — foarte fericit; **-errimo** — *celebre* — *cele***berrimo** — foarte celebru; **-entissimo:** *benevolo* — *benevol***entissimo** — foarte binevoitor (vezi § 73); **-issimamente:** *rapidamente* — *rapid***issimamente** — în mod foarte rapid (vezi § 154).

Gradarea se realizează și cu prefixele: **arci-** : *contento* — **arci***contento* — foarte mulțumit; **extra-**, **stra-**: *forte* — **extra***forte* — forte puternic, ricco — **stra***ricco* — foarte bogat; **iper:** *sensibile* — **iper***sensibile* — hipersensibil, **ultra-**: *rapido*—**ultra***rapido* — ultrarapid.

Gradarea poate fi realizată și printr-o varietate lexicală: *buonissimo* — *ottimo* — foarte bun, *pessimamente* — *malissimo* — foarte rău (vezi § 68).

COMPUNEREA

§ 185 Compunerea este procedeul prin care se unesc două sau mai multe cuvinte, aparținînd aceleiași sau unor diverse categorii morfologice, pentru a alcătui un cuvînt nou.

Substantivele compuse pot fi alcătuite din:

subst. + *subst.: pescecane* — rechin, *pallacanestro* — baschet, *capostazione* — șef de gară (vezi § 48).

subst. + *adj: terracotta* — ceramică, *panforte* — turtă dulce, *pomodoro* — tomată;

adj. + *subst.: buonumore* — bună dispoziție, *bassorilievo* — basorelief, *biancospino* — păducel;

adj. + *verb: belvedere* — terasă, *biancomangiare* — prăjitură (cu lapte);

verb. + *verb: saliscendi* — clanță, *andirivieni* — du-te-vino, ocolișuri, *dormiveglia* — dormitare;

verb + *subst.: grattacielo* — zgîrie-nor, *girasole* — floarea-soarelui, *portacenere* — scrumieră;

prepoz. + *subst.: contrattempo* — contratimp, *dopoguerra* — perioadă postbelică, *sottopassaggio* — pasaj subteran;

verb + *pronume: nontisocrdardime* — nu-mă-uita.

NOTĂ

Și numele proprii pot fi compuse: *Annamaria, Rosalba, Giancarlo, Gianmaria,* etc.

Adjectivele compuse se pot alcătui din diverse părți de vorbire:

adj. + adj.: sordomuto — surdomut, *elettrochimico* — electrochimic, *agrodolce* — dulce-acrișor, *grigioverde* — gri-verde.

NOTĂ

Unele adjective compuse se scriu, ca în limba română, cu cratimă: *italo-romeno* — italo-român, *fisico-chimico* — fizico-chimic, *politico-economico* — politico-economic.

adj. + subst. (mai ales pentru culori): *grigio ferro* — gri fer, *verde smeraldo* — verde ca smaraldul, *blu cobalto* — albastru de cobalt.

Numerale compuse sînt considerate numerele de la zece în sus: *quattordici* — paisprezece, *ventotto* — douăzeci și opt, *centotrenta-cinque* — o sută treizeci și cinci, *ambedue* — amîndoi.

Pronumele compuse sînt de fapt formele combinate ale pronumelor personale neaccentuate în dativ și acuzativ: *glielo, gliela, glieli, gliele* (gliene) (vezi § 89) precum și gruparea a două pronume în poziție enclitică față de verb: *portamela* — adu-mi-o (vezi § 88).

Unele forme ale pronumelui nehotărît ca: *qualchessia* — oricine, *qualsiasi, qualsisia* — oricare, orice, *chicchessia* — oricine, sînt formate tot prin compunere.

Verbele compuse, reduse ca număr, pot fi alcătuite din:

adv. + verb: benedire — a binecuvînta, *benemeritare* — a binemerita, *maledire* — a blestema, a bîrfi;

verb + adv.: voler bene — a iubi, a îndrăgi;

prepoz. + verb: sottostare — a sta dedesubt, *sottoscrivere* — a subscrie, *sovraccaricare* — a supraîncărca.

verb + verb: voler dire — a însemna;

Adverbele compuse sînt formate din:

adv.+adv.: giammai (già+ mai) — niciodată, *lassù* (là + su)—acolo sus, *quassù* (qua + su) — aici sus, *quaggiù* (qua + giù) — aici jos;

conj. + adv.: neppure (ne + pure) — nici;

prepoz. + subst.: insomma (in + somna) — în concluzie;

prepoz. + adj.: davvero (da + vero) — cu adevărat;

prepoz. + adv.: indietro (in + dietro) — înapoi;

Conjuncții compuse: *affinché* (a fine che) — spre a, ca să, *allorché* (allora che) — atunci cînd, *acciocché* (a ciò che) — pentru ca, *eppure* (e + pure) — totuși, *siccome* (così + come) — întrucît, *dopoche* (dopo + che) — după ce, *giacché* (gia + che) deoarece.

SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE

§ 186 Schimbarea valorii gramaticale este procedeul prin care un cuvînt trece de la o parte de vorbire la alta sau dintr-o clasă lexico-gramaticală în alta. Această mutație nu produce schimbări în sensul fundamental al cuvîntului.

Cele mai frecvente schimbări ale valorii gramaticale se produc în direcția **substantivului** întrucît foarte multe părți de vorbire pot căpăta înțeles și valoare de substantiv. În general acestea sînt precedate de articol.

Adjective substantivate: il bello — frumosul, *il dilettevole* — plăcutul, *l'utile* — utilitatea, *l'utilitaria* — autoturism ieftin; **Il bello** *ed* **il brutto** *sono due categorie estetiche* — Frumosul și urîtul sînt două categorii estetice; *Non è questo* **il vero** — Nu-i acesta adevărul.

Verbele substantivate pot fi la:

modul infinitiv: il camminare — mersul, *il fiorire* — înflorirea, *l'essere* — ființa, *il ritornare* — reîntoarcerea; **Il suo andare** *era lento* — Mersul său era lent. *Questo* **scrivere** *è illeggibile* — Acest scris este indescifrabil.

— *aparent* la modul *indicativ prezent: il rilascio* — eliberarea, *il sospiro* — suspinul, respirația; *la modifica* — modificarea; *Facciamo* **la verifica** *degli esercizi* — Să facem verificarea exercițiilor; **Il suo ritorno** *avrà luogo stasera* — Reîntoarcerea sa va avea loc în seara asta.

— la modul *participiu, prezent: il passante* — trecătorul, *il cantante* — cîntărețul, *il mittente* — expeditorul; **L'abitante** *di Bucarest si chiama bucarestino* — Locuitorul Bucureștiului se numește bucureștean; *Qual'è* **la sorgente** *di questa notizia?* — Care este sursa acestei vești?

— la modul *participiu, trecut: il fatto* — faptul, *il prodotto* — produsul, *la vista* — vederea, *lo scritto* — scrierea; **I** *suoi* **detti** *mi impensierirono* — Vorbele sale mă puseră pe gînduri; **La tua offerta** *non m'interessa* — Oferta ta nu mă interesează;

— *la modul gerunziu: la lavanda* — îmbăierea, *la locanda* — hanul; *Mi ha preoccupato questa* **faccenda** — M-a preocupat această treabă.

Numeralele pot deveni substantive: *una dozzina* — o duzină, *la coppia* — perechea, *un decennio* — deceniu; *Ho preso alla matematica* **un dieci** — Am luat la matematică un zece; *Il sonetto ha due* **quartine** *e due* **terzine** — Sonetul are două catrene și două terține.

Adverbe care se pot substantiva: *il bene* — binele, *il male* — răul: **Il** *suo* **domani** *sarà felice* — Viitorul său va fi fericit; *Tra gli studenti c'era* **un tale** — Printre studenți se afla și un oarecare (om).

Conjuncțiile și *prepozițiile* se pot uneori substantiva: *il perché* — cauza, motivul, *il come* — modul, *il pro* — argumentul favorabil: *Spiegami* **il perché** *di questo tuo atteggiamento* — Explică-mi cauza ătitudinii tale; *Ti diro* **il come** *ci son riuscito* — Îți voi spune modul în care am reușit.

Prin schimbarea valorii morfologice se pot forma și adjectivele. Devin **adjective:**

— unele *verbe la participiul trecut: chiamato* — chemat, *amato* — iubit, *ricercato* — căutat: *Radu è un giovane* **emancipato** — Radu este un tînăr emancipat; *Il museu* **visitato** *era di storia* — Muzeul vizitat era de istorie;

— unele *verbe la participiul prezent: partecipante* — care ia parte, *potente* — puternic, autoritar, *schiacciante* — zdrobitor; *Il suo stile* **corrente** *piaceva a tutti* — Stilul său curgător plăcea tuturor; *Il più* **lucente** *metallo è l'oro* — Cel mai strălucitor metal este aurul.

Prin acelaşi procedeu se pot forma **verbe** din:

— substantive cu ajutorul unor sufixe şi prefixe: *atomo — atomizzare* — a atomiza (chim.), *telegrafo — telegrafare* — a telegrafia, *frutto — fruttificare* — a fructifica; **Il piano** *fu elaborato in tempo ed* **abbiamo pianificato** *il nostro lavoro* — Planul a fost elaborat la timp şi ne-am planificat munca; *faccia — affacciare* — a se arăta, *ordine — ordinare* — a aşeza în ordine, a comanda; *E' in* **casa** *da mezz'ora, è* **rincasato** *verso le cinque* — Este acasă de o jumătate de oră, s-a întors (acasă) către cinci;

— adjective care devin verbe cu ajutorul sufixelor şi prefixelor: *forte — fortificare* — a întări, *migliore — migliorare* — a îmbunătăţi; *La pianura è* **fertile**, *essa* **fu fertilizzata** *con concimi chimici* — Cîmpia este roditoare, ea a fost fertilizată cu îngrăşăminte chimice; *magro — dimagrire* — a slăbi, *sano — risanare* — a se însănătoşi; *rosso — arrossire* — a se înroşi; *Il caffè non è* **dolce**, *si deve* **raddolcire** *con due cucchiaini di zucchero* — Cafeaua nu este dulce, trebuie îndulcită cu două linguriţe de zahăr.

Prepoziţiile îşi pot schimba valoarea gramaticală devenind prefixe şi integrîndu-se în noile verbe care se formează: *di-: colorare — decolorare* — a decolora; *a-: terra — atterarre* — a doborî; *in-: albero — inalberare* — a arbora etc. (vezi § 183 B).

Pot deveni **adverbe de mod** unele adjective: *sicuro* — desigur, *chiaro* — limpede; *Vado* **spesso** *a Braşov* — Merg adesea la Braşov; *Parla* **piano** *non parlar* **forte** — Vorbeşte încet, nu vorbi tare.

Toate procedeele amintite au loc în sfera gramaticii dar cu consecinţe directe asupra lexicului şi a posibilităţilor de îmbogăţire şi nuanţare a exprimării în limba italiană.

NOȚIUNI DE SINTAXĂ
(NOZIONI DI SINTASSI)

§ 187 Dacă *morfologia* este partea gramaticii care cuprinde regulile referitoare la forma cuvintelor și la modificările de formă pe care le iau cuvintele (număr, conjugare, declinare etc.), *sintaxa* este acea parte a gramaticii care cuprinde reguli privitoare la îmbinarea cuvintelor într-o propoziție sau într-o frază. *Propoziția* constituie nucleul, unitatea de bază a sintaxei, aceasta fiind formată din cel puțin două cuvinte cu înțeles deplin (subiect și predicat, de ex.: *Il bambino corre* — Copilul aleargă). La rîndul său *subiectul* poate fi format dintr-un grup nominal (articol, substantiv, adjectiv etc. care în sintaxă devin subiect, atribut, complement; de ex.: *Il bambino biondo* — Copilul cel blond) iar *predicatul* poate fi format dintr-un grup verbal (adică verbul — *în sintaxă* = *predicatul verbal* — însoțit de complement, nume predicativ sau alte elemente predicative suplimentare; de ex.: *Corre allegramente* — Aleargă vesel). *Fraza* este o unitate sintactică superioară propoziției în sensul că este alcătuită din două sau mai multe propoziții, aceasta putînd exprima o idee mai complexă decît propoziția. Sintaxa frazei studiază modul în care se unesc propozițiile spre a alcătui fraze, indicînd care este raportul dintre aceste propoziții.

O frază se poate afla în raport de: a) *coordonare* a două sau mai multe propoziții (prin juxtapunere, sau cu ajutorul conjuncțiilor, sau a locuțiunilor conjuncționale coordonatoare); b) *subordonare* a două sau mai multe propoziții (realizată cu ajutorul unor prepoziții, a unor conjuncții subordonatoare, a unor pronume și adverbe relative, nehotărîte etc.).

PĂRȚILE PROPOZIȚIEI

§ 188 Așa cum s-a arătat mai sus, părțile principale ale propoziției sînt subiectul *(il soggetto)* și predicatul *(il predicato)*. La acestea mai pot fi menționate, în cazul unei propoziții dezvoltate, atributul *(l'attributo)* care face parte din grupul nominal determinînd substantive sau substitute ale substantivelor; complementul *(il complemento)* care face parte fie din grupul verbal, atunci cînd determină un verb, fie din grupul adjectival — cînd determină adjective —, fie determină întreaga propoziție, cînd e vorba de complemente circumstanțiale. Le vom prezenta pe rînd:

SUBIECTUL

§ 189 Ca și în limba română subiectul poate fi exprimat prin diferite părți de vorbire, sau poate fi omis (subiect subînțeles sau inclus). Poate fi deci constituit din: a) *substantiv:* **L'uomo** *dormiva* — Bărbatul dormea; *Suonano* **le campane** — Trag clopotele; b) *pronume:* **Io** *non vado via* — Eu nu plec; **Questo** *è giusto* — Asta-i drept; **Le tue** *sono più belle* — Ale tale sînt mai frumoase; **Chi** *lo dice?* — Cine o spune? — **Quale** *non ti piace?* — Care nu-ți place?; **Nessuno** *lo ha visto* — Nimeni nu l-a văzut; **Qualcuno** *lo saprà* — Cineva va fi știind; c) *numeral:* **Due** *sono andati via* — Doi au plecat; d) *adjectiv substantivizat:* **I bugiardi** *sono disprezzati* — Mincinoșii sînt disprețuiți. **Il blu** *è più delicato* — Albastrul este mai delicat; e) *verb la infinitiv:* **Volere** *è potere; quindi è* **dovere** *volere* — Să vrei înseamnă să poți; deci este o datorie să vrei. *E'umiliante* **chiedere** — Este umilitor să ceri.

NOTĂ

Verbul la infinitiv cu funcție de subiect poate fi introdus de prepoziția *di*: *Mi rincresce di avergli detto ciò* — Îmi pare rău că i-am spus asta; *T'occa a voi di visitarci* — E rîndul vostru să ne vizitați.

f) *orice parte de vorbire substantivizată:* **Ci** *è un pronome* — *Ci* este un pronume; **Qui** *è un avverbio* — *Qui* este un adverb; **Ma** *è una congiunzione* — *Ma* este o conjuncție; **I perché** *sono molti* — Cauzele sînt nume-

roase; g) *o întreagă propoziție: E' necessario* **che noi studiamo** — Trebuie ca noi să învățăm; *Non è possibile* **che tu mi offenda** — Nu-i posibil ca tu să mă jignești.

PREDICATUL

§ 190 Este partea principală de propoziție care arată ce este, cum este sau ce face subiectul. Se pot distinge două feluri de predicate: a) *predicatul verbal* care poate fi exprimat printr-un verb la diateza activă, reflexivă sau pasivă: *Il cavallo* **galoppa** — Calul galopează; *Voi* **vi divertite** — Voi vă distrați; *Le foglie* **sono portate** *dal vento* — Frunzele sînt purtate de vînt. Se consideră predicate verbale și cele exprimate prin locuțiuni verbale: *Il mio piano* **è andato a monte** — Planul meu s-a dus de rîpă; și b) *predicatul nominal* care se exprimă printr-un verb copulativ (nepredicativ) și un nume predicativ. La rîndul lor verbele copulative pot fi: 1) *essere: Mia madre* **è coraggiosa** — Mama mea este curajoasă. 2) verbe intranzitive ca: *diventare*—a deveni, *divenire*—a deveni, *sembrare* — a (se) părea, *restare* — a rămîne, *rimanere* —a rămîne, *tornare* — a se întoarce, *nascere* — a se naște, *vivere* — a trăi, *morire* — a muri, *stare* — a sta (cu înțeles de *essere* — a fi): **Sono diventati** *grandi* — Au devenit (s-au făcut) mari; *Tutti* **stavano zitti** — Toți tăceau. 3) verbe tranzitive la diateza pasivă: *essere considerato* — a fi considerat, *essere stimato* — a fi considerat, *essere detto* — a fi spus, *essere chiamato* — a fi chemat, *essere creduto* — a fi crezut, *essere eletto* — a fi ales, *essere giudicato* — a fi judecat/apreciat ecc.: *Tu non* **sei giudicato** *bene* — Tu nu ești bine apreciat; **E' stato** *chiamato dal mio amico* — A fost chemat de prietenul meu. 4) verbe tranzitive însoțite de un adjectiv: *avere* — a avea, *desiderare* — a dori, *lasciare* — a lăsa, *vedere* — a vedea, *tenere*— a ține, *fare* — a face, *mantenere* — a menține, *scegliere* — a alege, *trovare* a găsi/a considera, *valutare* — a evalua, *chiamare* — a chema, *credere* — a crede, *dichiarare* — a declara, *sapere* — a ști, *giudicare* — a considera, *ritenere* — a socoti, *supporre* — a presupune: **Ti trovo** *intelligente* — Te consider inteligent; **Lo credevo** *giovane* — Îl credeam tînăr; **La riteniamo** *diligente* — O socotim silitoare, **La dichiaro** *aperta* — O declar deschisă. 5) verbele *essere, sembrare, parere* însoțite de pronume: *Non sembra più lui* — Nu pare să mai fie el însuși/Parcă nu mai e el. 6) verbul *essere* însoțit de numerale cardinale, numerale ordinale sau adjective nehotărîte de cantitate (introduse uneori, de prepoziția *in*): **Erano in pochi** — Erau puțini; *Gina* **è la seconda** — Gina este a doua.

Numele predicativ

Poate fi exprimat prin: substantiv, substantiv + adjectiv, adjectiv (cu sau fără prepoziție), pronume, numeral plasate după verbul copulativ: *Lui è* **l'amico** *di mio fratello* — El e prietenul fratelui meu; *Mio padre*

fa **l'ingegnere** — Tatăl meu e inginer; *Anna mi riesce* **antipatica** — Ana îmi este antipatică; *Loro passavano per* **delle persone importanti** — Ei erau consideraţi drept persoane importante; *Il motore è* **a quattro tempi** — Motorul e în patru timpi; *Quell'affare non era* **per lui** — Afacerea aia nu era pentru el; *Siamo* **in due** — Sîntem în doi; *Ti hanno dichiarato* **presidente** — Te-au declarat preşedinte.

Acordul predicatului cu subiectul se face în număr, persoană şi uneori în gen. În cazul subiectului multiplu, normele de acord sînt identice cu cele din limba română.

Acordul predicatului cu subiectul

§ 191

Dacă → *Verbul*

A. Sînt două sau mai multe subiecte la *singular* sau *plural* → Se află întotdeauna la persoana a III-a plural

Exemple:

Il cane e la gallina **corrono** — Cîinele şi găina fug.
Il cane e le galline **corrono** — Cîinele şi găinile fug.
I cani e le galline **corrono** — Cîinii şi găinile fug.

B. Sînt două sau mai multe subiecte între care un pronume la persoana I. → Se află întotdeauna la persoana I plural

Exemple:

Io e Laura **andiamo via** — Eu şi cu Laura plecăm.
Noi e il canne **andiamo via** — Noi şi căţelul plecăm.

C. Sînt două sau mai multe subiecte între care un pronume la persoana a II-a → Se află întotdeauna la persoana a II-a plural

Exemple:

Tu e Laura **andate via** — Tu şi cu Laura plecaţi.
Voi e il cane **andate via** — Voi şi căţelul plecaţi.

D. Subiectul este colectiv la singular cu specificarea componenţilor → Se află la persoana a III-a singular *sau* plural

Exemple:

Un branco di pecore **pascolava** — O turmă de oi păştea.
Un branco di pecore **pascolavano** — O turmă de oi păşteau.

E. { Subiectul este colectiv la singular fără specificarea componenților } → Se află la persoana a III-a singular

Exemple

Un gregge **pascolava** — O turmă păștea.
Uno stormo **volava** — Un stol zbura.

ATRIBUTUL

§ 192 În limba italiană este numit atribut adjectivul (calificativ, demonstrativ, numeral, posesiv etc.) care însoțește un substantiv sau un substitut al acestuia, spre a-i atribui o calitate, sau spre a-i lămuri mai bine înțelesul. Ori, în limba română această categorie reprezintă numai unul din aspectele ce se află pe lista atributelor, și anume atributul adjectival.

După valoarea părților de vorbire, în română se mai disting: atributul substantival (în genitiv, în dativ, prepozițional), atributul pronominal, atributul verbal și atributul adverbial. Toate aceste forme din limba română își găsesc corespondența în limba italiană într-o serie de complemente ca de exemplu: *complemento di specificazione (Il colore* **del mare** *è grigio* — Culoarea mării este cenușie), *complemento di termine (Spedisci il pacco* **alla nonna** — Să expediezi pachetul bunicii), *complemento di materia (Ho ricevuto in dono dodici bicchieri* **di cristallo** — Am primit cadou douăsprezece pahare de cristal) etc.

Ca și în română, în limba italiană atributul poate să determine: a) *subiectul: Una* **grossa** *auto lo colpì* — Un automobil mare l-a lovit; *La* **loro** *auto lo colpì* — Mașina lor l-a lovit; b) *numele predicativ: L'arnese,* **era un grosso** *rastrello* — Unealta era o greblă mare; *Marco* **è un giovane alto e biondo** — Marco este un tînăr înalt și blond; *Quel libro* **è mio** — Cartea aceea este cartea mea; c) *complementul direct: Carla guidava* **una grossa auto** — Carla conducea o mașină mare; *Comprai ieri* **un vestito rosso scuro** — Am cumpărat ieri o rochie roșu închis; d) *orice alt complement: L'auto corre* **ad alta velocità** — Mașina gonește cu viteză mare; *Giunsero* **in una verde vallata profonda** — Au ajuns într-o vale verde și adîncă. Atributul poate fi introdus cu prepoziția *di* atunci cînd acesta determină un pronume indefinit sau interogativ: *Che cosa c'è* **di nuovo**? Ce mai e nou?; *Niente* **di preciso** — Nimic sigur.

Apoziția

§ 193 Gramaticile italiene numesc apoziție cuvîntul sau sintagma (de cele mai multe ori un substantiv însoțit sau nu de un determinant, eventual de atribute, complemente) care se adaugă unui alt substantiv

spre a determina fie subiectul: *Marino*, **l'amico di Carla**, *arriverà domani* — Marino, prietenul Carlei, va sosi mîine, fie un complement direct: *Aspettiamo Marino*, **l'amico di Carla** — Îl aşteptăm pe Marino, prietenul Carlei, fie orice alt complement: *Ho dato i libri a Marino*, **l'amico di Carla** — Am dat cărţile lui Marino, prietenul Carlei; *Il cappello è di Marino*, **l'amico di Carla** — Pălăria este a lui Marino, prietenul Carlei; *Preparo il caffè per Marino*, **l'amico di Carla** — Fac cafeaua pentru Marino, prietenul Carlei.

NOTĂ

1. De obicei apoziţia se alătură substantivului fără nici un semn de punctuaţie, atunci cînd precedă substantivul la care se referă, de ex.: **Il dottor** *Rossi*. Dacă însă apoziţia urmează după substantivul la care se referă, atunci aceasta este marcată de virgulă, de ex.: *Rossi*, **il dottore** — Rossi, doctorul.

2. Substantivele *città* — oraş, *villaggio* — sat, *isola* — insulă, *penisola* — peninsulă, *provincia* — judeţ, *nome* — nume, *mese* — lună sînt urmate de prepoziţia **di** şi apoi de numele pe care îl determină: **La città di** *Genova* — Oraşul Genova, **L'isola di** *Sicilia* — Insula Sicilia, **Il nome di** *Veronica non mi piace* — Numele de Veronica nu-mi place; **Il mese di** *febbraio è il più corto dell'anno* — Februarie este cea mai scurtă lună a anului.

3. Apoziţia mai poate fi introdusă prin: *da, come, in, qualità di: Io*, **da amico**, *ti aiuterò* — eu, ca (în calitate de) prieten, am să te ajut; *Tu*, **in qualità di medico**, *devi mantenere il segreto professionale* — Tu, în calitate de medic, trebuie să păstrezi secretul profesional.

COMPLEMENTUL

§ 194 Este o parte secundară a propoziţiei, care determină sau completează sensul altor elemente ale acesteia (subiect, predicat, atribut, apoziţie, alt complement). Deosebim: I. *Complementul adjectivului* care poate fi exprimat prin substantive, pronume sau verbe la infinitiv introduse de prepoziţiile *di, a, da, in: Avido* **di denaro** — Lacom de bani; *Sicuro* **di sé** — Sigur de sine; *Lieto* **di conoscere** — Bucuros de a cunoaşte; *Atto* **al lavoro** — Apt pentru muncă; *Difficile* **a capire** — Greu de înţeles; *Bravo* **in matematica** — Bun la matematică. II. *Complementul adverbului* se exprimă prin substantive sau pronume introduse cu *di, che: Lui parla l'italiano meglio* **di te** — El vorbeşte italiana mai bine ca tine; *Capisco meno l'inglese* **che l'italiano** — Înţeleg mai puţin engleza decît italiana. III. *Complementul verbului*. Din această categorie putem distinge:

A. *complementul direct* care determină un verb tranzitiv şi se află în cazul acuzativ; poate fi înlocuit printr-un pronume în acuzativ şi exprimat fie printr-un substantiv, pronume, numeral cu sau fără determinanţi: *Scrivo* **una lettera** — Scriu o scrisoare; *Non vedo* **te** — Nu te văd pe tine; *Ricordai soltanto* **i primi sei** — Mi-am adus aminte numai de primii şase, fie printr-un verb la infinitiv introdus prin prepoziţia

da, sau printr-o construcţie infinitivală: *Maddalena voleva* **scrivere** — Magdalena voia să scrie; *Imparo* **a battere** *a macchina* — Învăţ să bat la maşină; *Ti offro* **da vestire** — Îţi ofer de îmbrăcat; *Hai trovato* **da leggere**? Ai găsit de citit?

NOTĂ

Complementul direct exprimat prin substantive sau substitute ale substantivului nu este introdus de un element de relaţia: *Sto ascoltando* **la radio** — Ascult radioul.

Dacă substantivul este precedat de prepoziţia *di*, acesta dobîndeşte o valoare partitivă sau de articol nehotărît, nemaifiind deci un element de relaţie (gramaticile italiene îl numesc *complemento oggetto partitivo*): *Mangio* **del pane** — Mănînc pîine; *Compro* **dei fiori** — Cumpăr flori; *Versammo* **dell'acqua** — Am turnat apă; *Abbiamo incontrato* **degli amici** — Am întîlnit nişte prieteni.

B. complementul indirect, spre deosebire de complementul direct, nu poate fi înlocuit printr-un pronume în cazul acuzativ. În această categorie deosebim: a) *complementul indirect fără prepoziţie*, care însoţeşte verbe ca: *alzarsi* — a se scula, *sorgere* — a răsări, *pesare* — a cîntări, *misurare* — a măsura, *distare* — a fi la o depărtare de, *costare* — a costa, *estendersi* — a se extinde: *Mia figlia* **pesa settanta chili** — Fata mea cîntăreşte şaptezeci de kilograme; *Mi sono alzata* **alle tre** *di notte* — M-am sculat la trei noaptea; b) *complementul indirect cu prepoziţie:* lista verbelor care sînt determinate de un complement indirect este lungă, dintre acestea amintim doar: *ricordarsi di* — a-şi aminti (de, *rivolgersi a* — a se adresa, *combattere contro* — a lupta împotriva, *mancare di* — a fi lipsit de, *parlare di* — a vorbi de/despre, *rinunciare a* — a renunţa la, *vergognarsi di* — a se ruşina de, *vivere per* — a trăi pentru/spre, *imbattersi in* — a da peste, a se întîlni etc.: **Mi ricordo** *con piacere* **di quella serata** — Îmi amintesc cu plăcere de serata aceea; **Si rivolse** *al suo* **padrone di casa** — Se adresă gazdei sale; *Dobbiamo* **combattere contro le esperienze** *atomiche* — Trebuie să luptăm contra experienţelor atomice. *C. complementul circumstanţial* nu determină numai o parte a propoziţiei, aşa cum e cazul complementului direct sau al celui indirect, ci întreaga propoziţie. Acesta este exprimat fie printr-un substantiv însoţit (de cele mai multe ori) de o prepoziţie, fie printr-un adverb relativ sau printr-o construcţie infinitivală etc. Iată tipurile de complemente circumstanţiale mai importante, selectate după criterii semantice: a) *complementul circumstanţial de timp: Sarò da te* **fra tre giorni** — Voi fi la tine peste trei zile; **Ora** *siamo contenti* — Acum sîntem mulţumiţi; b) *complementul circumstanţial de loc: — Si incontreranno* **a Braşov** — Se vor întîlni la Braşov; c) *complementul circumstanţial de mod: Si sentiva* **più tranquilla** — Se simţea mai liniştită, *Devi agire* **con cautela** *perché è sensibile* — Trebuie să acţionezi cu precauţie pentru că e sensibilă: d) *complementul circumstanţial de scop: Tutti vi dovete preparare* **per gli esami** — Toţi trebuie să vă pregătiţi pentru examene; e) *complementul circumstanţial de cauză: Marina tremava* **dal freddo** — Marina

tremura de frig; f) *complementul circumstanţial concesiv:* **Nonostante la malattia,** *è venuto al lavoro* — Cu toată boala (deşi era bolnav) a venit la lucru; g) *complementul circumstanţial limitativ:* **A mio parere** *questo affare non finirà bene* — După mine (părerea mea) treaba asta n-o să sfîrşească bine. *D. Complementul de agent* se deosebeşte de toate celelalte tipuri de complemente în sensul că acesta apare doar în propoziţiile cu verbul la diateza pasivă reprezentînd subiectul logic al acţiunii: *Silvana è stata colpita* **da una pietra** — Silvana a fost lovită de o piatră.

Propoziţii subordonate explicite şi implicite

(Proposizioni subordinate esplicite ed implicite)

§ 195 Caracteristic limbii italiene este faptul că atunci cînd predicatul se află la un mod personal (indicativ, conjunctiv, condiţional, imperativ) *propoziţia* este numită, din punct de vedere formal, *explicită: Dichiara* **che lui è innocente** — Declară că el e nevinovat; **Quando l'automobile si fermò,** *Giorgio si affacciò alla finestra* — Cînd s-a oprit maşina, Giorgio a apărut la fereastră; **Mentre uscivo** *vidi la mia nipotina* — Tocmai cînd ieşeam, am văzut-o pe nepoţica mea.

Dacă însă predicatul se află la un mod nepersonal (gerunziu, participiu, infinitiv) atunci *propoziţia* este numită *implicită: Dichiara* **di essere innocente** — Declară că este nevinovat; **Al fermarsi dell'automobile,** *Giorgio si affacciò alla finestra* — La oprirea maşinii (cînd s-a oprit maşina), Giorgio a apărut la fereastră; **Uscendo,** *vidi la mia nipotina* — La ieşire (pe cînd ieşeam), am văzut-o pe nepoţica mea. În general, propoziţiile „implicite" pot fi transformate în propoziţii „explicite", adică verbul aflat la un mod nepersonal poate fi trecut la un mod şi la un timp personal introdus de o conjuncţie subordonatoare sau de un pronume relativ. De exemplu, propoziţia implicită **Consumato tutto il denaro,** *tornò a casa* — O dată cheltuiţi toţi banii, s-a întors acasă — poate fi transformată într-o propoziţie explicită astfel: **Dopo che ebbe consumato tutto il denaro,** *tornò a casa* — După ce a cheltuit toţi banii, s-a întors acasă. De reţinut că propoziţiile subordonate implicite capătă denumirea după conjuncţiile introduse în transformarea propoziţiei explicite: **Spinto dalla fame,** *l'uomo afferò il pane* — Împins de foame, omul a înşfăcat pîinea → **Poiché era spinto dalla fame,** *l'uomo afferò il pane* — Deoarece era împins de foame, omnl a înşfăcat pîinea. *Poiché* fiind o conjuncţie cauzală, propoziţia implicită va fi tot cauzală.

FRAZA
(IL PERIODO)

§ 196 Ca şi în limba română propoziţiile unei fraze se pot afla în raport de *coordonare* sau de *subordonare.*

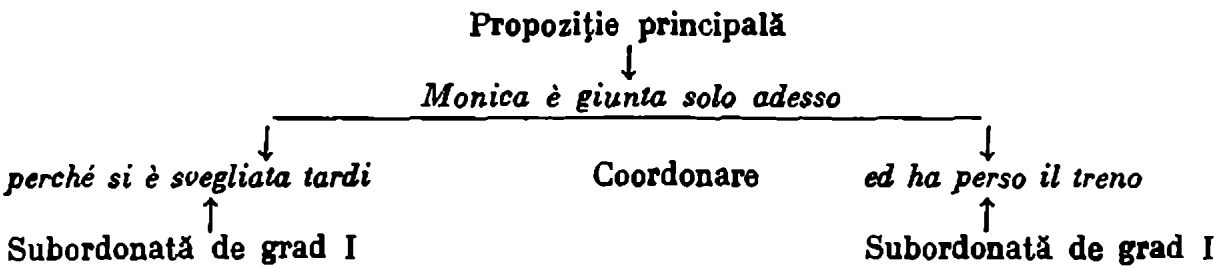
§ 197 A. Fraza prin *coordonare* poate fi alcătuită: *1.* prin *juxtapunere: Venni, vidi, vinsi* — Am venit, am văzut, am învins; *2.* prin *coordonare copulativă: Non so nulla* **e non voglio saperne** — Nu ştiu nimic despre asta şi nici nu vreau să ştiu; *3.* prin *coordonare adversativă: Volevo studiare* **ma non trovai il tempo per farlo** — Vroiam să învăţ, dar n-am găsit timp ca s-o fac; *4.* prin *coordonare concluzivă: Nevica,* **dunque prenderemo la slitta** — Ninge, deci o să luăm sania.

Într-o frază pot exista:
— propoziţia principală
— una sau mai multe propoziţii coordonate cu principala
— una sau mai multe propoziţii subordonate

Exemplu:

Monica è giunta solo adesso, perché si è svegliata tardi ed ha perso il treno — Monica a ajuns doar acum, pentru că s-a trezit tîrziu şi a pierdut trenul.

Spre a vedea raportul în care se află fraza de mai sus putem avea următoarea imagine reprezentată într-o schemă grafică:

Alte exemple de ilustrare a raportului dintre propoziţii:

Molti si rifugiavano su per i monti — Mulţi se refugiau sus în munţi } → Principală

e vi portavano la loro roba — şi-şi duceau cu ei calabalîcul } → Principală, coordonată cu cea dintîi

per poterla conservare nel miglior modo — ca să-l poată păstra cît mai bine	→ Subordonată de grad I
e per sottrarla ai nemici — și ca să-l ferească de dușmanii	→ Subordonată de grad I, coordonată cu precedenta
che stavano per arrivare — care erau pe punctul de a veni	→ Subordonată de grad II
Non trascurare quella parte della lingua — Nu neglija acea parte a limbii	→ Principală
che è fuori d'uso — care este ieșită din uz	→ Subordonată de grad I
perchè certe voci ti possono servire — pentru că anumite cuvinte îți pot folosi	→ Subordonată de grad II
a dare un vivo effetto ad uno scherzo — să dai un efect colorat (viu) unei anecdote	→ Subordonată de grad III
il quale altrimenti riuscirebbe sciapito (De Amicis) care altminteri ar fi lipsită de haz.	→ Subordonată de grad IV

§ 198 B. Fraza prin *subordonare* este formată dintr-o propoziție regentă sau principală, alcătuită la rîndul ei din subiect, predicat, unul sau mai multe atribute, unul sau mai multe complemente și una sau mai multe propoziții subordonate. Tipurile mai frecvente de propoziții subordonate sînt: *1. propoziția subiectivă* formată din verbe impersonale, active sau pasive ca: *occorre, bisogna* — trebuie, e necesar; *conviene* — se cuvine, este oportun; *sembra* — pare; *si dice* — se zice; *si narra* — se povestește; *si crede* — se crede, sau din predicate nominale ca: *è bene* — e bine; *è necessario* — e necesar, trebuie; *è evidente* — este evident; *è chiaro* — e clar; *è difficile* — este greu, etc., introduse de conjuncția *che* + modul indicativ, conjunctiv sau condițional pentru propozițiile explicite și de *che* + modurile nepersonale precedate sau nu de prepoziția *di: Conviene* **che io vada a Timișoara** — Se cuvine să mă duc la Timișoara; *E' chiaro* **che noi faremmo ciò,** *se ci si permetesse* — E clar că noi am face asta, dacă ni s-ar permite; *Occorre* **avere la conscienza pulita** — Trebuie să ai conștiința curată; *Si ritiene* **di aver avuto torto** — Se consideră că n-a avut dreptate. *E' noto a tutti* **che hai sbagliato** — Este cunoscut tuturor că ai greșit; *Conviene* **che voi vi comportiate meglio** — Se cuvine ca voi să vă comportați mai bine; *E' certo* **che lui non lo sa** — E sigur că el habar n-are; *Sarebbe tempo* **che ci decidessimo** — Ar fi timpul ca să ne hotărîm. *2. propoziția predi-*

cativă: L'avvenire è **come me lo faccio io** — Viitorul este cum mi-l fac eu; *L'essenziale è* **di farlo lavorare** — Esențialul este să-l pui la treabă. *3. propoziția atributivă:* **Ipoteşti è la località** *dove nacque Eminescu* — Ipoteşti este localitatea unde s-a născut Eminescu. *4. propoziția completivă directă* se formează cu ajutorul verbelor *narrare* — a povesti; *affermare* — a afirma; *dire* — a zice, a spune; *riferire* — a relata, *promettere* a promite: *giurare* — a jura; *confessare* — a mărturisi; *rispòndere* — a răspunde; *stimare* — a aprecia; *giudicare* — a judeca, a aprecia; *reputare* — a considera, a crede; *ritenere* — a socoti, a considera; *crédere* a crede; *sospettare* — a bănui; *sentire* — a auzi; *udire* — a auzi; *capire* — a înțelege; *sapere* — a afla, *ignorare* — a nu avea habar; *comprèndere* — a înțelege; *ricordare* — a-și aminti; *dimenticare* — a uita; *vedere* — a vedea; *volere* — a voi/a vrea; *desiderare* — a dori; *proibire* — a interzice; *vietare* — a interzice, a nu permite; *stabilire* — a stabili; *impedire* — a împiedica etc. introduse de conjuncția *che* + modul indicativ sau conjunctiv pentru propozițiile explicite și de prepoziția *di* (în cea mai mare parte din cazuri) + un mod nepersonal pentru propozițiile implicite: *Affermo* **che questo film è interessante** — Afirm că acest film este interesant; *Vedo* **che questa casa è ben tenuta** — Văd că această casă este bine întreținută: *Credevo* **che Giuliana non potesse finire in tempo il lavoro** — Credeam că Iuliana nu poate să-și termine treaba la timp; *Esigo* **che lui chieda perdono** — Pretind ca el să-și ceară iertare; *Sosteneva* **di volermi accompagnare** — Susținea că vrea să mă însoțească; *Confesso* **di aver risposto con una bugia** — Mărturisesc că am răspuns printr-o minciună: *Ha minacciato* **che si sarebbe vendicato** — A amenințat că se va răzbuna: *Giuro* **di aver detto la verità** — Jur că am spus adevărul (vezi și § 142 A; 195). *5. propoziția completivă indirectă: Costa proprio* **quanto ha detto lui** — Costă exact cît a spus el; *Mi rivolgo* **a chiunque voglia darmi retta** — Mă adresez oricui vrea să mă asculte (vezi și § 142 B). *6. propoziția circumstanțială temporală:* **Mentre giocava al tennis,** *Renato si è slogato un braccio* — În timp ce juca tenis, Renato și-a luxat un braț (vezi și § 204). *7. propoziția circumstanțială de loc:* **Dovunque Giuseppe vada,** *è sempre bene accolto* — Oriunde se duce Giuseppe, este întotdeauna bine primit (vezi și § 210). *8. propoziția circumstanțială cauzală: Lei piangeva* **perché suo marito l'aveva abbandonata** — Ea plîngea pentru că soțul ei o părăsise (vezi și § 205). *9. propoziția finală: Combatterono,* **affinché la giustizia trionfasse** — Au luptat ca să triumfe dreptatea (vezi și § 206). *10. propoziția circumstanțială concesivă:* **Benché fosse avvertito del pericolo,** *lui proseguì la corsa* — Deși fusese avertizat despre pericol, el și-a continuat cursa (vezi și § 208). *11. propoziția circumstanțială consecutivă: Era così commossa* **che non riusciva a dire nulla** — Era atît de emoționată încît nu reușea să spună nimic. (Vezi și § 207). *12. propoziția circumstanțială de mod (modală): Ho fatto così come mi hai detto* — Am făcut așa cum mi-ai spus (vezi și § 211). *13. propoziția*

circumstanțială comparativă: Ho fatto il lavoro scritto **meglio di come** credevo — Am făcut lucrarea scrisă mai bine decît credeam (vezi și § 209). *14. propoziția circumstanțială condițională:* **Se dirai la verità,** *non ti punirò* — Dacă ai să spui adevărul, n-am să te pedepsesc; **Se piovesse** *prenderei l'ombrello* — Dacă ar ploua aș lua umbrela; **Se fosse più gentile,** *sarebbe più simpatico* — Dacă ar fi mai amabil, ar fi mai simpatic; **Se non mi vedessi,** *non ti preoccupare* — Dacă nu mă vezi, să nu fii îngrijorat(ă)/(nu-mi duce grija), (vezi și § 202; 175; 213; 214). *15. propoziția circumstanțială limitativă:* **Per quanto io sappia,** *nessuna decisione è stata ancora presa* — După cîte știu eu, n-a fost încă luată nici o hotărîre (vezi și § 141 De). *16. Propoziții interogative indirecte: Non so* **che cosa pensi di me** — Nu știu (nu am idee) ce gîndești despre mine; *Dimmi* **chi ha parlato** — Spune-mi cine a vorbit; *Dubito* **se sia vero** — Mă îndoiesc că este adevărat; *Sono in dubbio* **se verrò domani o no** — Stau la îndoială dacă o să vin mîine sau nu; *Non so* **chi partirà** — Nu știu cine va pleca; *Desidero sapere* **che cosa tu abbia fatto** — Doresc să știu ce ai făcut tu. *Ti chiedevo se saresti andato* — Te întrebam dacă te-ai fi dus (vezi și § 177; 202). *17 Propoziții relative: Rossini,* **che fu un celebre compositore,** *aveva ...* — Rossini, care a fost un compozitor celebru, avea ... **Colui il quale dice bugie** *si dovrebbe vergognare* — Acela care spune minciuni ar trebui să-i fie rușine.

NOTĂ

Propozițiile relative au aceeași valoare cu cea a altor propoziții subordonate și în acest caz acestea se numesc propoziții relative aparente. De exemplu: *relative cauzale: Mi congratulo con voi* **che (perchè) avete vinto** — Vă felicit că (pentru că) ați cîștigat; *relative temporale: Ho visto gli impiegati* **che (mentre) uscivano dall'ufficio** — I-am văzut pe funcționarii care (pe cînd) ieșeau de la birou; *relative finale: Ho mandato Lucia* **che (affinché) ti chieda** *quando vieni* — Am trimis-o pe Lucia care (pentru ca) să te întrebe cînd vii; *relative consecutive: Tu non sei una (tal) donna,* **che (la quale) si lasci commuovere** — Tu nu ești o (astfel de) femeie care (încît) să se emoționeze; *relative concesive: Tu,* **che (sebbene) lo potevi,** *non l'hai aiutata* — Tu care (deși) puteai s-o faci, nu ai ajutat-o; *relative condiționale:* **Chi (se uno) la pensa così** *può andarsene* — Cine (dacă cineva) gîndește astfel poate să plece.

CONCORDANȚA TIMPURILOR

§ 199 Timpul verbului din subordonată depinde de timpul verbului din propoziția principală (numită și regentă) și de raportul în care subordonata se găsește față de regentă: raport de simultaneitate, de anterioritate sau de posteritate. Exprimarea raportului de posteritate față de un timp trecut este specifică limbii italiene, condiționalul perfect traducîndu-se în limba română prin viitor: *Mi ha detto* **che sarebbe venuto** — Mi-a spus că o să vină. Cînd în regentă verbul este la perfectul compus, pentru acțiunea simultană poate fi folosit și prezentul indicativ: *Ho saputo* **che viene** — Am aflat că vine. Normele concordanței timpuri-

lor pe care le prezentăm în schemele următoare au, în general, un caracter orientativ și prezintă cazurile cele mai frecvente. De exemplu, se știe că după conjuncțiile *anche se* — chiar dacă, *come se* — ca și cum, *quasi (che)* — mai (că), aproape (că) etc., este folosit modul conjunctiv astfel: *congiuntivo imperfetto* dacă acțiunea este simultană cu cea din regentă *(Non giungerai alle sei*, **anche se partissi** *subito* — Nu vei ajunge la ora șase chiar dacă ai (vei) pleca imediat), sau *congiuntivo trapassato* pentru acțiunea anterioară celei din regentă *(Domandava a tutti* **come se fossero stati** *stranieri* — Îi întreba pe toți ca și cum ar fi fost niște străini).

NOTĂ

În limba actuală, de multe ori aceste norme sînt încălcate, mai cu seamă în literatură, în vederea obținerii unor efecte stilistice deosebite.

Concordanța timpurilor la modul indicativ

I

§ 200

Dacă în propoziția **principală** *există* ↓	*Pentru acțiunea* ↓	*În propoziția* **secundară** *se folosește* ↓
Presente indicativo sau *Passato prossimo*	1. Simultană —	*Presente* indicativo
	2. Anterioară — a)	*Passato prossimo*
	2. Anterioară — b)	*Passato remoto*
	2. Anterioară — c)	*Trapassato prossimo*
	3. Posterioară —	*Futuro*

Exemple:

Io dico — Eu zic
(sau)
Io ho detto — Eu am zis

1. — *che mio figlio* **arriva** *oggi* — că băiatul/feciorul meu vine azi.
2. — a) *che mio figlio* **è arrivato** *ieri* — că băiatul meu a venit ieri.
   — b) *che mio figlio* **arrivò** *tre giorni fa* — că băiatul meu a venit acum trei zile.
   — c) *che mio figlio* **era arrivato** *già molto stanco* — ca băiatul meu venise deja foarte obosit.
3. — *che mio figlio* **verrà** *domani* — că băiatul meu o să vină mîine.

Comparați

Italiană		*Română*
Presente sau *Passato prossimo*	1. — Presente	*Prezent* sau *Perfect compus* — 1. — Prezent
	2. — a) Passato pross.	2. — a) Perfect compus
	2. — b) Passato rem.	2. — b) Mai mult ca perfect
	2. — c) Trap. pross.	
	3. — Futuro	3. — Viitor

II

Dacă în propoziția **principală** *există*	*Pentru acțiunea*	*În propoziția* **secundară** *se folosește*
↓	↓	↓
Imperfetto sau *Passato remoto* sau *Trapassato prossimo*	1. Simultană	— *Imperfetto*
	2. Anterioară	— *Trapassato prossimo*
	3. Posterioară	— *Condizionale passato*

Exemple:

Io dicevo — Eu ziceam (sau) *Io ho detto* — Eu am zis (sau) *Io dissi* — Eu zisei (sau) *Io avevo detto* — Eu zisesem

1. — *che mio figlio* **arrivava** *stanco* — că băiatul meu venea/a venit obosit.
2. — *che mio figlio* **era arrivato** *stanco* — că băiatul meu venise obosit.
3. — *che mio figlio* **sarebbe arrivato** *stanco* — că băiatul meu o să vină obosit

Comparați

Italiană		*Română*
Imperfetto (sau) *Passato prossimo* (sau) *Passato remoto* (sau) *Trapassato prossimo*	1. — Imperfetto	*Imperfect* (sau) *Perfect compus* (sau) *Perfect simplu* (sau) *Mai mult ca perfect* — 1 — a) Imperfect sau — b) Perfect compus
	2. — Trapassato prossimo	2. — Mai mult ca perfect
	3. — Condizionale passato	3. — Viitor

NOTĂ

Timpul imperfect din secundară indică simultaneitatea cu oricare dintre timpurile trecute din propoziția principală.

III

Dacă în propoziția **principală** *există* ↓	*Pentru acțiunea* ↓		*În propoziția* **secundară** *se folosește* ↓
Futuro	1. Simultană	—a)	Presente
		—b)	Futuro
	2. Anterioară	—a)	Futuro anteriore
		—b)	Passato prossimo
	3. Posterioară	—	Futuro

Exemple :

Io dirò — Eu o să spun

1. —a) *che tu* **vieni** *entro la settimana* — că **tu** vii în cursul săptămînii
   —b) *che tu* **verrai** *entro la settimana* — că **tu o** să vii în cursul săptămînii.
2. —a) *che tu* **sarai stata** *già arrivata* — că **tu** vei fi venit deja.
   —b) *che tu* **sei** *già* **arrivata** — că tu ai venit deja.
3. — *che tu* **arriverai** *fra due giorni* — că **tu** o să vii peste două zile.

Comparați

Italiană			*Română*		
Futuro	1.	a) Presente	Viitor	1.	a) Prezent
		b) Futuro			b) Viitor
	2.	a) Futuro ant.		2.	a) Viitor anterior
		b) Pass. pross.			b) Perfect compus
	3.	Futuro		3.	Viitor

NOTĂ

Propozițiile secundare sînt completive directe în schemele prezentate mai sus.

Concordanța timpurilor la modul conjunctiv

§ 201 I

Dacă în propoziția **principală** *există*	*Pentru acțiunea*	*În propoziția* **secundară** *se folosește*
Presente indicativo	1. Simultană	— Presente congiuntivo
	2. Anterioară	— a) Congiuntivo passato — b) Congiuntivo imperfetto — c) Congiuntivo trapassato
Passato prossimo	3. Posterioară	— Futuro

Exemple :

Io non dico — Eu nu zic
(sau)
Io non ho detto — Eu n-am zis

1. — *che tu* **abbia** *torto* — că tu n-ai dreptate.
2. —a) *che tu* **abbia avuto** *torto* — că tu n-ai avut dreptate.
   —b) *che tu* **avessi** *torto* — că tu nu aveai dreptate.
   —c) *che tu* **avessi avuto** *torto* — că tu nu avuseși dreptate.
3. — *che tu* **avrai** *torto* — că tu n-o să ai dreptate.

Comparați

Italiană		*Română*	
Presente indicativo (sau) *Passato prossimo*	1.— *Congiuntivo* presente	*Prezent Perfect compus*	1. — Ind. prez.
	2. — a) Cong. passato — b) Cong. imperfetto — c) Cong. trapassato		2. —a) Perfect compus —b) Imperfect —c) Mai mult ca perfect
	3. — Futuro		3. — Viitor

II

Dacă în propoziția **principală** *există*	*Pentru acțiunea*	*În propoziția* **secundară** *se folosește*
Imperfetto sau *Passato prossimo* sau *Passato remoto* sau *Trapassato prossimo* (sau) *Condizionale passato*	1. Simultană	— Congiuntivo imperfetto
	2. Anterioară	— Congiuntivo trapassato
	3. Posterioară	— Condizionale passato

Exemple :

Io non dicevo — Eu nu ziceam (sau) *Io non ho detto* — Eu n-am zis (sau) *Io non dissi* — Eu nu zisei (sau) *Io non avevo detto* — Eu nu zisese	1. *che lui* **avesse** *torto* — că el nu avea dreptate 2. *che lui* **avesse avuto** *torto* — că el nu a avut/nu avusese dreptate. 3. *che lui* **avrebbe avuto** *torto* — că el nu va avea dreptate/n-o să aibă dreptate.

Comparaţi

Italiană		*Română*	
Imperfetto (sau) *Passato prossimo*	1. Congiuntivo imperfetto	*Imperfect* sau *Perfect compus*	1. Imperfect
(sau) *Passato remoto*	2. Congiuntivo trapassato	sau *Perfect simplu*	2. a) Perfect compus b) Mai mult ca perfect
(sau) *Trapassato prossimo*	3. Condizionale passato	sau *Mai mult ca perfect*	3. Viitor

NOTĂ

Timpul trecut din propoziţiile principale este numit *timp istoric*. Propoziţiile secundare sînt completive directe.

III

Dacă în propoziţia principală există	*Pentru acţiunea*	*În propoziţia secundară se foloseşte*
↓	↓	↓
Futuro sau	1. Simultană	— Congiuntivo presente
	2. Anterioară	a) Congiuntivo passato b) Condizionale passato
Futuro anteriore	3. Posterioară	— Condizionale presente

Exemple:

Temerò molto — Tare o să mă tem

1. *che tu lo* **faccia** — că tu o să faci asta
2. a) *che tu lo* **abbia fatto** — că tu ai făcut asta
   b) *che tu lo* **avresti fatto** — că tu ai fi făcut asta
3. *che tu lo* **faresti** — că tu ai să faci asta

Comparaţi

Italiană		*Română*	
Futuro	1. Congiuntivo presente	*Viitor* sau *Viitor anterior* (rar)	1. Viitor
	2. a) Congiuntivo passato		2. a) Perfect compus
	2. b) Condizionale passato		2. b) Condiţional perfect
	3. Condizionale presente		3. Viitor

Concordanţa timpurilor în propoziţiile interogative indirecte
(*Se* non condizionale)

§ 202

I

Dacă în propoziţia **principală** *există*	*Pentru acţiunea*	*În propoziţia* **secundară** *se foloseşte*
↓	↓	↓
Presente indicativo (forma negativă)	1. Simultană	— Congiuntivo presente
	2. Anterioară	a) Congiuntivo imperfetto b) Congiuntivo passato c) Congiuntivo trapassato
	3. Posterioară	— Futuro

Exemple:

Non so — Nu ştiu

1. *se* **venga** — dacă vine
2. a) *se* **venisse** — dacă a venit
   b) *se* **sia venuto** — dacă a venit
   c) *se* **fosse venuto** — dacă a venit
3. — *se* **verrà** — dacă o să vină

Comparați

Italiană		*Română*	
Presente indicativo (negativo)	1. Cong. pres. 2. Cong. imper. / pass. / trapass. 3. Futuro	*Prezent indicativ* forma negativă)	1. Indicativ prezent 2. Perfect compus 3. Viitor

II

Dacă în propoziția **principală** *există*	*Pentru acțiunea*	*În propoziția* **secundară** *se folosește*
Imperfetto indicativo (negativo)	1. Simultană 2. Anterioară 3. Posterioară	— Congiuntivo imperfetto — Congiuntivo trapassato — Condizionale passato

Exemple:

Non sapevo — Nu știam

1. *se Renato* **volesse** *questo* — dacă Renato voia aceasta.
2. *se Renato* **fosse venuto** — dacă Renato a venit/venise.
3. *se Renato* **sarebbe venuto** — dacă Renato va veni (o să vină).

Comparați

Italiană		*Română*	
Imperfetto indicativo (negativo)	1. Cong. imperf. 2. Con. trapass. 3. Condiz. pass.	*Imperfect indicativ* (la forma negativă)	1. Imperfect indicativ a) Perfect compus 2. b) Mai mult ca perfect 3. Viitor

III

Dacă în propoziția **principală** *există*	*Pentru acțiunea*	*În propoziția* **secundară** *se folosește*
Futuro (negativo)	1. Simultană 2. Anterioară 3. Posterioară	— Futuro — Futuro anteriore a) Passato prossimo b) Congiuntivo passato

Exemple:

Non mi chiederà — N-o să mă întrebe

1. *se tu* **ritornerai** *in tempo* — dacă tu o să te întorci la timp
2. *se tu* **sarai ritornato** *in tempo* — dacă tu te vei fi întors la timp
3. *se tu* **sei ritornato** *in tempo* — dacă tu te-ai întors la timp
   se tu **sia ritornato** *in tempo* — dacă tu te-ai întors la timp

Comparaţi

Italiană		*Română*	
Futuro (negativo)	1. Futuro	*Viitor* (la forma negativă)	1. Viitor
	2. Futuro anteriore		2. Viitor anterior
	3. a) Passato prossimo		
	3. b) Congiuntivo passato		3. Perfect compus

§ 203

Concordanţa timpurilor în propoziţiile circumstanţiale

PROPOZIŢII TEMPORALE

§ 204 A. Pentru acţiune *simultană* pot fi folosite următoarele moduri şi construcţii:

1. *Modul indicativ:* **Non appena mi ha visto,** *se l'è data a gambe* — Îndată ce m-a văzut a rupt-o la fugă; **Appena arrivo,** *ti faccio una telefonata* — Îndată ce sosesc, îţi dau un telefon; *Vieni* **quando vuoi** — Vino cînd vrei; *Aspettai* **finché arrivò l'ultimo** — Am aşteptat pînă ce a venit ultimul.

2. *Modul conjunctiv* se întîlneşte mai rar pentru o acţiune simultană; poate fi folosit atunci cînd o acţiune viitoare este considerată ca fiind posibilă, după conjuncţiile *appena, non appena* — îndată ce, *quando* — cînd: **Non appena tu guarisca** *partiremo per la montagna* — De îndată ce te însănătoşeşti, vom pleca la munte; *Io verrò* **quando tu voglia** — Eu am să vin cînd vrei tu; *Aspetterò* **finché (non) arrivi l'ultimo** — Am să aştept pînă ce va veni ultimul.

3. *Modul gerunziu* — **Camminando,** *gli parlava e ogni tanto si fermava* — În timp ce mergeau, îi vorbea şi uneori se oprea în loc.

4. Construcţia **in + infinitiv** — **Nel parlargli** *mi accorsi che stava male* — Pe cînd îi vorbeam, am băgat de seamă că se simţea rău.

B. Pentru acțiune *anterioară* se pot folosi următoarele moduri și construcții:

1. *Modul indicativ: Io sto qui* **finché voglio** — Eu stau aici pînă cînd (o să) vreau eu; *Non uscirai* **finché non te lo dico io** — N-ai să ieși pînă cînd nu-ți spun eu; *Rimasi lì* **finché Luisa venne** — Am rămas acolo pînă ce a venit Luiza.

2. *Modul conjunctiv: Torno a casa* **prima che cominci la pioggia** — Mă întorc acasă mai înainte de a începe ploaia; *Io sto qui* **finché tu venga** — Eu stau aici pînă ce vii tu; *Rimasi lì* **finché lui venisse** — Am rămas acolo pînă ce a venit el.

3. Construcția **prima di + infinitiv: Prima di venire,** *scrivimi o mandami un telegramma* — Mai înainte de a veni scrie-mi sau trimite-mi o telegramă.

C. Pentru acțiune *posterioară* întîlnim:

1. Construcția **dopo che + modul indicativ: Dopo che lavoro,** *mi riposo* — După ce muncesc, mă odihnesc; **Dopo che lo ebbe guardato bene,** *non parlò più* — După ce l-a privit cu atenție, nu a mai vorbit.

2. Construcția **dopo + modul infinitiv perfect: Dopo aver mangiato i funghi,** *si sentirono male* — După ce au mîncat ciupercile, s-au simțit rău; **Dopo aver camminato un bel po',** *ci sedemmo su una panchina* — După ce am mers destul de mult, ne-am așezat pe o bancă.

3. Construcția **dopo + participiul perfect: Dopo mangiato,** *vado sempre a dormire* — După ce mănînc, mă duc întotdeauna la culcare.

PROPOZIȚII CAUZALE

§ 205 1. *Modul indicativ: Siamo preoccupati* **perché non ci scrivi** — Sîntem îngrijorați pentru că nu ne scrii; *Voglio sapere* **perché l'hai comprato** — Vreau să știu de ce l-ai cumpărat; *Gliel'ho detto* **perché è cosa che lo riguarda** — I-am spus-o pentru că e o chestiune care-l privește pe el; *Ce ne siamo andati* **perché non c'era nessuno** — Am plecat pentru că nu era nimeni.

NOTĂ

Conjuncția *perché* se folosește în frazele cauzale numai atunci cînd propoziția principală se află înaintea propoziției cauzale. Dacă propoziția cauzală este plasată înaintea propoziției principale, atunci sînt folosite conjuncțiile *poiché, dato che, visto che, siccome* — deoarece, întrucît: **Poiché non c'era nessuno,** *ce ne siamo andati* — Întrucît nu era nimeni, am plecat.

2. *Modul condițional: Ti prego di ricordarmelo* **perché potrei dimenticarmene** — Te rog să-mi aduci aminte, pentru că s-ar putea să uit (de lucrul acesta); *Non gliel'ho detto perché* **gli sarebbe dispiaciuto** — Nu i-am spus-o pentru că s-ar fi supărat.

3. *Modul gerunziu* — **Essendo tardi,** *non volle uscire* — Întrucît era tîrziu, nu a vrut să iasă (din casă); **Essendo partito Renato,** *partirono tutti* — pentru că a plecat Renato, au plecat toți.

4. *Modul participiu* — **Preoccupato per il silenzio,** *gli scrissi subito* — Fiind îngrijorat din pricina tăcerii, i-am scris îndată; **Partita Laura,** *partirono tutti* — Deoarece a plecat Laura, au plecat toți.

5. *Construcția* **per + infinitiv** — *Fu condannato all'ergastolo* **per aver ucciso una donna** — A fost condamnat la închisoare pe viață pentru că a omorît o femeie; *I bambini furono sgridati* **per non aver mantenuto la promessa** — Copiii au fost certați pentru că nu s-au ținut de promisiune.

PROPOZIȚII FINALE

§ 206 1. *Modul conjunctiv: Gliel'ho detto* **perché ci pensasse bene** — I-am spus asta ca să se gîndească bine; *Ha dato le dimissioni* **perché il suo partito non sia danneggiato** — Și-a dat demisia pentru ca partidul său să nu fie păgubit; *Si batteva* **affinché la giustizia trionfasse** — Lupta (pentru) ca dreptatea să triumfe.

2. *Construcția* **per + infinitiv** — *Parlava* **per difendere il proprio interresse** — Vorbea spre a-și apăra propriul interes; *Mi preparai* **per sostenere bene gli esami** — M-am pregătit ca să-mi susțin examenele cu succes.

3. Construcții cu formulele **al fine di, allo scopo di + infinitiv:** *Tramavano* **al fine di mandare in rovina quella famiglia** — Trăgeau sforile ca să ruineze (cu scopul de a ruina) familia aceea.

PROPOZIȚII CONSECUTIVE

§ 207 1. *Modul indicativ: Ho corso tanto,* **che mi manca il fiato** — Am fugit atîta, încît abia mai pot respira; *Era tanto bella* **che tutti la ammiravano** — Era atît de frumoasă încît toți o admirau; *Tanto fece,* **che lo convinse** — A făcut ce a făcut că l-a convins.

2. *Modul conjunctiv* (se folosește cînd consecința este posibilă dar nu realizată în mod obligatoriu): *Farò* **in modo che tutto sia pronto** — Voi face astfel încît totul să fie gata; *Gli parlerò* **in maniera che mi capisca** — Am să-i vorbesc în așa fel încît să mă înțeleagă.

3. *Modul condițional: E' così cattivo* **che,** *quando parla,* **lo picchierei** — Este atît de rău încît, atunci cînd vorbește, l-aș bate; *Era così coraggioso* **che non avrebbe avuto paura di niente** — Era atît de curajos încît nu i-ar fi fost frică de nimic.

4. *Construcția* **da + infinitiv:** *Era così brutto* **da far paura** — Era atît de urît încît te înspăimînta; (familiar) *E' così cattivo* **da prenderlo a schiaffi** — Este atît de rău că-ți vine să-l iei la palme.

PROPOZIŢII CONCESIVE

§ 208 1. *Modul conjunctiv:* **Benché Laura non vedesse Renato da anni,** *lo riconobbe subito* — Deşi Laura nu l-a văzut pe Renato de (mai) mulţi ani, l-a recunoscut imediat; **Sebbene tu sia stanco,** *proseguirai il lavoro* — Deşi tu eşti obosit, vei continua să munceşti; **Nonostante che tutti gli siano contro,** *tiene ancora in pugno la situazione* — Cu toate că-i sînt toţi împotrivă, ţine situaţia bine în mînă.

2. *Construcţia* **pur + gerunziu: Pur avendo lavorato tanto,** *non mi sento stanco* — Deşi am lucrat atîta, nu mă simt obosit; **Pur essendo inferiori di numero,** *ebbero la vittoria* — Cu toate că erau inferiori ca număr, au obţinut victoria; *Non lo ha riconosciuto,* **pur avendolo visto ieri** — Nu l-a recunoscut, cu toate că îl văzuse ieri.

PROPOZIŢII COMPARATIVE

§ 209 1. *Modul indicativ: Sono così (tanto) felice* **come non ero mai stato** — Sînt atît de fericit, cum n-am mai fost niciodată; *Franco fa* **(così) come gli dico io** — Franco face cum îi zic eu; *Si è comportato* **peggio di come pensavamo noi** — S-a comportat mai rău decît am crezut noi; *Mia sorella è più giovane* **di quanto lo sono io** — Sora mea este mai tînără decît (sînt eu) mine.

2. *Modul conjunctiv: Mi guardava* **come fossi un fantasma** — Mă privea de parcă eram o fantomă; *La mia auto è meno veloce* **di quanto sia (non sia) sicura** — Maşina mea nu este tot atît de rapidă pe cît este de sigură; *Si è comportato* **peggio di quanto (come) pensassimo** — S-a comportat mai rău decît am crezut noi.

3. *Modul condiţional: Si è comportato* **peggio di come avremmo pensato** — S-a comportat mai rău decît am fi crezut noi.

PROPOZIŢII CIRCUMSTANŢIALE DE LOC

§ 210 1. *modul indicativ: Mi fermai al fine* **dove Ernesto era nascosto** — Mă oprii pînă la urmă acolo unde se ascunsese Ernest; *Visitai la casa* **nella quale i miei nonni abitarono per oltre settant'anni** — Am vizitat casa în care bunicii mei au locuit timp de peste şaptezeci de ani.

2. *Modul conjunctiv: Ti sarò vicino* **dovunque tu vada** — Am să-ţi fiu aproape oriunde te-ai duce; **In qualsiasi posto vada Monica,** *sarà sempre bene accolta* — În orice loc se va duce Monica, va fi întotdeauna bine primită.

3. *Modul infinitiv,* pentru propoziţiile implicite: *Non so* **dove cercare i bambini** — Nu ştiu unde să-i caut pe copii.

PROPOZIȚII MODALE

§ 211 1. *Modul indicativ: Ho fatto* **così come mi hai detto** — *Am făcut* așa cum mi-ai spus; *Abbiamo eseguito l'ordine* **come sta scritto** — Am executat ordinul (așa) cum este scris.

2. *Modul conjunctiv: Mi guarda* **come se non mi conoscesse** — Mă privește ca și cum nu m-ar cunoaște; *Non vorrei abitare da loro* **comunque vivessero** — N-aș vrea să locuiesc la ei oricum ar trăi; *Mi portava rancore* **quasi l'avessi offeso** — Îmi purta pică ca și cum l-aș fi jignit; *E' partito* **senza che lo dicesse a nessuno** — A plecat fără să spună nimănui.

3. *Modul gerunziu: Lucia mi guardava* **sorridendo** — Lucia mă privea surîzînd; **Studiando** *si impara* — Studiind se învață.

4. *Construcția* **senza** + **infinitiv:** *E' partito* **senza salutare** — A plecat fără să salute; *Ti ho offeso* **senza volerlo** — Te-am jignit fără să vreau.

PROPOZIȚII RELATIVE

§ 212 Propozițiile relative pot fi împărțite în relative propriu-zise și relative cu valori specifice (cauzale, finale, consecutive, concesive, condiționale, finale, comparative etc.). În funcție de rolul pe care aceste valori îl au în frază este folosit și modul cu care acestea se construiesc. Astfel, propozițiile relative propriu-zise precum și acelea avînd o funcție cauzală, locală, temporală impun construcția cu modul indicativ. Relativele care au o funcție finală sau consecutivă cer construcția cu modul conjunctiv; cele comparative sau condiționale se pot construi atît cu modul conjunctiv cît și cu modul condițional conform regulilor de folosire al acestora. Exemplele de mai jos ilustrează diferitele valori ale propozițiilor relative prezentate la toate modurile specifice.

1. *Modul indicativ: Ho visto l'amico* **che tu mi avevi presentato la settimana scorsa** — L-am văzut pe prietenul pe care mi l-ai prezentat săptămîna trecută; *E' stato trovato un bambino* **che si era perduto nel bosco** — A fost găsit un copil care se pierduse în pădure; *Finalmente si può vedere* **il film del quale si è tanto parlato** — În sfîrșit poate fi văzut (putem vedea) filmul despre care s-a vorbit atîta; *Beati gli italiani* **che hanno un clima così mite** — Ferice de italieni căci au o climă atît de blîndă; *Era il tempo* **in cui si raccoglieva l'uva** — Era timpul în care se culegeau strugurii; *Proprio lui,* **che sa tante cose,** *non parla* — Tocmai el, care știe atîtea, nu vorbește; **Per quanto mi riguarda,** *fai pure* — În ceea ce mă privește, ești liber (să faci aceasta); *L'ho incontrato nel bar* **dove prendo sempre il caffè** — L-am întîlnit în barul în care beau întotdeauna cafeaua; *Non l'ho trovato,* **ma non dubito che lo troverò** — Nu l-am găsit, dar sînt sigur că o să-l găsesc.

2. *Modul conjunctiv: Prendo un treno* **il quale (che) arrivi alle sei di mattino** — Iau un tren care să ajungă la șase dimineața; *Consegnai*

la lettera a suo figlio **che gliela portasse** —Am predat scrisoarea băiatului său ca să i-o ducă; **Chi avesse notizie,** *è pregato di riferire* — Cine ştie ceva, este rugat să anunţe; **Chi volesse aiutarmi,** *sarebbe proprio un angelo* — Cine ar vrea să mă ajute, ar fi un înger; *Il lavoro è riuscito* **meglio di quanto sperassi** — Treaba a ieşit mai bine decît speram; *Non c'era nessuno* **che potesse resistergli** — Nu era nimeni care să-i poată rezista; *Cerco una macchina* **che abbia la cilindrata grande** — Caut o maşină care să aibă capacitate cilindrică mare.

PROPOZIŢII CONDIŢIONALE

§ 213 A. Propoziţiile condiţionale pot fi introduse cu ajutorul anumitor conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale urmate de modul *conjunctiv:*

1. *Qualora* — dacă: **Qualora ci sia qualcosa che non va,** *telefonami* — Dacă e ceva ce nu-i în regulă, telefonează-mi; **Qualora tu non venga a tempo,** *noi non ti aspettiamo/aspetteremo* — Dacă tu nu vii la timp noi nu te aşteptăm/n-o să te aşteptăm; **Qualora lei non sia venuta a tempo,** *noi non la abbiamo aspettata* — Dacă ea nu a venit la timp noi n-am aşteptat-o.

2. *Purché* — numai să, cu condiţia ca: *Vengo,* **purché vengano gli altri** — Vin, numai să vină şi ceilalţi.

3. *Anche se, se anche, seppure* — chiar dacă: **Seppure (anche se) me lo chiedesse mia madre,** *non lo direi* — Chiar de m-ar ruga mama, nu i-aş spune.

NOTĂ

Aceste conjuncţii pot fi construite şi cu modul indicativ: **Anche se è mia sorella, non le credo** — Chiar dacă este sora mea eu tot nu o cred.

4. *A meno che* — numai să: *Sono d'accordo a presentarvi domani la lezione su Dante Alighieri* **a meno che voi non ripensiate** — Sînt de acord să vă prezint mîine lecţia despre Dante, numai să nu vă răzgîndiţi.

5. *Nel caso che* — în caz că: **Nel caso che non venga,** *farò una passeggiata* — În caz că nu vine, am să fac o plimbare; **Nel caso che nevichi (nevicasse, abbia nevicato),** *non usciremo di casa* — În caz că ninge (a nins), nu vom ieşi din casă.

NOTĂ

Construcţia poate fi realizată şi cu modul indicativ: **Nel caso che nevica,** *non usciremo di casa* — În caz că ninge, n-o să ieşim din casă.

B. Propoziţiile condiţionale se mai pot alcătui avînd predicatul *la modul gerunziu* sau la *modul participiu perfect:* **Pensando bene,** *saprai rispondere* — Dacă ai să te gîndeşti bine, ai să ştii să răspunzi; **Veduto una volta il modello,** *lo saprò rifare* — Dacă am văzut o dată modelul, am să ştiu să-l fac.

§ 214 Este numele sub care este cunoscută fraza formată din două propoziții, una *principală* (sau *regentă*, sau — în italiană — *apodosi*), și alta *subordonată condițională* (sau — în italiană — *protasi*) introdusă de conjuncția se — dacă: **Se tu volessi** — Dacă tu ai vrea (condițională) *saremmo amici* — am fi prieteni (regenta). Fraza ipotetică poate exprima ipoteza ca fiind: 1) *reală*, 2) *posibilă* sau *ireală*.

1. În primul caz *(ipoteza reală)*, construcția folosește *modul indicativ* atît în *regentă* cît și în *subordonată:* **Se vieni oggi, trovi** *a casa Laura* — Dacă vii astăzi, o găsești pe Laura acasă; **Se piangi, non parlo** *più con te* — Dacă plîngi, nu mai vorbesc cu tine; **Se piangerai non parlerò** *più con te* — Dacă o să plîngi, n-am să mai vorbesc cu tine; **Se piangi, non parlerò** *più con te* — Dacă plîngi, n-am să mai vorbesc cu tine; **Se piangerai, non parlo** *più con te* — Dacă o să plîngi, nu mai vorbesc cu tine; **Se è piovuto, si è bagnato** — Dacă a plouat, s-a udat; **Se pioveva, si bagnava** — Dacă ploua, se uda; **Se il treno è già arrivato, è inutile aspettare** — Dacă trenul a sosit deja, este inutil să mai așteptăm.

NOTĂ

Pentru ipoteza reală mai poate fi folosit în regentă și modul condițional: *Se tu vai via,* **dovrei rimanere io** — **Dacă tu pleci, ar trebui să rămîn eu.**

2. Cînd ipoteza prezentată *este posibilă* sau *ireală* construcția periodului ipotetic este:

a)

Regentă	*Subordonată*
Congiuntivo imperfetto	Condizionale presente

Exemple:

Se tu te ne andassi via, *dovrei rimanere io* — Dacă ai pleca tu, **ar** trebui să rămîn eu; *Saremmo amici,* **se tu volessi** — Am fi prieteni, dacă tu ai vrea; **Se piovesse** *prenderei un taxi* — Dacă ar ploua, aș lua un taxi; *Non mi meraviglierei* **se vincessero i nostri** — Nu m-aș mira dacă **ar** cîștiga ai noștri; **Se mio marito si decidesse di viaggiare in macchina,** *potrebbe portare il tuo bagaglio* — Dacă soțul meu s-ar hotărî să călătorească cu mașina, ar putea să-ți ducă bagajul; **Se venissi da me,** *ti divertiresti* — *Dacă* ai veni la mine, te-ai distra.

b)

Regentă	*Subordonată*
Condizionale passato	Congiuntivo trapassato

Exemple:

Saresti riuscito, **se tu avessi avuto pazienza** — Ai fi reușit, dacă **ai fi avut răbdare;** *Non mi sarei meravigliato,* **se avessero vinto i nostri** —

Nu m-aş fi mirat, dacă ar fi cîştigat ai noştri; **Se la luce fosse mancata,** *non avrei potuto scrivere* — Dacă n-ar fi fost lumină, n-aş fi putut să scriu; *Lo avresti giudicato altrimenti*, **se lo avessi conosciuto meglio** — L-ai fi judecat altfel, dacă l-ai fi cunoscut mai bine; **Se suo padre lo avesse picchiato,** *Marco non avrebbe pianto* — Dacă tatăl său l-ar fi bătut, Marco nu ar fi plîns; **Se avessi avuto voglia** *sarei andata a teatro* — Dacă aş fi avut chef, m-aş fi dus la teatru.

1. În fraza condiţională nu se folosesc niciodată timpurile *presente* şi *passato* de la modul conjunctiv.

2. În vorbirea familiară putem întîlni construcţii de tipul: *Se* **venivi** *da me,* **andavamo** *in campagna* — Dacă veneai la mine, ne duceam la ţară, (ambele propoziţii la modul indicativ); *Se suo padre* **l'avesse** *picchiato, Marco* **non piangeva** — Dacă tatăl său l-ar fi bătut, Marco nu plîngea (condiţionala la modul conjunctiv, iar regenta la modul indicativ).

3. Se mai pot întîlni construcţiile: *Se* **venivo** *con te,* **saresti stato contento**? — Dacă veneam cu tine, ai fi fost mulţumit?; **Sarei promossa** *ora, se* **studiavo** *meglio* — Aş fi promovat acum, dacă învăţam mai bine; **Mi giudicheresti** *meglio,* **se mi avessi** *conosciuta più a fondo* — M-ai judeca mai favorabil, dacă m-ai fi cunoscut mai în profunzime.

4. A se vedea versurile lui Cecco Angiolieri, *Se fossi fuoco.*, p. 289.

VORBIREA DIRECTĂ ŞI INDIRECTĂ

§ 215 Redarea de către vorbitor a cuvintelor unei anumite persoane se poate face cu ajutorul a două procedee: a) vorbire directă şi b) vorbire indirectă. În amîndouă procedeele comunicarea se face cu ajutorul unor verbe de declaraţie ca *dire* — a spune, a zice; *rispondere* — a răspunde, *dichiarare* — a declara; *affermare* — a afirma, *annunciare* — a anunţa, verbe ce pot fi exprimate sau subînţelese. Deosebirea fundamentală dintre cele două moduri de vorbire este determinată de raportul sintactic dintre textul reprodus şi verbul de declaraţie care îl introduce: a) dacă textul reprodus este independent din punct de vedere sintactic — faţă de cuvîntul de declaraţie — spunem că este *vorbire directă* sau *stil direct;* b) dacă textul reprodus se află în raport de subordonare faţă de cuvîntul de declaraţie, se consideră a fi *vorbire indirectă* sau *stil indirect.*

De exemplu:

Stil direct	*Stil indirect*
Il professore disse agli alunni: — Vi prego di fare attenzione: a momenti riceveremo una visita	*Il professore disse agli alunni di fare attenzione perché a momenti riceveranno una visita*

În mod obişnuit stilul indirect depinde de un verb de tipul *dire, rispondere* etc., exprimat sau subînţeles, folosit la unul din timpurile trecute. Modul şi timpul verbelor din propoziţia subordonată va depinde de timpul din regentă. În trecerea de la stilul direct la stilul indirect se va ţine seama de următoarele mutaţii:

— din punct de vedere formal dispar cele două puncte, ghilimelele şi liniuţele de dialog;

— se foloseşte frecvent conjuncţia *che* precedată de verbele de declaraţie *dire, rispondere* etc.;

— *pronumele personale, adjectivele posesive şi demonstrative, adverbele de timp* suferă modificări:

Dacă în vorbirea directă se află ↓	*În vorbirea indirectă se va folosi* ↓
Io, tu — eu, tu	*Egli, ella (lui, lei)* — el, ea
Noi — noi	*Loro, essi* — ei
Voi — voi	*Essi, loro* — ei
Questo — acesta	*Quello* — acela
Costui — ăsta, acesta	*Colui* — ăla, acela
Mio, tuo — al meu, al tău	*Suo* — al său
Nostro, vostro — al nostru, al vostru	*Loro* — al lor
Ora — acum	*Allora* — atunci
Oggi — astăzi	*Quel giorno* — în ziua aceea
Domani — mîine	*Il giorno dopo* — a doua zi
Ieri — ieri	*Il giorno prima* — cu o zi mai devreme
Qui — aici	*Lì* — acolo
Qua — aici	*Là* — acolo
Poco fa — (cu puțin) mai devreme	*Poco prima* — cu puțin mai devreme

Exemple:

Disse: Non mi piace **questo** *quadro* — Zise: Nu-mi place tabloul acesta.	*Disse* **che** *non gli piaceva* **quel** *quadro* — Zise că nu-i plăcea tabloul acela.
Disse: **Io** *me ne vado* — Spuse: eu plec.	*Disse* **che egli** *se ne andava* — Spuse că el pleacă.
Chiese: **Noi** *che facciamo?* — Întrebă: Noi ce facem?	*Chiese* **che cosa loro** *facessero?* — Întrebă că ei ce făceau?
Mi chiese: **Oggi** *o* **domani** *vuoi uscire con* **me**? — Mă întrebă: Azi sau mîine vrei să ieși cu mine?	*Mi chiese se* **quel giorno** *o* **il giorno dopo** *volessi uscire con lui* — Mă întrebă dacă în ziua aceea sau a doua zi voiam să ies cu el.

— cea mai de seamă mutație are loc în compartimentul verbelor:

Dacă în vorbirea directă se află ↓		*În vorbirea indirectă se va folosi* ↓
un timp introdus de un prezent:	⟶	tot timpul prezent:
Egli **dice: Sono** *contento* — El spune: Sînt mulțumit		*Lui* **dice che è** *contento* — El spune că e mulțumit.
Domanda: Eri *contento?* — Întreabă: Erai mulțumit?		**Domanda se era** *contento* — Întreabă dacă era mulțumit.
Chiede: Sarà *contento?* — Întreabă: O fi mulțumit?		**Chiede se sarà** *contento* — Întreabă dacă o fi mulțumit.

l'indicativo presente, introdus de unul din timpurile trecute:	→ *l'indicativo imperfetto:*
Disse : Sono *contento* — Spuse: Sînt mulţumit.	**Disse che era** *contento* — Spuse că era mulţumit.
l'indicativo imperfetto, introdus de unul din timpurile trecute:	→ *l'indicativo imperfetto:*
Disse: Ero *contenta* — Spuse: Eram mulţumită.	**Disse che era** *contenta* — Spuse că era mulţumită.
il passato remoto sau *il passato prossimo*, introdus de unul din timpurile trecute:	*il trapassato prossimo:*
Dissero: Fummo *contenti* (**Siamo stati** *contenti*) — Spuseră: Furăm mulţumiţi (Am fost mulţumiţi).	**Dissero** *che* **erano stati** *contenti* — Spuseră că fuseseră mulţumiţi.
il trapassato prossimo, introdus de unul din timpurile trecute:	→ *il trapassato prossimo:*
Chiese: Avevate pensato a ... Întrebă: Vă gîndiserăţi la ...	**Chiese se avevano pensato a** — Întrebă dacă se gîndiseră la ...
il futuro semplice, introdus de unul din timpurile trecute:	→ *il condizionale passato* (sau *il congiuntivo imperfetto*, dacă viitorul depinde de un verb la imperativ sau cu valoare de imperativ):
Disse: *Forse* **sarà** *contenta* — Spuse: Poate o fi mulţumită.	**Disse che** *forse* **sarebbe stata** *contenta* — Spuse că poate o fi mulţumită.
Disse : Eseguirete *subito* — Spuse: Veţi executa imediat.	**Disse che eseguissero** *subito* — Spuse să execute imediat.
il futuro anteriore introdus de unul din timpurile trecute:	→ *il congiuntivo trapassato* (de cele mai multe ori):
Disse: *Appena* **avremo eseguito ...** Spuse: De îndată ce vom fi executat ...	**Disse** *che appena* **avessero eseguito..** — Spuse că de îndată ce vor fi executat ...

NOTĂ

1. Exerciţiul de a transforma un fragment din vorbire directă în vorbire indirectă este foarte util spre a deprinde folosirea normelor de corelare a timpurilor.

2. Verbele de tipul *dire, pensare, domandare* etc. dobîndesc funcţia de propoziţie principală, urmînd ca propoziţiile subordonate să se comporte potrivit regulilor de corespondenţă a timpurilor.

3. În propoziţiile implicite nu se produce nici un fel de transformare a modului: *Mi impegno personalmente* **nel garantire che** ... — Mă angajez personal să garantez că ... — *Egli si impegnava personalmente* **nel garantire che** ... — El se angaja personal să garanteze că ...; **Vedendo brillare** *il gioiello, ... penserò a te* — Văzînd inelul strălucind ... mă voi gîndi la tine — **Vedendo brillare** *il gioiello ... avrebbe pensato a lui* — Văzînd inelul strălucind ... se va gîndi la el.

Vorbire directă

Un giorno un tale *disse* a un amico, famoso per la sua avarizia:

— *Devo partire* per un lungo viaggio: *ti prego, dammi* l'anello che *hai* al dito e che *io porterò* come *tuo* ricordo. Ogni qual volta *mi guarderò* la mano, *vedendo brillare* il gioiello *al mio* anulare, *penserò a te.*

— *Non occorre* — rispose l'avaro. — *Guardandoti* la mano e *vedendo* l'anulare spoglio, *penserai* che non ti *ho voluto dare questo* anello e così *mi ricorderai* ugualmente.

Într-o zi un om îi spuse unui prieten al său, care era cunoscut pentru zgîrcenia lui:

— Trebuie să plec într-o lungă călătorie: te rog, dă-mi inelul pe care-l ai în deget şi pe care eu am să-l port ca pe o amintire de la tine. Ori de cîte ori mă voi uita la mînă, văzînd bijuteria strălucind la inelarul meu, am să mă gîndesc la tine.

— Nu-i nevoie — răspunse zgîrcitul — Privindu-ţi mîna şi văzînd inelarul gol, te vei gîndi că nu am vrut să-ţi dau acest inel şi în acest mod tot o să-ţi aminteşti de mine.

Vorbire indirectă

Un giorno un tale *disse* a un amico, famoso per la sua avarizia, *che doveva partire* per un lungo viaggio, e *lo pregava di dargli* l'anello che *aveva* al dito, che *avrebbe portato* come *suo* ricordo. Ogniqualvolta *che si fosse guardata* la mano, *vedendo brillare* il gioiello *al suo* anulare, *avrebbe pensato a lui.*

L'avaro gli rispose che non *occorreva,* poiché *guardandosi* la mano e *vedendo* l'anulare spoglio, *avrebbe pensato* che non gli *aveva voluto dare quell'*anello e così *si sarebbe ricordato* ugualmente.

Într-o zi un om îi spuse unui prieten care era cunoscut pentru zgîrcenia lui că trebuia să plece într-o lungă călătorie şi îl ruga să-i dea inelul pe care-l avea în deget şi pe care îl va purta ca pe o amintire de la el. Ori de cîte ori se va uita la mînă, văzînd bijuteria strălucind la inelarul său, se va gîndi la el.

Zgîrcitul îi răspunse că nu era nevoie, deoarece privindu-şi mîna şi văzînd inelarul gol, se va gîndi că nu a vrut să-i dea acel inel şi în acest mod tot o să-şi amintească de el.

LIMBA ITALIANĂ IERI ŞI AZI

Scurtă prezentare istorică

§ 216 Limba italiană este una dintre limbile romanice (alături de română, franceză, spaniolă, portugheză etc.) care la începuturi, cam în prima parte a primului mileniu de dinaintea erei noastre, era vorbită de ţăranii şi ciobanii unui mic teritoriu din preajma Romei, la sud de Tibru *. Aceasta se consolidează transformîndu-se dintr-un limbaj relativ sărac, de care se folosea mica grupare umană, într-o limbă complexă şi variată. În decursul cîtorva generaţii Roma cunoaşte o puternică creştere în forţe şi importanţă, iar teritoriile ocupate de romani — Italia, Gallia, peninsula Iberică, Africa septentrională, Dacia — au fost romanizate. La toate acestea a contribuit şi faptul că cea mai mare parte a populaţiilor autohtohe au văzut în romani nu numai pe cuceritori, ci şi pe purtătorii unei civilizaţii superioare, astfel încît limba latină a fost repede acceptată (nu intrăm în amănunte). Atîta vreme cît a durat imperiul roman, limba latină a fost scrisă şi vorbită pe toate teritoriile ocupate păstrîndu-şi structura fundamentală chiar şi în perioada creştinismului. Dar, după cum se ştie, în secolul al V-lea al erei noastre Roma a fost confruntată, printre alţi factori, şi cu invaziile popoarelor migratoare şi apoi doborîtă. Organizarea unitară a şcolii şi a administraţiei imperiului, care funcţionase perfect şi reuşise să menţină pînă atunci nealterat nivelul lingvistic, s-a prăbuşit. Ca urmare, limba şi-a schimbat aspectul tocmai pentru că şcoala începea să dispară sau, oricum, să devină un privilegiu pentru cei puţini. Aceştia au continuat în realitate să se folosească de acel „sermo elegans" în timp ce poporul se folosea de o limbă destul de îndepărtată de latina clasică şi care era din ce în ce mai diferenţiată de la o zonă la alta: este vorba de limba latină vulgară. De exemplu, limba clasică păstra cuvinte ca *equus*, *os*, *ignis*, *edere* în timp ce latina populară folosea pentru aceleaşi noţiuni cuvintele *caballus*, *bucca*, *focus*, *manducare*, formo pe care le recunoaştem cu uşurinţă în corespondentele italieneşti *cavallo*, *bocca*, *fuoco*, *mangiare*. Este deci demn de reţinut faptul că limba italiană nu derivă direct din latina clasică ci din cea vorbită în popor, limba latină vulgară, care între

* cfr. Ignazio Baldelli, *Il libro d'italiano*, Firenze, Sansoni, 1971.

timp a asimilat un important număr de cuvinte preluate fie din limba populațiilor subjugate de către romani, în special limba greacă, fie din aceea a populațiilor invadatoare. Pentru prima fază se pot da exemple de cuvinte grecești ce au pătruns în limba latină și apoi în italiană ca: *poesia, filosofia, aria, lampada, tappeto;* în perioada creștină alte cuvinte grecești pătrund în latină apoi în italiană: *chiesa, apostolo, martire.* În etapa a doua popoarele migratoare au împrumutat limbii latine cuvinte ca *albergo, guardia*, ce s-au păstrat și în italiană și care au fost preluate de la goți; din limba longobarzilor se recunosc: *guancia, palla, ricco, graffiare, scherzare;* din cea a francilor: *guanto, orgoglio, guarire, ardire* ș.a.m.d. De-a lungul secolelor limba latină vulgară a trecut prin numeroase transformări: așa de pildă s-au pierdut consoanele finale — ca să dăm doar un singur exemplu din fonetică; fraza se schimbă și ea, în sensul că relația dintre diferitele părți de cuvînt nu mai este indicată de desinențe, ci de articole și prepoziții. Mutațiile acestea au fost în număr atît de mare încît în preajma anului 1000 populația Italiei vorbea o latină cu totul diferită de adevărata, clasica limbă latină: se născuse limba italiană. Este perioada în care pe teritoriul Italiei cele două limbi coexistă: cea clasică se folosește cu precădere în universități, în mănăstiri și ca limbă unică în documentele scrise; dar deja este o limbă moartă; și cea vorbită de popor, care nu mai poate să înțeleagă și cu atît mai puțin să se folosească de latina clasică. De aici rezultă nu puține inconveniente de ordin practic și cultural: marea masă a populației nu înțelegea semnificația unui jurămînt, a unei inventarieri, a unei rugăciuni, spuse întotdeauna în latină etc.; așa încît, din pură necesitate, încep să apară în secolele X, XI în noua limbă vulgară, adică în limba italiană, diferite contracte, inventare, formule de jurămînt pentru ca oamenii din popor să poată înțelege conținutul acestora. Deși latina clasică continuă să fie, în secolele următoare, unica limbă scrisă, limba vulgară — adică italiana — începe să pătrundă și în scriere. Pe de altă parte trebuie să amintim că în perioada de dominație a longobarzilor, populație coborîtă din nordul Germaniei, fuseseră distruse rețeaua școlară și cea administrativă, fapt ce a determinat ca Italia să treacă prin momente grele. Profesorul I. Baldelli afirmă că în această perioadă multe orașe au fost distruse sau părăsite iar ceea ce mai rămînea din marea cultură latină din trecut, cu greu s-a putut salva în cîteva mănăstiri benedictine. Relațiile comerciale și administrative dintre diferitele regiuni devin din ce în ce mai anevoioase; fiecare centru tinde să ducă o viață independentă față de celelalte regiuni „in un'anarchia e in un disordine che si protraggono a lungo; ogni città, ogni paese si allontana linguisticamente dal latino e insieme si allontana dai centri vicini. E' questo il momento in cui le differenze dialettali fra regione e regione cominciano a farsi evidenti."* Deci Italia se confrunta încă de pe atunci

* I. Baldelli în *op. cit.*, p. 361.

cu un aspect specific al evoluției limbii, aspect care continuă să fie caracteristic și în zilele noastre, anume, existența numeroaselor dialecte pe întreg teritoriul Italiei. În secolul al XIII-lea s-a manifestat în rîndurile învățaților tendința de a ridica propriul dialect la rangul de limbă italiană scrisă (poeții „școlii siciliene", poeții din Umbria franciscană, sau cei din Bologna); dar la baza limbii italiene pe care o cunoaștem astăzi se află opera lui Dante Alighieri din Florența, *Divina Comedie*. Într-adevăr, Dante și-a scris poemul în dialect toscan, și cum *Infernul*, *Purgatoriul* și *Paradisul* au fost copiate de nenumărate ori și răspîndite în toată Peninsula, dialectul toscan a cunoscut o mare răspîndire nu numai în Toscana. Apoi alți doi florentini, Francesco Petrarca și Giovanni Boccaccio scriindu-și operele tot în dialect toscan, acesta se va impune literaților italieni. De acum încolo vor avea loc dezbateri referitoare la necesitatea creării unei limbi unitare italiene. A urmat un lung proces de transformare a dialectului floretin-toscan în limbă națională italiană și de îmbogățire cu elemente din celelalte dialecte ale Peninsulei. Dar întrucît Italia nu poseda un centru politic, economic și administrativ comun, au continuat să existe în paralel și celelalte dialecte pînă la unirea politică a Italiei în 1870. După unire această situație nu avea cum să înceteze, dar condițiile și evenimentele interne ale Italiei au oferit posibilitatea unor relații tot mai strînse între italienii diferitelor regiuni ale Peninsulei și ale insulelor Sicilia și Sardinia. Acest proces de nivelare lingvistică este în plină efervescență și în zilele noastre căci dialectele sînt foarte mult în uz. Și în ciuda faptului că dialectele își pierd din ce în ce mai mult numărul de vorbitori, acestea determină existența unui puternic bilingvism: limba națională se folosește în ocazii oficiale în timp ce dialectul continuă să fie limba familiară și familială a fiecăruia indiferent de grupul social din care face parte.

Aspecte ale limbii italiene contemporane

Se poate afirma că dintre toate țările de limbi romanice Italia este țara care cunoaște o mare varietate lingvistică. Fenomenul este următorul: în zilele noastre folosirea dialectelor a scăzut mult, atît în rîndurile generațiilor tinere (mulți dintre aceștia nu cunosc deloc propriul lor dialect), cît și în marile centre urbane; pe de altă parte, anumite dialecte continuă să fie preponderente în anumite zone; de pildă la Venezia, unde nu există un trafic rutier intens populația se folosește de dialect în aproape toate împrejurările; sau dacă la locul de muncă se întîlnesc mai multe persoane din același sat, sau din sate învecinate dialectul devine mijloc obișnuit de comunicare; de asemeni dialectul este prezent în trenurile locale, în convorbirile telefonice, în familie. În mare, se poate afirma că în Italia de azi limba ce se folosește zi de

zi în familie şi la locul de muncă este dialectul şi nu limba naţională. Însă trebuie subliniat faptul că dialectele prevalează doar în limba vorbită; în scris este folosită aproape exclusiv limba italiană. De notat şi faptul că o minoritate de circa 7% din populaţia Italiei * se exprimă numai în dialect, în timp ce marea majoritate a italienilor este în realitate bilingvă. Prezentăm mai jos textul unui cîntec provenit din dialectul triestin:

La nova Bora

E anche el tran de Opcina
xe nato disgrazia:
vignindo zo per Scorcola
'na casa el ga ribaltà
Bona de Dio
che iera giorno de laver
e drentro no ghe iera
che'l povero frenador!

E come la bora che vien e che va
i dixi che'l mondo se ga ribaltà.

Şcoala, presa, radio-televiziunea au o importantă contribuţie la propăşirea limbii naţionale. Astăzi există tendinţe de nivelare lingvistică atit în pronunţare cît şi în lexic şi în gramatică. În lexic există tendinţa ca anumite elemente dialectale să se integreze în limba italiană intrînd în vorbirea comună; dar trebuie subliniat un anumit aspect, şi anume faptul că italiana în uz la Palermo este diferită de aceea întrebuinţată la Genova, de pildă. I. Baldelli consideră că de data asta este vorba de un lexic provincial, nu dialectal: de exemplu, pentru noţiunea de „apartament" întîlnim mai multe forme: *appartamento* în centrul Italiei, *quartiere* în Toscana, Umbria, Lombardia, *quartino* în sud, *alloggio* în Piemont; pentru verbul „a bate" întîlnim *picchiare* în zona Toscanei, *menare* în zona Umbriei, *pestare* în zona Romei, *battere* în nord; pentru noţiunea de „tinichigiu" putem avea *stagnino* în Umbria, *stagnaro* la Roma, *lattoniere* în sud şi *trombino* la Firenze. Un alt aspect asupra căruia ţinem să atragem atenţia este pătrunderea cuvintelor de obîrşie dialectală în limba italiană literară: este cazul cuvîntului *grissino* provenit din Piemont dar răspîndit în toată Italia şi nu numai; sintagma *dare un cicchetto* — „a reproşa", se folosea în limbajul argotic al soldaţilor din Piemont: astăzi este cunoscută în întreaga Italie cu sensul de a „certa pe cineva". *Il panettone* — cozonac, provine din dialectul milanez, dar astăzi cuvîntul este cunoscut şi dincolo de graniţele Italiei; acelaşi lucru se poate spune de cuvîntul *pizza* provenit din dialectul napolitan sau formula de salut *ciao* provenită din dialectul veneţian. *Ciao* nu este altceva decît cuvîntul latin *sclavus* care în secolul al XVIII-lea făcea parte din sintagma *schiavo di vostra signoria illustrissima.* Carlo Goldoni

* AA. VV. *La lingua italiana tra norma e scelta*, Padova, Liviana Editrice, 1984.

folosea în comediile sale în loc de cuvîntul italian *schiavo*, cuvîntul dialectal venețian *sciao;* prin căderea consoanei inițiale a devenit *ciao*, iar în românește are un corespondent perfect în formula regională de salut *servus*. Și exemplele s-ar putea înmulți. În gramatică se observă anumite diferențe regionale în ceea ce privește construcțiile verbale: în Toscana timpurile *passato prossimo* și *passato remoto* se folosesc în mod normal în funcție de situație, pe cîtă vreme în sud este folosit cu precădere *passato remoto*, iar în nordul Italiei este întrebuințat aproape în exclusivitate *passato prossimo*. Este însă adevărat că în general limba comună are tendința de simplificare și de alegere a formelor ce ar trebui să fie impuse ca forme unice tocmai spre a contribui la procesul de unificare lingvistică. Lucrul nu e ușor de realizat, dacă ținem seama și de faptul că după al doilea război mondial, dar în special în ultimele două decenii, limba italiană este foarte deschisă față de cuvintele străine — franceze și, în special, engleze — în dauna limbii naționale. Iată pentru care motiv școala, presa, cinematograful, radioul, televiziunea, teatrul, și nu în ultimul rînd literatura, au menirea de a contribui în mod conștient și deliberat la propășirea limbii naționale italiene.

Stiluri funcționale

§ 217 A. În cadrul *stilului beletristic* putem desprinde cu ușurință ce cuvinte și structuri sintactice cu valoare expresivă sînt caracteristice unuia sau altuia dintre poeții, prozatorii sau dramaturgii peninsulari, ce arhaisme putem întîlni, cît de numeroase sînt neologismele și regionalismele pătrunse în limba literară italiană. Modelele pe care le prezentăm acum însă, nu sînt caracteristice limbii naționale (astfel de modele se află în paginile antologice de la sfîrșitul volumului) ci anumitor dialecte, pentru ca cititorul român să-și poată face o idee de diferențele ce există — în scris — între limba italiană și cea a dialectelor. Fiecare exemplu de dialect va fi însoțit de transpunerea lui în limba italiană contemporană.

Dialect din împrejurimile orașului Padova

Mo dîme un puo'; missir Francesco Spetrarca mo no nassélo in Fiorentinaria? Mo cancar'è! E perché el fo mal contento a esserghe nassù, ché'l vorae essere nassu in sul Pavan, el ghe vene a stare, e che morì, e ghe volse essere sotterò, e sì no fo buffa né capeleta; ..(A. Beolco il Ruzante în vol. AA.VV. *La lingua tra norma e scelta.*).

Transpunere:

Ma ditemi un po', messer Francesco Petrarca non nacque egli in Fiorentineria *(Florența)?* Cănchero, è così! E perché fu malcontento a esserci nato perché avrebbe voluto essere nato nel Pavano *(zona din*

preajma oraşului Padova), ci venne a stare, e ci morì, e ci volle essere sotterrato, e sì non fu burla né errore; ...

Dialect din provincia Potenza

A ppiccuele età agge purtate sèmbe, faccime arà le tìerre, sciie sèmbe cu u mule, carresciàveme la paglie, carresciàveme re ggrane, senìiem a ru vósk, a Mmundicchie, e ddà facìieme dui viagge a lu iurne; ... (cfr. vol. AA.VV. *La lingua tra norma e scelta*, Padova, Liviana Editrice 1984).

Transpunere :

A piccola età ho portato [carichi] sempre, facevamo arare le terre andavo sempre col mulo, caricavamo la paglia, caricavamo il grano, venivamo al bosco, a Monticchio, e là facevamo due viaggi al giorno; ...

Dialect veneţian

Nei campi no gera più 'na spiga,
el sol brusava su la fame dei bracianti.
Le radio zigava guera ai comunisti
che no i voleva le fabriche sarae,
i domandava giustizia, giustizia
su la tera brusada dal sol e da la fame.

(Romano Pascuttò)

Transpunere :

Nei campi non c'era una spiga
il sole bruciava sulla fame dei braccianti.
Le radio gridavano guerra ai comunisti
de non volevano chiudere le fabbriche
e domandavano giustizia giustizia
sulla terra bruciata dal sole e dalla fame.

Dialect napolitan

	Transpunere :
Nu pianefforte'e notte	Un pianoforte nella notte
sona, luntanamente,	suona, lontanamente,
e'a museca se sente	e la musica si sente
pe ll'aria suppirà ...	per l'aria sospirare ...
Ma sulitario e lento	Ma solitario e lento

more 'o mutivu antico se fa cchiù cupo 'o vico dint'a ll'oscurità.	muore il motivo antico e rende più cupa la via dentro l'oscurità.

(Salvatore di Giacomo)

Dialect roman

L'omo e la scimmia	*Transpunere: L'uomo e la scimmia*
L'omo disse a la Scimmia — Sei brutta, dispettosa: Ma come sei ridicola! Ma quanto sei curiosa! Quann'io ti vedo, rido Rido nun se sa quanto! La Scimmia disse: — Sfido! T'arissomijo tanto!...	L'uomo disse alla Scimmia — Sei brutta, dispettosa Ma come sei ridicola! Ma quanto sei curiosa! Quando io ti vedo, rido Rido non si sa quanto! La Scimmia disse: Sfido! Ti rassomiglio tanto!

B. Categoria *stilului ştiinţific* poate fi ilustrat prin următoarele modele:

Text de teorie lingvistică

Fondamento della comunicazione è il *segno*, una realtà che conosciamo bene, nella quale siamo immersi. Segni in forme infinite, non solo visive o segni grafici, ma segni come luci e suoni, come sapori e odori, segni come tracce e sintomi, segni come cose ed eventi e idee, segni come atteggiamenti e gesti, come abiti e case, segni come lettere dell'alfabeto, come parole, come testi, segni come impulsi elettrici, segni come segnali (AA.VV. *La lingua tra norma e scelta*).

— Exemplul unei scheme cu ajutorul căreia s-ar putea elabora un referat cu *conţinut ştiinţific.*

Schema: la società tecnologica come estremo sviluppo della rivoluzione industriale; produzione e tecnologia; importanti trasformazioni rese possibili dallo sviluppo tecnologico; produzione in serie, applicazione della scienza alle ricerche industriali. Esempi: televisione, trasporti (specie aerei), beni di consumo ecc. Il lavoro preindustriale, nella fase industriale classica, nella fase tecnologica: dalla fatica fisica a quella psichica; problemi della specializzazione; la frantumazione del lavoro; importanza del fattore umano nonostante l'automazione; il controllo delle macchine. Nuove tecniche di lavoro; problemi umani del lavoro; malattie professionali, logoramento nervoso, disoccupazione tecnologica, riqualificazione, educazione polivalente ecc. Scuola e lavoro

Prospettive per un lavoro più umano: l'uomo schiavo del lavoro o il lavoro per l'uomo? *(A. Marchese, A. Sartori).*

C. *Stilul oficial*

CERERE DE ELIBERARE A UNUI DOCUMENT

Bologna, 12 ottobre 1971

Al Preside della Scuola Media
„Guido Guinizelli"
Via S. Isaia, 18
40 123 Bologna

Il sottoscritto Giovanni Neri, nato a Imola il 2 maggio 1946, licenziato presso codesta Scuola nella sessione estiva dell'anno scolastico 1950—51, chiede alla S.V. di rilasciargli il diploma attestante la conseguita licenza di scuola media inferiore.

Ringrazia e porge distinti ossequi

Giovanni Neri
(firma)

Giovanni Neri
Via Tolomini, 7
40 134 Bologna

SCRISOARE COMERCIALĂ (COMANDĂ DE MARFĂ)

Vercelli, 20 aprile 1968

Mario Rossi — Mercerie
Piazzale Mazzini 4
13 100 Vercelli

Spettabile Ditta Bianchi & C. Milano

Vi prego spedirmi, a mezzo corriere Santi, i seguenti articoli:
— 1o sciarpe lana scozzese Polar
— 15 cravatte lana scozzese tipo C
— 12 paia calze uomo grige tipo extrafine
— 1o sottovesti lana bianche donna 3ª misura

Vi raccomando la massima sollecitudine.

Unirete alla merce fattura, saldo a 30 giorni, come di consueto.

Distinti saluti
Mario Rossi
(firma)

Ravenna, 2 ottobre 1971

Caro Beppe,

L'ultimo sabato del mese in corso alle ore 21 si riunirà in quella simpatica trattoria del Trebbo la gloriosa 5ª A per una serata di addio. Ho telefonato a molti che hanno già dato la loro adesione: a quelli introvabili come te ho dovuto scrivere. Spero che tu non tradirai i tuoi amici, anche se il lavoro ti ha già allontanato da noi; un po' di baldoria non fa poi del tutto male neppure alle persone serie. In attesa di una conferma, ti saluto a nome di tutti

Piero

TELEGRAME

Destinatario Mario Rossi
e indirizzo Roma Marco Polo 34

Testo Arrivo domenica treno ore diciassette

Sandra

Cognome, Nome, Domicilio del Mittente Sandra Bianchi
Via Roma 66 Torino

Alte exemple :

— Impossibilitato intervenire mando vivissimi auguri — Marco
— Tutto bene aspettovi Roma — Mamma
— Rimandata partenza lunedi stop disdici appuntamento — Gino Verdi

TEXTE OCAZIONALE

Căsătorii. Naşteri

— Rallegramenti ed auguri vivissimi — X.Y.

Decese

— Prendendo viva parte al Suo grande dolore Le invio le mie più sentite condoglianze — X.Y.
— Accolga le più affettuose e sincere condoglianze di X.Y.

Mulţumiri

— Grazie dei bellissimi fiori che ho molto gradito e degli auguri che cordialmente ricambio. — X.Y.
— Ringrazio vivamente per i gentili auguri che ricambio di cuore — X.Y.

D. *Cîteva exemple din stilul publicistic*

A PASSEGGIO PER IL CIELO

Mosca, 18 Marzo 1965

Alle 11 di questa mattina, per la prima volta nella storia, il tenente colonnello sovietico Alexei Leonov, vestito di uno speciale scafandro ermetico, ha abbandonato la nave spaziale „Voskhod II" che lo aveva portato a oltre 400 chilometri dalla Terra, e si è librato nel cosmo. Poco dopo la televisione sovietica ha trasmesso le immagini di questa fantastica impresa, e assieme a milioni di telespettatori lo abbiamo visto anche noi, la gola stretta dall'emozione. Poteva sembrare una sequenza di uno dei tanti film di fantascienza. Una macchia scura, affusolata in primo piano: la macchina da presa. Uno squarcio luminoso: lo spazio cosmico. E in questo spazio, sullo sfondo della superficie terrestre in movimento, un uomo vertiginosamente solo, galleggiante, rotante, chiuso nel suo grosso scafandro, le spalle cariche di due bombole dell'ossigeno, legato alla nave spaziale „Voskhod II" da un sottile cavo, quasi un cordone ombelicale teso tra la creatura appena nata che compiva i primi passi in un elemento estraneo e il corpo-madre dell' astronave. [...] (Augusto Pancaldi, *L'Unità*, 18 III 1965)

ALTE FRAZE TIPICE ALE REPORTAJULUI

— Il „fungo" dell'atomica di Hiroshima: una grande conquista della scienza può trasformarsi, nelle mani dell'uomo, in un terribile strumento di distruzzione". (ENI)

— Ma l'energia nucleare può anche essere fonte di benessere e ricchezza: quando alimenta le centrali nucleari dove viene trasformata in energia elettrica, che farà funzionare le industrie. Nella foto: la centrale termonucleare di Latina. (ENI)

— Miniera di carbone: L'armatura impedisce alla galleria di crollare mentre i minatori scavano coi martelli pneumatici. (ENI)

— Il petrolio, spinto dalla pressione dei gas, può schizzare improvviso dal suolo perforato, con un getto di una violenza impressionante. (ENI)

— Un tecnico petrolifero preleva un campione di greggio per determinarne la qualità. (ENI)

CRONICĂ

Un rogo di quattromila polli

Quattromila polli sono arsi vivi nell'incendio divampato in un allevamento di Givoletto. Le fiamme, dovute probabilmente ad un corto circuito, hanno causato danni per dieci milioni. L'allevamento appartiene

a Renato Parri, 63 anni, che abita in una cascina vicina ed è aiutato nel lavoro dalla moglie e dalle sorelle Giuseppina e Carmela Daniele, di 24 e 19 anni. /.../ (La *Stampa*, 25 VIII 1971).

TEXTE PUBLICITARE

— Ufficio Centrale viaggi — corrispondente C I T
L'agenzia con la più lunga esperienza a Trieste a cui rivolgersi per:
— viaggi in gruppo, aerei, crociere, I.T.;
— viaggi di lavoro e studio;
— pronotazioni alberghiere in tutto il mondo;
— biglietteria aerea — marittima — ferroviaria e wagons lits;
— cambio valute;
— pratiche passaporti e visti;
— pubblicazioni Touring Club italiano;
— polizze assicurative;
— noleggi automobilistici, autopullman;
— organizzazione di congressi e convegni;
— turismo scolastico

TEXTE ÎN SPRIJINUL GRAMATICII

BARZELLETTE
(ANECDOTE)

DALL'OTTICO

— Avrei bisogno di un paio d'occhiali, disse un tizio all'ottico.

Questi gli fece provare un certo numero d'occhiali, ma nessuno gli andava bene.

— Neanche con questi occhiali posso leggere, continuava a dire il compratore.

— Ma avete imparato a leggere? chiese infine impaziente l'ottico.

— No, disse il cliente, proprio per questo desidero comprarne un paio. Vedo che il mio vicino di casa non può leggere senza occhiali, ma se se li mette, vedo che legge benone.

LA OPTICIAN

— Aş avea nevoie de o pereche de ochelari, spuse un individ către optician. Acesta îi dădu să probeze o serie de ochelari, dar nici unul dintre aceştia nu i se potrivea.

— Nici cu ochelarii aceştia nu pot citi, spunea întruna cumpărătorul.

— Dar aţi învăţat să citiţi? întrebă opticianul cînd în fine îşi pierduse răbdarea.

— Nu, zise clientul, tocmai de aceea doresc să-mi cumpăr ochelari. Văd că vecinul meu nu poate să citească fără ochelari, dar dacă şi-i pune, observ că citeşte grozav.

Vezi cap. Fonetică, accentul, § 11

QUANDO PIOVE

— Pierino, dimmi per favore, cosa vediamo sopra la testa quando fa bel tempo?

— Il sole o le stelle.

— E quando piove?

— L'ombrello.

— Petrică, spune-mi te rog, ce vedem deasupra capului atunci cînd e vreme frumoasă?
— Soarele sau stelele.
— Dar cînd plouă?
— Umbrela.

Vezi cap. Articolul, articolul hotărît, § 18.

*

Il professore dopo aver spiegato **agli** scolari la lezione **sull'estrazione dello** zucchero **dalle** barbabietole, chiede a Gigino:
— Sentiamo se hai capito da dove si estrae lo zucchero?
— **Dalla** zuccheriera, professore!

Profesorul, după ce a explicat școlarilor lecția despre extragerea **zahărului** din sfecla de zahăr, îl întrebă pe Gigino:
— Să vedem dacă ai înțeles de unde se extrage zahărul?
— Din zaharniță, domnule profesor!

Vezi cap. Articolul hotărît, prepoziția articulată, § 20.

*

Dopo che il professore **ha spiegato** agli alunni l'importanza delle virgole, a che servono, perché e quando si mettono, **ha voluto** vedere se gli scolari lo **hanno capito** bene. **Ha dettato** una frase senza virgole e gli scolari dovevano mettere le virgole secondo il loro parere. Ecco cosa **ha letto** il professore sul quaderno di Carluccio: Dettato — „L'uomo entrò nella casa sulla testa, portava un cappello grigio ai piedi, grossi stivali gialli agli occhi, un bel paio d'occhiali al risvolto della giacca, un garofano rosso".

După ce profesorul a explicat elevilor importanța virgulelor, la ce servesc ele, pentru ce și cînd se pun, a vrut să vadă dacă școlarii au înțeles bine. A dictat o frază fără virgule, școlarii trebuind să pună virgulele acolo unde considerau ei că este cazul. Iată ce a citit profesorul în caietul lui Carluccio: Dictare — „Bărbatul intră în casă în cap, purta o pălărie gri în picioare, cizme mari galbene la ochi, o frumoasă pereche de ochelari la reverul hainei, o garoafă roșie".

Vezi cap. Verbul, *il passato prossimo*, § 123; 125; 127.

*

Dice il marito alla moglie: — Ho perduto il treno. **Partirò** domani alla stessa ora.
Risponde la moglie: — Se domani **partirai** alla stessa ora, **perderai** il treno di nuovo!

Spune soţul către soţie: — Am pierdut trenul. Am să plec mîine la aceeaşi oră.

Răspunde soţia:— Dacă ai să pleci mîine la aceeaşi oră, ai să pierzi din nou trenul.

Vezi cap. Verbul, *il futuro*, § 125; 127.

*

A Paganini **seccava** molto, quando **era** invitato a pranzo, dover suonare qualche pezzo per soddisfare gli ospiti: E invariabilmente, a chi gli **diceva**: „Venga a pranzo da me, ma non dimętichi il violino", egli **rispondeva:**

— Il mio violino non mangia mai fuori di casa.

Lui Paganini nu-i făcea nici o plăcere ca atunci cînd era invitat la prînz, să trebuiască a cînta vreo piesă spre a le mulţumi gazdelor. Şi în mod invariabil, acelora care îi spuneau „Poftiţi la prînz la noi, dar nu uitaţi să aduceţi şi vioara", el le răspundea:

— Vioara mea nu mănîncă niciodată în altă parte decît acasă.

Vezi cap. Verbul, modul indicativ, l'imperfetto, § 118; 123; 125; 131.

AL CONTRARIO

— Ogni volta che bevo di sera **del vino** non posso dormire **più** durante la notte.

— Strano. A me succede tutt'al contrario.

— Come mai, dormi **meglio**?

— No, ma ogni volta che dormo non posso bere il vino.

DIN CONTRĂ

— De cîte ori beau seara vin nu mai pot dormi în timpul nopţii.

— Ciudat. Mie mi se întîmplă exact pe dos.

— Cum adică, dormi mai bine?

— Nu, dar ori de cîte ori dorm, nu pot să mai beau vin.

Vezi cap. Articolul, articolul partitiv, § 26
Vezi cap. Adverbul, gradele de comparaţie, § 154.

*

— A me **succede** che, quando una cosa **mi entra** nella testa, non la **dimęntico** mai.

— Questo **significa** che **ti ricordi** delle 4.000 lire che ti avevo dato **in prestito.**

— Ah, no! Le quattro mila lire mi sarebbero potute entrare nella tasca, non nella testa: c'è una gran bella differenza.

— Mie mi se întîmplă că atunci cînd îmi intră ceva în cap, să nu mai uit niciodată.

— Asta înseamnă că-ți amintești de cele 4.000 de lire pe care ți le-am dat cu împrumut.

— Ah, nu. Cele patru mii de lire mi-au putut intra în buzunar și nicidecum în cap: este o mare diferență.

Vezi cap. Verbul, modul indicativ, *il presente*, § 118; 123; 125.

*

Il noto scrittore toscano Renato Fucini (che **firmava** le sue opere col nome di Neri Tanfucio) **aveva** dedicato ai ragazzi numerose e divertenti pagine. Una volta **andò** a visitare un suo amico professore. Il domestico che gli **aprì**, **disse** che il signore non **era** in casa.

— Dove **sarà** — **domandò** il Fucini.

— E' a scuola, rispose il domestico.

— E allora — **osservò** serio il Fucini — **devi** dire al professore che **è** molto bravo, se a questa età **va** sempre a scuola. *(Adaptare după G. Latronico).*

Cunoscutul scriitor toscan Renato Fucini (care își semna operele cu numele de Neri Tanfucio) dedicase copiilor numeroase și plăcute pagini. Odată s-a dus în vizită la un prieten de-al său, profesor. I-a deschis servitorul și i-a spus că domnul nu era acasă.

— Unde-o fi — întrebă Fucini.

— Este la școală — i-a răspuns servitorul.

— Atunci — spuse cu seriozitate Fucini — trebuie să-i spui profesorului că este foarte silitor dacă la vîrsta asta continuă să se ducă la școală.

Vezi cap. Verbul, conjugarea la timpurile simple.

*

Un romanziere fu **invitato** da un signore che voleva mostrargli i capolavori della figlia, dilettante di pittura. Lo scrittore guardava quei dipinti, più **confuso** che **persuaso**. A un tratto il padre si fermò davanti a un gran quadro dove, a furia di macchie rosse e gialle, si voleva rappresentare un tramonto.

— E di questo lavoro che ne dice?, domandò il padre. Eccellente, non è vero? Sa, mia figlia ha **studiato** all'estero.

— Ha **studiato** all'estero? Me l'immaginavo.

— Ah, se l'immaginava? E da che cosa? Dica, dica!

— Me l'immaginavo, perché un tramonto simile a codesto, non l'ho **visto** mai. *(Adaptare după R. Guarnieri).*

Un romancier a fost invitat de un domn care voia să-i arate capodoperele fiicei lui, diletantă în pictură. Scriitorul se uita la picturi, mai mult descumpănit decît convins. La un moment dat tatăl s-a oprit în faţa unui tablou mare care printr-o grămadă de pete roşii şi galbene, voia să reprezinte un asfinţit.

— Şi de lucrarea asta ce spuneţi?, întrebă tatăl. Este excelentă, nu-i aşa? Ştiţi, fata mea a studiat în străinătate.

— A studiat în străinătate? Îmi închipuiam.

— Oh, vă închipuiaţi? După ce? Spuneţi, spuneţi!

— Îmi închipuiam aceasta, deoarece un asemenea asfinţit nu am văzut niciodată. *(Adaptare după R. Guarnieri)*

Vezi cap. Verbul, modul participiu, §123; 125; 127; 131

DAL FOTOGRAFO

Una signora va dal fotografo.

— **Vorrebbe ingradirmi** questa foto di mio figlio di quando aveva dieci anni?

— Certamente, signora!

— **Sarebbe possibile togliergli** — nell'ingrandimento — questo buffo cappello che aveva?

— Sicuro, è possibile con un po'di ritocco. **Dovrebbe** soltanto **dirmi** come era pettinato Suo figlio quando aveva dieci anni.

O doamnă se duce la fotograf.

— Aţi vrea să-mi măriţi această fotografie a fiului meu de pe vremea cînd avea zece ani?

— Desigur, doamnă!

— Ar fi posibil să-i scoateţi — în poza mărită — pălăria asta caraghioasă pe care o purta?

— Desigur, este posibil cu puţin retuş. Ar trebui doar să-mi spuneţi cum era pieptănat băiatul dvs. cînd avea zece ani.

Vezi cap. Verbul, modul condiţional, §118; 131.
Vezi cap. Verbul, verbele auxiliare de modalitate, §138.

UNA PROVERBIALE DISTRAZIONE

Un **celebre** biologo, trovandosi a pranzo con un amico, che aveva mangiato ciliege senza lavarle si è messo a rimproverarlo aspramente ed a dimostrargli — con un **lungo** discorso **scientifico** — che poteva ingoiare insieme alle ciliege un **gran** numero di microbi **infetti.**

Intanto, mangiava la sua porzione di ciliege, lavandole con cura in un bicchiere d'acqua. Appena finita la lezione di igiene, con la più grande naturalezza di questo mondo, il biologo ha preso il bicchiere nel quale aveva lavato le ciliege ed ha ingoiato l'acqua sporca tutta d'un fiato.

O ZĂPĂCEALĂ PROVERBIALĂ

Un biolog celebru, aflîndu-se la prînz cu un prieten care mîncase cireşile fără a le spăla, s-a apucat să-l certe zdravăn demonstrîndu-i — într-o lungă pledoarie ştiinţifică — că putea ca împreună cu cireşile să înghită o mare cantitate de microbi infecţioşi.

Între timp îşi mînca porţia de cireşe spălîndu-le grijuliu într-un pahar cu apă. Îndată ce-a terminat lecţia de igienă, cu cea mai mare naturaleţe din lume, biologul a luat paharul în care spălase cireşile şi a înghiţit dintr-o suflare toată apa murdară.

Vezi cap. Adjectivul, gradele de comparaţie, § 65.

COSA URGENTE

— Ascolta, devo *parlarti* di una cosa urgente.
— **Parlami** pure.
— **Devi farmi** due grandi piaceri ed io te ne sarò grato.
— **Dimmi** ció che desideri.
Il primo piacere che ti chiedo è di **prestarmi** cento lei. Il secondo, di non **dirlo** a nessuno.
— Ecco, il secondo te lo posso fare volentieri. Il primo, mi dispiace ma non posso.

URGENT

— Ascultă, trebuie să-ţi spun ceva urgent.
— Spune, spune.
— Te rog să-mi împlineşti două dorinţe şi eu îţi voi fi recunoscător.
— Spune-mi ceea ce doreşti.
— Prima dorinţă pe care te rog să mi-o împlineşti este aceea de a-mi împrumuta o sută de lei. Cea de-a doua dorinţă este de a nu spune nimănui aceasta.
— Ei bine, cea de-a doua dorinţă ţi-o împlinesc bucuros. Pe cea dintîi, îmi pare rău, dar nu pot.

Vezi cap. Pronumele personal, poziţia formelor neaccentuate § 88.
Vezi cap. Verbul, modul imperativ, § 118; 131.

STORIELLA DI UNA VIRGOLA

C'era **una** volta **un** re arguto e bonario che aveva **un** ministro di giustizia assai burbero e severo. Si narra che **una** volta, **un** condannato a morte avesse presentato domanda di grazia al re. La domanda fu inoltrata dal ministro di Grazia e Giustizia, il quale però vi appose questa postilla: „Grazia impossibile, condannarlo!" Il re **gliela** rimandò spostando semplicemente la virgola: „Grazia, impossibile condannarlo"! E così il prigioniero ebbe salva la vita.

ISTORIOARĂ DESPRE O VIRGULĂ

A fost odată un rege isteț și cumsecade, care avea un ministru de justiție foarte morocănos și sever. Se povestește că odată, un condamnat la moarte a făcut regelui cerere de grațiere. Cererea a fost înaintată către ministrul Grațierii și Justiției, care a pus următoarea rezoluție: „Să se ierte nu se poate, să se condamne la moarte"! Regele a restituit-o ministrului mutînd pur și simplu virgula: „Să se ierte, nu se poate să se condamne la moarte!"

Vezi cap. Articolul, articolul nehotărît, § 22.
Vezi cap. Pronumele personal, combinații de pronume atone, § 89.

DALLA GRAMMATICA ALLA LETTURA

UN ACCENTO DISTRATTO

Una volta **un** accento
per distrazione **cascò**
sulla città di Como
mutandola in **comò**.
Figuratevi i cittadini
comaschi, poveretti:
detto fatto si **trovarono**
rinchiusi nei cassetti.

Per fortuna **uno** scolaro
rilesse il componimento
e **liberò** i prigionieri
cancellando l'accento
Ora ai giardini pubblici
han dedicato **un busto**
„A colui che sa mettere,
gli accenti al posto giusto"
(Gianni Rodari)

---

mutandola in comò — transformîndu-l în scrin; *figuratevi* — închipuiţi-vă; *i cittadini comaschi* — locuitorii oraşului Como; *detto fatto* — zis şi făcut; *al posto giusto* — la locul potrivit.

Vezi cap. Articolul, articol nehotărît, § 22
Vezi cap. Verbul, passato remoto Conj. I § 123, Conj. II, 125, Conj. III § 127
Vezi cap, Noţiuni de fonetică şi ortografie, accentul § 11.

LE DISGRAZIE DELL'h

Una volta l'*h* si metteva all'inizio di tutti i vocaboli che l'avevano nella corrispondente voce latina da cui erano derivati: **h**onore, **h**uomo, **h**onesto, **h**orribile, **h**umile ece. Poi giaché quell'**h** non si sentiva nella pronuncia, şi cominciò a tralasciarla nella grafia; ma ci fu chi si lamentò di tale omissione come di una irrispettosa negligenza. Il poeta Lodovico Ariosto sentenziò con tono tra il severo e lo scherzoso: „Chi leva la **h** all'**h**uomo non si conosce uomo e chi la leva all'**h**onore non è degno di onore".

Ancora due secoli dopo si litigava tra letterati a proposito di quell'**h**. Un poeta del Settecento, Pier Jacopo Martelli, scrisse un carme giocoso che intitolò „Il pianto dell'**h**", dove tra l'altro si legge:

„Ma che ha fatto quest'**acca** sì inerme e sì innocente
alle fauci dell'Arno, dov'abita sovente,
che dagli scritti altrui voglion cacciarla in bando,
mentre giammai non sanno scordarsene parlando?" [1]

L'allusione è volta a quei letterati toscani che volevano abolita del tutto l'**h** iniziale, proprio in quella regione, la Toscana, dove nella parlata dialettale si sente così forte.

Al momento attuale, l'**h**, scacciata su tutta la linea, mantiene saldamente la sua posizione in quelle quattro voci del verbo avere: **ho**, **hai**, **ha**, **hanno**. *(Andrea Cavalli Dell'Ara)*

---

le disgrazie dell'h — nenorocirile literii h; *nella corrispondente voce latina* — în cuvîntul latinesc corespunzător; *a tralasciarla nella grafia* — să o omită (litera h) în scris; *ma ci fu chi* — dar existară unii caro; *chi leva* — cel care ia; *un carme giocoso* — o poezie glumeaţă;

Vezi cap. Noţiuni de fonetică şi ortografie, Consoanele: *h*, § 8B2, grupuri de litere, § 10.

LA FEBBRE „Q"

Un povero **q**uore
aveva la febbre „**Q**"
(malattia **tra** le più rare).
Andò **da** un dottore
a farsi visitare:
„E' grave? Mi consiglia
di fare testamento?
Che dirò **alla** famiglia?"
„**Su su**, niente paura:
ho qui pronta **per** lei una **bella** cura".
Gli diede la vitamina C
ed il cuore guarì.
(Gianni Rodari)

---

quore (cuore) — inimă; *su su, niente paura* — hai, curaj, nici o teamă; *ho qui pronta per lei* — am aici gata pentru dumneata; *gli diede* — îi dădu.

Vezi cap. Noţiuni de fonetică şi ortografie, consoanele: *q*, § 8B3.
Vezi cap. Prepoziţia, § 156A.

LA FAMIGLIA PUNTO E VIRGOLA

C'**era** una volta un punto
e c'**era** anche una virgola:
erano tanto amici,
Si sposarono e furono felici.
Di notte e di giorno
andavano intorno
Sempre a bracetto.
„Che coppia modello —

---

[1] „Dar ce a făcut acest „haş" atît de lipsit de apărare şi-atît de nevinovat/la gurile rîului Arno, unde adesea se-ntîlneşte/încît din scrierile altora vor să-l declare alungat/în timp ce niciodată nu-l pot omite din propria vorbire?"

la gente **diceva** —
che vera meraviglia
la famiglia Punto-e-virgola".
Al loro passaggio
in segno di omaggio
perfino le maiuscole:
diventavano minuscole:
e se qualcuna, poi,
a inchinarsi non è lesta
la matita del maestro
le taglia la testa.

(Gianni Rodari)

---

c'era una volta — a fost odată; *andavano intorno sempre a braccetto* — erau mereu alături; *a inchinarsi non è lesta* — nu e grăbită să se supună.

Vezi cap. Verbul, l'imperfetto, conj. I, § 123, conj. II, § 125, conj. III, § 127.

SOSPIRI

„... **Vorrei, direi, farei ...**"
Che maniere raffinate
ha il modo condizionale.
Mai che usi parole sguaiate
non alza la voce per niente,
e seduto in poltrona
sospira gentilmente:
Me ne **andrei** nell'Arizona,
che ve ne pare?
O forse **potrei**
fermarmi a Lisbona ..."

„... **Vorrei, vorrei ...**
volerei sulla luna
in cerca di fortuna
E voi ci **verreste**?
Sarebbe carino,
dondolarsi sulla falce
facendo uno spuntino ..."

„**Vorrei vorrei ...**
Sapete che **farei**?
Ascolterei un disco,
No, meglio, **suonerei**
il pianoforte a coda.
Dite che è giù di moda?
Pazienza,
ne farò senza.
Del resto non so suonare" ...

„**Suonerei se sapessi,**
volerei se potessi.
Mangerei dei pasticini
se ne **avessi.**
C'è sempre un se:
chissa perché
questa sciocca congiunzione
ce l'ha tanto con me"...

(Gianni Rodari).

---

che usi parole sguaiate — ca să folosească cuvinte urîte; *che ve ne pare?* — ce părere aveţi?; *dondolarsi sulla falce/facendo uno spuntino* — să te legeni pe cornul lunii noi/luînd o gustare; *dite che è giù di moda?* — spuneţi că nu mai este la modă?; *pazienza, ne farò senza* — răbdare,/n-o voi face; *non so suonare* — nu ştiu să cînt (la pian); *c'è sempre un se* — există întotdeauna un *dacă*; *ce l'ha* [...] *con me* — are ceva cu mine.

Vezi cap. Verbul, Condiţionalul, conj. I, § 123, conj. II, § 125 conj. III, § 127; principalele verbe neregulate, § 131;
Vezi cap. Fraza, se condiţional (per. ipotetic), § 214.

SE FOSSI FUOCO

(Versiune modernizată)

Se fossi fuoco, **arderei** il mondo;
se **fossi** vento, **lo tempesterei**;
se **fossi** acqua, **io l'annegherei**;
se **fossi** Dio, **lo manderei** nel profondo;

se **fossi** papa, **sarei** allor giocondo,
che tutt'i cristiani **imbrigherei**
se **fossi** imperatore, sai **che farei**?
a tutti **mozzerei** il capo a tondo.

Se **fossi** Morte, **andrei** da mio padre;
se **fossi** vita, **fuggirei** da lui,
similmente **farei** con mia madre.

Se **fossi** Cecco, com'io sono e fui,
toglierei le donne giovani e leggiadre,
e vecchie e laide **lascerei** altrui.

(Cecco Angiolieri).

---

lo tempesterei — aş ţine-o numai în furtuni; *io l'annegherei* — aş îneca-o; *lo manderei nel profondo* — aş trimite-o în abisuri; *imbrigherei* — le-aş da bătaie de cap; *mozzerei il capo a tondo* — (pe toţi) i-aş scurta de cap.

Vezi cap. Se *condiţional* (perioadul ipotetic), § 214.

CONSECUTIO TEMPORUM

Basilio Puoti, letterato napoletano, fu un brav'uomo e un benemeritato **della** sua patria, per amor **della** quale aprì nella sua città, a sue spese, una scuola gratuita. Meriterebbe pertanto la riconoscenza di tutti gli italiani. Invece, per la sua intransigenza in fatto di purità di lingua, è diventato quasi il prototipo **dei** pedanti. Si raccontano di lui storielle graziose ma probabilmente non vere.

A Napoli allora dominava il Borbone, e c'erano, si sa, molti malumori e molto malcontento tra i buoni napoletani. Una volta che alcuni suoi amici si lamentavano **col** Puoti **dei** tempi torbidi e duri, si dice che egli esclamasse:

— Credete a me, le cose non vanno bene a Napoli, perché da noi non è ancora ben conosciuto l'uso esato **dei** participi.

Un'altra volta, un amico, per fargli uno scherzo, andò a bussare **all'**uscio di casa sua **nel** bel mezzo **della** notte. Il povero Basilio si sveglia, si affaccia mezzo assonnato alla finestra, domanda chi è che picchia a quelle ore incongrue e che cosa mai si vuole da lui.

— **Vorrei** che tu ti alzi — grida l'amico, dopo essersi fatto riconoscere.

— Sciagurato! — esclama il Puoti, fuori di sè — „**che tu ti alzassi! che tu ti alzassi**“ devi dire.

L'infranzione **alla** regola **della** correlazione **dei** tempi **gli** coceva più assai che l'aver dovuto interrompere il sonno. *(Fernando Palazzi)*

Consecutio temporum (lat.) — Corespondența timpurilor; *un benemeritato* — un om demn de laudă; *a sue spese* — pe cheltuiala sa; *dominava il Borbone* — stăpînea familia (franceză) a Bourbonilor; *molti malumori e molto malcontento* — multe supărări și multă nemulțumire; *si affaccia mezzo assonnato* — se arată pe jumătate adormit; *ore incongrue*— ore nepotrivite; *fuori di se* — *ieșit din fire; l'infranzione alla regola* — abaterea de la regulă; *gli coceva più assai che* — îl ardea mai mult decît.

Vezi cap. Articolul, prepoziții articulate, § 20.
Vezi cap. Verbul, corespondența timpurilor la modul conjunctiv, § 201.

DALLA LETTURA ALLA GRAMMATICA

TROPPA ERUDIZIONE

Un uomo dotto assai
un brutto giorno fu nei guai:
la sua **casetta** s'incendiò
e ai pompieri telefonò.
Ma come sempre ebbe occasione
di far sfoggio d'erudizione:
„Venite, — disse a un sergente,
precipitevolissimevolmente"
Per quell 'avverbio classico e sacente
I pompieri non trovano più niente:
la dotta **parolina** tanto durò
che tutta la **casetta** si brucciò. *(Noi donne)*

---

troppa erudizione — prea multă erudiţie; *dotto assai* — foarte învăţat; *fu nei guai* — dădu de necazuri; *di far sfoggio d'erudizione* — să facă paradă de erudiţie; *precipitevolissimevolmente* — în foarte mare grabă; *quell'avverbio classico e saccente* — acel adverb clasic şi preţios; *la dotta parolina tanto durò* — cuvinţelul savant dură atît de mult.

Vezi cap. Adverbul, Gradele de comparaţie ale adverbelor, § 154.
Vezi cap. Structura morfologică a cuvîntului, derivare, § 182, A,c.

PERUGIA

(fragment)

Tuffiamoci nell'Umbria, per un rapido giro. Cominciamo da Perugia, **in cui** davvero si respirano la grazia, la gentilezza, ed una specie di dolcezza morale come sciolta nell'aria. [...] Perugia è **la maggiore** città dell'Umbria e ne è anche il prototipo. La sua via principale, corso Vannucci, si stende tra la bellissima piazza, in mezzo **alla quale** sorge la Fontana Maggiore, con le sue splendide sculture, e una terrazza **che** domina una vasta parte dell' Umbria.

Chi passeggia in corso Vannucci è colpito dalla frequenza **con cui** ode parlare una lingua straniera o l'italiano con accento esotico. Un velo cosmopolita è portato a Perugia dai molti turisti, essendo la prima, con Siena, se non erro, per numero di turisti dopo le città **maggiori.** Ma vi è un cosmopolitismo **intimo,** che deriva dall'Università per stranieri. Fondata per diffondere la conoscenza dell'Italia tra gli studenti esteri, ha sede in un bel palazzo barocco. Tiene corsi di lingua, geografia, storia, pensiero, letteratura e arte italiana, di antichità itàliche, e di etruscologia. Vi sono passati giovani di quasi 80 nazioni. Quando vi andai la frequentavano i rappresentanti di 41 nazioni. [...] Molti sono ancora studenti al loro paese d'origine; parecchi già professori, **che** ritornano sui banchi; e spesso persone anziane, non tutti provenienti dalle discipline umanistiche, ma anche avvocati, medici, ingegneri. I più appartengono alla schiera di viaggiatori inconsueti **che** un tempo si chiamavano innamorati dell'arte, pellegrini della bellezza, esteti. E' dunque un cosmopolitismo sui generis, fatto di gente **che** si ferma a Perugia a lungo, e perciò anche familiare, **che** partecipa alla vita del ceto medio, **che** si mescola alla vita cittadina e così filtra nel costume. *(Guido Piovene).*

---

tuffiamoci — să pătrundem; *sciolta nell'aria* — răspîndită în jur; *un velo cosmopolita* — o atmosferă cosmopolită; *se non erro* — dacă nu greşesc; *studenti esteri* — studenţi străini; *viaggiatori inconsueti* — călători neobişnuiţi; *sui generis* (lat.) — unic în felul său; *del ceto medio* — a categoriei de mijloc, a burgheziei; *e così filtra nel costume* — şi astfel intră în obişnuinţă.

Vezi cap. Pronumele, pronumele relativ, § 98.
Vezi cap. Adjectivul, adj. cu forme speciale de comparativ şi superlativ, § 71.

VENEZIA

(fragment)

Si ha **l'impressione** di trovarsi in una città che abbia sofferto **una inondazione. I pali** tel telegrafo, che corrono bellamente sulla **laguna, le isole** che ne emergono qua e là con **gli alberi** e **i caseggiati,** come da **una pianura** allagata, quella **barca** comune su cui arranca **un vigile** urbano in **tenuta** estiva, lungo il Canal Grande, la quale par proprio **una barca** di salvataggio, tutto concorre a favorire **l'inganno.**

Per **un momento** siamo tratti a considerare **lo spettacolo** che dà Venezia come qualche cosa d'immensamente provvisorio e bellissimo. Illusi dalle **apparenze** ci perdiamo a seguire con **gli occhi** e con **la fantasia,** in tutta la sua **estensione, il flagello** che ha colpito questa **città,** seppellendola per metà nelle **acque,** invadendo tutte **le** sue **vie** e **viuzze, i** suoi **negozi** e **le** sue **cantine.** Ma una gondola che spunta ad un tratto, sull'angolo di un *palazzo* del Canal Grande, ci ricorda che siamo a Venezia.

Quello che ammiriamo non è **il prodotto** d'**un cataclisma**, bensì **opera** dell'**uomo**, **capolavoro** di **una razza** ingegnosa e paziente, che costruì una città in mezzo all'acqua, per **ragioni** difensive, beninteso, ma soprattutto, io credo, per essersi innamorata di quest'**idea**, per fare **una cosa** inaudita e mai vista: Venezia. *(Vincenzo Cardarelli).*

---

i pali del telegrafo che corrono — stîlpii de telegraf care se înșiră; *le isole che ne emergono* — insulele care se ivesc (din lagună); *tutto concorre a favorire l'inganno* — totul favorizează crearea iluziei; *seppellendola per metà* — îngropînd-o pe jumătate; *per ragioni difensive* — din motive de apărare; *una cosa inaudita e mai vista* — un lucru nemaiauzit și nemaivăzut.

Vezi cap. Substantivul; genul subst. după terminație, § 34; pluralul subst. masculine, § 39; pluralul subst. feminine, § 40.

IL QUARTIERE

(fragment)

Noi eravano **contenti** del nostro Quartiere. Posto al limite del centro della città, il Quartiere si estendeva fino alle **prime** case della periferia, là dove comincia la via Aretina, coi suoi orti e la sua strada ferrata, le **prime** case **borghesi** e i villini.

La strada. Firenze. Quartiere di Santa Croce. [...] Là era trascorsa l'adolescenza.

Le case erano **buie, umide** e **fredde** d'inverno. I tavoli dove mangiavamo avevano spacchi **verticali** di cui ci accorgevamo soltanto le rare volte che scrivevamo una lettera. Ma **pulite** ed in ordine, le nostre case, **curate** dalle nostre mamme che avevano i capelli **grigi** e uno scialle buttato sulle spalle. Nella stanza da pranzo che noi chiamavamo il salotto, c'era un divano, con la trina alla spalliera e i mattoni **rossi** di cinabrese, le fotografie **incastrate** ai vetri della credenza, una sveglia.[...]

La nostra vita erano le strade e le piazze del Quartiere, **fiorentini** di antica razza, di„antico pelo" dicevamo scherzando. **Si stava agli angoli delle vie, sotto la Volta ove fu trafitto Corso Donati, e ci si stava senza alcun sospetto di tutto questo, „popolo minuto" sempre, fatto ignaro ormai, ciompi da se stessi traditi.** Sulle **antiche** vestigia si illuminava la rosticceria il cui banco spandeva attorno odore di polpette di patate, di coniglio arrostito, di verdura fritta.

La città era al di là di questa nostra repubblica, aveva per noi un senso di archeologia e di eldorado insieme: **per parteciparvi occorreva che fossimo rasati e avessimo in dosso i vestiti migliori.** Dagli altri quartieri popolari ci divideva un sentimento impreciso eppur vivo, di rivalità ed emulazione; ci riunivano per subito dividerci di nuovo, in rissa, l'Arno

d'estate e le partite di calcio alla domenica, la tappa del Giro d'Italia. *(Vasco Pratolini).*

---

spacchi verticali — crăpături verticale; *con la trina alla spallina* — cu dantelă pe tăblie; *incastrate ai vetri della credenza* — montate pe geamul bufetului; *fiorentini di „antico pelo"* — florentini get-beget; *ove fu trafitto* — unde a fost înjunghiat; *ci si stava senza alcun sospetto di tutto questo, „popolo minuto" sempre, fatto ignaro ormai, ciompi da se stessi traditi* — şi stăteau acolo fără să gîndească la toate astea, aceiaşi „oameni sărmani", fapt dat uitării de-acum, dărăcitori de lînă trădaţi de ei înşişi; *il cui banco spandeva attorno* — a cărei tejghea răspîndea în jur; *occorreva che fossimo rasati* — trebuia să fim bărbieriţi; *in rissa* — cu încăierare.

Vezi cap. Adjectivul, pluralul adj. masc., § 55; pluralul adj. fem., § 56.
Vezi cap. Părţile propoziţiei, propoziţiile subordonate explicite şi implicite, § 195.

PIAZZA NAVONA

Dalle due alle quattro del pomeriggio, d'estate, lo straniero che passi per piazza Navona, una piazza di Roma che si sovrappone poi nel ricordo a qualunque altra piazza italiana, **viene preso** da stupore e infine da una specie di ẹstasi. Scure e calde moli architettọniche, stạtue e stemmi, ạcque **scroscianti,** ạcque **zampillanti,** un disegno di circo atto a sostenere un pubblico grande quanto vario: tutto ciò per qualche vecchietto all'ombra e per poche dozzine di mocciosi che si rincorrono strillando. In quelle ore c'è una enorme sproprozione tra il lavoro **compiuto** dai secoli e l'uso che il popolo romano fa di quella piazza. L'attività del popolo romano è **ridotta,** nella augusta cornice, qua a una mano rugosa che minaccia una testa **rapata** e là a un piede che muove l'acqua di una vasca. *(Corrado Alvaro).*

---

scure e calde moli architettoniche — clădiri impresionante într-o caldă arhitectură de culoare închisă, *un pubblico grande quanto vario* — un public pe cît de numeros pe atît de variat.

Vezi cap. Verbul, modul participiu, § 123; 131.

UNA VIA DI MILANO

Anzitutto, via Torino fornisce quanto è necessario alla tạvola: non solo cibi ma anche stoviglie. **Pare specializzata** in piatti, bicchieri **bottịglie,** posate, saliere. Roba lụcida, di effetto, moderna. **I suoi vetri e i suoi cristalli fanno** allegria. Tanto più che lì vicino **si vẹdono colline** di salami, di prosciutti, di formaggi, di fiaschi.

E' la via dei piatti pronti, via Torino: polli arrosto, polli in gelatina, tacchino al forno, faraona al forno, piccioni allo spiedo, pesci accomodati sotto la maionese, insalata russa. Anche la via della cacciagione. Certo **il mezzogiorno vi dura** due o tre ore.

Poi **via Torino veste** la gente. Specialmente gli uomini e i bambini (confezioni, confezioni); niente affatto **escluse** però **le donne,** alle quali anzi vengono offerte qui molte pellicce, stoffe e abiti a prezzi in genere buoni, non essendo via Torino una via cara.

Molti depositi e molti uffici. Tante ragazze che **abitano** in periferia, qui **respirano** per sette od otto ore al giorno l'aria del Duomo **e si considerano** un po' milanesi del centro. La sera **lasciano** non sempre volentieri via Torino, mentre **i bottegai rinchiudono** con leggeri e lucidi cancelli di metallo i loro digeribili o fragili tesori. **Questa non è più** via **da** fragorose saracinesche. *(Emilio Radius).*

---

faraona al forno — bibilică la cuptor; *piccioni allo spiedo* — porumbei la frigare; *via da fragorose saracinesche* — stradă cu obloane huruitoare.

Vezi cap. Părţile propoziţiei, acordul predicatului cu subiectul, § 191.

ALBERGO

La stanza era spaziosa, con due letti, la finestra **ampia** dava su di una loggia **adorna** di un rampicante con fiori **violacei** e il mare sottostante si incupiva come l'acciaio rivelando tutti i suoi fremiti. Tutto il personale **di servizio** parlava **quattro** lingue, le posate erano **d'argento,** i bicchieri **di cristallo,** i tappeti **spessi** e **soffici,** quadri **antichi** abbastanza **buoni** erano dappertutto, terrazze **fiorite** si susseguivano sul panorama **abbagliante,** a ogni passo qualcuno faceva un inchino, ma non era l'albergo di **mio** gusto. Ho sempre preferito **i piccoli** alberghi dove il padrone guarda i clienti col sospetto che se ne vadano senza pagare il conto. Mi sentivo sperduto nell'immensità dei saloni, nei **lunghi** corridoi, nella **spaziosa** stanza **matrimoniale.** *(Giovanni Comisso).*

---

si incupiva come l'acciaio -- se întuneca dobîndind culoarea oţelului.

Vezi cap. Părţile propoziţiei, atributul, § 192.

UNA CASA DOPO IL BOMBARDAMENTO

Nell'aprile del 1944 una scintillante squadriglia di bombardieri americani **percorse** il limpido cielo primaverile del Veneto e **venne** a sradicare dalle fondamenta la mia città. Quando **andai** a vedere quello che era avvenuto della mia casa, **vi trovai** solo un cumulo di rovine.

Mi arrampicai su quelle rovine e tra il pietrame e le travi **scorsi**, affiorante, la cassa dove erano stati imballati i bicchierini di cristallo, **frugai** dentro e, tra gli altri bicchieri infranti, i sei bicchierini erano un'altra volta intatti. **Li presi, ne feci** un pacco e **li portai** trionfante a mia madre perché le testimoniassero che nulla era accaduto di grave. In seguito le **dissi** tutto: che la casa era stata distrutta e che tutto quello che si possedeva era andato in briciole con essa. **Potei** solo ricuperare intatte alcune tavole del pavimento del tinello e con quelle **feci fare** da un falegname di campagna un armadietto a vetri dove i sei bicchierini **rifecero** bella mostra come un tempo. *(Giovanni Comisso)*

---

squadriglia di bombardieri — escadrilă de bombardiere; *affiorante* — ieşită la suprafaţă; *era andato in briciole* — s-a făcut zob; *feci fare* — am dat la făcut.

Vezi cap. Verbul, *il passato remoto*, § 123, § 125, § 131.
Vezi cap. Pronumele, particulele pronominale *ne*, *ci*, *vi*, § 90.

CASE MODERNE

(fragment)

Case moderne di cemento armato
dove traverso i muri e i pavimenti
ogni rumore **passa** indisturbato,
io non **condanno** i vostri inconvenienti.
Tutt'altro! Io **sono** un tipo indelicato,
e le sonorità dei vostri ambienti
mi **soddisfa** nel modo più completo,
case moderne senza alcun segreto.

. . . . . .

Del resto non è bello poter dire:
„Adesso al pianterreno **stanno** a cena...
ora il pupo del quinto **va** a dormire...
toh! l'avvocato **mette** la catena...
il portiere **comincia** a starnutire...
lo scapolo del sesto **si dimena**
l'inquilino di sotto **sbuccia** un frutto..."
case moderne in cui **si sente tutto**?

. . . . . .

C'è chi **si scaglia** contro l'architetto,
chi **se la prende** con il costruttore
ma non l'**han fatto** mica per progetto!

L'epoca nostra è quella del rumore
e ognun le **mancherebbe** di rispetto
se costruisse col silenziatore,
se vi facesse taciturne assai
case moderne senza pace mai ... *(Luciano Folgore)*

---

dove traverso i muri — în care prin pereți; *tutt'altro* — dimpotrivă; *l'avvocato mette la catena* — advocatul pune lanțul (la ușă); *lo scapolo del sesto si dimena* — hurlacul de la etajul VI se foiește; *c'è chi si scaglia* — sînt **unii** care critică; *chi se la prende* — alții care se ceartă; *e ognun le mancherebbe di rispetto* — și nimeni nu le-ar respecta.

Vezi cap. Verbul, indicativ, presente, conj. I, § 123, conj. II., § 125, conj. III, § 127; § 131.
Vezi cap. Fraza, *se* condițional (per. ipotetic), § 214.

SALA DA PRANZO

Dall'uscio, dirimpetto, appariva la camera **da** pranzo, piena **di** sole, con la gran tavola tutta bianca **del** mensale **di** bucato, **col** luccichio **dei** bicchieri, con le posate **in** simmetria, **co'** mucchi **di** piatti **nell'**angolo, **sulla** credenza. **Attraverso alla** porta un gran mazzo **di** fiori si vedeva **a** metà **sopra** un ricamo **di** carta, **accanto alla** grande zuppiera **delle** occasioni solenni. **Dalla** cesta bislunga, ove s'ammonticchiavano le ostriche **del** Fusaro, i nicchi e i datteri ancora vivi, si partiva un odore forte di mare. *(Salvatore Di Giacomo)*

---

mensale di bucato — față de masă proaspăt spălată; *dalla cesta bislunga* — din coșul **oval**; *i nicchi e i datteri* — cochiliile și moluștele.

Vezi cap. Articolul, prepoziția articulată, § 20.
Vezi cap. Prepoziția, § 156 A.

CUCINA

Nella **penombra** seduta sulla **panca** di **legno** ed ampia del **focolare** Pasqualina, con **le mani** sotto **il grembiule**, recitava **il Rosario**. Non si udiva che il *pissi-pissi* **delle labbra** sibilanti **la preghiera. La cucina** tutta affumicata, con la larga **tavola** di **legno** verde-bruno, con **la madia** oscura, con **le sedie a spalliera** dipinta, senza **un punto** luminoso, s'immergeva **nella notte. Il fuoco** semispento covava sotto **la cenere.**

Intanto Pasqualina aveva acceso una di quelle **lucerne** di **ottone a tre becchi**, col **lucignolo** di **bambagia** che bagna **nell'olio** tenendo in

alto, sospesi con **catenine d'ottone lo spegnitoio,** *le* **forbici** da smoccolare e **l'attizzatoio.** *(Matilde Serao).*

---

con la madia oscura — cu covata de culoare închisă; *lucerne di ottone a tre becchi* — opaiţ de alamă cu trei ciocuri; *lucignolo di bambagia* — fitil din bumbac (netors) *lo spegnitoio* — stingător de lumînări; *le forbici da smoccolare* — foarfeca de tăiat mucuri.

Vezi cap. Substantivul, genul substantivului după terminaţie, § 34.

COLAZIONE

Discese, apparecchiò ... La colazione annaffiata da un claretto gelato fu saporita e abbondante: una frittata che pareva un sole, una bistecca grande come una bandiera. Quella buona vecchietta in piedi, le mani sui fianchi, ci guardava mangiare sodisfatta del nostro appetito, se non dalle nostre chiacchiere che lasciavano i cibi raffreddare sui piatti; ma ella vigilava, e spesso con una cocca della salvietta che aveva nella destra ne scacciava una mosca, con l'aria d'ammonirci che **badassimo** alle cose serie e **lasciassimo** egiziani, ateniesi ed etruschi nelle loro vecchie tombe a far polvere. Dopo il caffè, Rodin si versò un altro bicchiere di vino ... *(Ugo Ojetti)*

---

annaffiata da un claretto gelato — stropită cu un vin alb rece; *le mani sui fianchi* — cu mîinile în şold; *una cocca della salvietta* — un colţ al şervetului; *a far polvere* — să putrezească, să devină pulbere.

Vezi cap. Verbul, modul conjunctiv — *imperfetto*, § 123.

IL GUSTO

— Questo latte non ha nessun gusto.

La moglie **indulgente** gli dice:

— E' il solito, l'ho bevuto anch'io, **buonissimo.**

— **Buonissimo** il tuo. Ma in questo mio ci avrete versato dell' **acqua.** Non sa di nulla.

E durante il pranzo continua a brontolare. Minestra questa? E che servizio! Da mezz'ora non si vede il cameriere.

Oh, ecco il pollo. **Povero** pollo! **Cartapesta!** E il sale, neanche il sale mettono più in tavola!

— Il signore ha chiamato?

— Sì, perché vorrei sapere da quale fabbrica di **calcestruzzo** vi servite per portare in tavola di questi polli arrosto.

Naturalmente, l'insalata non è **fresca**, l'olio è **rancido**, la frutta non ha sapore. Ah, la vita quale obbrobrio! *(Arnaldo Fraccaroli)*

---

non sa di nulla — nu are nici un gust, *cartapesta* — mucava; *fabbrica di calcestruzzo* — fabrică de beton; *quale obbrobrio* — ce ruşine.

Vezi cap. Adjectivul, gradele de comparaţie, § 65.
Vezi cap. Structura morfologică a cuvîntului, compunere § 185.

IL TEMPO

Dice al fanciul la rondine:
— Ho freddo, **io me ne vo**;
al ritornar de' zeffiri
anch'io ritornerò.
Dice la foglia all'albero:
— Fa freddo; **io me ne vo**;
quando **verran** le rondini
amico, tornerò.
E dice il tempo agli uomini:
— Ho fretta, **io me ne vo**;
gli uccelli, i fior ritornano
io mai non tornerò. *(E. Berni)*

---

ho freddo — mi-e frig; *fa freddo* — e frig; *ho fretta* — mă grăbesc.

Vezi cap. Verbul, principalele verbe neregulate, § 131.

L'AUTOGRAFO DI GIUSEPPE VERDI

Una volta il treno su cui viaggiava Giuseppe Verdi rimase fermo per qualche tempo nella stazione di una piccola città. Il capostazione, un fervente ammiratore di Verdi, non volle lasciarsi sfuggire la magnifica occasione per scambiare qualche parola col grande musicista e per ottenere possibilmente un suo autografo.

Verdi però non era tanto facilmente avvicinabile, e il suo ammiratore dovette ricorrere ad un espediente per raggiungere il suo scopo. Aprì la porta del vagone e chiese il biglietto. Verdi **lo** consegnò e il capostazione, dopo averlo controllato, cominciò un discorso inerente al suo servizio.

— Questo vagone è piuttosto sporco. Non vi dà fastidio?

— Non **ne** ho trovato uno migliore in tutto il treno.

— Tuttavia voi non avreste dovuto mettere i piedi sul sedile. Non è de persona educata.

— Mi prendete forse per un maleducato?
— Si.
— Ah, questo è troppo! Datemi il libro dei reclami.

Il capostazione fu presto di ritorno col suo album di autografi, sul quale Verdi scrisse il reclamo. Allora il funzionario confessò il suo benriuscito inganno, chiedendone perdono, e il musicista, con un sorriso glielo concesse volentieri. *(M. Bormioli, G. A. Pellegrinetti).*

---

lasciarsi sfuggire la magnifica occasione — să lase să-i scape minunata ocazie; *per raggiungere il suo scopo* — pentru a-şi atinge scopul; *non vi da fastidio* — nu vă supără; *non è da persona educata* — nu se cuvine pentru un om educat; *confessò il suo benriuscito inganno* — mărturisi păcăleala sa reuşită; *chiedendone perdono* — cerînd iertare pentru asta; *glielo concesse volentieri* — i-o acordă bucuros.

Vezi cap. Pronumele, poziţia formelor neaccentuate, § 88; combinaţii de forme neaccentuate ale pronumelui, § 89; particulele pronominale *ne, ci, vi,* § 90.

IL VIOLINISTA CHE SUONA CON UNA CORDA SOLA

Niccolò Paganini era un famosissimo violinista che incantava tutti i suoi ammiratori.

Un giorno, eseguendo un pezzo con tutto il trasporto dell'ispirazione, gli si ruppero, una dopo l'altra, tre corde del violino, ed egli si ridusse a suonare sull'unica che gli era rimasta, senza perdere una nota, senza alterare la bellezza di quella musica. E da quel giorno ripetè spesso una così magistrale esecuzione, tanto che la fama si sparse rapidamente e Paganini fu „il violinista che suona con una corda sola".

Una sera, a Parigi, Paganini doveva dare un concerto, ed essendo in ritardo, fermò una carrozza e domandò al vetturino quanto costava quella corsa.

— Venti franchi — fu la riposta.

Naturalmente Paganini si meravigliò di tale prezzo, e domandò perché a Parigi le vetture costavano così caro.

— Caro signore — rispose il vetturino, che lo aveva ricunosciuto — se Lei guadagna quattro mila franchi per suonare con una sola corda, può anche pagarmi venti franchi per andare al concerto.

Paganini non disse nulla. Salì in carrozza e, arrivato a destinazione, guardò la tariffa e dette al vetturino due franchi; quest'ultimo protestò, pretendendo gli altri diciotto, e ricominciò con la questione dei quattro mila franchi e della corda sola.

— E va bene — rispose allora il violinista — gli altri diciotto franchi te li darò quando saprai portarmi in carrozza con una ruota sola. *(Genio e lavoro* — Antologia*).*

---

suona con una corda sola — cîntă (la vioară) pe o singură coardă; *incantava i suoi ammiratori* — îşi vrăjea admiratorii; *eseguendo un pezzo con tutto il trasporto, del-*

l'ispirazione — interpretînd o bucată cu tot elanul inspirației; *gli si ruppero* — i se rupseră; *tanto che la fama si sparse* — astfel încît i se răspîndi faima.

Vezi cap. Pronumele, pronume și adjective nehotărîte, § 107 § 108.
Vezi cap. Numeralul, numeralul cardinal, § 76.

I VIOLINI DI CREMONA

(fragment)

Guarnieri del Gesù, allievo di Stradivari, lavorò parte della sua vita in prigione dove era stato *rinchiuso* per aver ucciso uno della sua stessa arte. Uno strumento del Guarnieri usò Paganini. Lo strumento di Paganini, che appartiene al municipio di Genova, è *annerito* come egli era, come *colpito* e *bruciato* dalla fiamma d'un genio *infernale*, è piuttosto l'ombra, il sortilegio del violino. Vedo apparire Paganini, attraverso il suo strumento: abito *nero* e corpetto *nero*, le code della giacca fino a terra, e nelle falde *nascoste* forse uno di quei violini *tascabili*. Paganini ha le braccia *allungate*, smisuratamente dal violino e dall'archetto, il viso *pallido incorniciato* dai *lunghi* capelli *cupi;* intona il suo pezzo strabiliante sulla corda del sol. *(Corrado Alvaro).*

---

uno della sua stessa arte — unul din aceeași breaslă cu el; *come colpito e bruciato dalla fiamma di un genio infernale* — precum cuprins și ars de flacăra unui geniu infernal; *abito nero, corpetto nero* — cu haină neagră, cu vestă neagră; *le braccia allungate smisuratamente dal violino e dall'archetto* — brațele alungite peste măsură de vioară și de arcuș; *il suo pezzo strabriliante* — minunata sa bucată.

Vezi cap. Adjectivul, acordul adjectivelor, § 60.

LA RISPOSTA DI ENRICO FERMI

A scuola Enrico Fermi non brillava in componimento. Quelle qualità che dovevano diventare pregi **della** sua prosa scientifica — l'andar diritto alla meta senza divagare, la semplicità **dello** stile, l'evitare ogni parola non strettamente necessaria — sembravano allora sintomi **di** aridità mentale.

Una volta, in seconda elementare, doveva scrivere che cosa si fa col ferro, e poiché ogni mattina nel recarsi a scuola passava davanti a un negozio dall'insegna: „Fabbrica **di** letti in ferro", egli scrisse solo: „Col ferro si fanno **dei** letti". La frase era chiara e precisa. Con quel **dei** il bambino mostrava **di** rendersi conto che non tutti i letti sono fatti **di** ferro. Ma la maestra non fu soddisfatta e la signora Fermi se ne impensierì. *(Raffaello Biordi).*

---

non brillava in componimento — nu strălucea la compunere; *sembravano allora sintomi di aridità mentale* — păreau atunci semnele unei sărăcii mintale; *nel recarsi*

a scuola — cînd se ducea la şcoală; *un negozio dall'insegna* — o prăvălie cu firma; *mostrava di rendersi conto* — dovedea că îşi dă seama; *la signora Fermi se ne impensierì* — doamna Fermi rămase îngrijorată din această cauză.

Vezi cap. Articolul, articolul partitiv, § 25.
Vezi cap. Prepoziţa, *di*, § 157

IL PONTE

Dicono che gli abitanti di un paesello toscano chiesero al Granduca Ferdinando la ricostruzione di un ponte crollato per la piena del fiume. Fecero una supplica piena di parole ricercate e strane, persuasi di commuovere e impressionare il loro sovrano. Il Granduca lesse la supplica e poi rispose:

Talor, qualora, **quindi**, **sovente** e **guari** rifate il ponte coi vostri denari. *(Gramatica e vita).*

---

dicono che — se spune că; *un ponte crollato per la piena di un fiume* — un pod prăbuşit din cauza revărsării rîului; *una supplica piena di parole ricercate e strane* — o plîngere plină de cuvinte preţioase şi ciudate; *Talor, qualora, quindi, sovente e guari* — primul vers este o înşiruire de adverbe, printre care şi conjuncţia qualora, fără legătură între ele şi lipsite de un înţeles logic, care constituie o replică ironică, a ducelui Ferdinand, la stilul preţios în care era redactată jalba locuitorilor din Toscana; *rifate il ponte coi vostri denari* — refaceţi podul cu banii voştri.

Vezi cap. Adverbul, adverbele de timp, § 148, adv. de loc § 149.

SIGNOR VENERANDA

Il signor Veneranda si fermò davanti al portone di una casa, guardò le finestre buie e spente e fischiò più volte come se volesse chiamare qualcuno.

Ad una finestra del terzo piano si affacciò un signore.

— E' senza chiave? — chiese il signore, **gridando** per **farsi sentire.**

— Sì, sono senza chiave — rispose il signor Veneranda.

— E il portone è **chiuso**? — gridò di nuovo il signore **affacciato.**

— Sì, **é chiuso** — rispose il signor Veneranda.

— Allora le butto la chiave.

— Per **fare** che cosa? — chiese il signor Veneranda.

— Per **aprire** il portone — rispose il signore **affacciato.**

— Va bene, — gridò il signor Veneranda — se vuole che apra il portone, butti pure la chiave.

— Ma lei non **deve entrare**?

— Io no. Che cosa **dovrei entrare a fare**?

— Ma non abita qui, lei? — chiese il signore **affacciato,** che comunciava **a non capire.**

— Io no, gridò il signor Veneranda.

— E allora, perché vuole la chiave?

— Se lei vuole che io apra il portone, **dovrò** pure **aprirlo** con la chiave. Il portone **non posso** mica **aprirlo** con la pipa, le pare?

— Io **non voglio aprire** il portone — gridò il signore **affacciato**. Io credevo che lei abitasse qui: **ho sentito** che fischiava.

— Perché, tutti quelli che abitano in questa casa fischiano? — chiese il signor Veneranda, sempre **gridando**.

— Se sono senza chiave, sì! — rispose il signore **affacciato**.

— Io sono senza chiave — gridò il signor Veneranda.

— Insomma, si **può sapere** che cosa avete **da gridare**? Qui non **si può dormire**! — urlò un signore, **affacciandosi** a una finestra del primo piano.

— Lo domandi a quello del terzo piano che cosa vuole — disse il signor Veneranda. — Io non **ho capito**: prima **vuol buttarmi** la chiave **per aprire** il portone, poi non vuole che apra il portone, poi dice che se io fischio, **devo abitare** in questa casa. Insomma, io **non ho** ancora **capito**. Lei fischia?

— Io? Io no ... Perché **dovrei fischiare**? — chiese il signore **affacciato** al primo piano.

— Perché abita in questa casa — disse il signor Veneranda. — **L'ha detto** quello del terzo piano che quelli che abitano in questa casa fischiano! Be', a ogni modo non m'interessa, se vuole, **può** anche **fischiare**.

Il signor Veneranda salutò con un cenno del capo e si avviò per la sua strada, **brontolando** che quel palazzo **doveva** certamente **essere** una specie di manicomio. *(da Carlo Manzoni)*

---

per fare che cosa? — Ce să fac cu ea?; *che cosa dovrei entrare a fare?* — la ce să intru, ce treabă am?; *io non ho ancora capito* — pînă la urmă tot n-am înțeles; *una specie di manicomio* — un soi de balamuc.

Vezi cap. Verbul, modul infinitiv, 123, 125, 127, 131, modul gerunziu, § 125, 127, 131, 123, modul participiu, § 123, 125, 127, 131.

LA MOGLIE PREVIDENTE ED IL MARITO DISTRATTO

Quando il solerte ragioniere questa mattina ha lasciato la casa per recarsi alla stazione a prendere il treno per la grande metropoli industriale e commerciale, la moglie l'ha pregato di imbucarle una lettera. „Bada bene che è una lettera importante, non dementicarla in tasca, come hai fatto l'ultima volta".

Ma il ragioniere si è dimenticato di imbucarla appena sceso dal treno alla stazione di Milano.

Si affretta verso l'ufficio per arrivarci in tempo, quando un ragazzo sorpassandolo gli dice: „Si ricordi la lettera!"

Subito allora al ragioniere tornano in mente le parole di **sua moglie** e imbuca la lettera alla prima cassetta postale.

Strada facendo un signore anziano **lo** interpella: „Si è ricordato di impostare la lettera per **Sua moglie**?"

Ora incomincia a notare qualche cosa di strano: come può la gente sapere della lettera?

Giunto poi in ufficio, ha appena varcato il portone dell'edificio, il portiere **gli** fa: „Signore Stringhetti si è ricordato di imbucare la lettera?" — Ma come fa tanta gente a sapere che dovevo imbucare una lettera per **mia moglie**? In ogni modo, **Le** dirò che l'ho imbucata, perché un ragazzo mi ha ricordato di farlo!"

— „Posso toglierle allora questo biglietto attacato al **Suo** soprabito?" — dice il portiere gentilmente.

Sul biglietto c'era scritto: „Ricordi per favore a **mio marito** che egli deve imbucare una lettera". *(Enzo Amorini)*

---

la moglie previdente — soţia prevăzătoare; *il solerte ragioniere* — harnicul contabil; *imbucarle una lettera* — să-i pună la cutie o scrisoare; *sorpassandolo* — depăşindu-l; *si ricordi la lettera* — amintiţi-vă de scrisoare; *strada facendo* — pe drum; *posso toglierle* — pot să vă iau.

Vezi cap Articolul, folosirea şi omiterea articolului cu nume de rudenie, § 30.
Vezi cap. Pronumele, formele neaccentuate, § 87, poziţia formelor neaccentuate, § 88; pronumele de politeţe, § 91.

IL COLOSSEO

L'anfiteatro *Flavio* o *Colosseo* è il più grandioso edificio dell'impero romano; le sue misure sono: circonferenza: **metri 527**, larghezza: **metri 156**, lunghezza: **metri 188**, altezza: **metri 48,50**; giunse a contenere fino a **90.000** spettatori. L'immensa mole fu innalzata **in otto** anni (dal **72** all'**80** era nostra) con il concorso di valenti operai specializzati. Talvolta l'arena veniva trasformata in un lago artificiale, dove si combattevano finte battaglie navali. (da *Didattica*).

---

l'immensa mole — imensa construcţie; *valenti operai* — muncitori capabili; *finte battaglie navali* — bătălii navale simulate.

Vezi cap. Numeralul, numeralul cardinal, § 76.

IL CARNEVALE

La voce **proviene** dal latino *carnem levare* e significa il periodo che precede il magro di Pasqua. L'uso di mascherarsi durante il carnevale è molto antico, ma si **diffuse** in Italia soltanto durante il Rinascimento.

In questo periodo, a Firenze e a Venezia, per molte settimane, il carnevale dominava ogni altra attività. Proprio a Venezia la passione per travestimenti **crebbe** a tal punto che, nel 1700, la popolazione **usava** coprirsi il volto con le mascherine nere, dette „morettine", anche in tempi non carnevaleschi. L'abitudine, testimoniata da molti quadri del tempo, **venne poi vietata** dal governo, perché spesso la maschera serviva a coprire anche azioni disoneste, che restavano impunite. Oggi la tradizione del carnevale si va sempre più restringendo in Italia. (da *Voli*)

---

carnem levare — a se priva de carne; *il magro di Pasqua* — postul Paștelui; *l'abitudine* — obiceiul; *venne poi vietata* — a fost apoi interzisă.

Vezi cap. Verbul, principalele verbe neregulate, § 131; conjugarea la diateza pasivă, § 136.

IL LINGUAGGIO DELL'IMMAGINE

Quando *il film* è montato si passa al doppiaggio. Il doppiaggio consiste nel dare voce alle immagini. I dialoghi definitivi vengono registrati sulla colonna sonora soltanto a riprese ultimate.

In Italia i film sono sempre doppiati sia quelli stranieri, sia quelli italiani. Quelli stranieri perché la „colonna parlata" originale è sostituita con una „colonna parlata" in italiano; quelli italiani perché le voci inadatte, o addirittura infelici in alcuni casi, della maggior parte degli attori sono sostituite da quelle più armoniose dei doppiatori.

Ma la colonna sonora, oltre a quella parlata, cioè la colonna dei dialoghi, comprende anche la „colonna rumori" (pensate a un film di guerra senza la „colonna rumori", sarebbe come un cantante senza voce) e la „colonna musicale". A questo punto le tre colonne separate vengono fuse in una unica colonna. Quest'operazione detta missaggio (dall'inglese *to mix*, mescolare), consiste appunto nel mescolare dosandole opportunamente le tre diverse colonne sonore. (Enzo Natta).

---

soltanto a riprese ultimate — numai la terminarea filmărilor; *dosandole opportunamente* — dozîndu-le atît cît trebuie.

Vezi cap. Substantivul, formarea pluralului substantivelor masculine, § 39, feminine §40, invariabile, § 41.

POETI. PROSATORI

FAVOLETTA ALLA MIA BAMBINA

Tu sei la **nuvoletta,** io sono il vento ti porto ove **a** me piace;
qua **e** là ti porto per il firmamento
e **non** ti do mai pace.
Vanno **a** sera **a** dormire dietro **ai** monti
le **nuvolette** stanche.
Tu nel tuo **letticciuolo** i sonni hai pronti
sotto le coltri bianche.

(Umberto Saba).

---

ove a me piace — pe unde-mi place; *per il firmamento* — pe bolta cerească; *sotto l coltri bianche* — sub albele învelitori.

Vezi cap. Prepoziţia, prepoziţia *a*, § 158.
Vezi cap. Structura morfologică a cuvîntului, derivare, § 182 Ac.

MIMMO MIMMO HA CENTO SPOSE

Mimmo mimmo ha **cento spose,**
Mimmo mimmo ha **tre giardini.**
Mimmo mimmo ha **cento schiavi,**
Mimmo dorme **su le rose**
su le rose **dei cuscini.**
Mimmo ha chiuso **con le chiavi**
il cancello de' **giardini**
perché rubano **le rose**
i signori **suoi vicini.**
Mimmo mimmo ha **cento schiavi**
per vegliare **le sue spose.**
Dorme e sogna **le sue rose;**
dorme e sogna **i suoi giardini.**

(Enrico Pea)

Mimmo mimmo — licenţă poetică; *su le rose — sulle rose* (licenţă poetică).

Vezi cap. Părţile propoziţiei, complementul, § 194, atributul, § 192.

IN RITARDO

(fragment)

E l'acqua cade sulla morta estate,
e l'acqua scroscia sulle morte foglie;

e tutto è chiuso, e intorno le ventate
gettano l'acqua alle inverdite soglie.

E l'anno è morto, ed anche il giorno muore,
e il tuono muglia, e il vento urla più forte,
e l'acqua fruscia, ed è già notte oscura,
e quello ch'era non sarà mai più.

(Giovanni Pascoli)

---

in ritardo — târziu; *l'acqua scroscia* — apa răpăie; *il tuono muglia* — tunetul vuieşte; *le ventate gettano l'acqua alle inverdite soglie* — paiele de vînt aruncă apa pe pragurile înverzite.

Vezi cap. Conjuncţia, conj. coordonatoare *e*; 167 A
Vezi cap. Noţiuni de fonetică şi ortografie, adăugarea unor sunete, § 14.

IN VILLA

(fragment)

Ridono tutte in fila le **linde** casette ne'l **dolce** sole **ottobrino**, quale colore **di rose**, qual **bianca**, come **tante** comari vestite de'l **novo** bucato a festa. Su le tegole **brune** riposano **enormi** zucche **gialle e verdastre**, **sembianti** a de'crani **spelati** e sbadiglian da **qualche** fessura **uno stupido** riso a'l meriggio. Seduto su un uscio un vecchietto sonnecchia pipando, e un gatto **nero** gli dorme tra' piedi. Galline van razzolando intorno; si sente il rumor de la spola e d'una culla a'l ritmo di **lenta** canzone; poi voci **fresche** di bimbi, risa di donne; poi **brevi** silenzi. Il **bel** vecchietto russa, inclinato su l'omero il capo **bianco** ne'l sole. Io guardo la **placida** scena e dipingo. *(Gabriele d'Annunzio)*

---

ne'l dolce — nel dolce, (licenţă poetică); *de'l novo bucato* — (haine) proaspăt spălate; *su le* — sulle (licenţă poetică); *a'l meriggio* — al meriggio; *de la* — della; *a'l* — al; *su l'omero* — sull'omero; *ne'l sole* — nel sole.

Vezi cap. Adjectivul, poziţia adjectivelor, § 59.

IN TRENO

Guardo gli alberi spogli, la campagna
deserta, a tinte invernali. A te penso
che ti allontani, che lasciai da poco.
Mette la sera come un roseo fuoco
sulle casette, sugli armenti; il treno
in fuga volge nella corsa folle
qualche animale giovane e galline
versicolari.

Straziato è il **mio** cuore come sente
che più non vive nel **tuo** petto. Tace
ogni altra angoscia per questa. Ed appena
la dura vita a tanti mali regge.

Ma tu muti conforme la **tua** legge,
e il **mio** rimpianto è vano.

(Umberto Saba)

---

mette la sera — (poetic) — coboară seara, *galline versicolari* — găini pestriţe; *a tanti mali regge* — ţine piept atîtor suferinţe.

Vezi cap. Pronumele, pronume şi adjective posesive, § 95.

AUTUNNO PADANO

Anche il vento ingiallisce con le stoppie
quando le piogge sporche
sono con lui un solo lungo gemere
che inganna coi falò sulle colline
il passo degli uccelli migratori.
Prima che lungo i colmi fossi brini,
e si si tirino i fiumi sulla bocca
il lenzuolo di ghiaccio ricamato,
franano insieme ai greggi gli Appennini:
col cane dondolante della luna
e il mantello di nebbia del pastore
verso prati ignorati dalla neve.

(Corrado Govoni)

---

prima che... brini — mai înainte ca ... să cadă bruma: *e si si tirino* — să-şi tragă; *franano* — se prăvălesc; *col cane dondolante della luna* — cu unduioasa seceră a lunii.

Vezi cap. Conjuncţia, §167 A.

LA SIGNORINA FELICITA OVVERO LA FELICITÀ

(fragment)

Signorina Felicita, **a quest'ora**
scende la sera nel giardino antico
della tua casa. **Nel mio cuore amico**
scende il ricordo. E ti rivedo ancora.
E Ivrea rivedo e la cerulea Dora
e quel dolce paese che non dico
Signorina Felicita, è il tuo giorno!

A quest'ora che fai? Tosti il caffè:
e il buon aroma si diffonde intorno!
O cuci i lini e canti e pensi a me,
all' avvocato che non fa ritorno?
E l'avvocato è qui: che pensa a te.

(Guido Gozzano)

Ivrea — orășel aflat la nord de Torino; *cerulea Dora* — Dora cea azurie (rîu ce trece prin oraș); *tosti il caffè* — prăjești cafeaua.

Vezi cap. Fraza, propoziții temporale, §204; propoziții circumstanțiale de loc, § 210, coordonarea, § 197.

CONSOLAZIONE

(fragment)

Sogniamo, poi che'è tempo di sognare,
Sorridiamo. E' la nostra primavera,
questa. A casa, più tardi, verso sera,
vo' riaprire il cembalo e sonare.

Quanto ha dormito, **il cembalo!** Mancava,
allora, **qualche corda; qualche corda**
ancora manca. E l'**ebano** ricorda
le lunghe dita ceree de l'ava.

Mentre, che fra le tende scolorate
vagherà **qualche odore** delicato,
(m'odi **tu**?) **qualche cosa** come un fiato
debole di viole un po'passate,
sonerò qualche vecchia aria di danza,
assai vecchia, assai nobile, anche un poco
triste; e **il suono** sarà velato, fioco,
quasi venisse da quell' altra stanza.

Poi per te sola **io** vo' comporre un canto
che ti raccolga come in una cuna;
sopra un antico metro, ma con **una**
grazia che sia vaga e negletta alquanto.

Tutto sarà come al tempo lontano.
L'anima sarà semplice com'era;
e a te verrà, quando vorrai, leggera
come vien **l'acqua** al cavo de la mano.

(Gabriele d'Annunzio)

---

vo' riaprire il cembalo — vreau să redeschid clavecinul; *le lunghe dita ceree de l'ava* — degetele lungi ca de ceară ale bunicii; *in una cuna* — într-un leagăn.

Vezi cap. Părțile propoziției, subiectul, § 189.

ALLE FRONDE DEI SALICI

E come **potevamo** noi cantare
con il piede straniero sopra il cuore,
fra i morti abbandonati nelle piazze
sull'erba dura di ghiaccio, al lamento
d'agnello dei fanciulli, all'urlo nero
della madre che **andava** incontro al figlio
Crocifisso sul palo del telegrafo?
Alle fronde dei salici, per voto,
anche le nostre cetre **erano appese,**
oscillavano lievi al triste vento.

(Salvatore Quasimodo)

per voto — prin jurământ.

Vezi cap. Părțile propoziției, predicatul, § 190

SEI LA TERRA E LA MORTE

Sei la terra e la morte
La tua stagione è il buio
e il silenzio. Non vive
cosa che più di te
sia remota dall'alba.
Quando sembri destarti
sei soltanto dolore,
l'**hai** negli occhi e nel sangue
ma tu non senti. Vivi
Come vive una pietra,
Come la terra dura
E ti vestono sogni
movimenti singulti
che tu ignori. Il dolore
Come l'acqua di un lago
trepida e ti circonda.
Sono cerchi sull'acqua.
Tu li lasci svanire
Sei la terra e la morte.

(Cesare Pavese)

movimenti singulti — mișcări suspinate

Vezi cap. Verbul, verbele auxiliare: verbul auxiliar *essere*, § 119; verbul auxiliar *avere*, § 120.

MI SORPRENDE IL DOLORE

Mi sorprende il dolore
di questi pomeriggi
avviati al tramonto,
il lagno delle greggi
sul sentiero di monte
Contro la luce colma
e cadente del cielo.
Mi rapisce la nube
di polvere e di sole
sopra le siepi accese,
il lume che discende
fra pergole di viti,
uve dorate e tralci
alle brune culture,

ai campi arati, dove
s'apre nei solchi il buio,
canta sola una voce
al cielo, disperata.

(Antonio Rinaldi)

---

le siepi accese — hăţişul învăpăiat; *il lume* — lumina; *fra pergole di viti* — printre bolţile de viţă.

Vezi cap. Pronumele, pronumele personal în funcţie de complement, § 89.

AL PRINCIPE

Se torna il sole, se discende la sera,
se la notte ha un sapore di notti future,
se un pomeriggio di pioggia sembra tornare
da tempi troppo amati e mai avuti del tutto,
io non sono più felice, nè di **goderne** né di **soffrirne:**
non sento più, davanti a me, tutta la vita ...
Per essere poeti, bisogna avere molto tempo:
ore e ore di solitudine sono il solo modo
perché si formi qualcosa, che è forza, abbandono,
vizio, libertà, per dare stile al caos.
Io tempo ormai **ne ho** poco: per colpa della morte
che viene avanti, al tramonto della gioventù.
Ma per colpa anche di questo nostro mondo umano,
che ai poveri toglie il pane, ai poeti la pace.

(Pier Paolo Pasolini)

---

che viene avanti — care înaintează; *ai poveri toglie il pane* — săracilor le ia pîinea.

Vezi cap. Fraza, propoziţii condiţionale, § 213.
Vezi cap. Pronumele, particulele pronominale *ne, si, vi* § 90.

CIGOLA LA CARRUCOLA DEL POZZO

Cigola la carrucola del pozzo,
l'acqua sale alla luce e vi **si fonde.**
Trema un ricordo nel profondo secchio
nel puro cerchio un'immagine ride.
Accosto il volto a evanescenti labbri:
si deforma il passato, **si fa vecchio,**
appartiene ad un altro ...
Ah che già stride
la ruota, **ti ridona** all'altro fondo,
visione, una distanza **ci divide.** *(Eugenio Montale)*

Cigola la carrucola del pozzo — scîrţîie scripetele puţului; *evanescenti labbri* — margini ce treptat pier.

Vezi cap. Verbul, conjugarea la diateza reflexivă, § 132, observaţii asupra conjugării reflexive, § 133.

TIFO
(fragment)

Non si è mai saputo — nè si potrà mai sapere — chi è stato il primo inventore della ruota.

E non si è mai saputo — nè si potrà mai sapere bene, sebbene la cosa sia molto più recente — chi per primo ha inventato la parola „tifo" nella sua applicazione modernissima.

Certamente quell'ignoto che per primo ha detto „tifo", ha creato un'immagine, che è entrata nella circolazione, è diventata una parola viva.

Ogni tanto, in questo ardore di purificazione linguistica che ci ha preso da qualche anno, tre o quattro letterati molto seri si riuniscono in commissione intorno a un tavolino per inventare qualche parola. Quello là certo non l'ha trovata a tavolino. Quando l'ha detta non pensava di creare. Non s'è accorto che chi la sentiva da lui se l'è subito appropriata, e se n'è servito. E ognuno sentendola la afferrava e la propagava; tutti senza rendersene conto [...].

Il tifo nasce in una persona sempre allo stesso modo. Quella persona per un po' di tempo deride l'amico (o la moglie, il figlio, il socio d'affari) che fanno del tifo. Una volta si lascia convincere ad andare a una partita; compera il biglietto con aria di superiorità; si mette a fianco all'amico e comincia a guardare con condiscendenza. Al primo goal, batte le mani anche lui, per fare come gli altri intorno. Al secondo goal è il primo a battere le mani, l'ultimo a cessare. E' diventato tifoso. *(Massimo Bontempelli)*

---

tifo — microb, tifos; *nella sua applicazione modernissima* — în cea mai recentă întrebuinţare a sa; *non s'è accorto* — nu şi-a dat seama; *se l'è subito appropriata* — şi-a însuşit-o imediat; *se n'è servito* — s-a servit de acesta; *deride l'amico* — îşi bate joc de prieten; *andare a una partita* — să meargă la un meci; *si mette a fianco all'amico* se aşează alături de prieten; *comincia a guardare con condiscendenza* — începe să privească cu îngăduinţă; *è diventato tifoso* — a devenit microbist.

Vezi cap. Noţiuni de fonetică şi ortografie, accentul, § 11; eliziunea şi apostroful, § 12.

LA MAMMA

La mamma! Dicono che sia buona. Sarà. Per me si tratta della donna più misteriosa del mondo. Quando dorme? Mah! Entro in casa dopo la mezzanotte e la trovo che fruga nei cassettoni. Se mi sveglio, anche prima dell'alba, la sento camminare leggera nella stanza o parlare

sottovoce col mio fratellino. Quei due hanno sempre qualche cosa da dirsi all'insaputa degli altri **famigliari.**

Fa, inoltre, della magia: Prepara, poniamo, la valigia. „Ho messo **le maglie, i fazzoletti, le camicie ...**" Guardo, prima di chiuderla, e vedo **le maglie, i fazzoletti, le camicie.** Arrivo, apro, trovo **le maglie, i fazzoletti le camicie ...** e una grossa ciambella. Come, quando? Insomma, questo agire nascosto, a lungo andare indispettisce.

Di giorno sta **ore** ed **ore** in mezzo a **cumuli** di **calze.** Chi le rompe tante **calze**? Non, esageriamo, **i buchi** ce li fa lei per restare **pomeriggi** interi vicino alla finestra.

Quest' altra è grossa, proprio. Una sera entra in casa Fred, il fratello maggiore, contento: „Ho trovato il posto in Colonia". Il papà dice allora: „Ragazzi, beviamo una *bottiglia di Bordeaux*". Lei, invece, si mette in un angolo mogia mogia, e mi pare che abbia **le lagrime agli occhi.** Invidia? *(Cesare Zavattini).*

---

dicono che sia — se spune că ar fi; *sarà* — o fi; *fruga nei cassettoni* — scotocește prin sertare; *all'insaputa degli altri famigliari* — fără știrea celorlalți din familie; *fa inoltre, della magia* — în afară de asta face și vrăjitorie; *questo agire nascosto a lungo andare, indispettisce* — aceste treburi ascunse, cu vremea, te supără; *mogia mogia* — foarte abătută.

Vezi cap. Substantivul, formarea pluralului subst. masc. § 39, formarea pl. subst. fem., § 40.

Vezi cap. Structura morfologică a cuvîntului, compunerea cuvintelor, § 185.

IL MEZZORADO

Mio padre s'alzava sempre alle quattro del mattino. La sua prima preoccupazione, al risveglio, era andare a guardare se il mezzorado era venuto bene. Il mezzorado era latte acido, che lui aveva imparato a fare, in Sardegna, da certi pastori. Era semplicemente **yogurt. Lo yogurt** in quegli anni non era ancora di moda: e non si trovava in vendita, come adesso, nelle latterie o nei **bar.** Mio padre era **nel prendere lo yogurt** come in molte *altre* cose, un pioniere. A quel tempo non erano ancora di moda **gli sport** invernali. E mio padre era forse, a Torino, **l'unico** a praticarli. Partiva non appena cadeva un **po'** di neve la sera del sabato [...]. Tornando la domenica sera, diceva sempre che però c'era una brutta neve. La neve, per lui, era sempre o **troppo** acquosa o **troppo** secca. Come il mezzorado, che non era mai come doveva essere: e gli sembrava sempre o **troppo** acquoso o **troppo** denso.

— Lidia! il mezzorado non è „venuto"! — tuonava per il corridoio.

Il mezzorado era in cucina, dentro una zuppiera, coperto da un piatto e ravvolto in un vecchio scialle. A volte, non era „venuto" affatto e si doveva buttar via: non era che un'acquerugiola verde con **qualche** blocco solido di un bianco marmoreo. Il mezzorado era delicatissimo e

bastava niente a far sì che non riuscisse: bastava che lo scialle che lo ravviluppava fosse un po' scostato, e lasciasse filtrare un po' d'aria.

— Anche oggi non è „venuto"; tutta colpa della tua Natalina! — tuonava mio padre dal corridoio a mia madre, che era ancora mezzo addormentata, e gli rispondeva dal letto con parole sconnesse.

Quando andavamo in villeggiatura, dovevamo ricordarci di portar via „la madre del mezzorado", che era una tazzina di mezzorado bene incartata, e legata con uno spago.

— Dov'è la madre? Avete preso la madre? — chiedeva mio padre in treno, rovistando nel sacco da montagna. — Non c'è! qui non c'è! — gridava: e a volte la madre era stata davvero dimenticata, e bisognava ricrearla dal nulla, col lievito di birra. *(Natalia Ginzburg)*

---

il mezzorado — chefir, lapte prins; *era venuto bene* — se prinsese (închegase) bine; *era sempre o troppo acquosa o troppo secca* — era întotdeauna sau prea apoasă sau prea tare; *raccolto in un vecchio scialle* — înfășurat într-un șal vechi; *non era venuto affatto* — nu se prinsese deloc; *un'acquerugiola* — o apă chioară; *bastava niente a far sì che non riuscisse* — ajungea o nimica toată ca să-l facă să nu reușească; *fosse un po' scostato* — să fi fost niţel îndepărtat; *lasciasse filtrare un po' d'aria* — să fi lăsat să intre niţel aer; *con parole sconnesse* — cu cuvinte fără legătură; *dovevamo ricordarci di portar via „la madre del mezzorado"* — trebuia să ţinem minte să luăm cu noi „plămada chefirului"; *ricrearla dal nulla* — s-o facă iarăși din nimic.

Vezi cap. Substantivul, substantive invariabile, § 41.

Vezi cap. Pronumele, pronume și adjective nehotărîte, §107; alte pronume și adjective nehotărîte, § 108.

Vezi cap. Structura morfologică a cuvîntului, schimbarea valorii gramaticale, § 186.

IL MAESTRO

Un tempo in Calabria esistevano poche scuole, e soltanto nelle città. Di libri ne aveva qualcuno il prete, e chi voleva imparare qualche cosa doveva essere ricco per andare in città a studiare.

In uno dei nostri paesi visse un poverʼuomo, di cui nessuno più ricorda il nome, ma che tutti chiamavano il Maestro. Costui andava a piedi da paese a paese, con una bisaccia al collo. Si fermava nei casolari sperduti per le campagne e nelle tane dei pastori sui monti. Tutti lo aspettavano perché insegnava a leggere. Per pochi giorni diventava una persona di famiglia; mangiava e dormiva oggi qua e domani là senza casa sua e senza figiuoli suoi. Insegnava al vecchio a fare la sua firma, al giovane le lettere dell'alfabeto. Poi ripartiva con la sua bisaccia e il libro, d'inverno e d'estate, attraverso la neve e i fiumi, o tra i campi del grano maturo, o tra gli alberi in fiore. *(Corrado Alvaro)*.

---

di libri ne aveva qualcuno il prete — cît despre cărţi, avea cîte una preotul; *a piedi da paese a paese* — pe jos din sat în sat; *con una bisaccia al collo* — cu o desagă de gît: *casolari sperduti* — căsuţe de ţară rătăcite; *oggi qua domani là* — azi ici mîine colo; *a fare la sua firma* — să se iscălească.

Vezi cap. Verbul, l'imperfetto, conj. I, § 123, conj. II, § 125, conj. III, § 127; principalele verbe neregulate, § 131.

FONDI MARINI

Ho preso abitudine di **tuffarmi** e **resistere** a lungo sott'acqua. Certe volte non vorrei più **ritornare** a galla. L'acqua è così limpida, così attraente e la luce azzurra, celeste bianca e verde, che mi perdo lungo il fondo, trattenendomi alle foreste di erbe nelle quali fuggono a **nascondersi** piccoli pesci **azzurrini** segnati di rosso ... Scopro nel fondo certe grandi conchiglie, lunghe a volte come un braccio ... Stanno incuneate nel fondo; bisogna fare forza per **sradicarle** ... Una conchiglia mezza nascosta tra le erbe, ha le valve aperte, ma appena avvicino la mano, rapida si richiude, la afferro, ho ancora qualche attimo di forza per **strapparla** e **rissalire** con essa alla superficie: [...] è grandissima, avrà trenta, quaranta anni; la groppa delle sue valve è tutta incrostata di altre piccole conchiglie d'altre specie e coperta d'erbe come muschio e di certe piccole foglie tonde, verdi, appese ad un esile gambo bianco.[...] Bisogna **tagliare** il potente muscolo di chiusura, il catenaccio. [...] Dentro vi troveremo il granchio-sentinella. Mi faccio curiosissimo, le valve cominciano a **cedere**, la vecchia conchiglia è squartata, la sua mucillaggine grigia, nera e bianca appare tra il rosso laccato e la madreperla, nel fondo vicino all'apice vi e il piccolo granchio-sentinella, bianco per la sua vita di clausura. Questo **granchiolino** è un alleato della conchiglia, vive nella sua bava e in compenso sta di sentinella sull'apertura delle sue valve, quando essa le dischiude. Il nemico della conchiglia è il polipo che protendendo un tentacolo, lo incunea tra le valve per **impedire** si racchiudano, e così può **affondarvi** la bocca e **cibarsi** avido della mucillagine **dolciastra.** Priva d'occhi la conchiglia non avvertirebbe mai in tempo **l'avvicinarsi** del tentacolo, ma il **granchiolino** che con essa vive, invece, vede il nemico e subito fugge verso l'interno, solleticando il corpo alla conchiglia che, allarmata, si rinserra in tempo entro la sua difesa. La natura crea dunque due elementi opposti, ma concede al più debole la difesa, anzi gliela organizza con scaltrezza. *(Giovanni Comisso).*

---

abitudine di tuffarmi — obiceiul de-a mă scufunda; *segnati di rosso* — pătaţi cu roşu; *bisogna fare forza per sradicarle* — trebuie să depui efort ca să le smulgi; *la afferro* — o prind cu putere; *la groppa delle sue valve è tutta incrostata di altre piccole conchilie* — partea bombată a valvelor sale este în întregime acoperită cu alte cochilii mici; *appese ad un esile gambo bianco* — agăţate de un peduncul subţire alb; *dentro vi troveremo il granchio-sentinella* — înăuntru vom găsi racul-paznic; *tra il rosso laccato e la madreperla* — între roşu lăcuit şi sidef; *protendendo un tentacolo lo incunea tra le valve* — întinzînd un tentacul îl înfige între valve; *non avertirebbe mai in tempo* — n-ar observa niciodată la timp; *solleticando* — gîdilînd; *gliela organizza con scaltrezza* — i-o organizează cu isteţime.

Vezi cap. Verbul, folosirea modului infinitiv, § 143
Vezi cap. Structura morfologică a cuvintelor, derivare, § 182, A,c; schimbarea valorii gramaticale, § 186.

I PASSEROTTI

Vorrei fare qualcosa per farti sorridere almeno. Ti racconterò la storia dei miei **passerotti.** Devi dunque sapere che ho un passerotto e che ne ho avuto un altro che è morto, credo avvelenato da qualche insetto. Il primo **passerotto** era molto **più simpatico** dell'attuale. Era **molto fiero** e di una grande vivacità. L'attuale è **modestissimo,** di animo servile e senza iniziativa. **Il primo** divenne subito padrone della cella. Conquistava tutte le cime esistenti nella cella e quindi si assideva per qualche minuto ad assaporarne la **sublime** pace. Salire sul tappo di una **bottiglietta** di tamarindo era il suo **perpetuo** assillo: e perciò una volta cadde in un recipiente pieno di rifiuti della caffettiera e fu lì lì per affogare. Ciò che mi piaceva in questo passero è che non voleva esser toccato. Si rivoltava ferocemente, con le ali spiegate e beccava la mano con grande energia. Si era addomesticato, ma senza permettere troppe confidenze. **Il curioso** è che la sua relativa famigliarità non fu graduale, ma improvvisa. Si muoveva per la cella ma sempre **nell'estremo** opposto a me. Per attirarlo gli offrivo una mosca in una scatoletta di fiammiferi; non la prendeva se non quando io ero lontano. Una volta invece di una, nella scatoletta erano cinque o sei mosche; prima di mangiare danzò freneticamente intorno per qualche secondo; la danza fu ripetuta sempre per le mosche numerose. Un attimo, rientrando dal passeggio, mi trovai il passero vicino; non si staccò più, nel senso che da allora mi stava sempre vicino ... Ma non si lasciò mai prendere in mano senza rivoltarsi e cercare subito di scappare. [...] L'attuale passero invece è di una domesticità nauseante; vuol essere imbeccato quantunque mangi da se benissimo; viene sulla scarpa e si mette nella piega dei calzoni; se avesse le ali intere volerebbe sul ginocchio; si vede che vuol farlo perché si allunga, freme, poi va sulla scarpa. Per adesso è abbastanza sano, ma non è vivace; non corre, sta sempre vicino e si è gia preso alcune pedate. Ed ecco la storia dei miei **passerini.** *(Antonio Gramsci).*

---

i passerotti — puii de vrabie; *di animo servile* — slugarnic din fire; *divenne subito padrone della cella* — deveni repede stăpînul încăperii; *per assaporarne la sublime pace* — pentru a se bucura de sublima liniște (a celulei); *bottiglietta di tamarindo* — sticluța cu sirop de tamarin; *perpetuo assillo*— obsesia permanentă; *fu lì lì per affogare* — fu cît p-aci să se înece; *ma senza permettere troppe confidenze* -- dar fără a permite prea multă apropiere; *rientrando dal passeggio* — reîntorcîndu-mă de la plimbare; *di una domesticità nauseante* — de o familiaritate respingătoare; *vuol essere imbeccato quantunque mangi da se benissimo* — vrea să i se dea în cioc chiar dacă mănîncă singur foarte bine; *si è preso già alcune pedate* — a încasat deja cîteva lovituri de picior.

Vezi cap. Adjectivul, gradul comparativ, § 67, gradul superlativ, § 68.

Vezi cap. Structura morfologică a cuvintelor, derivare, § 182 A, c schimbarea valorii gramaticale, § 186.

UNA NOTTE DEL '43

Le vittime della rappresaglia erano **dieci, venti, cinquanta, cento.** Ad **abbandonarsi** ai pronostici più disperati sembrava davvero in principio, che non solo corso Roma, ma tutto il centro della città fosse seminato di morti. Ci volle dell'altro tempo [...] soltanto allora fu possibile sapere con precisione numero e identità degli uccisi.

Erano **undici** [...] E ci fu appena il tempo in realtà, di contarli e riconoscerli ...

Orrore, pietà, paura folle: c'era questo nell'impressione che l'annuncio dei nomi dei fucilati destò in ogni casa. Non erano che **undici,** è vero, ma **si trattava** di persone troppo note, in città, di persone delle quali oltre ai nomi, **si conoscevano** troppo bene infiniti particolari del fisico e del morale (il volto di questo e il modo che aveva, ridendo, di strizzare gli occhi celesti dietro le piccole lenti, il passo strascicato di quell' altro e i suoi capelli, magari, ingrigiti anzitempo; la maniera di salutare d'un altro ancora agitando il braccio e gridando di lontano: „Salute!", i vezzi, le piccole manie, la passione per il gioco, l'avarizia, la prodigalità, la malignità, l'amore per la moglie [...] per i figli e così via [...]: **undici** vite di cui **si sapeva** tutto o quasi tutto, cresciute insieme e insieme troncate, di schianto, lungo il marciapiede: troppo legate ad ognuno per **mille** legami erano le **undici** vittime dell'eccidio — troppo intrecciate le loro esistenze modeste, alle modeste esistenze di ognuno — perché la loro fine non sembrasse di primo acchito un evento spaventoso, di una efferatezza quasi irreale. *(Giorgio Bassani).*

---

ad abbandonarsi ai pronostici — dînd crezare prezicerilor; *si conoscevano troppo bene infiniti particolari* — se cunoşteau prea bine nenumărate amănunte; *il volto di questo e il modo che aveva* — figura acestuia şi felul de-a fi; *di strizzare gli occhi celesti dietro alle piccole lenti* — de-a face (un semn) cu ochii albaştri din spatele lentilelor mici; *il passo strascicato di quell' altro* — mersul tîrşit al celuilalt; *ingrigiti anzitempo* — încărunţit înainte de vreme; *di schianto* — dintr-odată; *troppo intrecciate le loro esistenze modeste alle modeste esistenze di ognuno* — prea strîns unite vieţile lor modeste cu modestele existente ale fiecăruia; *di primo acchito* — la prima vedere.

Vezi cap. Numeralul, numeralul cardinal, § 76.
Vezi cap. Verbul, conjugarea la diateza reflexivă, § 132.

IL DESERTO DEI TARTARI

Quasi due anni dopo Giovanni Drogo dormiva una notte nella sua camera della Fortezza. Ventidue mesi erano passati senza portare niente di nuovo e lui era rimasto fermo ad aspettare, come se la vita **dovesse avere** per lui una speciale indulgenza. Eppure ventidue mesi sono lunghi e possono succedere molte cose; c'è tempo **perché si formino** nuove famiglie, **nascano bambini e incomincino** anche a parlare, **perchè**

una grande casa sorga dove prima c'era soltanto prato, perchè una bella donna invecchi e nessuno più la desideri, perchè una malattia, anche delle più lunghe, si prepari (e intanto l'uomo continua a vivere spensierato), consumi lentamente il corpo, si ritiri per breve parvenza di guarigione, riprenda più dal fondo, succhiando le ultime speranze, rimane ancora tempo perchè il morto sia sepolto e dimenticato, perchè il figlio sia di nuovo capace di ridere e alla sera conduca le ragazze nei viali, inconsapevole, lungo le cancellate del cimitero.

L'esistenza di Drogo invece si era come fermata. La stessa giornata, con le identiche cose, si era ripetuta centinaia di volte senza fare un passo innanzi. Il fiume del tempo passava sopra la Fortezza, screpolava le mura, trascinava in basso polvere e frammenti di pietra, limava gli scalini e le catene, ma su Drogo passava invano; non era ancora riuscito ad agganciarlo nella sua fuga.

Anche quella notte sarebbe stata uguale a tutte le altre se Drogo non avesse fatto un sogno. Egli era tornato bambino e si trovava di notte al davanzale della finestra.

Al di là di una profonda rientranza della casa, vedeva la facciata di un palazzo ricchissimo illuminato dalla luna. E l'attenzione di Drogo bambino era tutta attratta verso un'altra finestra, coronata da un baldacchino di marmo. La luna, entrando attraverso i vetri, batteva su un tavolo dove c'erano un tappeto, un vaso e alcune statuette di avorio. E questi pochi oggetti visibili facevano immaginare che nel buio, dietro, si aprissero le intimità di un vasto salone, il primo di una interminabile serie, pieni di cose preziose, e il palazzo intero dormisse, di quel sonno assoluto e provocante che conoscono le dimore della gente ricca e felice. Che gioia — pensò Drogo — poter vivere in quei saloni, girare per ore scoprendo sempre nuovi tesori.

Tra la finestra a cui era affacciato e il meraviglioso palazzo — un intervallo di una ventina di metri — avevano intanto cominciato a fluttuare fragili parvenze, simili a fate forse, che si trascinavano dietro strascichi di velo, rilucenti alla luna.

Nel sogno la presenza di simili creature, mai viste nel mondo reale, non stupiva Giovanni. Esse ondeggiavano nell'aria in lenti vortici, sfiorando insistentemente la sottile finestra.

Per la loro natura esse apparivano logiche pertinenze del palazzo, ma il fatto che non badassero affatto a Drogo, mai avvicinandosi alla sua casa lo mortificava. Anche le fate dunque rifuggivano dai bambini comuni per badare soltanto alla gente fortunata che non le stava neppure a guardare ma dormiva indifferente sotto baldacchini di seta?

— Pst ... pst ..., fece Drogo due o tre volte, timidamente, per attirare l'attenzione dei fantasmi, ben sapendo però in cuor suo che sarebbe stato inutile. Nessuno di quelli infatti parve sentire, nessuno si accostò sia pure di un metro al suo davanzale.

Ma ecco una di quelle magiche creature aggrapparsi al bordo della opposta finestra con una specie di braccio e battere il vetro discretamente, come per chiamare qualcuno.

Non passarono molti istanti che una esile figura, oh quanto piccola in confronto della monumentale finestra, comparve dietro i vetri, e Drogo riconobbe Angustina, pure lui bambino.

Angustina, di un impressionante pallore, portava un vestito di velluto con un collo di pizzo bianco, e non pareva per nulla soddisfatto di quella silenziosa serenata

Drogo pensò che il compagno, se non altro per cortesia, lo avrebbe invitato a giocare insieme coi fantasmi. Ma non fu così. Angustina non parve notare l'amico e neppure quando Giovanni lo chiamò — Angustina! Angustina! — rivolse gli sguardi a lui.

Con gesto stanco l'amico invece aprì la finestra e si chinò verso lo spirito appeso al davanzale come se fosse con lui in dimestichezza e volese dirgli una cosa. Lo spirito fece un cenno e seguendo la direzione di quel gesto, Drogo volse gli sguardi a una grande piazza, assolutamente deserta, che si stendeva dinanzi alle case. Sopra questa piazza, a una decina di metri dal suolo, avanzava per l'aria un piccolo corteo di altri spiriti che trascinavano una portantina.

Fatta, apparentemente, della loro medesima essenza, la portantina traboccava di veli e pennacchi. Angustina, colla sua caratteristica espressione di distacco e di noia, la guardava avvicinarsi; era evidente che veniva per lui.

L'ingiustizia feriva il cuore di Drogo. Perché tutto ad Angustina e a lui niente? Pazienza un altro, ma proprio Angustina, sempre così superbo e arrogante. Drogo guardò le altre finestre per vedere se ci fosse qualcuno che potesse eventualmente parteggiare per lui, ma non riuscì a scorgere nessuno.

Finalmente la portantina si fermò dondolando proprio dinanzi alla finestra e tutti i fantasmi d'un balzo si appollaiarono attorno formando una palpitante corona; tutti erano protesi ad Angustina; non più ossequiosi bensì con curiosità avida e quasi maligna. Abbandonata a se stessa, la portantina si sosteneva nell'aria come appesa a fili invisibili.

Di colpo Drogo si svuotò di ogni invidia, poiché capì ciò che stava accadendo. Vedeva Angustina, ritto sul davanzale della finestra, e i suoi occhi fissare la portantina. Sì, erano venuti da lui i messaggeri delle fate, quella notte, ma per quale ambasciata! A un lungo viaggio dunque doveva servire la portantina, e non sarebbe ritornata prima dell'alba e neppure la notte successiva, né la terza notte, né mai. I saloni del palazzo avrebbero aspettato invano il padroncino, due mani di donna avrebbero cautamente rinchiuso la finestra lasciata aperta dal fuggitivo e anche tutte le altre sarebbero state sprangate, a covare nel buio il pianto e la desolazione.

I fantasmi, già amabili, non erano dunque venuti a giocare coi raggi di luna, non erano usciti, innocenti creature, da giardini, profumati, ma provenivano dall'abisso.

Gli altri bambini avrebbero pianto, avrebbero chiamato la mamma, invece Angustina non aveva paura e confabulava pacatamente cogli spiriti, come per stabilire certe modalità che era necessario chiarire. Stretti intorno alla finestra simili a un panneggiamento di spuma, quelli si accavallavano l'uno sull'altro, premendo verso il bambino e lui faceva con la testa di sì come per dire: va bene, va bene, tutto perfettamente d'accordo. Alla fine lo spirito che si era aggrappato per primo al davanzale, forse il capo, fece un piccolo gesto imperioso. Angustina, sempre con la sua aria annoiata, scavalcò il davanzale (pareva già divenuto lieve come i fantasmi) e si sedette nella portantina, da signore, accavallando le gambe. Il grappolo di fantasmi si disciolse in un ondeggiamento di veli, la fatata carrozza mosse dolcemente per partire.

Si compose un corteo, le parvenze fecero una evoluzione semicircolare nella rientranza delle case, per sollevarsi quindi nel cielo, in direzione della luna. Nel descrivere il semicerchio anche la portantina passò a pochi metri dalla finestra di Drogo che agitando le braccia tentò di gridare: — Angustina! Angustina! — supremo saluto.

L'amico morto volse allora finalmente il capo verso Giovanni, fissandolo qualche istante, e a Drogo sembrò di leggervi una serietà assolutamente eccessiva per così piccolo bambino. Ma il volto di Angustina lentamente si apriva a un sorriso di complicità, come se Drogo e lui potessero capire molte cose sconosciute ai fantasmi: un' estrema voglia di scherzare, l'ultima occasione per far vedere che lui Angustina non aveva bisogno della pietà di nessuno; un episodio qualsiasi, pareva dire, sarebbe stato stupido meravigliarsene.

Traendolo via la portantina, Angustina staccò gli sguardi da Drogo e volse il capo dinanzi, in direzione del corteo, con una specie di curiosità divertita e diffidente. Sembrava che esperimentasse per la prima volta un giocattolo a cui non teneva affatto ma che per convenienza non aveva potuto rifiutare.

Così si allontanò nella notte, con nobiltà quasi inumana. Non diede uno sguardo al suo palazzo, non uno alla piazza sottostante, o alle altre case, o alla città in cui era vissuto. Il corteo andò serpeggiando lentamente nel cielo, sempre più in alto, divenne una confusa scia, poi un minimo ciuffetto di nebbia, poi nulla.

La finestra era rimasta aperta, i raggi della luna ancora illuminavano il tavolo, le statuette d'avorio, che avevano continuato a dormire. Là dentro, in altra stanza disteso sul letto, al lume tremolante dei ceri, forse stava disteso un piccolo corpo umano privo di vita, il cui volto assomigliava ad Angustina; e doveva avere un vestito di velluto, un grande collo di pizzo, sulle bianche labbra raggelato un sorriso. *(Dino Buzzati)*

limava gli scalini e le catene — tocea scările şi lanţurile; *profonda rientranza* — firidă adîncă; *fluttuare* — a se undui; *fragili parvenze* — umbre plăpînde/firave; *in lentit vortici* — în lentă învolburare; *una portantina* — lectică; *pazienza un altro* — să fi fost vorba de un altul, mai treacă meargă; *sprangate* — baricadate; *un panneggiamento di spume* — un veşmînt drapat din spumă; *le parvenze* — apariţiile; *una confusa scia* — o dîră pierdută.

Vezi cap. Folosirea modurilor personale, folosirea modului conjunctiv, § 142.

CONVERSAZIONE IN SICILIA

Ma forse non **ogni** uomo è uomo; e non **tutto** il genere umano è genere umano. Questo è un dubbio che viene, nella pioggia, quando **uno** ha le scarpe rotte, acqua nelle scarpe rotte, e non più **nessuno** in particolare che gli occupi il cuore, non più vita sua particolare, **nulla** più di fatto e nulla da fare, nulla neanche da temere, nulla più da perdere, e vede, al di là di se stesso, i massacri del mondo. Un uomo ride e un altro uomo piange. Tutti e due sono uomini, anche quello che ride è stato malato, è malato; eppure egli ride perché l'altro che ride sui suoi giornali e manifesti di giornali, non va con lui che ride ma semmai piange, nella quiete, con l'altro che piange. Non **ogni** uomo è uomo, allora. **Uno** perseguita e uno è perseguitato; e genere umano non è **tutto** il genere umano, ma quello soltanto del perseguitato. Uccidete un uomo; egli sarà più uomo. E così è più uomo un malato, un affamato; è più genere umano il genere umano dei morti di fame. *(Elio Vittorini).*

nulla più di fatto e nulla da fare — (nu mai are) nimic făcut deja şi nimic de făcut; *ma semmai piange* — ci eventual plînge; *egli sarà più uomo* — el va fi în mai mare măsură om.

Vezi cap. Pronumele, pronumele şi adjectivele nehotărîte, § 107; alte adjective şi pronume nehotărîte, § 108.

IL GATTOPARDO

(fragmente)

La mattina dopo il sole illuminò il Principe rinfrancato. Aveva preso il caffè ed in veste da camera rossa fiorata di nero si radeva dinanzi allo specchietto. **Bendicò** poggiava **il testone** pesante sulla sua pantofola. Mentre si radeva la guancia destra, vide nello specchio, dietro la sua, la faccia di un **giovanotto** un volto magro, distinto, con un'espressione di timorosa beffa. Non si voltò, e continuò a radersi. „**Tancredi,** cosa hai combinato la notte scorsa?" „Buongiorno, zio. Cosa ho combinato? Niente di niente: sono stato con gli amici. Una notte santa. Non come certe conoscenze mie che sono state a divertirsi **a Palermo**". Il Principe si applicò a radere bene quel tratto di pelle difficoltoso fra labbro e

mento. La voce leggermente nasale del nipote portava una tale carica di brio giovanile che era impossibile arrabbiarsi; sorprendersi, però, poteva forse esser lecito. Si voltò e con l'asciugamani sotto il mento guardò il nipote. Era in tenuta da caccia, giubba attillata e gambaletti alti. „E chi erano queste conoscenze, si può sapere?" „Tu zione, tu. Ti ho visto con questi occhi, al posto di blocco di villa Airoldi, mentre parlavi col sergente. Belle cose, alla tua età! e in compagnia di un reverendissimo! I ruderi libertini"! Era davvero troppo insolente. Credeva di poter permettersi tutto. Attraverso le strette fessure delle palpebre gli occhi azzurro-torbido, gli occhi di sua madre, i suoi stessi occhi lo fissavano ridenti. Il Principe si sentì offeso: questo qui veramente non sapeva a che punto fermarsi, ma non aveva l'animo di rimproverarlo; del resto aveva regione lui. „Ma perché sei vestito così? Cosa c'è? Un ballo in maschera di mattina?" Il ragazzo era diventato serio: il suo volto triangolare assunse una inaspettata espressione virile „Parto, zione, parto fra un'ora. Sono venuto a dirti addio." Il povero Salina si sentì stringere il cuore. „Un duello?" „Un grande duello, zio. Un duello con Fraceschiello Dio Guardi. Vado nelle montagne a Ficuzza: non lo dire a nessuno, sopratutto non a Paolo. Si preparano grandi cose, zio, ed io non voglio restare a casa. Dove del resto mi acchiapperebbero subito se vi restassi" Il Principe ebbe una delle sue solite visioni improvvise: una scena crudele di guerriglia, schioppetatte nei boschi, ed il suo Tancredi per terra, sbudellato come quel disgraziato soldato. „Sei pazzo" figlio mio. Andare a mettersi con quella gente. Sono tutti mafiosi e imbroglioni. Un Falconeri dev'assere con noi, per il Re." Gli occhi ripresero a sorridere. „Per il Re, certo, ma per quale Re?" Il ragazzo ebbe uno di quei suoi accessi di serietà che lo rendevano impenetrabile e caro. „Se non ci siamo anche noi, quelli ti combinano la repubblica. Se vogliamo che tutto rimanga come è, bisogna che tutto cambi. Mi sono spiegato?" Abracciò lo zio un po' commosso, „Arrivederci a presto. Ritornerò col tricolore". La retorica degli amici aveva stinto un po' anche su suo nipote; eppure, no, nella voce nasale vi era un accento che smentiva l'enfasi. Che ragazzo! Le sciocchezze e nello stesso tempo il diniego delle sciocchezze. E quel suo Paolo che in quel momento stava certo a sorvegliare la digestione di Guiscardo! Questo era il figlio suo vero. Il Principe si alzò in fretta, si strappò l'asciugamani dal collo, frugò in un cassetto. „Tancredi, Tancredi, aspetta!" Corse dietro il nipote, gli mise in tasca un rotolino di onze d'oro, gli premette la spalla. Quello rideva. „Sussidi la rivoluzione, adesso! Ma grazie, zione, a presto; e tanti abbracci alla zia." E si precipitò giù per le scale.

Venne richiamato Bendicò che inseguiva l'amico riempiendo la villa di urla gioiose, la rasatura fu completata, il viso lavato. Il cameriere venne a calzare e vestire il Principe. „Il tricolore! Bravo, il tricolore! Si riempiono la bocca con queste parole, i bricconi. E che cosa significa

questo segnacolo geometrico, questa scimmiottatura dei francesi, così brutto in confronto alla nostra bandiera candida con al centro l'oro gigliato dello stemma? E che cosa può far loro sperare quest'accozzaglia di colori stridenti?" Era il momento di avvolgersi attorno al collo il monumentale **cravattone** di raso nero. Operazione difficile durante la quale i pensieri politici era bene venissero sospesi. Un giro, due giri, tre giri. Le grosse dita delicate componevano le pieghe, spianavano gli sbuffi, appuntavano sulla seta **la testina** di Medusa con gli occhi di rubino. „Un gilè pulito. Non vedi che questo è macchiato?" Il cameriere si sollevò sulla punta dei piedi per infilare la redingote di panno marrone; gli porse il fazzoletto con le tre gocce di bergamotto. Le chiavi, l'orologio con catena, il denaro se li mise in tasca da sé. Si guardò allo specchio: non c'era da dire: era ancora un bell'uomo. „Rudere libertino! Scherza pesante **quel Tancredi**! Vorrei vederlo alla mia età, quattro ossa incatenate come è lui!"

Il passo vigoroso faceva tinnire i vetri dei saloni che attraversava. La casa era serena, luminosa e ornata; sopratutto era sua. Scendendo le scale, capì. „Se vogliamo che tutto rimanga com'è..." Tancredi era un grand'uomo: lo aveva sempre pensato [...]

Quando risalì, il Principe trovò Paolo, il primogenito, il duca **di Querceta,** che lo aspettava nello studio sul cui divano rosso soleva far la siesta. Il giovane aveva raccolto tutto il proprio coraggio e desiderava parlargli. Basso, esile, **olivastro,** sembrava più anziano di lui. „Volevo chiederti, papà, come dovremo comportarci **con Tancredi** quando lo rivedremo." Il Principe capì subito e cominciò ad irritarsi. „Che intendi dire? Cosa c'è di cambiato?" „Ma, papà, certamente tu non puoi approvare: è andato a unirsi a quei farabutti che tengono la Sicilia in subbuglio; queste sono cose che non si fanno."

La gelosia personale, il risentimento del bigotto contro il cugino spregiudicato, del tonto contro il ragazzo di spirito, si erano travestiti in argomentazione politica. Il Principe ne fu tanto indignato che non fece neppure sedere il figlio. „Meglio far sciocchezze che star tutto il giorno a guardare la cacca dei cavalli! **Tancredi** mi è più caro di prima, e poi non sono sciocchezze. Se tu potrai farti fare i biglietti di visita con Duca **di Querceta** sopra, e se quando me ne andrò erediterai quattro soldi, lo dovrai a Tancredi ed agli altri come lui. Vai via, non ti permetto più di parlarmene! Qui comando io solo." Poi si rabbonì e sostituì l'ironia all'ira. „Vai, figlio mio, voglio dormire. Vai a parlare di politica **con Guiscardo,** v'intenderete bene."

E mentre **Paolo** raggelato richiudeva la porta, il Principe si tolse la redingote e gli **stivaletti** fece gemere il divano sotto il proprio peso e di addormentò tranquillo. [...]

Quando si risvegliò, il suo cameriere entrò: sul vassoio recava un giornale e un biglietto. Erano stati inviati **da Palermo** da suo cognato,

Màlvica, ed un servo a cavallo li aveva recapitati poco prima. Ancora un po' stordito dal suo pisolino pomeridiano, il Principe aprì la lettera: „Caro **Fabrizio**, mentre scrivo sono in uno stato di prostrazione senza limiti. Leggi le terribili notizie che sono sul giornale. I Piemontesi sono sbarcati. Siamo tutti perduti. Questa sera stessa io con tutta la famiglia ci rifugieremo sui legni inglesi. Certo vorrai fare lo stesso; se lo credi ti farò riservare qualche posto. Il Signore salvi ancora il nostro amato Re. Un abbraccio. **Tuo Ciccio**".

Ripiegò il biglietto, se lo pose in tasca e si mise a ridere forte. **Quel Màlvica**! Era stato sempre un coniglio. Non aveva compreso niente, e adesso tremava. E lasciava il palazzo in balìa dei servi; questa volta sì che lo avrebbe ritrovato vuoto: „A proposito, bisogna che Paolo vada a stare **a Palermo**; case abbandonate, in questi momenti, sono case perdute. Gliene parlerò a cena."

Aprì il giornale. „Un atto di pirateria flagrante veniva consumato l'11 maggio mercè lo sbarco di gente armata alla marina **di Marsala.** Posteriori rapporti hanno chiarito esser la banda disbarcata di circa ottocento, e comandata **da Garibaldi.** Appena quei filibustieri ebbero preso terra evitarono con ogni cura lo scontro delle truppe reali, dirigendosi per quanto ci viene riferito **a Castelvetrano,** minacciando i pacifici cittadini e non risparmiando rapine e devastazioni, ecc ... ecc..."

Il nome **di Garibaldi** lo turbò un poco. Quell'avventuriero tutto capelli e barba era un mazziniano puro. Avrebbe combinato dei guai. „Ma se il Galantuomo lo ha fatto venire quaggiù vuol dire che è sicuro di lui. Lo imbriglieranno."

Si rassicurò, si pettinò, si fece rimettere le scarpe e la redingote. Cacciò il giornale in un cassetto. Era quasi l'ora del Rosario, ma il salone era ancora vuoto. Sedette su un divano e, mentre aspettava, notò come **il Vulcano** del soffitto rassomigliasse un po' alle litografie **di Garibaldi** che aveva visto **a Torino.** Sorrise. „Un cornuto."

La famiglia si andava riunendo. La seta delle gonne frusciava. I più giovani scherzavano ancora fra loro. Si udì da dietro l'uscio la consueta eco della controversia fra i servi e **Bendicò,** che voleva ad ogni costo prender parte. Un raggio di sole carico di pulviscolo illuminava le bertuccie maligne.

S'inginocchiò. „Salve Regina, Mater misericordiae..." *(Giuseppe Tomasi di Lampedusa)*

Bendicò — numele câinelui Principelui; *di timorosa beffa* — de batjocură cucernică; *Franceschiello Dio Guardi* — Francescuţu, fereşte-ne Doamne (Francisc al II-lea de Burbon, regele celor Două Sicilii între 1859—1861); *mafiosi e imbroglioni* — mafioţi şi escroci: *un rotolino di onze* — un fişic de monede siciliene; *segnacolo geometrico* — semn, simbol geometric; *bandiera candida* — steag alb; *olivastro* — măsliniu; *farabutti* — canalii, ticăloşi; *in subbuglio* — în zarvă; *se tu potrai farti fare* — dacă tu vei putea să-ţi faci; *in uno stato di prostrazione* — într-un hal de deznădejde; *sui legni inglesi* — pe navele englezeşti: *quei filibustieri* — acei piraţi, aventurieri; *il Galantuomo* — Gentilomul (*ist.* aluzie la contele Camillo Cavour sau la Regele

Piemontului); *lo imbriglieranno* — o să-l ţină în frîu: *cacciò il giornale* — vîrî, băgă ziarul: *Salve Regina, Mater misericordiae* -- Slavă ţie Regină, Maică a îndurărilor (rugăciune catolică).

Vezi cap. Structura morfologică a cuvîntului, derivarea, § 182, A,c.
Vezi cap. Folosirea şi omiterea articolului, cu nume proprii, cu nume geografice, § 28 A; 29 B.

LA CURA DELLE VESPE

.....

Marcovaldo si portava ogni giorno il pranzo in un pacchetto di carta da giornale; seduto sulla panchina lo svolgeva e dava il pezzo di giornale spiegazzato al signor Rizieri che tendeva la mano impaziente, dicendo: — Vediamo che notizie ci sono, — e lo leggeva con interesse sempre uguale, anche se era di due anni prima.

Così un giorno ci trovò un articolo sul sistema di guarire dai reumatismi col veleno d'api.

— Sarà col mielo, — disse Marcovaldo, sempre propenso all'ottimismo.

— No, fece Rizieri, — col veleno, dice qui, con quello del pungiglione, — e gli lesse alcuni brani. Discussero a lungo sulle api, sulle loro virtù e su quanto poteva costare quella cura.

Da allora, camminando per i corsi, Marcovaldo tendeva l'orecchio a ogni ronzìo, seguiva con lo sguardo ogni insetto che gli volava attorno. Così, osservando i giri d'una vespa dal grosso addome a strisce nere e gialle, vide che si cacciava nel cavo d'un albero e che altre vespe uscivano: un brusìo, un va e vieni che annunciavano la presenza di un intero vespaio dentro al tronco. Marcovaldo s'era messo subito alla caccia. Aveva un barattolo di vetro in fondo al quale, restavano ancora due diti di marmellata. Lo posò aperto vicino all'albero. Presto una vespa gli ronzò intorno, ed entrò attrata dall'odore zuccherino; Marcovaldo fu svelto a tappare il barattolo con un coperchio di carta.

E al signor Rizieri, appena, lo vide, pote dire:

— Su, su, ora le faccio l'iniezione — mostrandogli il flacone con la vespa infuriata prigioniera.

Il vecchietto era esitante, ma Marcovaldo non voleva a nessun costo rimandare l'esperimento, e insisteva per farlo lì stesso sulla loro panchina: non c'era neanche bisogno che il paziente si spogliasse. Con timore e insieme con speranza, il signor Rizieri sollevò un lembo del cappotto, della giacca, della camicia e [...] si scoperse un punto dei lombi dove gli doleva. Marcovaldo applicò lì la bocca del flacone e[...] l'insetto sfrecciò avanti e conficcò il pungiglione nei lombi del signor Rizieri. Il vecchietto cacciò un urlo, saltò in piedi e prese a camminare come un soldato che fa il passo di parata, sfregandosi la parte punta [...]. Marcovaldo era tutto soddisfatto, mai il vecchietto era stato così diritto e marziale.

La voce si sparse; Marcovaldo ora lavorava in serie [...] Casa sua consisteva d'una sola stanza, in cui dormiva tutta la famiglia; la divisero con un paravento improvvisato, **di qua** sala d'aspetto, **di là** studio. Nella sala d'aspetto la moglie di Marcovaldo introduceva i clienti e ritirava gli onorari. I bambini prendevano i barattoli vuoti e correvano **dalle parti** del vespaio a far rifornimento.

Quell'anno i reumatismi serpeggiavano tra la popolazione come i tentacoli d'una piovra; la cura di Marcovaldo venne in grande fama [...]

— Presto disse Marcovaldo ai suoi tre figli maschi, prendete i barattoli e andatemi ad acchiappare più vespe che potete. I ragazzi andarono [...]. Ma quel giorno Michelino, per far **presto** e prenderne **di più**, si mise a cacciare proprio all'imboccatura del vespaio [...] il barattolo era caduto **dentro**. Non si sentiva **più** nessun ronzìo, non usciva **più** nessuna vespa. Michelino indietreggiò d'un passo **quando** dal vespaio scoppiò **fuori** una nuvola nera spessa, con un ronzìo assordante: erano tutte le vespe che avanzavano in uno sciame infuriato! [...]

Marcovaldo stava dicendo ai suoi pazienti: — Abbiate pazienza, **adesso** arrivano le vespe, — **quando** la porta s'apperse e [...] tutta la stanza fu piena di vespe e i pazienti si sbracciavano nell'inutile tentativo di scacciarle, e i reumatizzati facevano prodigi d'agilità e gli arti rattrappiti si scioglievano in movimenti furiosi.

Vennero i pompieri e **poi** la Croce Rossa. Sdraiato sulla sua branda all'ospedale, gonfio irriconoscibile dalle punture, Marcovaldo non osava reagire alle imprecazioni che dalle altre brande della corsia gli lanciavano i suoi clienti. *(Italo Calvino)*

---

sul sistema di guarire dai reumatismi — despre metoda de vindecare a reumatismului; *propenso all'ottimismo* — înclinat spre optimism; *vespa dal grosso addome a strisce nere e gialle* — viespe cu burta mare cu dungi negre și galbene; *un va e vieni* — un du-te vino; *attrata dall'odore zuccherino* — atrasă de mirosul dulceag; — *su, su, ora le faccio l'iniezione* — haideți, acum vă fac injecția; *non voleva a nessun costo rimandar l'esperimento* — nu voia cu nici un preț să amîne experiența; *sollevò un lembo del cappotto* — ridică poala paltonului; *un punto dei lombi dove gli doleva* — un punct al șalelor unde îl durea; *l'insetto sfrecciò avanti e conficcò il pungiglione* — insecta țîșni și înfipse acul; *la voce si sparse* — vestea se răspîndi; *correvano dalle parti del vespaio a far rifornimento* — alergau spre viespar ca să facă aprovizionarea; *la cura di Marcovaldo venne in grande fama* — tratamentul lui Marcovaldo deveni foarte cunoscut; *per far presto e prenderne di più* — pentru a se grăbi și a prinde mai multe (viespi); *indietreggiò d'un passo* — se dădu înapoi cu un pas; *i pazienti si sbracciavano nell' inutile tentativo di scacciarle* — pacienții își agitau mîinile în încercarea inutilă de-a le alunga; *facevano prodigi di agilità* — erau miracole de sprinteneală; *gli arti rattrappiti si scioglievano in movimenti furiosi* — membrele înțepenite se desfăceau în mișcări furioase; *non osava reagire* — nu îndrăznea să reacționeze.

Vezi cap. Adverbul, adverbele de mod, § 147, adv. de timp, § 148, adv. de loc, § 149; adv. de cantitate, § 150.

SE UNA NOTTE D'INVERNO UN VIAGGIATORE

Già nella vetrina della libreria hai individuato la copertina col titolo che cercavi. Seguendo questa traccia visiva ti sei fatto largo nel negozio attraverso il fitto sbarramento dei Libri Che Non Hai Letto che ti guardavano accigliati dai banchi e dagli scaffali cercando d'intimidirti. Ma tu sai che non devi lasciarti mettere in soggezione, che tra loro s'estendono per ettari ed ettari i Libri Che Puoi Fare A Meno Di Leggere, i Libri Fatti Per Altri Usi Che La Lettura, i Libri Già Letti Senza Nemmeno Bisogno D'Aprirli In Quanto Appartenenti Alla Categoria Del Già Letto Prima Ancora D'Essere Stato Scritto. E così superi la prima cinta dei baluardi e ti piomba addosso la fanteria dei Libri Che Se Tu Avessi Più Vite Da Vivere Certamente Anche Questi Li Leggeresti Volentieri Ma Purtroppo I Giorni Che Hai Da Vivere Sono Quelli Che Sono. Con rapida mossa li scavalchi e ti porti in mezzo alle falangi dei Libri Che Hai Intenzione Di Leggere Ma Prima Ne Dovresti Leggere Degli Altri, dei Libri Troppo Cari Che Potresti Aspettare A Comprarli Quando Saranno Rivenduti A Metà Prezzo, dei Libri Idem Come Sopra Quando Verranno Ristampati Nei Tascabili, dei Libri Che Potresti Domandare A Qualcuno Se Te Li Presta, dei Libri Che Tutti Hanno Letto Dunque E' Quasi Come Se Li Avessi Letti Anche Tu.

(Italo Calvino)

A se observa modul cu totul original în care autorul se folosește de literele mari.

Redactor : DESPINA NICULESCU
Tehnoredactor : ANGELA ILOVAN

Coli de tipar : 20,50.
Bun de tipar : 27.05.1986.

Tiparul executat sub comanda
nr. 837 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

Prezentul volum încearcă, într-o formulă succintă, să răspundă celor ce doresc să-și fundamenteze sau să-și sistematizeze cunoștințele de limbă italiană, fiind în egală măsură și un ghid adresat tuturor celor ce doresc să descifreze tainele unei limbi romanice atît de apropiate de limba română.

Lei 19,50